

ROKAS GRĀMATA

IEGULDĪJUMS
TAVĀ NĀKOTNĒ

latviešu valodas un
literatūras skolotājam

PAR FORMATĪVO UN SUMMATĪVO VĒRTĒŠANU

ESF projekts «**Atbalsts valsts valodas apguvei un bilingvālajai izglītībai**»

Vienošanās Nr. 2008/0003/1DP/1.2.1.2.1/08/IPIA/VIAA/002

UDK 811.174:(072)(035)

Ro 341

A. Skalberga, I. Dalbiņa, I. Kacare, A. Neimane,

A. Sprinģe, E. Stikute, I. Vilkaplatere

**ROKASGRĀMATA LATVIEŠU VALODAS UN LITERATŪRAS SKOLOTĀJAM
PAR FORMATĪVO UN SUMMATĪVO VĒRTĒŠANU**

Projekta vadītāja: *Liene Valdmane*

Redaktore: *Santa Klaiņa*

Mākslinieciskais redaktors: *Edgars Švanks*

Tehniskā redaktore: *Ilga Klotiņa*

Korektore: *Daina Lečmane*

Projektu līdzfinansē Eiropas Savienība

Darba autortiesības ir aizsargātas saskaņā ar LR „Autortiesību likumu”.

Darba publicēšana jebkurā drukātā vai elektroniskā formā kopumā vai pa daļām, tā izdošana, izplatīšana masu saziņas līdzekļos, kā arī kopēšana ir stingri aizliegta bez LVA rakstiskas piekrišanas.

Iespiests Jelgavas tipogrāfijā

© 2011, LVA

ISBN 978-9984-815-48-0

Saturs

Ievads 4

I daļa.

Anita Skalberga

1. Ko nozīmē skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana? 6
2. Kādi principi ir jāievēro skolēnu sasniegumu vērtēšanā? 12
3. Kādas ir vērtēšanas normas? 19
4. Kādas ir pārbaudes formas un metodes
latviešu valodā un literatūrā? 25
5. Kas jāievēro, īstenojot mutisku un rakstisku pārbaudi? 38
6. Kā vērtēt grupu darbu? 54
7. Kā organizēt skolēna pašnovērtēšanu? 58
8. Kāpēc skolotājam jāveic skolēnu novērošana? 63
9. Kā skolotājam jārunā par mācību sasniegumiem
ar skolēniem un viņu ģimeni? 69
10. Kādi ir vērtēšanas modeļi? 73
11. Ko nozīmē skolotāja vērtēšanas kompetence? 77

II daļa.

Aina Sprinģe, Inga Kacare

12. Praktiski vērtēšanas ieteikumi latviešu valodas stundām 81

Elita Stikute, Aiva Neimane, Iluta Dalbiņa, Inga Vilkaplatere

13. Praktiski vērtēšanas ieteikumi literatūras stundām 124

Izmantoto avotu saraksts 162

Ievads

Mācību sasniegumu loma ar katru gadu kļūst arvien nozīmīgāka, jo skolēnu sasniegumu rezultātus izmanto gan kā būtisku informāciju izglītības procesā, gan kā instrumentu, kas var ietekmēt mācīšanas un mācīšanās situācijas. Eiropas valstu nacionālajās izglītības sistēmās mācību rezultāti ir svarīgi, un tie saistīti ar vairākiem aspektiem: izglītības kvalitāti un programmu pilnveidi, dzīves svarīgākajām kompetencēm, kā arī skolu darbības attīstību. Rezultātu noteikšana ir ļoti nozīmīga mācību procesa sastāvdaļa. Mācīšanās rezultāti ietekmē skolotāju darbību un aicina pārvērtēt mērķus, uzdevumus, programmu saturu, metodes, pievēršot īpašu uzmanību tam, ko un kā skolēni mācās. Ir būtiski noskaidrot skolēnu sasniegumus ne tikai mācību procesa beigās (summatīvā vērtēšana), bet arī pašā mācību procesā (formatīvā vērtēšana). Pēdējos gados Eiropas izglītības sistēmās par prioritāti kļuvusi neformāla vērtēšana un ikdienas mācību sasniegumu izzināšana (formatīvā vērtēšana).

Latvijā ilgu laiku dominējis mācību rezultātu vērtējums (summatīvā vērtēšana), nevis mācību process un tā rezultātu mījaskarību novērtējums vienotā kritēriju sistēmā (formatīvā vērtēšana). To apliecina A. Skalbergas pieredze, vadot ISEC tālākizglītības projektu latviešu valodas un literatūras skolotājiem no 2002. gada līdz 2007. gadam. Pedagogi nosauca galvenās problēmas, kas traucē īstenot kvalitatīvu vērtēšanu mācību procesā:

- 1) pedagogs nosaka, ko vērtēs un kā vērtēs, taču nepietiekamās zināšanas vērtēšanas metodikā neļauj to kvalitatīvi realizēt;
- 2) valsts izglītības standarti nosaka, ka jāīsteno pašnovērtēšana, kas ļauj iegūt informāciju par mācīšanās procesu, taču skolotāju darba slodze ir liela, un mācību procesā tam nepietiek laika;
- 3) vērtējums bieži vien ir subjektīvs, jo kritēriji un vērtēšanas paņēmieni neno drošina nepieciešamo informāciju par skolēna specifiskajiem sasniegumiem;
- 4) tradicionāli tiek vērtētas zināšanas, t. i., mācīšanās procesa rezultāts, taču ir nepieciešama informācija par mācīšanās procesu (kā tiek vai netiek iegūts noteikts rezultāts). Pedagogam šādas informācijas trūkst, jo viņš nezina, kā izstrādāt savu vērtēšanas sistēmu, kvalitatīvus vērtēšanas kritērijus (A. Skalberga, npublicēti dati).

Pedagogi vēl joprojām par sliktiem rezultātiem vaino pašu skolēnu, viņa individuālās iezīmes, nemaz neapzinoties, ka mācību sasniegumus ietekmē arī mācīšanas un vērtēšanas kvalitāte. Kvalitatīvā izglītības procesā pedagogam ir jāatbild uz jautājumiem ne tikai par vērtējumu semestra un mācību gada beigās, bet arī par skolēna mācīšanās spējām, prasmēm, mācību progresu un individuālajiem sasniegumiem. Vērtēšanas sistēmai vienmēr ir jāstimulē un jāatbalsta katra skolēna pašpilnveides iespējas. Izglītības pētījumos ir pierādīts, ka augstas kvalitātes atgriezeniskā saikne paaugstina skolēna mācību sasniegumus (*P. J. Black, D. Wiliam, 1998*).

Pedagogi nodrošina formatīvās un summatīvās vērtēšanas sistēmas realizēšanu praksē, un viņiem ir jāapzinās, kā individuālie sasniegumi ietekmē skolēnu sociālajās struktūrās, kā ikviens vērtējums ietekmē skolēna pašnovērtējumu un kā tas

savukārt ietekmē cilvēka individuālās spējas pilnveidot prasmes un īstenot savas dzīves mērķus un vajadzības.

Lai formatīvā vērtēšana būtu efektīva, ir jāievēro trīs principi: jāpalīdz skolēniem apzināties vēlamo rezultātu; jāpiedāvā informācija par viņu darba rezultātiem un mērķiem; jāizskaidro, kā novērst problēmas, kas rodas periodā starp pašreizējo darba rezultātu un mērķi (*D. R. Sadler, 1989*). Formatīvās vērtēšanas procesā skolēnam ir jāuzzina, kā viņš var uzlabot savus rezultātus un kā viņam apzināties mācīšanās aspektus, kas jāpilnveido. Pašvadības prasmes ir galvenais komponents, kas palīdz skolēniem kļūt veiksmīgiem kādā jomā, un to visvairāk sekmē dialogs par mācīšanās sasniegumiem, ko pedagogs veido ar skolēniem.

Vērtēšana ir komplicēts un apjomīgs process; tas nenozīmē tikai vērtējuma izlikšanu pārbaudes darbā. Secinājumu veidošana par skolēnu sasniegumiem un šo sasniegumu izvērtējums ir tikai daļa no šā procesa. Vērtēšanā tiek apkopota, interpretēta, sintezēta informācija par skolēnu mācīšanās sasniegumiem, viņu stiprajām un vājajām vietām, viņu progresu, un tas savukārt skolotājiem sniedz informāciju par mācīšanas procesu un rezultātiem. Rezultātus salīdzina ar sākotnējiem mērķiem, un tiek plānota turpmākā darbība.

Rokasgrāmatas galvenais uzdevums – raksturot vērtēšanu latviešu valodas un literatūras apguves procesā gan pamatskolas, gan vidusskolas posmā un dot metodiskus ieteikumus skolotājiem, kā pilnveidot savu vērtēšanas sistēmu. Rokasgrāmatai ir divas daļas. Pirmajā daļā A. Skalberga piedāvā teorētiskas atziņas par daudziem ar skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanu saistītiem jautājumiem, aicinot skolotāju izanalizēt savu vērtēšanas pieredzi un rosinot domāt, kādas izmaiņas nepieciešamas, lai vērtēšana vēl vairāk sekmētu skolēnu mācīšanos. Grāmatā iekļauti jautājumi par vērtēšanas principiem un normām, ko nepieciešams ievērot, lai vērtēšana vienmēr būtu taisnīga un profesionāla; par to, kādas pārbaudes formas izmantot latviešu valodā un literatūrā; kā un kāpēc skolotājs kļūdās, vērtējot skolēnu sasniegumus; kā skolotājs var pilnveidot vērtēšanas prasmes.

Otrajā daļā sešas autore (I. Dalbiņa, I. Kacare, A. Neimane, A. Sprinģe, E. Stikute, I. Vilkaplatere) piedāvā savu pieredzi. Rokasgrāmatas lietotājs var izvērtēt un izvēlēties tās metodiskās idejas, kas šķiet piemērotākās katrā mācību situācijā. Konkrētā pieeja kādam no tematiem latviešu valodā vai literatūrā nav plānota kā vienīgā pareizā iespēja izvērtēt skolēnu sasniegumus, taču tā var noderēt, lai skolotājs gūtu idejas savas vērtēšanas koncepcijas izstrādei un īstenošanai.

Mūsdienās no skolēna gaida vairāk nekā tikai zināšanu atkārtšanu un pamatprasmju demonstrēšanu. Skolēnam jāparāda izpratne un spēja kritiski analizēt jēdzienus, konceptuālas idejas un dažāda rakstura jautājumus. Zināšanas latviešu valodā un literatūrā ir pakļautas plašai interpretācijai, respektīvi, uz daudziem jautājumiem šajos mācību priekšmetos nav vienas pareizas atbildes, bieži par kādu jautājumu ir atšķirīgi skatījumi, kas mācību procesā tiek analizēti. Reizēm jautājumi, kas tiek apskatīti šajos priekšmetos, ir pat potenciāli pretrunīgi. Kā veiksmīgāk pārbaudīt skolēnu zināšanas un prasmes – tie ir problēmjautājumi, kurus rokasgrāmatā risina autori.

Anita Skalberga

I daļa

Anita Skalberga

1. Ko nozīmē skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana?

Mūsdienu sabiedrības raksturīga iezīme ir tiekšanās pēc sasniegumiem. Tādēļ aktuāls ir jautājums, kā vērtēt sasniegumus dažādās dzīves jomās – sportā, politikā, kultūrā, izglītībā, sadzīvē utt. –, kā tos izmantot un ko tie dod. Liela daļa cilvēku uzskata, ka kaut ko sasniegt ir pozitīvi. Tas norāda, ka jēdziens „sasniegumi” ir cieši saistīts ar sabiedrības vērtību sistēmu.

Skolēnu atbildes uz jautājumu, kas ir sasniegumi, ir diezgan vienkāršas. Viņiem tie saistīti galvenokārt ar skolu un visbiežāk – tieši ar saņemto vērtējumu (*L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005*).

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana nav vienkārša; tā ietver gan sabiedriskos, gan psiholoģiskos, gan pedagoģiskos aspektus.

Skolēnu mācību sasniegumi kā sabiedrības fenomens

L. Paradiže (*L. Paradies*), F. Vesters (*F. Wester*) un J. Grēvings (*J. Greving*) raksturo piecas vērtējuma funkcijas.

1. *Kvalifikācijas funkcija*. Vērtējumam skaidri un objektīvi jāatklāj vērtējamās personas sasniegumu līmenis, un vērtējamai personai jāsaņem nepārprotami vērtēšanas kritēriji. Ņemot vērā šo aspektu, sasniegumu vērtēšana ir arī daļa no kritiska pašnovērtējuma. Kvalifikācijas funkcija praksē nosaka skolēna vajadzību uzdot jautājumu: „Kā es varu iegūt ticamu pašnovērtējumu?”
2. *Selekcijas funkcija*. Skola ir vieta, kur skolēni iegūst mērķus turpmākajai dzīvei. Bez kompleksas sasniegumu noteikšanas un vērtēšanas sistēmas skola nevarētu šo uzdevumu izpildīt. Selekcijas funkcija praksē skolēnam rada jautājumu: „Kā es varu iegūt vislabāko vērtējumu?”
3. *Leģitimācijas funkcija*. Skolēnu sasniegumu noteikšana un vērtējumi kalpo izglītības politisko, administratīvo un mācību procesu lēmumu leģitimācijai. Leģitimācijas funkcija nozīmē iekļaut jauno paaudzi konkrētajā sabiedriski politiskajā un kultūras sistēmā, bet šī iekļaušana ir iespējama tikai tad, ja skola šo sistēmu un normas, kā arī pārmaiņas tajās attaisno, leģitimē, pamato, t. i., atzīst tās par labām un vēlamām (*W. Klafki, 2002*). H. Meijers (*H. Meyer*) norāda: „Ja vecāki un skolēni jutīs, ka sasniegumi ir novērtēti puslīdz taisnīgi, viņi būs gatavi atzīt valstiskā reglamenta izglītības, karjeras un līdzdalības iespējas.” (*H. Meyer, 1997*)
4. *Informācijas funkcija*. Izglītības iestādēm vērtējumi sniedz informāciju par skolēna sasniegumu līmeni. Protams, vērtējumam ir maza informācijas nozīme, ja tas neraksturo esošās kompetences, bet tikai norāda uz vietu kādā noteiktā

vērtību sistēmā. Tā kļūst par īpašu problēmu, kad skolā jāuzņem mācību sasniegumu ziņā vāji skolēni (profesionālās ievirzes skolās). Parasti šiem skolēniem ir problēmas prezentēt savas kompetences zemā pašnovērtējuma dēļ.

5. *Socializācijas funkcija*. Skola nodrošina konkrētu sasniegumu normu pastāvēšanu un akceptēšanu. Tās var ievērojami atšķirties no normām, kas pieņemtas ģimenē, draugu lokā utt. Taču vienādus sasniegumus dažādās jomās var novērtēt atšķirīgi, piemēram, izpalīdzība draugu lokā ir augstu vērtējama, bet skolā vairāk tiek akcentēta spēju individuāla pierādīšana. Šajā ziņā skolas socializācijas funkcija nav tikai vispārēja, tā ir orientēta arī uz prasībām darba tirgū (L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005).

Skolēnu mācību sasniegumi kā psiholoģijas fenomens

L. Paradiže, F. Vesters un J. Grēvings norāda, ka psiholoģijā sasniegumi tiek raksturoti kā aktivitāšu realizācija un rezultāts dažādās darbības sfērās. Sociālajā psiholoģijā sasniegumi nozīmē indivīda atšķirības pazīmi industriālās sabiedrības (uz sasniegumiem balstītas sabiedrības) attīstībā. Individuālo sasniegumu noteikšana vienlaikus norāda personas vietu sociālajā struktūrā. Audzināšanas un mācību mērķis ir atbilstoši spējām paaugstināt sasniegumus. Taču sasniegumi daudzējādā ziņā ir atkarīgi arī no indivīda pretenziju līmeņa (īpašība, ko nosaka personības pašvērtējuma līmeņa un uzdevumu grūtības pakāpes izvēle, uz kuru pretendē darbības subjekts, un mērķi, ko tas sev izvirza).

Psiholoģijā sasniegumus iedala trīs grupās: individuālie, sociālie un uz mērķi orientētie sasniegumi.

- Individuālie: savu garīgo spēju un darba spēju pašvērtējums nosaka personas individuālās normas.
- Sociālie: integrācija privātajā un ģimenes sociālajā kopībā un ar to saistītie standarti veido sociālās normas.
- Uz mērķi orientētie: savas dzīves plānošana, profesijas un karjeras vēlmes un mērķi, plānotais stāvoklis sabiedrībā, gatavība darīt kaut ko lietas labā utt. (L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005).

Vērtējumu ietekmē arī personības īpatnības, īpašības un spējas. Skolās bieži var novērot, ka sliktos mācību sasniegumus skolēni pamato ar ārējiem apstākļiem, nevis ar savu spēju trūkumu. Skolotāji sliktos mācību rezultātus galvenokārt skaidro ar skolēna individuālajām iezīmēm, nepilnīgām zināšanām un nepietiekamu vingrināšanos. Visbiežāk skolotāji uzskata, ka labu rezultātu pamatā ir centība, spējas, patstāvība, koncentrēšanās, līdzsvarotība. Mācību stundas kvalitātei, tāpat kā skolēnu individuālajām zināšanām, pēc skolotāju domām, ir mazāka nozīme.

Priekšzināšanas un iegūtā informācija ietekmē skolotāju viedokli par skolēna cilvēciskajām īpašībām. Tā veido bāzi, kas tiek papildināta ar jaunu informāciju un aktuāliem notikumiem. Jaunā informācija tiek iekļauta zināmajā un interpretēta (L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005).

Agrāk klases žurnālā ierakstīja mātes un tēva profesiju. Vai skolēns varēja saņemt augstāku vērtējumu, ja skolotājs zināja, ka audzēkņa tēvs universitātē pasniedz

matemātiku vai strādā par ārstu? T. s. ģimenes stāvoklis jau sen vairs netiek rakstīts klases žurnālā. Vai tagad esam brīvi no šīs ietekmes?

Tieši tāpat vērtējumu ietekmē arī citi stereotipi par skolēniem (*N. Groeben*, 1988), piemēram: „Čaklām, kārtīgām meitenēm ir *kārtība burtnīcās un galvā*,” – vai: „Meitenes ir spējīgākas literatūras apgūvē nekā zēni”. Skolotāja individuālais skatījums veido kritērijus konkrētu lēmumu pieņemšanai par skolēnu sasniegumiem.

Skolēnu mācību sasniegumi kā pedagogijas fenomens

Pedagoģijā sasniegumu raksturošanai pievērsušies daudzi autori: E. Jirgens (*E. Jürgen*), V. Klafki (*W. Klafki*), F. Vinters, (*F. Winter*), T. Bols (*T. Bohl*) u. c. E. Jirgens raksturo vairākus sasniegumu aspektus (*E. Jürgen*, 1992).

1. Sasniegumu pamatā ir savstarpēja uzticēšanās.

Mācību procesā ir nepieciešamas labvēlīgas savstarpējās attiecības. Ja kāds skolēns klasē vai skolā nejūtas labi, viņš lielākoties negūst tādus sasniegumus, kas sekmē personības attīstību. Tāpēc mācību sasniegumu vērtēšanas priekšnosacījums ir visu dalībnieku pozitīvas savstarpējās attiecības. Skolēniem ir vajadzīga gan atziņība un cieņa, gan ticība saviem spēkiem un pozitīva pašvērtības izjūta. Labvēlīgas skolotāju un skolēnu attiecības veicina uzticēšanos. Tas atvieglo dažādu vērtēšanas paņēmienu izmantošanu mācību procesā. Tikai tad, ja skolēni gūst pieredzi par savām spējām, interesēm un vajadzībām, viņi sasniegumus un ieguldījumu var uztvert kā jēgpilnu. Tikai tad veidojas iekšēja motivācija.

2. Sasniegumi ir individuāli.

Skolas ikdienā gandrīz nav iespējams nepārtraukti analizēt katru skolēna darbību. Pašreizējā vērtēšanas prakse ir vērsta galvenokārt uz sociālām vai kriteriālām normām. Nemitīgi izmantotas, šīs normas kavē skolēnus gūt mācību sasniegumus un mazina ticību saviem spēkiem. Individuālo normu priekšrocība – tās konstatē sasniegumu kāpumu arī šķietami zemā prasību līmenī. Piemēram, prezentācijas vērtēšana ir problemātiska, jo dažiem skolēniem ir grūti atrasties klases priekšā un brīvi runāt par sava darba rezultātiem. Ja šajā situācijā tiek izmantotas sociālās vai kriteriālās normas, skolēns var justies neveikli un zaudēt ticību sev. Taču vērtējums, kas ņem vērā cilvēka individuālās iespējas, var motivēt skolēnu un veicināt viņa attīstību. Skolēna sasniegumi un to vērtējumi nav pamatojami tikai ar individuālām spējām – tie ir jāskata sociokultūras nosacījumu kontekstā. Pēc skolēna domām, vērtējums pārsvarā attiecas uz viņa personiskajām spējām, tāpēc tas reizēm var būt aizskarošs. Individuālos sasniegumus nedrīkst izmantot, lai skolēnus salīdzinātu, jo tas var negatīvi ietekmēt skolēnus, kuru sasniegumi ir sliktāki.

3. Sasniegumi ir solidāri.

„Pedagoģiski atbildīgam sasniegumu jēdzienam demokrātiskā skolā ir jāatrod līdzsvars starp individuālo un kopējā darbā gūto sasniegumu.” (*E. Jürgen*, 1992, 29)

Solidāri sasniegumi balstās uz daudzveidīgām kooperatīvām mācību metodēm. Tāpēc rodas jautājums, kā var noteikt individuālo ieguldījumu kopēju uzdevumu veikšanā (*W. Klafki*, 1993). No metodiskā viedokļa rodas jautājums, vai un kādā veidā mācību koncepcija vispār padara iespējamus solidārus sasniegumus un kā tos

veicina (pretstatā tirgus ekonomikas konkurences principam). Nedrīkst nepamanīt, ka individuālie sasniegumi tiek gūti sociālā kontekstā, ko ierobežo noteikumi. Tāpēc ir jābūt iespējai kopīgi iegūto rezultātu iekļaut arī noslēguma vērtējumā, proti, katrs grupas dalībnieks saņem vērtējumu atbilstoši iepriekš noteiktiem kritērijiem.

4. Sasniegumi ir daudzpusīgi, tie ir orientēti uz procesu un rezultātu.

Līdz šim sasniegumi pārsvarā bija orientēti tikai uz rezultātu. Daudzpusīgi sasniegumi nozīmē, ka lielāka uzmanība tiek pievērsta tieši mācību procesam, turklāt tā, lai skolēni vērtējumu neuztver kā norēķinu, bet kā palīglīdzekli mācību procesā, kurš veicina patstāvīgumu, pašorganizāciju un pašnovērtējumu (W. Klafki, 1993). Daudzpusīgiem sasniegumiem raksturīgas kreatīvas, sociālas, praktiskas, vienotas, produktīvas, saistītas prasības. Sasniegumi nav vienpusīgi – tikai kognitīvi, mutiski, receptīvi vai tikai reproduktīvi. Sasniegumu daudzpusība saistīta ar mācību metožu daudzveidību.

5. Sasniegumiem ir nepieciešams sistēmisks atbalsts.

Skolēni var attīstīt spējas un izpildīt prasības tikai tad, ja viņus dažādos veidos atbalsta un konsultē. Skolai jāpiedāvā skolēniem iespējas pilnveidot savas spējas un mācību sasniegumus. To var veicināt sadarbība ar skolas speciālistiem (piemēram, konsultantiem, ekspertiem), ārpusskolas piedāvājumi, organizatoriskais atbalsts (piemēram, telpu, laika, personāla ziņā) u. c. Šādas atbalsta iespējas nav visām skolām, tomēr katras skolas uzdevums ir piedāvāt nepieciešamos atbalsta pasākumus un arī attiecīgus resursus.

6. Sasniegumi nav neitrāli.

Sasniegumi nekad nav neitrāli, tāpat kā tie nekad nav objektīvi (W. Sacher, 1994). Skolās ir pazīstama situācija, kad latviešu valodas stundās viens skolotājs lielu uzmanību velta komunikatīvajai kompetencei – skolēniem ir iespēja runāt gandrīz katru stundu –, savukārt cits biežāk piedāvā gramatikas vingrinājumus un retāk pievēršas komunikācijas prasmju pilnveidei.

Tradicionālo vērtēšanas sistēmu un vērtējumu ballēs vecāki, skolotāji un arī skolēni bieži uzskata par objektīvu bez liekiem jautājumiem. Ja tiek izteikta kritika par vērtējumu, tā galvenokārt ir attiecināta uz skolotāju, kurš šķietami netaisnīgi novērtējis. Tradicionālā vērtēšanas sistēma reti tiek kritizēta.

7. Vērtēšanā ir nepieciešamas refleksijas.

Refleksijas nozīmē regulāri analizēt un pilnveidot izpratni par sasniegumiem, kā arī apzināties sasniegumu dinamiku. Sasniegumi regulāri jāanalizē. Ar skolēniem jārunā par viņu sasniegumiem, kā arī par prasībām, kas tiek izvirzītas, un par sasniegumu vērtēšanu. Ir labi, ja vērtēšana nav tikai viena skolotāja ziņā, bet ir kolēģu vienošanās.

8. Sasniegumus vērtē citas personas un paši skolēni.

Ja sasniegumu vērtēšana ir tikai skolotāja ziņā, tad no pedagoģiskā aspekta šis monopolstāvoklis ir problemātisks: skolēniem reti ir iespējams diskutēt un gūt atgriezenisko saikni par saviem sasniegumiem, tā attīstot prasmes analizēt savas stiprās un vājās puses. Taču cilvēka attīstība nav iespējama bez pašnovērtējuma, tāpēc skolotāja vērtējums regulāri jāpapildina ar skolēna pašvērtējumu. Tas palīdz vērtēt un analizēt savu darbu un sasniegumus, bet šāda analīze savukārt rada

iespējas labāk izprast savu mācīšanās taktiku un to kontrolēt. Skolēniem ir nozīmīgi saprast, ka rezultāts ir veiksmīgāks, ja mācību situācijas var paredzēt iepriekš. Turklāt tad mācīšanās noris patstāvīgāk un pašapzinīgāk.

Pašnovērtējums un skolotāja vērtējums viens otru papildina. Apvienojot abus vērtējumus, gan skolēns, gan skolotājs var gūt vērtīgas atziņas. Arī tad, ja pašnovērtējums nenotiek pedagoga vadībā, skolēns sevi vērtē vienmēr. Taču pastāv risks, ka pašnovērtējums neietver refleksijas un ir tālu no realitātes; tādējādi var izveidoties neatbilstošs paštēls (*F. Winter, 1996*).

Gatavība gūt sasniegumus un sasniegumu potenciāls ir atkarīgs no skolēna personības attīstības un var mainīties līdz ar indivīda kompetencēm. Gribas attīstīšanai, panākumu un piederības izjūtas piedzīvošanai pēc sasniegumu gūšanas ir milzīga audzinoša vērtība.

Teorētiskas atziņas un praktiskas idejas skolēnu sasniegumu vērtēšanā

Teorētiskas atziņas

- Skolēnu mācību sasniegumi prasa ne tikai vērtējumu no malas (ko veic skolotājs), bet arī pašnovērtējumu. Tikai tā skolēns var reāli novērtēt savu sasniegumu potenciālu, adekvāti iejusties jaunās mācību situācijās un patstāvīgi un pašapzinīgi tikt ar tām galā.
- Skolēnu mācību sasniegumi ir subjektīvi, t. i., jo vairāk visas objektīvās, uz teorijām orientētās metodes atbilst objektīviem kritērijiem, jo mazāk tās kaut ko pasaka par specifiskiem individuāliem sasniegumiem. Vispārējai novērošanas anketai, kas paredzēta skolēniem, vajadzētu būt ļoti abstraktai, objektīvai, taču katra skolēna konkrēto individualitāti tā varētu paust tikai līdz noteiktu kritēriju izpildes robežai. Ja grib uztvert individualitāti kopumā, anketu vajadzētu izmainīt, piemērot, diferencēt, bet tā zustu objektivitāte.
- Visas tradicionālās sasniegumu vērtēšanas formas koncentrējas vienīgi uz rezultātu; mācību procesa novērtējums paliek ārpus redzesloka. Sasniegumu vērtējums nedrīkst aprobežoties tikai ar punktu noteikšanu, bet tajā jāiekļauj arī mācību procesa norise. Konsekvences ne vienmēr ir skaidras un nepārprotamas. Viens un tas pats rezultāts tiek novērtēts atšķirīgi, vai atsevišķi tiek vērtēti starprezultāti.
- Skolēnu mācību sasniegumu noteikšanai ir divas būtiskas funkcijas (tās praksē bieži nonāk pretrunā ar selekcijas funkciju): mācīšanās diagnosticēšana un atbalsts mācīšanās procesā. Šo funkciju pamatā ir skolēna personības attīstība. Informatīvā funkcija attiecas uz skolēniem, vecākiem un skolotājiem. Skolēns saņem informāciju par savu izaugsmi, panākumiem un sasniegumu līmeni, taču vienlaikus viņš arī tiek salīdzināts ar citiem skolēniem. Skolotājs saņem informāciju par mācību stundu efektivitāti, kā arī par skolēnu zināšanu un prasmju līmeni. Vecāki saņem informāciju par zināšanu un prasmju līmeni. Motivācijas un stimulēšanas funkcija ir ambivalenta: sasniegumu vērtējums ne tikai motivē skolēnus strādāt pie noteikta mācību satura, bet tas var viņus

arī individuāli stimulēt. Taču jāņem vērā vēl viens ļoti svarīgs aspekts: vērtējumam vienmēr ir selektīvs efekts – ja skolēns negūst vēlamos sasniegumus, tas var izraisīt demotivāciju un nevēlēšanos mācīties. Tāpēc mācīšanās procesā vienmēr ir jābūt arī posmiem bez vērtēšanas.

- Būtiskākā atziņa – jāpaplašina šaurais, uz rezultātu orientētais skolēnu sasniegumu jēdziens. Skolotājam skaidri jāvienojas ar skolēniem par sasniegumu vērtēšanas procesu, kā arī jāveic sasniegumu analīze.

Praktiskas idejas

Vērtējot skolēnu mācīšanās sasniegumu progresu, rezultātus un mācīšanās spējas, skolotājam ir jāatbild uz vairākiem jautājumiem. Tikai tad, ja skolotājs būs rūpīgi izanalizējis un pārdomājis savu vērtēšanas sistēmu, viņš varēs izziņāt patiešos mācīšanās rezultātus, sniegt objektīvu atgriezenisko informāciju skolēnam un viņa ģimenei, rosināt skolēnu mērķtiecīgi plānot savu karjeru un izglītības iegūvi, kā arī rosināt viņu domāt par turpmākās attīstības iespējām.

Paškontroles jautājumi skolēnu sasniegumu vērtēšanai

Lai sekmētu skolēna personības veidošanos	Kādas ir skolēna zināšanas un prasmes? Kādas ir viņa spējas?
	Kāds progress ir sasniegts?
	Kāda atzinība, kāda kritika ir veltīta konkrētajiem sasniegumiem?
	Kuri sasniegumi ir pārsniegti, pilnībā sasniegti, daļēji sasniegti vai nav sasniegti?
Lai izziņātu skolēna mācīšanās rezultātus	Kā un par ko skolēnam var izteikt atzinību? Kādā veidā viņu var stimulēt?
	Kādi mācību mērķi ir sasniegti un cik lielā mērā?
	Vai neapmierinošie mācību rezultāti ir izskaidrojami ar skolotāja kļūdām, skolēna nepietiekamu mācīšanos vai nepilnīgiem mācīšanās priekšnosacījumiem?
	Kurās jomās vajag veikt speciālus pasākumus?
Lai sniegtu atgriezenisko informāciju skolēnam un viņa ģimenei	Kādu izaugsmi var novērot mācībās?
	Pie kā skolēnam jāstrādā papildus?
	Kā ir nostiprinājušās skolēna zināšanas un prasmes? Vai viņš jebkurā laikā spēj tās izmantot?
Lai rosinātu skolēna karjeras plānošanu (izglītības nākamajai pakāpei)	Vai ir vēlama pāriešana nākamajā klasē vai uz citu skolu?
	Kādas spējas konkrētajā skolā ir īpaši svarīgas, vai skolēnam tās piemīt?
	Uz ko balstās priekšstats par veiksmīgu darbību nākamajā klasē, līmenī vai citā skolā?
	Vai ir pilnībā sasniegts klasei izvirzītais mērķis? Vai ir jāveic kompensējoši pasākumi?
Lai veicinātu turpmākās attīstības iespējas	Kādiem piedāvājumiem skolēnam būtu jāpievērš uzmanība?
	Kāda būtu ieteicamā izvēle?
	Kāda ir skolēna attieksme pret klasi, kurā viņš mācās? Kādas ir skolēna aktivitātes?
	Cik daudz patstāvības, intereses un mācīšanās enerģijas piemīt skolēnam?
	Kādas īpaši nozīmīgas personības attīstības pazīmes ir saskatāmas?
	Kādas dotības un spējas ir pamanāmas?

2. Kādi principi ir jāievēro skolēnu sasniegumu vērtēšanā?

Daudzie pārbaudes darbi skolēnos izraisa nomācošas izjūtas. Vērtējums vispirms tiek ierakstīts žurnālā, pēc tam – liecībā. No tā būs atkarīgas arī turpmākās izglītības iespējas. Kāds ir īstenais vērtēšanas mērķis? Visbiežāk tas vēl joprojām ir saistīts ar indivīda iekļaušanos sociālajā vidē un iespējām īstenot jēgpilnu dzīvi. Tāpēc vienmēr jāzina, kādu labumu skolēns iegūs no pārbaudes darba, vai tas nenodarīs viņam ko ļaunu.

Ja skolēns pārbaudes darbā pierāda, ka viņš latviešu valodā un literatūrā mācību saturu ir izpratis un prot iegūtās zināšanas izmantot dažādās situācijās, tas ir nozīmīgi. Taču rezultāts var būt maldinošs un liecināt vienīgi par to, ka skolēns konkrētajā dienā un laikā spējis koncentrēties un izpildījis skolotāja norādījumus. Un ja nu skolotājs vērtēšanas procesā ir balstījies tikai uz savām subjektīvajām prasībām un kritērijiem? Par to, ka tā vēl joprojām notiek, liecina vērtējumi skolēnu domrakstos – vienu un to pašu darbu dažādi skolotāji novērtē atšķirīgi.

Ko šādās situācijās nozīmē skolēna iegūtais rezultāts?

Ideāli būtu, ja skolotājs vienmēr konstatētu skolēnu progresu. Tas ļautu viņam izdarīt secinājumus par mācību uzdevumu piemērotību, skolēnu motivāciju, mācīšanās tempu, veidiem, kā skolēniem pārvarēt vājās vietas, utt. Taču diferenciācija un individualizācija pastāv tikai teorijā, praksē tā notiek reti. Labākajā gadījumā skolēni, kam nav paveicies kādā pārbaudes darbā, var apmeklēt konsultāciju un rakstīt darbu vēlreiz. Vai pārbaudes darbi sekmē skolēnu mācīšanos?

Vērtēšanas procesā skolēns nedrīkst izjust bailes un lieku stresu. Arī tad, ja ir slikti sasniegumu rezultāti, neviens (arī skolotājs) pret tiem nedrīkst izturēties vienaldzīgi – tas ir svarīgākais noteikums vērtēšanas procesā.

Skolēnu sasniegumu vērtēšana ir mācību procesa sastāvdaļa. Tā nav tikai īslaicīga aktivitāte, kas tiek īstenota pēc apgūta temata vai mācību gada beigās. Vērtēšana ir process, kas sākas jau tajā brīdī, kad tiek noteikti mācību mērķi, un beidzas, kad izanalizēti mācību rezultāti un noskaidrots, vai mērķi ir sasniegti.

Kvalitatīvai vērtēšanai ir raksturīgi vairāki nosacījumi: jāiejūtas skolēna situācijā, jāorientējas uz to, vienmēr jābalstās uz konkrētām darbībām, vērtēšanai jāiekļaujas mācību procesā, nepieciešamas skaidras norādes skolēniem, kuras viņi var ievērot un par kurām ar viņiem notikusi iepriekšēja vienošanās, un vēl – skolotājam jāizsakās vienkārši, bez ironijas un aizspriedumiem.

Atkarībā no tā, ko uzskata par galveno, vērtēšanu var raksturot kā skolēnu darbības rezultātu novērtējumu vai kā mācību procesa novērtējumu.

Vērtēšanas procesam vienmēr ir jābūt tādām, lai tas pozitīvi ietekmētu skolēnu mācīšanos, sekmētu mācīšanās motivācijas veidošanos un ietvertu rūpes par skolēna personības attīstību.

Vērtēšana nespēj īstenot šos mērķus, ja skolotājs nav izveidojis kvalitatīvu formatīvās un summātīvās vērtēšanas sistēmu.

Skolotāja galvenais uzdevums ir veicināt skolēnu mācību sasniegumus un iegūto informāciju izmantot gan skolēnu, gan vecāku, gan skolotāju auditorijā. Skolotājam ir jāaicina vecāki uz sarunām par bērnu sasniegumiem, jo šādas sarunas veicina skolēnu atbildības veidošanos. Vērtēšanas procesā skolēni ir nozīmīgākie sadarbības partneri. Vērtēšana pozitīvi ietekmē skolēnu mācīšanos tikai tad, ja skolotājs ievēro vispārīgos principus (cilvēciskumu, caurspīdīgumu, taisnīgumu, godīgumu) un vairākus metodiskos principus (ticamību, efektivitāti, kvalitāti, pamatotību).

Principi mācību sasniegumu vērtēšanas procesā

Cilvēciskums	Vērtēšanas process ir cilvēcisks, tas palīdz skolēniem veidoties par personībām. Tā laikā skolēni neizjūt bailes, uztraukumu, pazemojumu, šaubas par sevi. Vērtējot skolēnu, skolotājs nav aizspriedumains. Vērtēšanas process sekmē skolēnu patstāvību.
Caurspīdīgums	Vērtēšanas mērķus izskaidro gan skolēniem, gan vecākiem, lai process būtu atklāts, pārredzams un loģisks. Skolotājs palīdz skolēniem saskatīt viņu izaugsmi. Skolotājs pirms katra pārbaudes darba nosaka, kas no skolēniem tiek gaidīts un kādi ir vērtēšanas kritēriji. Skolotājs pēc pārbaudes darba nodrošina skolēnus un vecākus ar atgriezenisko informāciju. Vērtēšanas procesu izprot un pieņem gan skolēni, gan vecāki.
Ticamība	Vērtēšanas procesā skolotājs nav subjektīvs. Skolotājs atbildīgi izvēlas laika ierobežojumus pārbaudes darbā, lai neradītu problēmas objektīva vērtējuma iegūšanai. Pārbaudes darbs skolotājam un skolēnam sniedz precīzu informāciju par skolēna zināšanām un prasmēm.
Efektivitāte	Vērtēšanas procesā resursi – laiks, nauda – tiek izmantoti minimāli. Skolēnu sasniegumu vērtēšana ir pēc iespējas ātrāka un atbilstoša mācību situācijai.
Kvalitāte	Pārbaudes darbs atbilst mērķim. Skolēna sasniegumi no vienas pārbaudes līdz nākamajai paliek nemainīgi, un arī vērtējums nemainās. Pārbaudes darbs ir pietiekami apjomīgs, tas palīdz izvairīties no kļūdām atmiņas vai neuzmanības dēļ. Vērtēšanas process ietver saprātīgas un pamatotas prasības. Skolotājs sargā skolēnus no neatbilstošām pārbaudēm, to interpretācijām. Pārbaudes darbs atalgo ieguldītās pūles, veiksmi ir mazāka nozīme.
Pamatotība	Vērtēšanas saturam un uzdevumiem jāatbilst tam, ko skolotājs vēlas skolēniem iemācīt. Pārbaudes darbā <ul style="list-style-type: none"> • vērtē programmā noteiktos sasniegumus; • novērtē zināšanas un prasmes, kurām skolotājs pievērsis īpašu uzmanību mācīšanas laikā; • rosina skolēnus izmantot zināšanas reālā kontekstā; • akcentē plašu prasmju spektra attīstību; • atalgo padziļinātu un paplašinātu mācīšanos. Skolotājs nodrošina skolēnus ar saturīgu un noderīgu atgriezenisko informāciju, kas palīdz uzlabot sasniegumus un mācīties padziļināti, apzinoties līdzšinējo sniegumu.

Taisnīgums	Skolotājs skolēnu darbos ierauga, novērtē un izlabo visas kļūdas atbilstoši kritērijiem. Vērtējumu neietekmē personiskās simpātijas vai antipātijas. Skolotājs pret skolēniem izturas ar cieņu un neizsaka aizskarošas piezīmes. Skolotājs vērtē darba saturu, nevis tikai apjomu un noformējumu. Pārbaudes darbā nepieļauj <i>špikošanu</i> vai plaģiātismu.
-------------------	---

Būtu svarīgi panākt, lai skolas un skolotāja darbībā mazinātos vērtēšanas subjektivitāte un par noteicošu principu kļūtu objektivitāte. Šāda situācija var izveidoties, ja skolotājam izdodas precizēt vērtēšanas kritērijus un ar skolēniem (arī ar vecākiem) laikus pārspriest gaidāmos rezultātus, attiecinot tos uz visām pārbaudes darba formām, arī domrakstiem. Objektivitāte (tas nozīmē, ka visiem skolotājiem sakrīt domas par kāda darba vai skolēna īpašības novērtējumu) nenozīmē korektumu un profesionālu precizitāti; pastāv arī kolektīvās kļūdas iespējamība, piemēram, novērtējot skolēna inteligenci, tā tiek sajaukta ar kreativitāti (A. Helmke, 2003).

Zinātnieku ieteiktā ticamības kontrole skolas ikdienā diemžēl ir ļoti darbietilpīga un gandrīz nerealizējama. Proti, vērtējums ir ticams tikai tad, ja atkārtotas vērtēšanas gadījumā tas nemainās (A. Helmke, 2003). Tomēr katram skolotājam jāraugās, vai izvēlēta pieeja formatīvajā un summatīvajā vērtēšanā ir profesionāla un vai viņš iegūst informāciju par skolēnu sasniegumiem, kurus tiešām vajadzētu vērtēt.

Piemēram, divi skolotāji māca vienu un to pašu tematu. Vai mācību process abos gadījumos ir vienāds? Nē, jo ir dažādi skolotāji, dažādi skolēni, dažāda sociālā vide klasē un atšķirīgi ārējie apstākļi. Mācību intereses un darbības ir atkarīgas no skolotāja, kas māca. Katra skolēna sasniegumu līmeni ietekmē arī klases mācīšanās potenciāls un attieksme.

Ja klases darbs ir tik apjomīgs, ka liela daļa skolēnu nepaspēj tikt galā ar visiem uzdevumiem noteiktajā laikā, tad ievērojama daļa no paveiktā pilnībā neatbildīs priekšmeta saturam – proti, tad runa vairs nebūs tikai, piemēram, par sintakses zināšanām un prasmi tās izmantot, bet arī par darba tempu. Tādējādi tiek falsificēts īstenais pārbaudes mērķis – skolēnu zināšanu un prasmju līmeņa pārbaude (L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005).

Skolotāji nav tiesneši, kas spēj izlemt visu objektīvi un taisnīgi; modelis „skolotājs – tiesnesis” nav dzīvotspējīgs. Kāda ir atšķirība starp skolotāja un tiesneša taisnīgumu? Tiesnesis vienmēr skatās pagātnē un konstatē, kas noticis. Pedagoģis savukārt raugās nākotnē un apsver, kādas ir iespējas; viņš var visu uzmanību pievērst skolēna vienreizībai un unikalitātei, kā arī trūkumiem, taču svarīgākais uzdevums ir skolēna personības attīstības veicināšana. (D. Albrecht, 1989).

Skolēnu un skolotāja sadarbība vērtēšanas procesā

Pastāv iespējas, kā uzlabot sadarbību. H. U. Grunders (*H. U. Grunder*) un T. Bols izceļ piecus aspektus.

1. *Informācija un diskusija par konkrēto vērtēšanas veidu.*

Parasti skolotāji pārdomā vērtēšanas paņēmienus un kritērijus. Taču pirms

izmantošanas ir nepieciešams tos detalizēti izskaidrot skolēniem un nebaidīties no diskusijām.

2. *Izmaiņu pieļaušana.*

Skolotājam pēc iespējas ir jāņem vērā diskusijas rezultātā iegūtie ieteikumi par nepieciešamajām izmaiņām un uzlabojumiem.

3. *Līdzdalība.*

Pieaugot vērtēšanas pieredzei, skolēni var iesaistīties kritēriju izstrādē un piedalīties vērtēšanā, piemēram, ar saviem novērojumiem un vērtējumiem.

4. *Detāļu sapratne.*

Skolēniem jāsaprot, kādas darbības veicamas, lai izpildītu katru vērtēšanas kritēriju. Tas nozīmē, ka skolotājam jāpārdomā, kā var konstatēt katru kritēriju, kā kritērijus novērtēt un vai tie ir formulēti skolēniem saprotamā veidā.

5. *Refleksijas.*

Mācību un vērtēšanas procesa laikā vienmēr tiek iekļauti refleksiju posmi, lai regulāri un kopīgi pārdomātu un izanalizētu vērtēšanas procesu. Tā ir iespēja noskaidrot jautājumus un ieviest nepieciešamās izmaiņas, gūt atziņas, kas arī skolotājam ir nozīmīgas, lai viņš kļūtu par lielisku skolēnu sasniegumu vērtētāju (*H. U. Grunder, T. Bohl, 2008*).

Skolēnu tiesības vērtēšanas procesā

Ko darīt, lai vērtēšanai nebūtu negatīva ietekme? Prieks par mācīšanos, zinātkāre, centība nedrīkst noslāpt. Vērtēšanai ir jābūt tādai, kas skolēnam rada un saglabā vēlmi mācīties. Iespējams, arī skolēnu tiesību apzināšanās mācību sasniegumu vērtēšanas procesā var atrisināt kādu problēmu.

Skolēniem vērtēšanas procesā ir tiesības

- 1) vienmēr būt laikus informētiem par pārbaudes kritērijiem;
- 2) laikus saņemt pareizu, skaidri formulētu informāciju par zināšanām un prasēm, kas būs jāapliecina;
- 3) laikus saņemt informāciju par summatīvajai vērtēšanai paredzēto laiku;
- 4) laikus saņemt informāciju par visām skolas prasībām, kas jāizpilda, lai sasniegumi tiktu ieskaitīti;
- 5) noteiktā laika periodā saņemt informāciju par pārbaudes rezultātiem;
- 6) veikt pārbaudes darbu atkārtoti;
- 7) zināt apelācijas kārtību un tiesības uz apelāciju.

Kāpēc skolotāji kļūdās mācību sasniegumu vērtēšanā?

Vērtēšana ir atkarīga no daudziem subjektīviem faktoriem, respektīvi, tos ietekmē vērtētāja neapzinātā attieksme un gaidas. Iespējams, privātajā sfērā šāda rīcība sarunu situācijās ir atbalstāma, jo tādējādi uzlabojas komunikācija. Taču skolēnu sasniegumu vērtēšanā šīs iezīmes ir trūkumi. Tām ir mazs sakars ar objektivitāti, sasniegumu vērtēšanā tās ir tikai daļēji akceptējamas, un tās apgrūtina iespēju salīdzināt vērtējumus.

1. *Pozitīva vai negatīva papildu informācija* – arī par apstākļiem ārpus skolas – ietekmē rakstisko un mutisko sasniegumu vērtējumu (*R. Weiss, 1971*). Iespējams, neuzkrītošam, klusam skolēnam, par kuru skolotājs neko daudz nezina, vērtējums ir sliktāks nekā runīgākam skolēnam, kurš brīvajā laikā spēlē orķestri un kura māsa nupat ir uzvarējusi sporta sacensībās, par ko varēja izlasīt avīzē.
2. *Simpātiju un dzimuma ietekme*: skolotāji un skolotājas meiteņu sasniegumus vērtē augstāk nekā tādus pašus zēnu sasniegumus. Abas grupas atzīst meitenes par čaklākām, kārtīgākām u. tml. salīdzinājumā ar zēniem. Pētījumos arī apstiprinājies, ka skolotāji labāk vērtē tos skolēnus, kuri viņiem ir simpātiski (*T. H. Hadley, 1971*).
3. *Skolotāja subjektīvās teorijas lielā mērā vada viņa rīcību*; spēcīgi, nostiprinājušies uzskati ietekmē skolēnu sasniegumu uztveri un vērtējumu. Vispārzināms ir fakts, ka pārsvarā skolotājs saredz to, ko vēlas redzēt; bieži tas ir par iemeslu novērojumu izkropļojumiem un vienpusībai.
4. *Loģikas kļūdas*: pieklājīga uzvešanās, kārtīgs apgērbs, rūpīgi burtnīcu ieraksti un attiecīga valoda kopumā rada kārtīga skolēna iespaidu. Pastāv risks, ka šāds skolēns saņems labāku vērtējumu, nekā patiesībā būtu pelnījis. Līdzīgi ir ar slavu, kas skolēnam *iet pa priekšu*. Pēc viena sasniegumu rādītāja tiek izdarīti pārsteidzīgi secinājumi par citu, ko uzskata par loģiski saistītu ar novēroto. Piemēram, skolēnam ir izcili sasniegumi matemātikā, un tiek pieņemts, ka arī latviešu valodā viņam vajadzētu būt ļoti labiem panākumiem. Nereti izcilu atmiņu jauc ar labu izpratni.
5. *Nemainīgi aizspriedumi*.
 Bardzība – labu un ļoti labu vērtējumu reta izmantošana. Pastāv tieksme piešķirt relatīvi lielu nozīmi maziem trūkumiem un pārsvarā dot tikai sliktu vērtējumu.
 Maigums – galvenokārt labu atzīmju izlikšana un labvēlīgu vērtējumu izteikšana.
 Tendence uz viduvējību – bailes no galējiem vērtējumiem izraisa vidusmēra vērtējumus un viduvēju atzīmju pārblīvējumu.
 Tendence uz galējiem vērtējumiem – reti tiek doti viduvēji vērtējumi un izlikta viduvējas atzīmes, biežāk izmanto galējus vērtējumus.
6. *Ķēdes efekts* – kļūdas rodas no iepriekšējiem vērtējumiem vai arī tad, ja cits pēc cita tiek doti vairāki vērtējumi. Piemēram, viduvējs sasniegums bieži tiek novērtēts labāk, ja tieši pirms tam bijis ne īpaši labi vērtējams sasniegums; savukārt kādu citu sasniegumu var novērtēt sliktāk, ja iepriekšējais bijis izcils.

Dažas vērtēšanas situācijas

1. Andris: „Kad mācījos pamatskolā, manas atzīmes svārstījās no 5 līdz 7 ballēm. Tagad tehnikumā mans novērtējums ir audzis. Es esmu starp labākajiem savā grupā. Neuzskatu, ka mācos daudz vairāk vai apgūstamā viela ir vieglāka. Vienkārši saņemt augstāku atzīmi ir vienkāršāk un vieglāk.”

Mainot skolu, mainās skolēna sasniegumu vērtējums; to var izskaidrot ar skolotāju subjektivitāti vai atšķirīgām prasībām katrā skolā.

2. Vita: „Literatūrā bija jāraksta sacerējums par „Mērnieku laikiem”. Tā kā nebiju to laikus uzrakstījusi, paņēmu sacerējumu no draudzenes, kura mācās citā skolā. Viņa par savu darbu bija saņēmusi 10 balles. Es saņēmu 7 balles.”
3. Agnese: „Kā jau zināms, par dzejas deklamēšanu, t. i., informācijas *iekalšanu* un atkārtošānu, maksimālais punktu skaits, ko var saņemt, ir 6 balles. Tomēr pēc 15 minūšu garas Čaka eposa „Mūžības skartie” fragmenta deklamēšanas skolotāja vaicāja klases vērtējumu. Visi vienbalsīgi nosauca 10 balles. Skolotāja man ielika 9. Kāds pamatojums? Viņa teica, ka 10 balles atstās citai reizei. Smieklīgi. Kopš tās reizes tā arī neesmu sapratusi atšķirību starp šiem vērtējumiem.” (A. Krone, 2003).

Skolotājs pirms pārbaudes darba vai kāda cita darba neizskaidro vērtēšanas kritērijus. Kādu vērtējumu katrs skolēns saņems, skolotājs nosaka subjektīvi, taču skolotāji ir dažādi, tādēļ arī vērtējumi ir dažādi.

4. Vēl viens gadījums, kas gan neraksturo situāciju latviešu valodā vai literatūrā, bet ir līdzīga tām situācijām, kad mamma, tētis, vectētiņš uzraksta domrakstu skolēna vietā. „Mana mamma arī bija sašutusi, kad par viņas glīti notamborēto cepurīti skolā saņēmu tikai 4 balles. Citām meitenēm mammas bija vēl glītāk notamborējušas, manējā centās tā, lai kaut mazliet atbilstu bērna spējām attiecīgajā vecumā. (Bez kļūdām, bet vienkāršu modeli.) Tās meitenes, kas čakli tamborēja pašas, gan vairāk par 3 nedabūja. Vai pat neizlabojamu 2, jo nepaspēja darbu paveikt nedēļas laikā. Par to, protams, sirsniņas sāpēja. Jo īpaši tai meitenei, kas bija ļoti talantīga un vēlāk aizgāja uz lietišķajiem.” (Cāļa forumi, 2010)

Skolotājam ir vienalga, ko un kā skolēns mācās, vai viņš pats paveic uzdevumu vai arī to izdara viņa ģimene. Skolotāju interesē tikai rezultāts, par kuru var ielikt vērtējumu.

5. Aija: „Mans latviešu valodas skolotājs jau no septembra mūs biedē, ka, beidzot 9. klasi, būs eksāmens. Atklāti sakot, mums jau tas ir pavisam ierasti, bet mācīties tādēļ nevienam nav sagribējies vairāk, tikai stundās ir kļuvis daudz garlaicīgāk.” (A. Skalberga. Anonīma intervija, nepublicēti dati, 2010.)

Interesi par mācību priekšmeta saturu skolotājs ir aizstājis ar eksāmena draudiem. Ar atgādinājumiem par gaidāmajiem centralizētajiem pārbaudes darbiem vai eksāmeniem skolotājs visbiežāk vēlas apspiest nepatiku pret mācīšanos. Vai aiz tā neslēpjas skolotāja mācīšanas kļūdas? Draudēšana ar eksāmeniem nesekmē mācīšanās motīvu veidošanos. Pārbaudes darbi nedrīkst kļūt par sodu. Vai tiešām skolotāji uzskata, ka neviens skolēns nespēj ar prieku mācīties latviešu valodu un literatūru?

Problēmjaudājums

Vai skolotājs drīkst izstrādāt dažādus vērtēšanas kritērijus? Vai skolotājs drīkst atsevišķos gadījumos skolēniem par vienādiem sasniegumiem izlikt dažādu vērtējumu? Vai skolotājs drīkst ņemt vērā individuālus nosacījumus?

Iespējamās atbildes.

1. Taisnīga vērtēšana ir tikai tad, ja visi tiek vērtēti vienādi, proti, viena formāla pieeja visiem.

2. Ja skolēnu sasniegumu vērtējums tomēr ir iespilēts starp šiem diviem pamatprincipiem *visiem vienādi* vai *katram savu* (katram pēc spējām), tad šaubu gadījumā svarīgākam vajadzētu būt *katram savu*.

Vērtēšanas procesa noteikumi

Izveidojot savus noteikumus, skolotājs var pilnveidot vērtēšanas procesu. Lūk, daži ieteikumi!

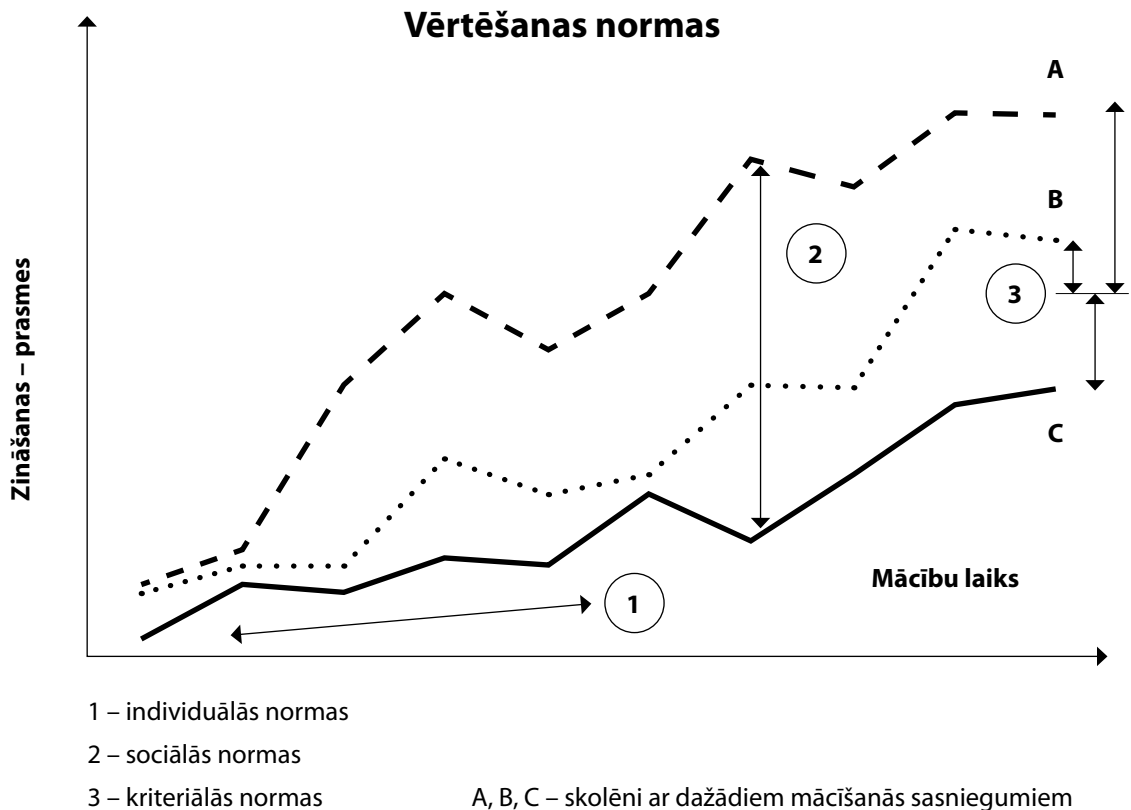
1. Vērtēšanas procesā vienmēr esmu pozitīvi noskaņots pret katru skolēnu.
2. Uzmanīgi klausos, ko saka skolēns, un nepārtraucu viņu mutiskajās pārbaudēs.
3. Respektēju skolēna darbu un nekad to nepubliskoju un neapspriežu bez skolēna atļaujas.
4. Vērtēju skolēna darbu pēc iepriekš izstrādātiem kritērijiem, par kuriem skolēni jau ir informēti, gatavojoties pārbaudei.
5. Esmu taktisks, smalkjūtīgs un, analizējot skolēna darbu, nekad neaizskaru viņa pašcieņu.
6. Nekad publiski nesalīdzinu darbu rezultātus.
7. Ievēroju darbu labošanas termiņus.
8. Vienmēr esmu principiāls, godīgs un cilvēcisks.
9. Vienmēr esmu objektīvs, izvairos no subjektivitātes.
10. Nekad pārbaudes darbā neiekļauju to, ko neesmu mācījis.
11. Vienmēr cenšos pozitīvi raksturot skolēna sasniegumu vērtējumu.

3. Kādas ir vērtēšanas normas?

Par katru sasniegumu ir iespējams izteikt vērtējumu, kuru var raksturot sīkāk kvantitātes (piemēram, pareizi uzrakstīto vārdu skaits) un/vai kvalitātes ziņā (piemēram, vārdu izrunas kvalitāte). Tas attiecas uz sasniegumu *mērīšanu*. Tādējādi ir skaidri redzams, ka vienkāršs konstatējums ar precīzi aprēķinātu punktu summu neko neizsaka. Lai iegūtu lielāku skaidrību, nepieciešams apraksts. Apraksti var būt dažādi. Atkarībā no konkrētā apraksta 28 punkti var būt daudz vai maz, tas var būt labs vai slikts sasniegums. Vērtēšana vienmēr nozīmē, ka konstatētais rezultāts tiek salīdzināts ar kādu standartu.

Vērtēšanā pastāv noteiktas normas, un katrai no tām ir savs pamatojums, kāpēc tās jāievēro. Kā ievērot normas? Svarīgi, lai praksē skaidri nodalītu vērtēšanu, kuras pamatā ir sociālās normas, no vērtēšanas, kuras pamatā ir individuālās normas.

- *Individuālās normas*: skolēna aktuālie mācību sasniegumi tiek salīdzināti ar līdzšinējiem sasniegumiem.
- *Sociālās normas*: katra skolēna sasniegumi tiek salīdzināti ar visas klases sasniegumiem.
- *Kriteriālās normas*: skolēna mācību sasniegumi tiek salīdzināti ar mācību mērķiem (kritērijiem), kas noteikti mācību priekšmeta standartā.

1. att. Vērtēšanas normas

Pēc F. Reinberga (F. Rheinberg, 2001)

Attēlā (1. att.) redzams, kā trīs skolēni (A, B un C) ir apguvuši zināšanas un prasmes noteiktā periodā, piemēram, 1. semestrī, dažās latviešu valodas jomās. Mācīšanās rezultātā zināšanu un prasmju līmenis parasti pieaug, to norāda visas līknes. Tāda tendence nav nekas neparasts. Sasniegumu progresu ietekmē skolēna centieni, mācīšanās paradumi, intensitāte u. tml. Dažkārt šis process ir nevienmērīgs. Daļēji to var izskaidrot ar veiksmi vai spējām. Salīdzināšanas veidi šeit apzīmēti ar bultām, proti, 1. (individuālās normas), 2. (sociālās normas), 3. (kriteriālās normas). Piemēram, sociālās normas parāda, kuram skolēnam ir labāki sasniegumi, kuram – sliktāki. Skolēna A sasniegumi ir labāki par skolēna B sasniegumiem, kuram savukārt ir labāki sasniegumi nekā skolēnam C. Tā kā atšķirības laika ziņā sasniegumos pārsvarā pamato ar nemainīgiem cēloņiem, it īpaši ar prasmēm, tad šī salīdzināšanas perspektīva skaidri parāda noturīgas kompetenču atšķirības (*F. Rheinberg, 2001*).

Kas ir individuālās normas?

Novērtējot individuālos sasniegumus noteiktā laika periodā, skolēns saņem atgriezenisko informāciju par zināšanu un prasmju līmeni un tādējādi pārliecinās par savu progresu. Parasti tie ir mutiski vai aprakstoši vērtējumi. Skolēns netiek salīdzināts ar citiem, viņš var gūt optimālu apstiprinājumu savam mācīšanās veidam, un viņa vēlmes un intereses pilnveidot zināšanas un prasmes tiek individuāli stimulētas. Pēc kļūdām, kas atklājas pārbaudes darbos, var spriest par nepieciešamību kaut ko mainīt mācīšanās procesā. Piemērotākās vērtēšanas metodes individuālo normu dokumentēšanai ir portfolio un mācīšanās dienasgrāmata.

Ja vērtēšanā izmanto tikai individuālās normas, skolēni iegūst pārliecību, ka vienīgi piepūloties var iemācīties kaut ko jaunu. Taču viņi neuzzina, kas padodas labāk, kas – sliktāk. Vērtēšana pēc individuālajām normām ir piemērota gadījumos, kad nepieciešams iegūt detalizētu pārskatu par noteiktu mācību periodu. Vērtējumos, kuri saistīti ar iestāšanos citā mācību iestādē, šīm normām ir nenozīmīga loma. Labākajā gadījumā tās var izmantot, lai nedaudz pazeminātu vai paaugstinātu vērtējumu.

Individuālās normas parāda svārstības mācību procesā. Vērtējumā skaidri redzamas izmaiņas zināšanās un prasmēs. Visos sasniegumu līmeņos ir iespējami gan labi (labāki nekā iepriekš), gan slikti (sliktāki nekā iepriekš) sasniegumi. Visiem skolēniem ir vienlīdz labi priekšnosacījumi, lai uztvertu sakarību starp personiskajiem mācīšanās pūliņiem un mācību panākumiem. Ir pierādīts, ka, izmantojot individuālās normas, īpaši iegūst vājākie skolēni, bet arī spēcīgākie skolēni netiek diskreditēti (*F. Rheinberg, 1988*).

Individuālo normu trūkumi.

1. Nav redzamas skolēnu sasniegumu atšķirības ilgākā laika posmā. Taču tas pozitīvi atsaucas uz vājiem un arī viduvējiem skolēniem, jo spēcīgāko skolēnu sasniegumi nemazina vājāko apņēmību.

2. Skolēns pazaudē ļoti svarīgu informācijas avotu, netiek apmierināta vajadzība pēc pārlicinoša pašnovērtējuma, kas savukārt var izraisīt bezjēdzīgu lēmumu pieņemšanu un vilšanos. Savu prasmju salīdzinājums ar citu prasmēm nostiprina katra indivīda pašvērtējumu.

Kas ir sociālās normas?

R. Fīrlingers (*R. Vierrlinger*) ieteica sociālās normas dēvēt par kolektīvajām normām, lai vārds „sociālās” neizraisītu kļūdainas asociācijas. Sociālās normas nozīmē to, ka indivīda mācību sasniegumi orientēti uz klases sasniegumiem. Šīs grupas ietvaros sasniegumus salīdzina un novērtē. Vērtējumu pa punktiem saliek atbilstoši normālam sadalījuma principam (Gausa liknei) (*R. Vierrlinger, 1999*).

Daudzi skolēni, vecāki un skolotāji šo vērtēšanas veidu uzskata par taisnīgu. Standarti un vienotās prasības tiek ievērotas tikai daļēji, jo nav salīdzinājuma ar citām skolēnu grupām. Tomēr ir vēl viens būtisks arguments pret šo vērtēšanas formu: klase nav nekas vairāk kā maza, nejauši izveidota grupa, kuras sastāvs nav pielāgots standartizētiem testiem. Tikai galēju atkāpju gadījumā, ja ir pārāk daudz labu vai pārāk daudz vāju vērtējumu, tiek uzdots jautājums par iespējamiem cēloņiem.

Sociālo normu salīdzināšanai jēga ir tajos gadījumos, kad jāatrod labākie skolēni ilgstošā laika periodā. Piemēram, ja daudzo pretendentu vidū grib izvēlēties labāko, ir ļoti vērtīgi pēc iespējas precīzāk un rūpīgāk salīdzināt visu pretendentu līdzšinējos sasniegumus. Tas ļauj precizēt, kurš skolēns arī turpmāk varētu sasniegt labākos rezultātus. Arī tad, ja paredzēts attīstīt dažu personu spējas, izvēlēties tos, no kuriem ir gaidāmi vislabākie rezultāti salīdzinājumā ar citiem. Tādējādi līdzekļi tiks izmantoti visefektīvāk. Atzīt par labāko, izvērtējot jau paveikto, katrā ziņā ir taisnīgāk, nekā balstīties uz personiskajām attiecībām, sociālo statusu, izcelsmi, dzimumu, reliģiju u. c. (*H. Heckhausen, 1974*). Taču sociālo normu izmantojumam nav jāaprobežojas ar labākā noteikšanu.

Sociālo normu trūkumi.

1. Skolēnus salīdzina klases ietvaros, nemaz nezinot, kādā līmenī viņi būtu salīdzinājumā ar citu skolu audzēkņiem. Var izveidoties kļūdaini vērtējumi, jo viens un tas pats sasniegums tiek novērtēts ar „labi” vai „slikti” atkarībā no tā, cik *spēcīgā* klasē skolēns mācās.
2. Vērtēšanā izmantojot sociālās normas, nav iespējams uzzināt, kādas izmaiņas notikušas skolēnu zināšanās un prasmēs. Tāpēc nav nekāds pārsteigums, ja vairāk nekā puse skolēnu, kurus māca skolotāji, kas izmanto tikai sociālās normas, mācību gada beigās atzīst, ka prot tikpat daudz, cik mācību gada sākumā, vai pat mazāk (*F. Rheinberg, S. Krug, 1999*).
3. Svārstības zināšanu un prasmju progresā. Piemēram, var gadīties, ka skolēns nemainīgi saņem sliktu vērtējumu neatkarīgi no tā, vai viņš ir pielicis pūles un sasniedzis sev neierastu rezultātu vai arī neko nedara un rezultāts pasliktinās. Tikai izņēmuma gadījumos sociālās normas parāda, kā mācīšanās pūliņi un vingrināšanās veids var ietekmēt mācību rezultātus (*F. Rheinberg, 1980, 1982*). Sociālās normas negatīvi ietekmē mācīšanos un sasniegumu motivāciju.

Kas ir kriteriālās normas?

Sasniegumu vērtēšana pēc mācību priekšmetu standartos noteiktiem aspektiem ir apstiprināta reglamentējošos dokumentos. Vērtējums tiek izlikts atbilstoši sasniegtajiem mācību priekšmetu mērķiem (saskaņā ar standartu un programmu). Izliekot vērtējumu, sociālie mācību mērķi netiek ņemti vērā. Paplašinoties kompetenču pieejai un kompetenču jomām, ir novecojis jēdziens „standartizētās normas”. Kriterijus un normas var noteikt arī pēc sociālajām vai metodiskajām mācību jomām. Problēmas galvenokārt sagādā mācību sasniegumu skaidra noteikšana.

Izmantojot kriteriālās normas, skolotājs atbild uz šādiem jautājumiem.

- Ko vajadzētu sasniegt?
- Kāpēc to vajadzētu sasniegt?
- Kā to vajadzētu sasniegt?
- Kam kas ir jāsasniedz?
- Kuras normas ir vērtēšanas pamatā?

Pētījumi pierāda, ka vienus un tos pašus sasniegumus skolotāji novērtē ļoti dažādi. Rodas jautājums, kāds tam ir cēlonis. Vai vērtējumā tiek iekļautas citas normas vai arī vērtējumi ir neprecīzi? Piemēram, laikraksta „Diena” eksperiments parādīja, ka skolotāju vērtējums par vienu un to pašu domrakstu svārstās no 4 ballēm līdz 8 ballēm (V. Dreijere, 2010).

Kriteriālās normas izmanto tad, ja nepieciešams apgūt minimālas kompetences un tās ir izmērāmas. Šādos gadījumos kriteriālās normas pārsvarā ir saistītas ar alternatīviem lēmumiem, piemēram, vai ir sasniegts mācību mērķis.

Kriteriālo normu pamats skolā ir mācību programma.

Lasot vērtējumu skaidrojumus, bieži var redzēt, ka tas ir nepārliciecināms mēģinājums noteikt vērtējumu 10 ballu skalā, piemēram, izliekot viduvēju vērtējumu bez sīkāka paskaidrojuma. Ja vērtējumu vēlas saistīt ar kriteriālajām normām, skolotājiem katrā priekšmetā un klasē precīzi jāpasaka, kas ir jāprot. Precīzi definēti kompetences līmeņi skolotājiem ir ļoti noderīgi atbalsta punkti.

Kriteriālo normu trūkumi.

1. Tās sniedz informāciju tikai par attiecīgajām prasmēm vai zināšanām. Izmantojot kriteriālās normas, nevar noteikt, vai prasmes ir saistāmas arī ar mācīšanās spējām konkrētā jomā vai tās izglītības procesā drīzāk ir pašsaprotamas. Fakts, ka skolēnam ir, piemēram, labas zināšanas, var būt noderīga informācija skolotājam, kurš grib noskaidrot, kas jāievēro mācību plānošanā. Nesalīdzinot ar pārējiem skolēniem, nav iespējams novērtēt, cik grūti vai viegli ir sasniegt apšaubāmo kritēriju un ko var secināt par skolēna īpašajām spējām un/vai personisko ieguldījumu mācībās. Ja tiek izmantotas tikai kriteriālās normas, skolēnam trūkst informācijas, kurā jomā viņam ir īpašas kompetences vai problēmas.
2. Problemātiska ir mācīšanās progresa noteikšana, jo kriteriālās normas ir formulētas kā minimālie standarti (darbs ir vai nav nokārtots). Informācijas trūkums par mācīšanās progresu atstāj negatīvu iespaidu uz mācīšanās motivāciju.

Piemērs. F. Reinberga uzdevums skolotājiem

Viena vidusmēra klase katru mēnesi veic pārbaudes darbu, kurā ikreiz tiek *atprasīta* iepriekšējā mēneša mācību viela. Maksimālais punktu skaits katrā pārbaudes darbā ir 100. Pārbaudes darbs ir izstrādāts tā, ka klases vidējais vērtējums ir 50 punkti. Deviņu skolēnu pēdējos trīs pārbaudes darbos iegūtais punktu skaits redzams tabulā. Jūsu uzdevums ir novērtēt katra skolēna pēdējā pārbaudes darba rezultātu. Ja uzskatāt, ka sasniegums ir labs, varat ierakstīt no vienas līdz piecām pluszīmēm (+ +...). Ja skolēna rezultāts, jūsuprāt, ir vājš, ierakstiet no vienas līdz piecām mīnuszīmēm. Abas zīmes kopā lietot nedrīkst. Ja neierakstīsiet neko, tas nozīmē, ka neuzskatāt šo sasniegumu ne par labu, ne sliktu. Ierakstiet vērtējumu vai nu par latviešu valodu, vai literatūru.

Mācību priekšmets

Skolēni	Iegūtie punkti				Pēdējā pārbaudes darba rezultāti				
	1. pārbaudes darbs	2. pārbaudes darbs	3. pārbaudes darbs		(Rūtiņās ierakstiet pluszīmes vai mīnuszīmes)				
1.	60	55	50	→					
2.	25	25	25	→					
3.	85	80	75	→					
4.	50	50	50	→					
5.	65	70	75	→					
6.	15	20	25	→					
7.	40	45	50	→					
8.	75	75	75	→					
9.	35	30	25	→					

Var gadīties, ka neesat drošs par pareizo vērtējumu kādam no skolēniem. Tad izlemiet, kā jums šķiet pareizāk.

Ar ko būtu jāsalīdzina pēdējais rezultāts, lai izliktu vērtējumu? Ar citu skolēnu rezultātiem? Bieži vien, vērtējot pārbaudes darbu, tā tiek darīts. Varbūt vajadzētu ņemt vērā, vai skolēna rezultāts ir uzlabojies vai pasliktinājies salīdzinājumā ar iepriekšējo rezultātu? Tad tas būtu novērtēts kā labs vai slikts sasniegums. Pirmajā gadījumā rezultātus salīdzinātu vertikāli, otrajā – horizontāli.

Atkarībā no salīdzināšanas veida 3. skolēna sasniegums vienā gadījumā tiktu novērtēts ar pluszīmēm (jo līmenis ir virs vidējā), bet otrajā – ar mīnuszīmēm (jo tendence ir krītoša). 6. skolēnam būtu pilnīgi otrādi. Salīdzināšana ar citiem ir sociālais salīdzinājums (sociālās normas). „Labi” nozīmē – virs vidējā līmeņa, „slikti” – zem vidējā līmeņa. Skolēns salīdzina savas sekmes mācību procesā – tas ir individuālais salīdzinājums (individuālās normas).

Vēl viens piemērs uzskatāmībai. Skolēnam, kurš progresējis no „neapmierinoši” uz „vāji”, vajadzētu piedzīvot tādu pašu prieku un lepnumu kā skolēnam, kurš progresējis no „labi” uz „ļoti labi” (individuālās normas). Taču vājākajam skolēnam ir jāapzinās, ka viņam vēl daudz jāapgūst, lai saņemtu „apmierinošu” vērtējumu (kriteriālās normas), kas nodrošina pārcelšanu nākamajā klasē.

Skolēni neiemācās sevi objektīvi novērtēt, ja skolotājs izmanto tikai vienu no normām. Praksē visbiežāk skolotājs, kas strādā ar viena vecuma skolēniem, kuri mācās pēc vienas mācību programmas un veic vienu un to pašu pārbaudes darbu,

uzspiež skolēniem sociālās normas. Tādējādi skolotājs parāda, ka ir tikai viens ceļš uz labiem sasniegumiem, proti, būt labākam par citiem. Kā jau minēts, tas atstāj negatīvu iespaidu uz vājākajiem skolēniem. Nav nekāds pārsteigums, ka šie skolotāji labus vai sliktus sasniegumus pārsvarā izskaidro ar skolēnu spējām/talantu. Šo skolotāju mācību process bieži vien ir ļoti vienveidīgs, bez individualizācijas, piemēram, papildu paskaidrojumiem vai īpašiem uzdevumiem. Vājākajiem skolēniem jāsaskaras ar prasībām, ko viņi nespēj izpildīt, un salīdzinājums parāda, ka citi vienmēr ir daudz labāki. Turklāt skolotāja rīcība liecina, ka bezcerīgais sekmju līmenis izskaidrojams ar spēju trūkumu un šo situāciju nevar labot (*F. Rheinberg, 1998*).

Skolotāji, kas orientējas arī uz individuālajām normām, panāk daudz lielāku skolēnu motivāciju. Vērtēšanas normas ir jāizvēlas atkarībā no vērtēšanas konteksta. Individuālās normas ir vienīgās, kas tiek izmantotas, vērtējot skolēnu sasniegumus mācību stundās vai sarunās ar skolēniem par mācību sasniegumiem. Izmantojot individuālās normas, gan skolotājs, gan skolēni izvērtē, kā mācību laikā attīstās kompetences, un secina, ka mācīšanās sasniegumi ir atkarīgi no personiskā ieguldījuma (*F. Rheinberg, 1998*). Visu vērtēšanas normu izmantošana sniedz skolēniem iespēju novērtēt sevi no dažādiem aspektiem.

F. Reinberga un S. Kruga pētījums parāda, ka dažiem skolēniem vidēji grūti uzdevumi šķiet sarežģīti, bet citiem – viegli. Tātad nepieciešams izstrādāt un izmantot papildu uzdevumus. Tas sagādā skolotājam vairāk darba un viņam ir vajadzīgas papildu kompetences (*F. Rheinberg, S. Krug, 1999*).

4. Kādas ir pārbaudes formas un metodes latviešu valodā un literatūrā?

Kā strukturēt pārbaudes formas?

H. U. Grunders un T. Bols sasniegumu vērtēšanas formas strukturē trīs grupās: process, rezultāts un prezentācija. Procesa vērtēšanas pamatā ir sistemātiska novērošana, un tās nozīme ir skaidra – jāvērtē ne tikai skolēna darba rezultāts, bet arī tā radīšanas process. Šis vērtēšanas veids palīdz iegūt precīzāku informāciju par katra skolēna mācīšanās spējām un ieguldījumu. To vieglāk veikt, ja skolēni izstrādā darbus ilgākā periodā, piemēram, nedēļas laikā. No skolotāja tas prasa labi izplānotu mācību procesu, no skolēna – spēju strādāt patstāvīgi, lai skolotājs varētu īstenot reāla mācīšanās procesa tiešu novērošanu.

Rezultāta vērtēšana ir vērtēšanas procesa pamats. Tā ir viegli realizējama, jo skolēna darbus var pārbaudīt vairākas reizes, tie ir visiem redzami un *neizgaist* kā procesa novērojumi. Rezultāta vērtēšana dokumentē gan metodiskos, gan sociālos un komunikatīvos sasniegumus, gan mācību tematū. Kopumā var izšķirt divu veidu rezultātus: rakstu darbu vērtēšana un dažādu citu darbu (mākslas darbu, videofilmu, plakātu u. c.) vērtēšana. Vērtēt var prezentācijas, kas tiek vadītas klasē skolotāja klātbūtnē; tad klases telpa kļūst par skatuvi, klasesbiedri – par publiku. Prezentācija ir ilgāka darba procesa rezultāts. Tās laikā skolēni visbiežāk sadarbojas vismaz divatā. Prezentācija prasa skaidru vērtēšanas organizāciju, izstrādātas vērtēšanas anketas, kā arī padziļinātu jautājumu sagatavošanu, lai varētu izvērtēt gan individuālo, gan grupas ieguldījumu (H. U. Grunder, T. Bohl, 2008).

Aplūkojot iespējamās problēmas, jāsecina, ka rezultāta vērtēšana ir relatīvi vienkārši realizējama. Skolēna mācību rezultātus var vairākkārt pārbaudīt un novērtēt, tie ir piemēroti arī vērtēšanai kopā ar skolēniem. Prezentācija ir gaistoša, to nevar atkārtot. Tāpēc rūpīgi jāpārdomā darba organizācija (mediji, sēdvietu izkārtojums, novērošanas vieta), jāizplāno laiks, jāgatavo novērošanas anketas, jāizdomā, ko darīs pārējie skolēni. Procesa vērtēšana arī nav vienkārša, jo tā saistīta ar novērošanas formām. Šādi vērtējot, ir būtiski izplānot nepieciešamos laiku, telpas un personiskos resursus. Novērošana notiek pa posmiem (sagatavošanās, realizācija, refleksijas). Galvenais nosacījums veiksmīgai sistemātiskai novērošanai ir stabilitāte mācību procesā. Skolēni strādā pārsvarā patstāvīgi saskaņā ar zināmiem noteikumiem. Skolotājs tajā laikā var īstenot novērošanu. Tāpēc uzdevumi, kurus veic nedēļas laikā, ir labi piemēroti sistemātiskai novērošanai – darba norises un noteikumi pārsvarā ir zināmi. Grūtāk ir skolēnus novērot dinamiska mācību projekta ietvaros. Tad ieteicams novērošanu veikt rakstiski un papildināt ar precīziem novērojumiem. Veicot novērošanu, skolotājam nepieciešama vērošanas kompetence.

Kā strukturēt vērtēšanas metodes?

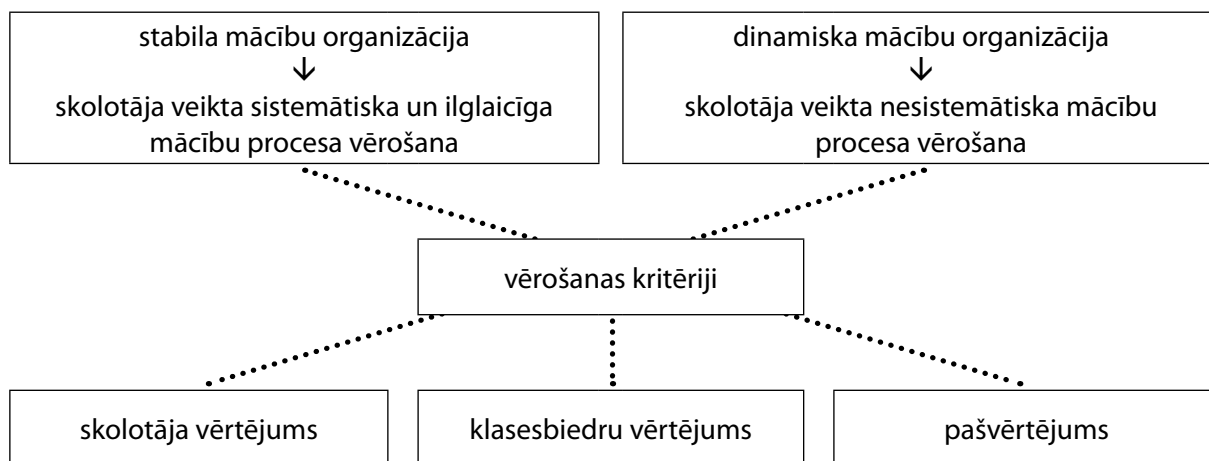
Atbilstoši pārbaudes formām iespējams strukturēt arī vērtēšanas metodes. Iespējamās daudzas vērtēšanas metodes. Tabulā ir tikai daļa no tām. Tās var pārklāties, piemēram, mācību plakātu var vērtēt arī prezentācijas ietvaros, kaut gan šajā tabulā tas ir iekļauts rezultāta vērtēšanā.

Procesa vērtēšana	Rezultāta vērtēšana	Prezentācijas vērtēšana
<ul style="list-style-type: none"> • grupas darba novērošana • skolēnu mācīšanās novērošana • rakstisks pārskats • projekta skice • portfolio • mācību sarunas • mācīšanās dienasgrāmata • mutisks pārskats par projektu • skolēnu savstarpējais novērojums • skolēna pašnovērtējums • skolēnu savstarpējais vērtējums 	<ul style="list-style-type: none"> • mācību plakāts • buklets • referāts • pētījums • izvēsta dokumentācija par noteiktu tēmu • kļūdu analīze • audioluga • filma • kopsavilkums • lomu biogrāfijas • kārtējais/nobeiguma pārbaudes darbs • esejas tipa uzdevumi • teksta analīze • tēzes • radošie darbi • dialoga uzrakstīšana • ieteikumi dramatiskās struktūras pabeigšanai (piemēram, beigu uzrakstīšana) • ainu saīsināšana/ pārveidošana/svīturošana ar pamatojumu • dialoga tekstu izmaiņošana ar pamatojumu • teorētisko un literatūrzinātnisko tekstu analīze • izrāžu kritiku analīze • kritikas rakstīšana • izrādes recenzija • skatuves iekārtojuma skiču, gaismas un skaņas koncepcijas, kostīmu, rekvizītu un horeogrāfijas izstrāde ar pamatojumu • afišu izveidošana ar komentāriem • situācijas iestudēšana noteiktā spēles stilā 	<ul style="list-style-type: none"> • scēniskā interpretācija • referāts • priekšlasījums • atbildes uz jautājumiem • diskusija • individuāla uzstāšanās • grupas prezentācija projekta nobeigumā • lomu spēle • literārā tiesa • mācību stundas vadīšana

Kas raksturīgs procesa vērtēšanai?

Procesa vērtēšana notiek mācību stundās; tā var būt sistemātiska vai nesistemātiska novērošana, kas veicama pēc noteiktiem kritērijiem.

Procesa vērtēšana mācību stundās

Novērošanu var veikt gan skolotāji, gan skolēni. Ja novēro un vēlāk novērtē skolēni, ir divas iespējas. Pirmā iespēja: savas grupas, arī sava personiskā darba procesa vērošana un novērtēšana. Šajā gadījumā jāieplāno laiks, lai skolēni mierīgi, ievērojot noteikumus, varētu visu pārdomāt. Otrā iespēja ir citu grupu darba procesa vērošana un novērtēšana. Šajā gadījumā skolēniem novērotājiem nedrīkst uzdot citus uzdevumus.

Novērojumu un novērtējumu var prezentēt apjomīgā formā (piemēram, ziņojuma veidā) vai pavisam īsi (piemēram, ar ballēm un nelielu pamatojumu).

Sistemātisku un ilglaicīgu mācību procesa vērošanu skolotājs var veikt tad, ja skolēni strādā patstāvīgi, skolotājam mācību procesu nav nepieciešams nemitīgi virzīt un organizēt. Skolotājam ir laiks, lai nesteidzīgi sniegtu skolēniem individuālas konsultācijas. Skolotāja klātbūtne un gatavība nepieciešamības gadījumā palīdzēt jau dod iespēju atsevišķa skolēna vai skolēnu grupas mācīšanās procesa novērošanai. Taču šie vērojumi vēl nav sistemātiski. Sistemātiskai un ilglaicīgai mācību procesa novērošanai ir citas pazīmes.

- Sistemātiskiem novērojumiem ir liela nozīme visā mācību gadā; tam ir nepieciešami attiecīgi resursi, piemēram, laiks, personiskais ieguldījums, organizācija, koncepcija.
- Skolēni ir informēti par mācību vērojumu mērķiem un rezultātiem.
- Vērojumi iekļaujas mācību stundā.
- Vērošanā izmanto vērošanas anketas.
- Vērošanas anketas ir izstrādātas kopīgi ar skolēniem, kritēriji visiem ir zināmi un saprotami.
- Mācību stundu laikā skolotāja loma ir strikti noteikta (tā zināma gan pašam skolotājam, gan skolēniem); tas nozīmē, ka ir skaidrs, kad novēro un kad neno-vēro.

- Vērošana norit pa posmiem; parasti viens posms beidzas, kad visi skolēni vismaz reizi ir novēroti, izmantojot tādu pašu anketu.
- Pēc noteikta laika, parasti pēc katra novērošanas posma, seko izvērtēšana un refleksijas, kad individuāli tiek pārrunāti rezultāti un kopīgi izanalizēta novērošana.
- Vērošanas mērķis ir mācīšanās prasmju pilnveidošana un attieksmes veidošana ilgtermiņā.
- Vērošanai vajadzētu noritēt mierīgi un bez stresa, tāpēc vienā stundā ieteicams novērot tikai dažus skolēnus (četri skolēni jau ir daudz).

Sistemātiska mācību vērošana ir laikietilpīga un darbietilpīga. Piemēram, ja klasē ir 30 skolēni un katrai vērošanai ir trīs posmi, tad jāveic 90 individuālas vērošanas. Ja katrā stundā novēro 3 skolēnus, vienam vērošanas posmam ir nepieciešamas vairākas nedēļas, pieņemot, ka vienā nedēļā ir vairākas mācību stundas. Tāpēc ir lietderīga konsekventa un detalizēta vērošanas plānošana.

Pieredze liecina, ka regulāra vērošana ietekmē gan skolotājus, gan arī skolēnus. Pārtraukumi un pārmaiņas iedarbojas motivējoši, turklāt pēc katra novērošanas posma ir jāieplāno laiks individuālām konsultācijām un refleksijām, tāpēc ieteicams pēc dažām vērošanas nedēļām atkal strādāt bez vērošanas un veltīt vairāk laika, piemēram, konsultācijām (F. Winter, 1991).

Tādēļ viena no galvenajām skolotāja vajadzībām ir vērtēšanas plānošana visam mācību gadam, īpaši tad, ja aizpildītā vērošanas anketa ir paredzēta kā pielikums liecībai.

Sistemātiskas mācību procesa vērošanas posmi

1	Vērtēšanas plānošana mācību gadam	↑↓
2	Atbalsta un līdzdalības nodrošināšana (skolēni, vecāki, kolēģi)	↓
3	Sagatavošanās vērošanai (kritēriju izstrāde un vienošanās ar skolēniem par novērošanas organizāciju)	↓
4	Izmēģinājuma posms: vērošana kā vingrināšanās skolotājiem un skolēniem	↓
5	Refleksija un pilnveide	↓
6	Vērošana	↓
7	Izvērtēšana, refleksija un pilnveide	↓
8	Vērošanas pārtraukums	↓
Eventuāls noslēgums	Pielikums liecībai	

Papildu vērošanas posmi

Sistemātiskas novērošanas anketas

Kurus kritērijus vajadzētu iekļaut novērošanas anketā? Mācību stundās ir dažādas darba formas (piemēram, rakstiskais darbs, individuālais darbs, sarunu aplis, darba noteikumi u. c.), tāpēc ir jāizlemj, kuru darba formu iekļaut vērošanas anketā. Tādējādi tiek pieņemts lēmums, kādi sasniegumi diagnosticēti un uz kuriem sasniegumiem būtu balstāma turpmākā konsultēšana un līdz ar to – arī pedagoģiskā un mācību procesa darbība.

Vērošanas anketa mācību gada laikā ir jāmaina, jo arī skolēni mainās, dažas mācību formas vai situācijas zaudē nozīmi.

Vērošanas anketā dokumentē mācību stundu attīstību. Vērošana ietekmē mācību stundas (un tas ir vēlami), savukārt vērošanas rezultāti ietekmē mācību organizāciju.

Izmantojot tikai vērošanas anketas, nav iespējams dokumentēt katra skolēna mācīšanās attīstību, ja vien anketā nav paredzēta vieta piezīmēm, kurās ir aprakstīta attīstība (piemēram, „Kārtība tavā darba burtnīcā ir uzlabojusies”). Krustiņu ievilkšana pie noteiktiem kritērijiem nenozīmē kvalitatīvu attīstības dokumentēšanu. Vērošanas anketa ir sasniegumu līmeņa diagnosticēšanas pamats, taču tā ir jāpapildina ar rakstiskiem vai mutiskiem vērtējumiem.

Piemērs. Vērošanas anketa (T. Bohl, 2008)

Mācīšanās un attieksmes veidošanās novērošanas anketa					
Vērotājs		Datums			
Skolēns		+	0	-	Specifiskas piezīmes
Individuālais darbs	1	Pietiekami ātri koncentrējas darbam.			
	2	Izvēlētos uzdevumus izpilda laikā.			
	3	Cenšas izpildīt līdz galam arī sarežģītus uzdevumus.			
	4	Apzinīgi un patstāvīgi pārbauda risinājumu.			
Sadarbība	5	Labprāt sadarbojas ar citiem.			
	6	Var palīdzēt skolēniem, kam rodas problēmas.			
	7	Prot pieņemt palīdzību.			
	8	Mācās kopā ar pārējiem atbilstoši situācijai.			
Rakstiskais darbs	9	Rūpīgi veic ierakstus darba burtnīcās.			
	10	Var uzrakstīt nelielu pārskatu par savu darbu.			
Darba noteikumi	11	Ievēro individuālā darba noteikumus.			
Vispārējās piezīmes					

Konkrētajā piemērā tiek novērotas četras jomas: individuālais darbs, sadarbība, rakstiskais darbs un darba noteikumi. Katrai jomai noteikti ne vairāk kā četri kritēriji. Šajā gadījumā izmantota trīspakāpju vērtēšanas skala, taču ir iespējami arī citi varianti, piemēram, no 1 līdz 4; no 1 līdz 5; no 1 līdz 6; no 2 līdz – 2. Specifiskajās piezīmēs paredzēti ieraksti, kas attiecas uz konkrēto kritēriju. Vispārējās piezīmēs var ierakstīt citus vērojumus.

Vērošanas rezultāti

Dažādie vērošanas kritēriji stabilizē mācību norisi, jo palīdz skolēniem orientēties mācību situācijā. It īpaši nedrošākiem skolēniem kopīgi apspriestie vērošanas kritēriji parāda skaidru struktūru, pēc kuras viņi var orientēties (A. Huber, 1999). Dažiem skolēniem nedaudzi kritēriji palīdz un viņus motivē vairāk nekā liels kritēriju skaits.

Sistemātiska novērošana maina skatījumu uz mācību laikā notiekošo un arī pašu notikumu gaitu. Vērošana ietekmē mācības arī bez formulētajiem kritērijiem, jo vērotāji (skolotāji un skolēni) parasti pamana daudz vairāk aspektu, nekā parādās anketā. Arī anketa ar nedaudziem kritērijiem dod iespēju apspriest mācību būtiskākās jomas (piemēram, skolēnu sarunas, darba noteikumus). Tas apliecina, ka ir lietderīgi izmantot mazāk kritēriju.

Sistemātiska vērošana palīdz skolotājam labāk iepazīt skolēnus un parāda jaunas mācību procesa perspektīvas, kā arī sniedz jaunas atziņas (T. Bohl, 2008).

Skolotāja veikta nesistemātiska mācību procesa vērošana balstās uz projektu darbu un citām mācību formām, kuru dinamika un mainīgā situācija neatvēr tik daudz brīvas telpas mierīgai novērošanai (F. Winter, 2002). Nesistemātiskā novērošana norit dažas nedēļas, un pārsvarā tā papildina un nostiprina pašu skolēnu veikto mācību procesa vērtējumu.

Nesistemātiskās novērošanas pazīmes.

- Mācību situācijā nav daudz laika mierīgai novērošanai, blakus citiem uzdevumiem (konsultēšanai, audzināšanai, organizēšanai, sarunu vadīšanai) novērošanai ir līdzvērtīga vai otršķirīga funkcija.
- Vērošana notiek brīvajos brīžos, kas iepriekš nav paredzami.
- Vērošana ir relatīva: ne visus skolēnus var vienreiz vai vairākkārt novērot.
- Netiek izmantota gatava anketa, var veikt brīvas piezīmes vai pierakstus pēc novērošanas.
- Formulēti skaidri vērtēšanas kritēriji, un tie ir visiem zināmi.
- Vērošanas galvenais mērķis nav mācīšanās attieksmes attīstība ilgtermiņā, bet gan īslaicīga noteiktu iecerēto rezultātu pārbaude.

Nesistemātiskās vērošanas risks: tā kā trūkst vērtēšanas situāciju, tiek izmantoti agrākie iespaidi vai arī atsevišķi iespaidi tiek pārvērtēti. Sekas: netaisnīgs vērtējums, jo netiek vērtēts aktuālais un gaidītais rezultāts (T. Bohl, 2008).

Grupu darbā tiek izmantots skolēna vērtējums par grupas biedriem. Skolotāji novērtē darba rezultātu (piemēram, mācību plakātu) un pasaka grupai vērtējumu. Grupas dalībnieki sadala vērtējumu atbilstoši ieguldītajam darbam.

Vērtēšanas posmi grupu darbā:

- 1) skolēni saņem konkrētus vērtēšanas kritērijus;
- 2) pildot darbu, skolēniem regulāri tiek atvēlēts laiks piezīmju veikšanai;
- 3) vērtējuma sadalījums tiek argumentēts;
- 4) skolotājs paralēli veic nesistemātisko novērošanu.

Skolēniem nav viegli vērtēt grupas biedru darbu pēc noteiktajiem kritērijiem. Nevar noliegt, ka pozitīva vai negatīva ietekme uz vērtējumu ir draudzībai un

savstarpējām attiecībām. Situāciju sarežģī arī skolēnu komunikatīvās spējas un iespējamā hierarhija. Var veidoties savstarpējs atbalsts, respektīvi, solidarizēšanās. Ne visi skolēni spēj mutiski paskaidrot zema vērtējuma piešķiršanu savam klasesbiedram; nav viegli pateikt draugam vai draudzenei, ka viņa darbs bija neapmierinošs. Tas var sarežģīt grupas dalībnieku attiecības. Lielākā problēma varētu būt tā, ka ir ļoti viegli piešķirt labu vai ļoti labu vērtējumu, bet grūti ielikt sliktu vērtējumu. Individuālais vērtējums, no vienas puses, balstās uz individuālajām darba spējām un, no otras puses, uz personisku iniciatīvu, atdevi, iesaistīšanos un piepūli, tāpēc var gadīties, ka grupas rezultāts tiek novērtēts augstāk, nekā tas ir patiesībā (*U. Ruf, P. Gallin, 1999*). Liela piepūle darba procesā ne vienmēr nozīmē labu rezultātu atbilstoši kritērijiem.

Salīdzinājumā ar skolotāju skolēni ātri spēj pamanīt grupas dalībnieku atšķirības un diferencēti novērtēt rezultātus. Grupas dalībnieki gandrīz vienmēr strādā kopā, ir informēti cits par cita darbu arī tad, ja strādā dažādās telpās vai ārpus skolas, taču skolotājam tas nav iespējams. Tādējādi skolēnu rīcībā ir plašāka vērtēšanas bāze nekā skolotājam, un šādu vērtēšanu var interpretēt kā ieguldījumu subjektivitātes samazināšanā, izliekot vērtējumu. Parasti skolēni šādās situācijās jūtas ļoti pašapziņīgi, jo svarīgs ir viņu, nevis skolotāja viedoklis, kas pasīvi jāpieņem (*U. Ruf, N. Badr Goetz, 2002*).

Kopumā metode ir sarežģīta, jo jāievēro dažādi aspekti, lai izvairītos no iespējamām problēmām un rastos jaunas mācīšanās iespējas. Obligāts priekšnosacījums ir labvēlīgas skolēnu attiecības ar skolotāju un klasesbiedriem. Skolotājam kritiski jāseko līdzi grupu darbam un punktu sadalījumam, regulāri jāpārrunā ar skolēniem darba process un rezultāti.

Skolēni var kvalitatīvi veikt vērošanu tad, ja ir atbrīvoti no citiem uzdevumiem, t. i., noteiktos brīžos viņi ir atbildīgi tikai par vērošanu un tādējādi papildina skolotāja veikto nesistemātisko novērošanu.

Secinājumi par procesa vērtēšanu

1. Procesā vērtēšana var noritēt sistemātiski vai nesistemātiski. Procesā vērtēšanā ir precīzi jāizvērtē un jāizplāno novērošanas iespējas. Novērošanai jābūt labi organizētai un strukturētai.
2. Sistemātiskas vērošanas priekšnosacījums ir stabila mācību situācija, kurā iespējams mierīgi un brīvi novērot, piemēram, darbību nedēļas laikā. Nesistemātiskās novērošanas pamatā ir neregulāri novērojumi, kuriem ir gadījuma raksturs. Nesistemātisko novērošanu var veikt grupu darba laikā.
3. Skolēni novērošanu var uztvert kā disciplīnas ieviešanu un kontroli, tāpēc ir nepieciešama viņu iesaistīšanās, kas jāīsteno dažādos veidos: novērošanas būtības un mērķa izskaidrošana, kopīga vērtēšanas kritēriju izstrāde, regulāra izvērtēšana un refleksijas u. c. Novērojumu rezultātiem jāveicina attīstība, citādi atbalsts no skolēnu puses ir apdraudēts.
4. Skolēni var novērtēt savu darba procesu paši vai papildināt skolotāja vērtējumu. Abi varianti dod labus rezultātus, taču ietver arī risku: līdz minimumam

jāsamazina nepārdomāti un nepamatoti spriedumi, jāpasargā skolēni no kļūdainiem vērtējumiem. Šajā gadījumā nepieciešama skolotāja palīdzība.

5. Ja mācību un darba procesa rezultātā tiek izlikts vērtējums ballēs, vēlams, lai tas veidotu kopējās atzīmes vienu daļu.
6. Ja procesa vērtēšana ir ilglaicīga, ieteicams konsultatīvs, nevis vērtējošs pārskats: novērojumu pielāgošana, trūkumu minēšana, perspektīvu saskatīšana u. c. Tā tiek nodrošināts vienots skatījums un var izvairīties no pārpratumiem (T. Bohl, 2008).

Kas raksturīgs rezultāta vērtēšanai?

Viss, ko skolēns rakstiski veic pārbaudes darbos, tiek uzskatīts par rakstisku sniegumu. Rakstisko pārbaudes darbu skaitu, ilgumu un veidu latviešu valodā un literatūrā nosaka skolotāja izstrādāta mācību priekšmeta programma vai rīkojumi, kas saistīti ar konkrētās skolas darbību. Visi citi skolēnu darbi, kas tiek veikti mācību sasniegumu vērtēšanas ietvaros, uzskatāmi par „citu” sniegumu. Cik jābūt rakstiskajiem un cik – cita veida darbiem, to nosaka katras skolas metodiskā komisija vai pats skolotājs. Ir svarīgi, lai skolotājs nepiešķir pārāk lielu nozīmi rakstiskajiem darbiem, bet izmanto dažādas iespējas, kā pārbaudīt skolēnu zināšanas un prasmes. Jau mācību gada sākumā skolotājam jāiepazīstina skolēni ar pārbaudes darbiem, kas būs jāveic mācību gada laikā. Tas nav saistīts tikai ar taisnīgumu pret skolēniem. Tā tiek optimizēti mācīšanās paņēmieni, mazināts stress, un skolēni labāk var apzināties savas stiprās puses un trūkumus.

Rezultāta vērtēšanā piemēroti ir, piemēram, mācību plakāti. Tos bieži izmanto prezentācijās. Mācību plakātā skolēnam ir iespēja precizēt svarīgāko temata saturā, vienlaikus izvēloties pārdomātu formu (E. Reinert, 2006). Izmantotajiem elementiem plakātā ir jābūt saistošiem, labi redzamiem un izlasāmiem, tāpēc vērtē gan mācību plakāta saturu, gan formu. Taču šāda veida darbu vērtēšanā vienmēr ir būtiski, lai satura vērtēšanas kritēriju īpatsvars būtu lielāks nekā formas īpatsvars.

Piemērs. Mācību plakāta vērtēšana

Kritēriji	Piemēri
Saturs	<ul style="list-style-type: none"> • Vai ietverts būtiskākais temata saturā? • Vai teksts ir patstāvīgi rakstīts? • Vai teksts ir saturiski pareizi uzrakstīts? • Vai ir izskaidroti svarīgi termini? • Vai ir saskatāmas sakarības starp saturu un struktūru? • Vai ir ievērota pareizrakstība?
Forma	<ul style="list-style-type: none"> • Vai virsraksti ir atbilstoši un labi salasāmi? • Vai ir piemērots burtu lielums? • Vai izkārtojums ir pārskatāms? • Vai krāsu izmantojums ir pamatots? • Vai ilustratīvie materiāli (attēli, shēmas, tabulas utt.) izmantoti pamatoti? • Vai mācību plakāts ir rūpīgi un oriģināli noformēts?

Svarīgi ir iepriekš izlemt un vienoties, vai mācību plakāts ir jāveido tā, lai visus tekstus varētu izlasīt arī no liela attāluma (no pēdējām solu rindām). Tādā gadījumā nav iespējams sīkāk aprakstīt apjomīgus tematus, tie ļoti precīzi jāatspoguļo ar ilustratīvajiem materiāliem.

Darbu var novērtēt uzreiz ar atzīmi vai vēlāk, izmantojot dažādas vairākpakāpju formas (piemēram, 0–4). Izmantojot vērtēšanas kritērijus, ir redzamas skolēnu rezultātu atšķirības, vērtējums ir viegli pamatojams. Plakāta novērtēšana aizņem aptuveni 15 minūtes. Ja plakātus veido grupās, tad nav jāvērtē 30, bet tikai kādi 10 plakāti (*T. Bohl*, 2008). Vērtējumu var apspriest ar skolēniem, visiem ir zināmi vērtēšanas kritēriji, plakātus var izvietot klases telpā, atšķirības ir visiem redzamas, problēmas ir pārrunājamas.

Galvenās problēmas mācību plakāta vērtēšanā

1. Primārais ir labs noformējums, saturs atstāts novārtā.

Tāpat kā daudzu citu rakstu darbu vērtēšanā, arī, vērtējot mācību plakātus, parādās problēma – vai skolēni ir uztvēruši temata būtību? Svarīgi pievērst uzmanību tam, vai teksti ir uzrakstīti patstāvīgi, saviem vārdiem, nevis nokopēti vai pārrakstīti. Temata izpratni nosaka arī citi minētie satura kritēriji, piemēram, vai terminu skaidrojums ir korekts. Vai apraksti ir korekti? Daži skolēni uzlīmē uz plakāta kopētus materiālus, tādējādi izvairoties no grūtā darba ar tekstu.

Informācijas iegūšanā pārsvarā izmanto datoru. Tekstus lejuplādē no interneta, kritiski nepārbaudot to lietderīgumu un saprotamību. Interneta tekstus bieži uzskata par labiem, it sevišķi, ja vizuālais noformējums, virsraksts pirmajā acumirklī šķiet intriģējošs.

Plakāta prezentācijas laikā, uzdodot jautājumus, var pārbaudīt zināšanas. Ja vērtē tikai plakātu bez prezentēšanas, tas nav iespējams. Prieks par paveikto noformēšanas darbu un plakāta vizuālo pievilcību viegli novirza uzmanību no plakāta satura. Tikai satura un formas vienotība raksturo labu mācību plakātu.

2. Grupas darbs un individuālais vērtējums.

Rakstu darbos (it īpaši garos tekstos) var noteikt individuālos darba rezultātus. Izstrādājot mācību plakātu, tas nav iespējams. Parasti plakātu izstrādā grupā un to var novērtēt tikai kā grupas darbu. Grupa saņem vērtējumu par darba rezultātu un savstarpēji to izvērtē atbilstoši katra skolēna ieguldījumam.

Secinājumi par rezultāta vērtēšanu

1. Vērtēšana ir relatīvi vienkārša, jo rezultāts ir pieejams kā dokuments.
2. Skolēni reizēm atstāj novārtā darbu pie satura, jo tas prasa piepūli (iedziļināšanās tematā un tekstu rakstīšana saviem vārdiem).
3. Rezultātus, kas rodas grupas darbā, ir grūti izvērtēt, īpaši skolēna individuālo ieguldījumu. Tāpēc grupas dalībnieku darbu pārsvarā novērtē vienādi, neņemot vērā vērtējuma taisnīguma problēmu, un tas īpaši neietekmē gala vērtējumu.

Kas raksturīgs prezentācijas vērtēšanai?

Par prezentāciju var runāt tad, ja sasniegums mērķtiecīgi tiek parādīts lielākas publikas priekšā, ne tikai skolotājam, un sasniegums ir veidots ar mērķi to prezentēt. Pretējā gadījumā šo procesu var uzskatīt par vienkāršu *atrādīšanu* vai pārbaudi (K. D. Lenzen, 2002).

Prezentācijas ir īpaši piemērotas gadījumos, kad skolēni veidojuši eksperimentālus darbus, fotogrāfijas un filmas, audiolugas, pašsacerētus stāstus, teātra izrādes, audio-kolāžas, reportāžas, referātus, plakātus u. tml. Tomēr prezentāciju vērtēšanas objekts nav tikai darba procesā izstrādātie rezultāti. Prezentēt var arī stundu pierakstus un uzdevumu risinājumus, lai ar tiem varētu iepazīties klasesbiedri vai vecāki.

Prezentācijas var rīkot mācību procesa sākumā, beigās vai procesa gaitā. Tās var būt integrētas mācību procesā vai arī organizētas kā īpaši notikumi, piemēram, teātra izrāde vai atvērto durvju diena. Internets ir jauna, papildu iespēja, kā prezentēt skolēnu sasniegumus (F. Winter, 2008). Īpaša loma prezentācijām ir projektu darbā. Prezentāciju dienā var rīkot izstādes, izveidot informācijas standus, apskatei piedāvāt avīzes un brošūras, demonstrēt eksperimentus, rādīt videofilmas (I. Below, 2002).

Parasti prezentācijas ir iepriekš plānotas, tomēr ideja par prezentāciju var rasties arī mācību procesā. Tādā gadījumā prezentācija nebūs darba sākotnējais mērķis. Tajā var iekļaut mācību darba rezultātu vai izcelt atsevišķu starprezultātu, prezentāciju var veidot kā pašu darba procesu.

Prezentācijas var veidot arī kā pārbaudes situācijas. Tas ir atkarīgs, piemēram, no skatītājiem vai no tā, kā sniegums tiek vērtēts.

Pirms prezentācijas jāpieņem šādi lēmumi:

- kam prezentācija tiks rādīta (klasesbiedru grupai, visai klasei, vecākiem, paralēlklasei, visai skolai, ārpus skolas);
- vai nepieciešams pārskats/ziņojums par darba procesu;
- vai tā būs individuāla vai grupu prezentācija;
- vai prezentāciju vērtēs vai nevērtēs;
- vai prezentēs visu darba rezultātu vai tikai kādu daļu.

Arī vecāko klašu skolēniem, kuriem ir lielāka pieredze, prezentācija klasē nav viegla. Grūto situāciju pārvarēšana ir vērtīgs ieguldījums skolēna personības attīstībā (F. Winter, 2008).

Izmantojot prezentācijas, ir jāņem vērā vairāki aspekti.

- Nedrīkst izvirzīt pārāk augstas prasības. Piemēram, jāpārdomā, cik daudz var prasīt no skolēna, kurš vada mācību stundu.
- Vērtējumam vienmēr jābūt individuālam. Piemēram, daži skolēni ir ļoti nervozi – to nedrīkst negatīvi novērtēt.
- Kompetences, kas nepieciešamas, lai skolēns varētu prezentēt darbu, ir jāapgūst iepriekšējās mācību stundās, jo tikai tad tās var pieprasīt un novērtēt.

Prezentācija līdzinās pārbaudes darbam lielākas auditorijas priekšā. Tāpēc skolotājam ir jānovērtē, vai, uzdodot jautājumus, skolēns netiek kompromitēts klases priekšā. Prezentācijā vērtē arī ar mācību saturu nesaistītas zināšanas un prasmes. Tāpēc ir ļoti svarīgi jau iepriekš pieņemt lēmumu par to, cik liela nozīme vērtējumā

tiek piešķirta zināšanām un prasmēm, kas saistītas ar mācību saturu, un cik – ar mācību saturu nesaistītām zināšanām un prasmēm (piemēram, uzstāšanās, noformējums, mediju izmantojums u. c.). Tas ir lēmums, ko vēlāk nedrīkst patvaļīgi mainīt. Piemēram, ja novadīta laba prezentācija, bet mācību satura tajā gandrīz nav, to nedrīkst novērtēt kā vāju sniegumu.

Prezentācijas norise parasti nav atkārojama. *Nokavēti* momenti, piemēram, uzmanību ir novērsuši traucējoši skolēni, rada maldīgu iespaidu. Tā rezultātā vērtējums var būt netaisnīgs, taču nekas vairs nav labojams. Tāpēc rūpīgi ir jāpārdomā un jāizplāno sagatavošanās, norise un nobeigums (T. Bohl, 2008).

Iespējamās darbības prezentācijas novērtēšanai (skolotājiem)

	Darbības	Piemēri
Sagatavošanās	• saņemt piekrišanu prezentācijas plānošanai	• pārrunas ar klasi un vecākiem par prezentācijas nozīmi un mērķi, iespējamās problēmas
	• pārrunāt prezentācijas tehnikas un vingrināties	• ievads prezentācijā: sasveicināšanās ar klausītājiem, iepazīstināšana ar grupu, norises un uzdevumu sadalīšanas apraksts
	• organizēt izmēģinājumu bez vērtējuma: sniegt iespēju veikt prezentācijas un vērošanas vingrinājumus	• vienkāršu prezentāciju izmēģināšana, piemēram, mājas darba izskaidrošana, neliels referāts
	• pārrunāt un izvērtēt gūto pieredzi	• izmēģinātās prezentācijas, kā arī novērošanas problēmas tiek pārrunātas klasē
	• kopīgi pārrunāt vērtēšanas kritērijus un vienoties par tiem	• viedokļu apkopojums kritēriju katalogā
	• pārrunāt prezentācijas rīkošanu un vērtēšanu ar kolēģiem	• piemēram, hospitēšana citā klasē, kritēriju katalogu izsniegšana kolēģiem kritiskai novērtēšanai
	• pirms prezentācijas pārrunāt sagatavošanos ar grupu	• pārrunāt laika plānojumu, uzdevumu sadalījumu, tēmas izvēli, mediju izmantojumu u. c.
	• sagatavoties prezentācijai	• sagatavot anketas, iepazīties ar kritērijiem, sagatavot jautājumus
Norise	• izskaidrot galvenos nosacījumus	• uzdevumi klausītājiem, laika plānojums, telpas iedalījums, kārtības ievērošana
	• noskaidrot nepieciešamos materiālus	• pārliecināties, vai visām grupām ir vajadzīgie materiāli
	• pārbaudīt savu gatavību novērošanai	• secīgi sakārtot novērošanas anketas (ar vietu piezīmēm), sagatavot rakstāmpiederumus, pa rokai nolikt sagatavotos jautājumus
	• pārbaudīt neskaidrās situācijās	• lūgt vēlreiz izskaidrot tematus, atkārtot noteiktas daļas, uzdot jautājumus, parādīt prezentāciju u. c.
	• pierakstīt svarīgāko	• uztvert un aprakstīt redzamo, neizlikt pārāgru vērtējumu
	• izmantot starplaikus	• pirms nākamās prezentācijas ieplānot laiku piezīmju veikšanai
	• noteikt laiku	• prezentācija sākas un beidzas pēc uzaicinājuma
	• izvēlēties piemērotu vietu	• prezentācijai jābūt pārskatāmai visai klasei, vienlaikus labi jāredz visi tās dalībnieki
	• atļaut klasesbiedriem uzdot jautājumus	• dot laiku jautājumu uzdošanai, uzvedināt uz domām

	Darbības	Piemēri
Noslēgums	• izmantot klasesbiedru vērtējumus (ja noder)	• piemēram, rakstiskas piezīmes vai mutiskas pārrunas
	• izmantot pašu skolēnu (to, kas uzstājās) spriedumu	• nevis uzreiz pēc prezentācijas, bet pēc kāda laika
	• pārdomāt prezentācijas neilgi pēc to norises	• pieņemt lēmumus par vērtējumiem, pierakstīt neskaidrus vērtējumus un, ja vajadzīgs, nākamreiz mainīt kritērijus
	• paziņot rezultātu	• ja iespējams, pagaidīt, līdz parādītas visas prezentācijas, un rezultātu paziņošanu organizēt pārrunu veidā

Kā organizēt skolēnus, kas neprezentē?

Skolēniem var piedāvāt, piemēram, šādus uzdevumus.

- *Klausīšanās*: skolēniem nav citu uzdevumu, visi klausās. Nobeigumā viņi var izteikt savu viedokli.
- *Mērķtiecīga novērošana un novērtēšana*: skolēni novērtē prezentāciju. Viņi var izmantot to pašu vērošanas anketu, kas ir skolotājam. Ieteicams, lai katrs skolēns novērotu tikai dažus prezentācijas aspektus. Noteikti jānolemj, vai skolēnu vērtējums ietekmēs vai neietekmēs vērtējumu ballēs.
- *Jautājumi prezentācijas beigās*. Bieži skolēni uzvedas ļoti atturīgi, jo ar sarežģītiem jautājumiem nevēlas izprovocēt pazeminātu vērtējumu prezentācijas dalībniekiem. Tas ir saprotami. Skolotājam jāizskaidro, kāpēc jautājumu uzdošana ir lietderīga (piemēram, iespēja parādīt kompetenci). Kopīgi arī jāpieņem lēmums par atbilžu nozīmīgumu (piemēram, atbildes uz klasesbiedru jautājumiem netiek vērtētas) (*T. Bohl, 2008*).

Parasti prezentāciju vērtē ballēs. Sarežģījumi var rasties tad, ja skolēni strādā grupās un veic atšķirīgus, pat nesalīdzināmus uzdevumus. H. Kosiks (*H. Kossik*) iesaka, izliekot vērtējumu sniegumam, kas noslēdzas ar prezentāciju, principiālu sadalījumu saturam un formai (70% un 30%). Vērtējot prezentācijas, ir jāņem vērā arī tādi aspekti kā organizatoriskais sniegums un komunikācijas veidošana. Noslēgumā obligāti nepieciešama saruna par vērtējumu (*H. Kossik, 1999*).

Piemērs. Iespējamie kritēriji prezentācijas vērtēšanai (individuālais vērtējums)

Kritēriji	Piemēri
Mediju izmantojums	• pamatots, estētisks un saskaņots ar saturu • kompetenta un atbilstoša mediju lietošana
Saturs	• tematam atbilstošs • uztverts būtiskākais • uzskatāms attēlojums
Plānojums	• saskatāmas galvenās daļas • saskatāmas pārejas
Uzstāšanās	• radoša, motivējoša • saprotama runa • brīva runa (nelasa no papīra, runa <i>nav iekalta</i>) • piemērota ķermeņa valoda (žesti, mīmika)

Piemērs. Iespējamie kritēriji prezentācijas vērtēšanai (grupas vērtējums)

Kritēriji	Piemēri
Plānojums	<ul style="list-style-type: none"> • ievads: pārskats un uzdevumu sadalījums • pamatots individuālā snieguma sadalījums • nobeigums: motivējošs, diskusiju rosinošs • pamatota kopējā struktūra • pamatots laika iedalījums un tā ievērošana
Uzstāšanās	<ul style="list-style-type: none"> • saskatāma vienošanās un norunas grupā • saskatāma saistība starp atsevišķām daļām (piemēram, paskaidrojumi, pamatojums, tematiskās kopsakarības)

Secinājumi par prezentācijas vērtēšanu

1. Prezentācijas vērtēšana ir piemērota grupu darbam.
2. Klases telpa kļūst par skatuvi, klase – par publiku. Prezentācija dažiem skolēniem var būt apgrūtināša, tāpēc vērtējot ir jāpievērš uzmanība skolēna personībai.
3. Vērtējumā ir jānošķir individuālais rezultāts no grupas rezultātiem. Vērtēšanas kritēriji var būt dažādi. Individuālā vērtējuma iespējamie kritēriji var būt mediju izmantojums, saturs, plānojums un uzstāšanās. Grupas vērtējumā piemēroti ir plānojuma un uzstāšanās kritēriji.
4. Klausītājiem var piedāvāt dažādus uzdevumus: aizpildīt vērošanas anketas, koncentrēties uz mācību saturu un gatavoties citam pārbaudes darbam. Jebkurā gadījumā ir jāpieņem lēmums par konkrētu uzdevumu klausītājiem.
5. Ja novēro klasesbiedri, tad jānolemj, cik liela nozīme tam būs kopējā vērtējumā. Tas pats attiecas uz jautājumiem, ko uzdod prezentācijas dalībniekiem, piemēram, vai nepareizas atbildes gadījumā tiks samazināts vērtējums.

5. Kas jāievēro, īstenojot mutisku un rakstisku pārbaudi?

Mācību procesā mutiska un rakstiska pārbaude ir mērķtiecīga darbība, kas tiek veikta, lai noskaidrotu skolēnu zināšanas, prasmes un spējas un pārliecinātos, kā viņi apguvuši mācību saturu un kā attīstās viņu kompetences.

Dominējošā ir rakstiskā pārbaude, jo tās rezultāti ir nemainīgi. Galvenā problēma ir tā, ka rakstiskajā pārbaudē galvenokārt var *atprasīt* skolēnu kognitīvās prasmes. Papildus rakstiskajai pārbaudei nepieciešams izmantot arī mutisko pārbaudi. H. Aebli (*H. Aebli*) ir atzīmējis, ka skolēniem savas zināšanas un prasmes jāparāda, izmantojot atbilstošāko formu, un norādījis, ka ir zināšanas, kas var izpausties tikai darbībā. Tās ir pārbaudāmas atbilstošās situācijās. Piemēram, skolēna spējas uzstāties var pārbaudīt tikai uzstāšanās laikā. Arī valodas zināšanas vajadzētu vienmēr izziņāt atbilstošās darbības situācijās (*H. Aebli, 1983*).

Veiksmīgas mutiskās un rakstiskās pārbaudes nosacījumi

Darba plānošana

Pārbaudes uzdevumu izstrādi var iedalīt trīs daļās.

1. Jāiegūst informācija par to, kas skolēniem jāzina, jāprot un kas ir nepieciešams veiksmīgai pārbaudei.
2. Jāizveido uzdevumi. Lai varētu tos izpildīt, skolēniem jāsaprot uzdevuma noteikumi. Ja nepieciešami paskaidrojumi, tas nozīmē, ka jāpārbauda uzdevuma formulējums.
3. Jāpārskata izveidotie uzdevumi un jāpārliecinās, vai informācijas un jautājumu kombinācijas neierobežo iespējamās atbildes (*W. Sacher, 2004*).

Izstrādājot uzdevumus, jāizvērtē zināšanas un prasmes, kuras skolēni apguvuši. Bieži skolotāju prasības ir pārāk augstas un viņi pārvērtē skolēnu spējas. Lai pārliecinātos, ka pārbaude ir sagatavota kvalitatīvi, A. Dītrihs (*A. Dietrich*) iesaka skolotājam atbildēt uz četrām grupām jautājumiem.

1. Vai izdarīts viss iespējamais, lai sagatavotu skolēnus pārbaudījumam – vai bija pietiekami daudz iespēju vingrināties un atkārtot? Vai ir skaidri mērķi un veidi, kā tie sasniedzami? Vai visi skolēni zina, kas ir svarīgākais?
2. Vai uzdevums ir izpildāms, balstoties uz dotajiem priekšnosacījumiem? Vai ikvienam ir zināms, kāds ir labs rezultāts? Vai uzdevums ir saprotams, nepārsaprotams un atbilst skolēnu vecumam? Vai tas piedāvā iespēju izpildes laikā gūt prieku?
3. Vai skolēns ar šo darbu iegūst sev svarīgu informāciju par mācīšanās sasniegumiem? Vai skolēns saņem atbalstu, lai savus sasniegumus pilnveidotu?
4. Vai tas, kādu izaugsmi skolotājs sagaida, veicina skolēnu darbaspējas un ceļ viņu pašvērtības izjūtu? (*A. Dietrich, 1989*)

Uzdevumu sagatavošana

Arī datoru laikmetā ir skolotāji, kas izveido darbu nevērīgā rokrakstā vai sakopē lapas, samazinot tekstu tā, ka skolēni nespēj to uztvert un tādējādi izpildīt uzdevumus. Kvalitatīvi sagatavotam pārbaudes darbam jābūt labi salasāmam un jāatbilst visām valodas kultūras normām.

Laiks ir jāizplāno tā, lai skolēniem nebūtu jāsteidzas un uzdevumi jāveic pavisā. Skolēniem jau iepriekš jāzina, cik ir laika darba izpildei. Darba veikšanas gaitā noteikto laiku nedrīkst mainīt. Neilgi pirms darba beigām skolotājam vajadzētu brīdināt, ka atlikušas, piemēram, piecas minūtes. Ja skolēni bieži nespēj iekļauties laikā, ir lietderīgi dokumentēt uzdevumu veikšanas ilgumu, atzīmējot sākuma un beigu laiku. Tā skolotājs iegūst informāciju, kā pilnveidot pārbaudes darba veikšanas kārtību vai uzdevumus. To var darīt arī paši skolēni, tādējādi mācoties plānot savu laiku.

Pirms mutiskas un rakstiskas pārbaudes vajadzētu pārbaudīt, vai visiem skolēniem ir saprotamas uzdevumu metodiskās prasības. Tas nozīmē, ka skolēns zina, kā jārikojas, ja tiek prasīts, piemēram, satura atstāstījums, teksta izskaidrojums vai tā interpretācija. Skolēniem jau pirms pārbaudes darba veikšanas jāzina visi kvalitātes un kvantitātes vērtēšanas kritēriji, arī katra atsevišķā uzdevuma nozīme kopējā vērtējumā.

Uzdevumiem jāatbilst dažādiem spēju un sasniegumu līmeņiem. Apgūtā mācību satura reproducēšana atbilst apmierinošam sasniegumam, taču, ja situācija to pieļauj, skolēni drīkst apliecināt arī īpašas zināšanas un prasmes.

Prasības pārbaudes situācijām klasē

Skolēniem ir jāprot nošķirt mācīšanās situācijas no mācību sasniegumu pārbaudes situācijām. Mācīšanās laikā skolēni var jautāt, izmantot skolotāja un klasesbiedru palīdzību, pieļaut kļūdas, taču pārbaudes laikā ir jāstrādā patstāvīgi un pozitīvi tiks novērtēti veiksmīgi izpildīti uzdevumi.

Ja pārbaudes darba laikā skolēni uzdod pamatotus jautājumus, rūpīgi jāizvērtē, vai tam jāpievērš uzmanība un vai vajag sniegt palīdzību. Skolotāja mutiskie paskaidrojumi nedrīkst traucēt darba atmosfēru un radīt situāciju, kurā skolēni, kas iztiek bez palīdzības, jūtas nepietiekami novērtēti. Nepieciešamības gadījumā vajadzētu aicināt visus skolēnus uz brīdi pārtraukt darbu un ieklausīties skolotāja norādēs.

Mācību stundās jāpārrunā pārbaudes situācijām atbilstošākās sagatavošanās iespējas. Arī jaunajiem uzdevumiem jābūt tādiem, lai skolēni tos varētu izpildīt, pamatojoties uz jau apgūtajām zināšanām un risinājumu veidiem. Galvenajam pārbaudes darba objektam vajadzētu būt tikai tam mācību saturam, kas apgūts pēc iepriekšējās pārbaudes (*L. Paradise, F. Wester, J. Greving, 2005*).

Mutisko pārbaudes darbu vērtēšana

Mutiskie pārbaudes darbi, piemēram, prezentācijas, intervijas, dod iespēju ātri novērtēt skolēnu atbildes un ar papildjautājumiem iegūt skaidrību un pārliecību par skolēna izpratni noteiktos mācību satura jautājumos. Sarunā ir daudz vieglāk

pamanīt, vai atbildes ir *iekaltas* vai arī skolēns runā ar izpratni. Tā ir šīs formas priekšrocība, taču pastāv arī trūkumi. Skolotājam jāspēj spontāni interpretēt skolēna teikto, un šo interpretāciju var viegli sabojāt paša gaidas vai aizspriedumi, savukārt skolēniem var izveidoties bailes no mutiskas pārbaudes.

Mutiskajiem pārbaudes darbiem skolēni var sagatavoties tikai tad, ja mācību procesā iepriekš izmantoti attiecīgie paņēmieni un metodes. Ja skolotājs ir plānojis mutiskus pārbaudes darbus, mācību programmā jāparedz to prasmju attīstīšana, kuras nodrošina veiksmīgu mutisko pārbaudes procesu un tā rezultātu.

Svarīgākie aspekti mutiskajā pārbaudē ir labi pārzināt tekstu un tā interpretācijas paņēmienus, prast izteikt un argumentēt savu viedokli, strādāt ar informāciju, izmantot retorikas paņēmienus.

Tas nozīmē, ka mācību stundās skolēniem jārada iespējas uzstāties, prezentēt savu darbu, sagatavot runas, vingrināties dažādās sarunu situācijās, piedalīties lomu spēlēs, scēniskajās interpretācijās utt.

Svarīgi ar skolēniem pārrunāt mutisko pārbaudes darbu kritērijus un vienmēr par tiem vienoties atbilstoši darba veidam: saruna, īsa runa, referāts, prezentācija u. c.

Piemērs. **Mutiskie uzdevumi literatūrā vidusskolai**

Mācību tēma	Teksti	Uzdevumi
Reālisms latviešu literatūrā 20. gadsimta 20.–30. gados (J. Ezeriņa noveles).	1. J. Ezeriņa novele „Kaprāči” (fragments). 2. B. Smilkčiņa „Latviešu literatūras vēsture” (fragments, kurā raksturota Ezeriņa novelistika).	Sagatavo īsu (3–5 minūtes) runu, kurā izskaidro, kā novelē „Kaprāči” izpaužas literatūras vēsturnieces B. Smilkčiņas rakstītais.
Raiņa luga „Uguns un nakts”.	Raiņa uzskati par drāmu un teātri.	Sagatavo īsu (3–5 minūtes) runu, kurā raksturo Raiņa estētisko pozīciju. Kā tu vērtē šādu drāmas un teātra koncepciju?
V. Šekspīra traģēdija „Romeo un Džuljeta”.	1. V. Šekspīra traģēdija „Romeo un Džuljeta” (1. cēliens). Filmu fragmenti: 1. F. Zefirelli „Romeo un Džuljeta” (1968). 2. B. Lurmens „Romeo un Džuljeta” (1996).	Sagatavo īsu (3–5 minūtes) runu, kurā iekļautas atbildes uz jautājumiem. 1. Kādas emocijas izraisa filmu fragmenti? 2. Salīdzini abas filmas. Raksturo, kā tajās atspoguļots 1. cēliens. Kādus filmas izveides līdzekļus izmanto režisori (darbības vieta, kameras pozīcija, mūzika, trokšņi utt.). 3. Kura no 1. cēliena interpretācijām ir pārliecinošāka? Izmanto 1. cēliena tekstu.
Raiņa traģēdija „Jāzeps un viņa brāļi”.	Raiņa traģēdija „Jāzeps un viņa brāļi” (2. cēliens, fragments).	Sagatavo īsu (3–5 minūtes) runu, kurā analizē Dinas un Jāzepa sarunu saistībā ar turpmāko lugas darbības norisi.
R. Blaumaņa novele „Raudupiete”.	R. Blaumaņa novele „Raudupiete” (fragments).	Uzraksti noveles fragmentu „es” formā. Sagatavo īsu (3–5 minūtes) runu par to, kā tavš teksts var palīdzēt saprast R. Blaumaņa noveli.

Skolēna mutiskā snieguma vērtēšana ir diezgan problemātiska, bieži subjektīva un kļūdaina, jo to nav iespējams pierakstīt un precīzi protokolēt, turklāt nav vienas objektīvas formas, kā to var dokumentēt. Tādējādi nav iespējams precīzi novērtēt skolēna snieguma kvalitāti un kvantitāti. Skolēni paši parasti spēj apzināties tikai sava darba kvantitāti. Lai šīs problēmas mazinātu, vienīgais risinājums ir izveidot pēc iespējas precīzākus kritērijus ne tikai kvantitātes, bet tieši mutisko uzdevumu kvalitātes vērtēšanai. Kvantitatīvi varētu vērtēt, piemēram, pēc tā, cik reižu stundas laikā skolēns paceļ roku un iesaistās sarunā. Drošais skolēns pacels roku daudzas reizes un aktīvi iesaistīsies sarunā. Klusais skolēns bez skolotāja aicinājuma neizteiksies. Kura skolēna darbu novērtēt augstāk?

Kvalitatīvi vērtēt mutisko darbu stundā nozīmē iegūt informāciju par skolēna spēju veikt uzdevumus. Kā izšķirt, vai tas bija reproduktīvs sniegums (skolēns spēj atbildēt tikai uz jautājumiem, kas saistīti ar faktiem, zināšanām utt.) vai transformatīvs (skolēns izdomā jaunas risinājuma stratēģijas, sasaista ar citiem tematiem utt.), vai produktīvs (skolēns spēj attīstīt idejas, atrast jaunus risinājuma veidus utt.). Jautājums par kādu faktu nevar paaugstināt mutiskā darba vērtējumu, taču to var ietekmēt patstāvīgi spriedumi (*L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005*).

Ieteikumi skolēnu mutisko darbību vērtēšanai mācību stundās pamatskolā

1. Izveidot skolēnu darbību sarakstu, kuras viņi veic stundās un kuras var vērtēt ar punktiem.

Piemērs.

1. līmenis	Skolēns ir piedalījies stundās.
2. līmenis	Skolēna aktivitāte palielinās, taču viņš pats reti izrāda iniciatīvu; uz jautājumiem atbild un sarunās iesaistās tikai pēc uzaicinājuma; nestrukturēts, reproduktīvs sniegums.
3. līmenis	Skolēna iesaistīšanās pakāpe stundas darbā ir vidēja; veiksmīgs un satura ziņā atbilstošs sniegums pēc uzaicinājuma.
4. līmenis	Skolēna patstāvīga iesaistīšanās stundas darbā; labs, produktīvs sniegums; ir ieinteresēts, veicina diskusijas klasē.
5. līmenis	Skolēns ir patstāvīgs; labi iesaistās stundas darbā; ļoti veiksmīgs, apjomīgs, produktīvs sniegums; ir ieinteresēts, veicina diskusijas klasē.

2. Vienoties ar skolēniem par to, kas vislabāk raksturo viņu darbu stundās un kā tas tiks vērtēts.
3. Stundas laikā veidot ierakstus vai piezīmes, kas precīzi atspoguļo konkrētā skolēna darbu.
4. Aicināt skolēnus novērtēt pašiem savu darbu.

Piemērs.

Katru apgalvojumu novērtē 10 ballu skalā!

Vārds _____

Es stundā piesakos runāt vismaz vienu reizi.

Es stundā vēlos runāt par saviem izpildītajiem mājasdarbiem.

Es stundā klausos klasesbiedros.

Es uzdošu precizējošus jautājumus.

Es citēju zināmus tekstus sarunu laikā.

Es argumentēju savu viedokli.

Es cenšos saprast citu uzskatus un domas.

Es savu uzstāšanos sāku ar iepriekšējo runātāju domu apkopojumu.

Es stundas beigās apkopāju savus rezultātus.

5. Pārrunāt ar katru skolēnu mutisko vērtējumu. Ieteicams to darīt vairākas reizes semestrī (*L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005*).

Kritēriji skolēnu mutisko darbību vērtēšanai mācību stundās vidusskolā

Vidusskolēniem vērtēšanas anketā jāiekļauj kritēriji, kas atbilst viņu vecumam un vajadzībām.

1. *Prasme integrēt zināšanas un atziņas, lietpratīgi tās prezentēt klasē.*

Mācību priekšmeta apguve un mērķtiecīga mācīšanās nozīmē prasmīgi izmantot mācību priekšmeta specifiskos palīg līdzekļus (vārdnīcas, informācijas avotus, statistiku, interneta informāciju utt.), veikt sagatavošanās darbus un rast risinājumus. Elastīgums mācību procesa laikā ir tikpat nepieciešams kā mērķu skaidra formulēšana. Sava darba analīze ir tikpat nozīmīga kā prasme atšķirt svarīgus uzdevumus no nesvarīgiem, sakarību veidošana ar citiem tematiem un mācību priekšmetiem, kā arī jaunu ideju izmantošana. Tādēļ ir būtiski vērot skolēna darbību stundās, kad viņš prezentē darbu un integrē savas zināšanas un atziņas, strādājot kopā ar klasesbiedriem, un sniegt atgriezenisko saiti.

2. *Attieksmes paušana, prasme vērtēt citu viedokli.*

Mācīšanās laikā būtisks kritērijs ir skolēna attieksme pret citu viedokli un prasme to objektīvi izvērtēt. Īpaši nozīmīgs šis kritērijs ir klasēs, kurās skolotājs izmanto projekta metodi un skolēni strādā mazās grupās.

3. *Prasme efektīvi apmainīties ar informāciju, ko ietver mācību saturs.*

Jaunākajās klasēs šis kritērijs nozīmē vienkāršas sarunas, kurās tiek ievēroti saskarsmes nosacījumi, taču vecākajās klasēs tas iegūst citu rakursu. Tā ir prasme efektīvi apspriest mācību tematus, kas ietver daudz informācijas un viedokļu. Tāpat ir nozīmīgi iemācīties argumentēti un lietišķi aizstāvēt savu viedokli, reaģēt uz citu kritiku, neuztverot to kā vērsanos pret sevi. Šis vērtēšanas kritērijs mudina skolēnu uzņemties atbildību par savu mācību darbu.

4. *Prasme un griba pašam noteikt mācīšanās mērķus un tos īstenot, apzināties savas stiprās un vājās puses.*

Sevis izzināšana, savas attieksmes apzināšanās ietver savu stipro un vājo pušu uztveri, raksturojumu un vajadzību plānot turpmāko attīstību. Tas palīdz skolēniem iemācīties pārvarēt neveiksmes un attīstīt prasmi patstāvīgi pārbaudīt savus mācību darba rezultātus (*L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005*).

Uzstāšanās vērtēšana

Lomu spēles, etīdes, teksta iestudēšana, scēniskā interpretācija ir daļa no skolēna uzstāšanās veidiem klasē gan latviešu valodas, gan literatūras stundās. Šāda snieguma novērtēšana ir vēl sarežģītāka, jo ikviens spriedums par skolēna darbību var būt subjektīvs. Vienīgā iespēja to mazināt – izstrādāt kritērijus. Kritēriji nepieciešami, lai novērtētu, piemēram, skolēnu monologus par kādu literāru personu. Novērtēt nav iespējams, ja skolotājs nespēj raksturot situāciju un secināt, cik attiecīgā persona precīzi raksturota un vai raksturojums atbilst autora koncepcijai.

Šādu sniegumu vērtējot, var izmantot vairākus kritērijus. Kā skolēns atveido personu vai lomu? Kā izmanto mīmiku, žestus un citus neverbālos līdzekļus? Kā runā tekstu? Kā izjūt un parāda attieksmi pret rekvizītiem, skatuvi? Kāda ir skolēna gatavība uzņemties atbildību par tēlojumu? Kā viņš spēj sadarboties ar citiem? Papildus skolotājs var vērtēt, vai skolēns ir radošs, vai viņš spēj īstenot savu ieceri noformējuma izstrādē, vai prot izmantot skaņu un gaismu.

Skolēnu uzstāšanos ieteicams dokumentēt videoierakstā vai fotogrāfijās. Paši skolēni vēlāk var izvēlēties būtiskākos kadrus, izveidot no tiem plakātu vai prezentāciju, ko var izmantot kā iestudējuma afišu vai reklāmas materiālu. Sākot šo darbu, nepieciešams izveidot un ar skolēniem pārrunāt plakāta vai prezentācijas vērtēšanas kritērijus, lai pēc tam individuālajā pārskatā atspoguļotu izstrādes procesu. Par vērtēšanas objektu šajā gadījumā kļūst plakāts vai prezentācija un refleksijas (*L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005*).

Piemērs. Prezentācijas vērtēšanas kritēriji (L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005).

Kritēriji	Punkti
Saturs	
Ievads, kas aizrauj klausītājus.	1
Skaidra argumentācijas secība.	2
Pamatots argumentu plānojums: no mazāk svarīgā uz svarīgāko.	3
Veiksmīgi izmantoti retoriskie līdzekļi.	2
Nobeigums ar secinājumiem.	1
Jauna informācija klausītājiem.	1
Valoda	
Precīza, skaidra un lēna runa, kas ļauj klausītājiem uztvert visas domas.	2
Pārliciecināša runa, runā pilnos teikumus.	1
Atbilstoši akcenti, nav ne monotoni, ne dramatiski pārspīlēti.	1
Svarīgākās domas uzsvērtas un atkārtotas.	2
Neparastu jēdzienu un svešvārdu izskaidrošana.	1
Acu kontakts ar klausītājiem.	1

Vizuālie materiāli	
Skolēns ir sagatavojis, piemēram, mācību plakātu, filmu vai prezentāciju <i>PowerPoint</i> formātā.	1
Vizuālie materiāli atbilst prezentācijai.	2
Materiāli ir labi sistematizēti, un tie attiecas uz tematu.	1
Materiāli ir pārskatāmi un viegli izlasāmi.	1
Materiāli atspoguļo tikai svarīgāko.	2
Materiāli ir oriģināli un labi noformēti.	1
Citi aspekti	
Skolēnam ir atbilstoša, brīva stāja, uzstāšanās rada pārliecinošu iespaidu.	1
Skolēns brīvi pārvietojas, nestāv aiz pulsta vai galda.	1
Precīzi tiek ievērots prezentācijas laiks.	1
Klausītāju reakcija liecina par uzmanību un ieinteresētību.	1
Kopā	30

Deklamācijas vērtēšana

Dzejoļa vai cita teksta runāšana no galvas ir saistīta ar teksta interpretācijas prasēm. Nekādā ziņā par atcerēšanās spējām nedrīkst likt vērtējumu ballēs. Šeit tiek vērtētas divas būtiskas pazīmes: teksta izpratne un komunikācija ar klausītāju. Galvenā prasība skolēnam – izjust tekstu un savu sapratni parādīt klausītājam ar runas tempu, atbilstoši izvēlētām pauzēm un uzsvērtiem vārdiem. Ja mācību stundā dzejolis jārunā no galvas, tam noteikti vajadzētu būt skolēna mīļākajam dzejolim. Jācenšas novērst uztraukumu un bailes aizmirst tekstu, tāpēc ir pieļaujami suflieri, *špikeri*.

Galvenās vērtēšanas jomas.

1. *Teksta (dzejoļa) izpratne*: parāda teksta sapratni atbilstoši žanram, ievēro loģiskos uzsvarus, korekti izturas pret tekstu.
2. *Runa*: balss intonācijas, atbilstoša izteiksme.
3. *Kontakts ar auditoriju*: atbilstoša mīmika un žesti (sniedz informāciju par runātāja noskaņojumu un attieksmi pret runāto tekstu); acu kontakts (biežums, ilgums, intensitāte); ķermeņa valoda (pasivitāte, aktivitāte), emocionālais noskaņojums (bailes, spriedze, uzmanība); telpas izjūta (distance vai tuvums auditorijai, sēdēšana vai stāvēšana).

Arī teksta lasīšana auditorijas priekšā ir vērtējama pēc trim kritērijiem.

1. *Teksta sapratne*: atbilstoši žanram ir jāizprot un pārdomātā formā jāparāda teksta būtība.
2. *Lasīšanas tehnika*: lasīšanā kā runāšanas aktā ir iesaistīta ne tikai balss, bet arī ķermenis (neverbālā komunikācija).
3. *Atmosfēras radīšana auditorijā*: lasītājam ir jāzina un jājūt atmosfēra, ko rada teksts. Ar savu lasījumu viņš to var mainīt.

Rakstisko pārbaudes darbu vērtēšana

Skolotājam ir rūpīgi jāizplāno pārbaudes kritēriji un detalizēti jāizvērtē visas atbildes. Jāievēro, ka ikviens rakstiskais darbs, ko veic skolēns, pārbauda arī viņa lasīšanas kompetenci. Ja skolēnam ir valodas problēmas, viņš nespēj izteikties rakstiski atbilstoši savām zināšanām.

Pēc pārbaudes skolēniem vienmēr jāsaņem precīzas norādes par kļūdām, tas palīdzēs izstrādāt paņēmienus, kā novērst līdzīgas kļūdas. Ja skolotājs maz strādā ar kļūdu analīzi, skolēniem tās ir grūti pamanīt un izprast.

Izmantojot noteiktus labošanas apzīmējumus, vieglāk veikt kvantitatīvo kļūdu analīzi. Lai veidotos datu bāze par individuālo izaugsmi, ieteicams vērtēšanā iesaistīt skolēnus. Viņi paši arī var veikt šādu dokumentāciju, jo tādējādi pašnovērtējumā spēs vairāk izmantot savus datus un to veiks ar lielāku atbildību.

L. Paradiže, F. Vesters un J. Grēvings iesaka izstrādāt formālās labošanas apzīmējumus, kurus var izmantot visās klasēs neatkarīgi no skolēnu vecuma. Autori uzskata, ka šāda pieeja palīdz skolēniem izprast savas kļūdas gan darba saturā, gan valodas lietojumā.

Satura kļūdas:

Atsauces kļūda	(At)
Liekā nosvīturošana	[-]
Trūkstošā iekļaušana	(Ie)
Vārdu izvēles kļūda	(Vi)
Teikuma uzbūves kļūda	(Tu)
Atkārtotāšanās kļūda	(Atk)

Valodas lietojuma kļūdas:

Ortogrāfijas kļūda	(O)
Interpunkcijas kļūda	(I)
Stila kļūda	(S)

(L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005, 50)

Skolotājs iedod skolēniem informāciju par labošanas apzīmējumiem, kurus izmantos, vērtējot rakstu darbus 10 ballu skalā. Visus kritērijus rūpīgi pamato, veicot piezīmes un komentārus par katru no tiem.

Par	Teksta pareizība – uzrakstītie apgalvojumi ir/nav pareizi, ir/nav pretrunā ar teksta jēgu.
Pil	Teksta pilnīgums – ir/nav uztverta teksta galvenā doma, būtiski aspekti ir/nav pamanīti.
Pre	Teksta precizitāte – precīza katras rindkopas nozīme vai arī pārāk liela teksta vienkāršošana.
TF	Personiskās pārdomas ir/nav pamatotas ar teksta fragmentiem (citātiem).
L	Loģiska /neloģiska domu un argumentu secība.
US	Uzdevuma sapratne – uzdevums ir saprasts/darbs neatbilst uzdevuma būtībai.
VL	Piemērots valodas lietojums – domu gaita ir/nav atspoguļota pareizi un precīzi.
A	Argumentācijai ir/nav izmantoti piemēri.

(L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005, 54)

Mācot literatūru, ir nepieciešami brīvie un radošie uzdevumi. Šādiem pārbaudes uzdevumiem, piemēram, gleznas radīšanai vai dziesmas komponēšanai, nav iespējams dot kādu paraugu, taču arī šajos gadījumos vērtējums nedrīkst būt patvaļīgs.

Piemēram, mācību stundās skolēni ir izlasījuši un interpretējuši kāda romāna tekstu. Noslēguma (summatīvais) pārbaudes darbs varētu būt šāds: *Uzrakstīt romāna nobeigumu, kurā atspoguļotos galvenās personas dzīves stāsta turpinājums!*

Vērtēšanas kritēriji jāizstrādā kopā ar skolēniem.

- Cik labi skolēnam izdodas iejusties galvenās personas domās, jūtās un rīcībā?
- Cik labi skolēns izprot savstarpējās attiecības?
- Cik pārlicinoši ir attīstīta romāna turpmākā darbība?
- Vai pastāv nemotivēti pārlēcieni/izlaidumi, pagrieziena punkti, pārsteigumi?
- Kā ir izveidotas galvenās personas attiecības ar citām personām?
- Kā atspoguļota galvenās personas izaugsme?
- Cik labi skolēnam izdodas atspoguļot galvenās personas valodas stilu?

(L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005, 57)

Latviešu valodā un literatūrā ir jāplāno rakstīšanas situācijas, kurās katram skolēnam iespējams izvēlēties individuālu laiku rakstīšanai un teksta pilnveidei. Īpaši nozīmīgi tas ir saistībā ar literārajiem darbiem, kad nav nepieciešama punktuāla pārbaude un atbalstoša vide radošai rakstīšanai. Viena no iespējām ir izmantot portfolio. Skolēni savus tekstus apkopo mapēs un paši vai kopā ar skolotāju izvēlas darbus, ko vērtēs ballēs. Tādējādi par visiem mācību procesā tapušajiem un atlasītajiem darbiem tiek izlikts viens vērtējums. Vērtējums tiek pamatots ar mutisku komentāru. Lūk, ieteikumi, kas piemēroti, vērtējot stāstu rakstīšanu 5./6. klasē.

- Izstrādāt kritēriju katalogu attiecīgā teksta vēlākai novērtēšanai. Kritēriju katalogs ir portfolio sastāvdaļa. Skolēni to var izmantot kā palīglīdzekli rakstīšanas procesā, un skolotāji to aizpilda, izliekot vērtējumu. Portfolio ievieto visu, kas ir izmantots teksta plānošanā, rakstīšanā un pārstrādē. Tajā var likt arī citus apkopotus materiālus par tēmu. Pārstrādāto gala variantu var rakstīt uz krāsaina papīra, lai darbu izceltu.
- Par katru tematu skolēni uzraksta vairākus tekstus, kas satura ziņā ir atšķirīgi, un paši izlemj, kuru tekstu dot vērtēšanai. Iespēja izvēlēties noteiktus tekstus samazina spriedzi un paaugstina darba kvalitāti.
- Pirmajā vērtēšanas reizē skolotājs atzīmē ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas. Pārējie teksta kritēriji tiek atzīmēti kritēriju katalogā; var rakstīt arī komentārus. Īpaši neveiksmīgas detaļas var pārrunāt ar skolēniem pirms tekstu pārstrādes.
- Pēc tam skolēni saņem atpakaļ savu portfolio, lai izvēlētos tekstus vērtēšanai un tos pārstrādātu. Starp tekstu rakstīšanu, izvēli un pārstrādi ir laika periods, kas rada nepieciešamo distanci, lai skolēni objektīvāk novērtētu savu veikumu. Teksta tīrrakstu labāk rakstīt skolā, lai būtu iespēja uzdot jautājumus.
- Izliekot vērtējumu par izvēlēto tīrrakstu, kritēriju anketā tiek ievilkta bultiņas, kas parāda darba attīstības tendenci. Tā skolēni redz, vai tekstus patiešām ir uzlabojuši (M. Becker-Mrotzek, I. Böttcher, 2008).

Piemērs. **Kritēriji stāsta vērtēšanai** (*M. Becker-Mrotzek, I. Böttcher, 2008, 111*).

	Kritēriji	Līmenis		
		1	0,5	0
Valodas pareizība				
Ortogrāfija	1. Stāsts uzrakstīts bez pareizrakstības kļūdām.	←	—	
Valodas piemērotība				
Teikumu uzbūve	2. Teikumi izveidoti pareizi, saprotami un loģiski sasaistīti.	←	—	
Stils	3. Īpašais darbā atklāts ar jautājumiem, tiešo runu, atkārtojumiem, vārdu jaundarinājumiem un tēlainās izteiksmes līdzekļiem.		←	—
	4. Lietota pareiza laika forma (pagātne).	—	→	
Saturs				
Galvenā doma	5. Stāstā neparastas idejas sasaistītas ar nozīmīgiem notikumiem un svarīgām personām.		←	—
	6. Ir piemērots virsraksts.	←	—	
Apjoms/ pilnīgums	7. Stāsts ir saprotams, parādītas svarīgākās detaļas, sakarības un cēloņi.		←	—
Uzbūve				
Teksta modelis	8. Teksts kā stāstījums (piedzīvotais, izdomātais, nosapņotais, saistība ar citu tekstu) ir uzrakstīts pareizi.	←	—	
Teksta uzbūve	9. Izmantoti visi nepieciešamie stāstījuma elementi (motīvs, ievads, sarežģījums, atrisinājums, nobeigums). Ir atbilstoša notikumu secība.		←	—
Process				
Plānošana/ pārstrādāšana	10. Teksts ir plānots un pārstrādāts.		←	—
Uzdriestēšanās/ radošums	11. Piedzīvotais drosmīgi apvienots ar fantāziju, un brīvi par to pastāstīts.	←	—	
	12. Spēj <i>ievilināt</i> lasītāju sava stāsta pasaulē.		←	—

Skolēna rakstīto tekstu, piemēram, domrakstu, vērtēšana vienmēr tiek uzskatīta par problemātisku. P. Birkela (*P. Birkel*) pētījums apliecināja, ka skolotāji joprojām skolēnu tekstus novērtē ļoti dažādi, it īpaši, ja tas ir viduvējs darbs. Pareizrakstības kļūdas tekstā norāda uz skolēna gramatikas zināšanām. Ja tās ņem vērā, vērtējot saturu, tad precīzu informāciju par teksta kvalitāti un par skolēna rakstīšanas kompetenci šāds viens kopējs vērtējums nesniedz. (*P. Birkel, 2003*). M. Bekers-Mroceks (*M. Becker-Mrotzek*) un I. Betčere (*I. Böttcher*) uzskata:

- vērtējums ballēs ir nosacīts, jo nenovērtē teksta kvalitāti, bet tikai formu vai gramatisko pareizību;
- uz šādiem vērtējumiem nevar paļauties, jo atkārtotās gadījumā netiek iegūts tas pats rezultāts;
- tie nav objektīvi, jo lielā mērā ir atkarīgi no tā, kurš vērtē (*M. Becker-Mrotzek, I. Böttcher, 2008*).

„*Writing is rewriting*” jeb „rakstīšana ir rediģēšana” – tā teicis D. M. Marijs (*D. M. Murray, 1968*). Parasti tekstu neuzraksta *vienā elpas vilcienā*, bet gan vairākos posmos: teksts tiek plānots, formulēts un visbeidzot pārstrādāts. Pārstrādāšana

ir jēgpilna tikai tad, ja ir priekšstats, kādam vajadzētu būt labam rezultātam. Tas nozīmē, ka ir vajadzīgi kritēriji, pēc kuriem var novērtēt teksta dažādos aspektus neatkarīgi no tā, vai tas ir savējais vai cita rakstīts.

Kas padara tekstu labu? Pēc kādām pazīmēm – vienalga, lasot pavirši vai rūpīgi, – spriežam, vai teksts ir vai nav izdevies? Uz šo jautājumu nav viegli atbildēt. Pastāv dažādi tekstu vērtēšanas kritēriji; tie ir atkarīgi no adresāta priekšzināšanām, komunikācijas situācijas un arī no teksta funkcijas.

Cīrihes teksta analīzes shēma (*M. Nussbaumer, 1996*) ir izstrādāta didaktisko pētījumu rezultātā, un uz to atsaucas daudzi autori (*P. Birkel, 2003; M. Nutz, 2003*).

Svarīgākās pētījuma atziņas.

- „Teksti nav vienkārši iedoti, tie ir lasītājam uzdoti.” (*M. Nussbaumer 1996, 98*)
Tas nozīmē, ka tekstu var novērtēt pēc tā, cik labi vai slikti tas virza lasītāju uztveri.
- *Teksts uz papīra* nav identisks ar *tekstu rakstītāja domās*, jo ne katrreiz izdodas domas izteikt tā, kā to vēlamies. Tātad pēc teksta ne vienmēr var spriest par rakstītāja domām vai rakstīšanas kompetenci.
- Tekstiem ir nepieciešami lasītāji, kas pieņem, ka rakstītājam kaut kas ir sakāms (*M. Nussbaumer, 1996*).
- Skolēnu rakstīšanas modeļi laika gaitā ir mainījušies. Mūsdienās populārs kļuvis rakstīšanas stils, kas līdzinās sarunvalodas stilam. P. Zībers (*P. Sieber*) šo stilu ir nodēvējis par *Parlando* (runas dziedājums) (*P. Sieber, 1997*).

Cīrihes teksta analīzes shēmā ir pieci vērtēšanas aspekti.

- (0) Vispārīgs teksta raksturojums: apjoms, vārdu krājums, izmantotie valodas līdzekļi, sintaktiskie modeļi un teksta mērķtiecīgums/saturīgums.
- (A) Valodas pareizība: ortogrāfija, interpunkcija, morfoloģija, sintakse, teksta uzbūve, kā arī semantika.
- (B1) Funkcionālā piemērotība: kā teksts *vada* lasītāju; galvenā doma, teksta nolūks, uzbūve, temata izvērsums, implicitātes pakāpe (vārdu blīvuma/kodējuma/noklusējuma/zemteksta pakāpe) un eksplīcitātes pakāpe (detalizētas un skaidras izpausmes/daudzvārdības pakāpe), izmantotie valodas līdzekļi.
- (B2) Estētiskā piemērotība: vai teksts ir ne tikai labi saprotams, bet arī estētisks. Tiek novērtēta rakstītāja uzdrīkstēšanās gan formas, gan satura ziņā, arī tad, ja teksts nav izdevies.
- (B3) Saturiskais nozīmīgums: vai teksts pasaka kaut ko saturiski svarīgu? Šī daļa izpēta saturisko nozīmīgumu un izceļ īpašas saturiskās kvalitātes. (*M. Nussbaumer, P. Siebert, 1994*).

Cīrihes teksta analīzes shēma

0	Pamatrādītāji
	Vispārīgs teksta raksturojums
	1. Teksta garums un teikumu garums (absolūtais teksta garums)
	Burti
	Vārdformas
	Teikuma daļas
	Veseli teikumi
	2. Valodas līdzekļu kvantitatīvie rādītāji (relatīvais teksta garums)
	Leksēmas
	Gramatiskās kategorijas
	Teikuma daļas (teikumu uzbūve)
	Veseli teikumi
	3. Vārdu krājums
	Atbilstošs/neatbilstošs vārdu krājums
	4. Sintakse
	Vienkārša/kompleksa
5. Teksta sasaiste (vadlīnija, mērķtiecīgums, vienota struktūra)	
Daudz/maz; vienkārša/sarežģīta	
Temata daudzpusība, sarežģītība, tās izstrāde tekstā	
A	Valodas sistēma
	Ortogrāfija
	Interpunkcija
	Morfoloģija
	Sintakse
	Teksta uzbūve/teikumu sasaiste
	Semantika
	Satura vārdu semantika (autosemantika) Funkcionālo vārdu semantika (sinsemantika) Sarežģītu izteicienu semantika (salikterņi, vārdu grupas, teikumi)
B	Teksta piemērotība/atbilstība
	B.1 Funkcionālā piemērotība/sakarīgums
	1. Galvenā doma, teksta nolūks
	Kādā mērā ir saskatāma galvenā doma?
	Kāda ir teksta galvenā doma?
	Vai tā atbilst uzdevuma nostādnei?
	2. Uzbūve, plānojums
	Vai tekstam ir struktūra, kas atbilst galvenai domai? Kādas ir struktūras daļas?
	Iekšējā struktūra
	Ārējā struktūra
	3. Tematiskais izvērsums – teksta loģika
	Vai temata izvērsumā ir saskatāma loģika?
	Teksta fona loģika. Tekstā trūkst fona loģikas, ja lasītājs nevar saprast, kāda noteiktam fragmentam ir saistība ar galveno domu. Sapratnes process ir izjaukts. Teksta fragmentu sadrumstalotība neļauj uztvert darbu kopumā.
Teksta priekšplāna loģika – teksta priekšplāna loģika (pakāpenisks temata izvērsums) nav ievērota, ja teksts nepalīdz lasītājam to uztvert, piemēram, pārāk daudz jautājumu paliek neatbildēti. Taču, neraugoties uz to, lasītājs tekstu var saprast, ja izmanto priekšzināšanas.	

Teksta piemērotība/atbilstība	
B	B.1 4. Implicitātes/eksplicitātes pakāpe
	Vai teksts ir tik implicitāts (nav pilnīgi izpausts, bet var nojaust), cik vien iespējams? Nepietiekama implicitātes pakāpe nozīmē, ka rakstītājs nepasaka to, ko vajadzētu pateikt; tādējādi tekstu nevar saprast un tas var maldināt lasītāju.
	Vai teksts ir tik eksplīcīts (atklāti izteikts), cik nepieciešams? Ja ir pārāk liela eksplīcītātes pakāpe, teksts pasaka pārāk daudz, tam raksturīgi nepamatoti atkārtojumi, tautoloģismi, tiek paskaidroti paši par sevi saprotami jēdzieni, pārmērīga nefunkcionālu partikulu izmantošana u. c. Par piemērotu eksplīcītātes pakāpi liecina, piemēram, rūpīga valodas līdzekļu izvēle, kas padara saprotamu un skaidru galveno domu.
	5. Lasītāja vadīšana
	Metakomunikatīvie elementi
	Sasaistes līdzekļi (vietniekvārdi, saikļi u. c. teksta strukturēšanas līdzekļi, vārdu kārtība)
	Grafiskie līdzekļi (pasvītrojumi, šrifta izcēlums u. tml.)
	Eksplīcīta autora un lasītāja nosaukšana; autora viedokļa izcelšana
	6. Valodas līdzekļu piemērotība
	Interpunkcija
	Vārdformu, frāžu un teikumu uzbūve
	Teksta uzbūve
	Satura vārdu izvēle/autosemantika
	Funkcionālo vārdu izvēle/sinsemantika
	Kompleksu izteicienu semantika
	Reģistra izvēle (valodas līdzekļu izvēle atbilstoši sociālajai konstelācijai starp runātāju un klausītāju, institucionālo kontekstu, tēmu, mediju u. c.)
	B.2 7. Teksta veida normu izpilde
Estētiskā piemērotība	
1. Uzdriestēšanās valodas lietojumā	
2. Valodas līdzekļu kvalitāte (atraktivitāte/repulsivitāte)	
Vārdu izvēle	
Teikumu un teksta uzbūve	
Ritms	
Reģistra izvēle, noskaņa	
B.3 Saturiskais nozīmīgums	
1. Saturiskā uzdrīestēšanās	
2. Temata izstrādes dziļums (atraktivitāte/repulsivitāte)	

(M. Nussbaumer, P. Siebert, 1994)

Šos kritērijus var izmantot, lai meklētu un atrastu teksta pozitīvās un negatīvās iezīmes. Tā nav stingri noteikta shēma, bet to var brīvi piemērot dažādām vajadzībām.

M. Bekers-Mroceks un I. Betčere norāda, ka būtisks ir jautājums par teksta kvalitātes un rakstīšanas kompetences saistību. Vai pēc teksta kvalitātes automātiski var spriest par autora rakstīšanas kompetenci? Uz to nevar atbildēt tikai ar „jā” vai „nē”. Ja teksts nav izdevies, tam var būt vairāki iemesli: rakstītājs nav pareizi sapratis uzdevumu, viņam ir slikts garastāvoklis vai nav pieticis laika, lai pabeigtu tekstu. Nevar uzskatīt, ka neizdevies teksts liecina par nepilnīgu rakstīšanas kompetenci. Par rakstīšanas kompetenci visbiežāk spriež pēc veiksmīgiem tekstiem. Labi teksti reti rodas nejauši, rakstītājam parasti ir nepieciešamas attīstītas rakstīšanas spējas.

Šajos gadījumos tiek izmantotas kriteriālās normas, kas orientētas uz sabiedrības gaidām un uz noteiktiem teksta veidiem (*M. Becker-Mrotzek, I. Böttcher, 2008*).

Skolēnu tekstu novērtēšanai ir nepieciešami kritēriji, kas veicina attīstību un ievēro mācīšanās un attīstības progresu. Ir skaidrs, ka skolēniem nevar piemērot tos pašus kritērijus, ko tekstu rakstīšanas *ekspertiem*.

Lai varētu jēgpilni izmantot vērtēšanas kritēriju katalogus, ir rūpīgi jāpārdomā un jāizvēlas kritēriju veids un skaits. Ja izmanto pārāk maz kritēriju (mazāk nekā sešus), katrs kritērijs iegūst pārāk lielu nozīmi; pārāk daudz kritēriju (vairāk nekā divdesmit) neuzlabo vērtējumu. Ieteicamais skaits ir no 10 līdz 15 kritērijiem (*M. Becker-Mrotzek, Böttcher, 2008*).

Balstoties uz Cīrihes analīzes shēmu un J. Baurmana (*J. Baurmann, 2002*) modeli, M. Bekers-Mroceks un I. Betčere izveidojuši katalogu ar 12 kritērijiem, kas iedalīti piecās grupās: valodas pareizība, valodas piemērotība, saturs, uzbūve un rakstīšanas process (*M. Becker-Mrotzek, I. Böttcher, 2008, 92*).

Piemērs. Tekstu vērtēšanas kritēriji 5./6. klasē (Cīrihes modelis)

Valodas piemērotība
<ul style="list-style-type: none"> • Vai teksta valoda raisa lasītprīeku? • Vai teksta valoda atbilst mērķim? • Vai vārdu izvēle ir atbilstoša tematam?
Valodas pareizība
<ul style="list-style-type: none"> • Ortogrāfija/interpunkcija • Teikumu uzbūve • Vārdu formas, stils
Saturs
<ul style="list-style-type: none"> • Vai teksta saturs atbilst mērķim? • Vai teksta saturs raisa lasītprīeku?
Uztveramība
<ul style="list-style-type: none"> • Vai domu secība tekstā ir loģiska? • Vai lasītājs viegli var izsekot domu gaitai? • Vai uzrakstīts viss, kas nepieciešams tēmas izpratnei?

Vērtēt valodu skolēnu darbos nozīmē izvērtēt ne tikai ortogrāfiju un interpunkciju, bet arī stilu. Piemēram, skolēna darbs, kurā nav pareizrakstības kļūdu, izteiksmīguma ziņā tik un tā var būt ļoti viduvējs, ja pārsvarā dominē vienkārša un vienveidīga teikuma uzbūve vai arī vārdu izvēle nav īpaši precīza. Taču citā darbā, kur ir lieliska izteiksmes kvalitāte, var būt visai liels kļūdu skaits, jo skolēns ir izrādījis īpašu drosmi valodas lietojumā un mēģinājis veidot sarežģītas teikumu konstrukcijas, ko viņš vēl neprot. Vidusskolēnu teksti un valoda ir jāvērtē diferencēti. Tomēr tas jāveic tā, lai skolotājam labošanas darba apjoms īpaši nepalielinātos. Vienlaikus ir jāuzdod jautājums par šāda veida vērtēšanas lietderīgumu. Vidusskolas klasēs bez vispārējiem kritērijiem (skaidrība/precizitāte, valodas pareizība, piemērotība, uzdrīkstēšanās, oriģinalitāte) jābūt arī kritērijiem, kas vērtē leksiku, semantiku, gramatiku un stilistiku, kā arī loģiku un kopsakarības, ortogrāfiju un interpunkciju.

Piemērs. Tekstu vērtēšanas kritēriji vidusskolā (Cīrihes modelis)

0 Vispārīgie kritēriji
1. Skaidrība/precizitāte 2. Valodas pareizība 3. Piemērotība 4. Uzdrīkstēšanās 5. Oriģinalitāte/radošums
A Leksika
1. Vārdi un izteicieni 2. Semantiskā piemērotība 3. Oriģinalitāte/radošums
B Gramatika
1. Vārdu formas 2. Teikumu uzbūve 3. Teikumu sasaiste
C Stilistika
1. Atbilstoša komunikācijas situācijai 2. Atbilstošs emocionāli ekspresīvo izteiksmes līdzekļu lietojums 3. Atbilstoša literārās valodas normām
D Loģika un sakarība
1. Teikumu loģika 2. Sasaistes loģika
E Pareizrakstība
1. Ortogrāfija 2. Interpunkcija

Vērtējot skolēnu tekstus, skolotājam rodas dilemma: mācīt vai vērtēt? J. Baurmans kā alternatīvu vērtēšanas koncepciju piedāvā *attīstošo vērtēšanu*. *Attīstošās vērtēšanas* mērķis ir ļaut skolēnam neizdevušos tekstu pārstrādāt. Šādam vērtējumam ir pagaidu raksturs, un tas dod skolēnam iespēju mācīties un sasniegt daudz labāku rezultātu (*J. Baurmann, 2002*).

Lasot skolēnu tekstus, skolotājam ir jāieņem pilnīgi cita nostāja – skolēna teksts ir jārespektē un jāuztver tā dabiskumā (*M. Dehn, 1996*). Vērtējot radošos un brīvos tekstus, ir jāpārvērtē skolotāja tradicionālie domāšanas un rīcības modeļi. Galvenais nav labošana klasiskajā izpratnē, bet jēgpilna jautājumu uzdošana ar mērķi saprast skolēna tekstus. Vērtēšanas procesā būtiskākais ir skolēna teksts un virziens, ko tas norāda, nevis kritēriji satura vai valodas vērtēšanai. Pirmajā mirklī tas var šķist pretrunā ar ieteikumu izmantot kritēriju katalogus. Tomēr galvenā prasība ir uztvert skolēnu tekstus nopietni, jo šāda attieksme veicina skolēnu rakstīšanas kompetenci. Šī pieeja ir daudz individuālāka un efektīvāka. Skolotājs kā lasītājs ir daudz mērķtiecīgāks un spēj izlemt, kas skolēnam vēl jāiemācās, lai uzrakstītu labu tekstu (*M. Becker-Mrotzek, I. Böttcher, 2008*).

M. Dēna (*M. Dehn, 1996*) izmanto *sensitīvās lasīšanas* (iejušanās rakstītāja lomā) jēdzienu. Vērtētājs neieņem izpildu nostāju, bet gan majeitisku pozīciju. (*Maieutikē* – metode, ko strīdos lietojis Sokrāts, ar uzvedinošiem jautājumiem liekot sarunu biedriem pašiem atrast un formulēt jaunas atziņas, lai sarunas gaitā atspēkotu nepareizus meklējumus.) Vērtēšana tad ir interpretatīvs darbs dialoga koncepcijā. Šī pieeja

darbā ar skolēnu tekstiem izpaužas metodē, ko G. Lange (*G. Lange*) dēvē par „tava puse – mana puse” (*G. Lange*, 1999, 60). Lapā, kur skolēns raksta savu tekstu, ir brīva lapas daļa skolotāja piezīmēm un komentāriem. Tādējādi tiek novērsta iejaukšanās skolēnu tekstos. Komentāri lapas malā ir lasīšanas procesa rezultāts dialoga formā. Daudzi metodiķi, piemēram, G. Reišlings (*G. Reuschling*, 1995), V. Merkelbahs (*V. Merkelbach*, 1993) komentārus uzskata par skolotāja atbildi skolēnam. Atbildes forma ir atkarīga no skolēna vecuma, mācību situācijas, rakstu darba uzdevuma, teksta veida, kritērijiem utt.

H. Ivo (*H. Ivo*) piedāvā šādus komentāru rakstīšanas pamatprincipus.

- Uzrunā skolēnu personiski!
- Iesāc ar iespējami pozitīvāku (taču ne principiālu) piezīmi; iedrošini skolēnu!
- Dalies savā teksta izpratnē ar rakstītāju!
- Dalies ar rakstītāju domās par to, kādu reakciju teksts izraisa!
- Dalies ar rakstītāju domās par to, kas sagādā sapratnes grūtības!
- Atbildei piešķir subjektīva viedokļa formu!
- Pamato savu vērtējumu!
- Komentāra saturam jāatbilst skolēna vecumam.
- Piedāvā skolēnam mācību vielu vai ierosinājumus teksta pārstrādei!
- Novērtē rakstītāju viņa personisko sasniegumu spektrā!
- Informē vecākus par komentāra mērķi, veidu un tā kritērijiem! (*H. Ivo*, 1982)

Svarīgi, lai labošanas procesā skolotājs iedziļinātos visās detaļās, tās pamatotu un klasificētu. Skolotājs ir tekstu rakstīšanas *experts* un sava veida lektors rakstīšanas un pārbaudes procesā – viņš skolēna tekstu uztver kā uzmetumu, nevis rezultātu. Lai skolēniem palīdzētu uztvert tekstu kā uzmetumu, kas jāpilnveido, jābūt atbilstoši mācību procesa organizācijai. Rakstīšanas uzdevumus ne vienmēr vajag izmantot nobeiguma pārbaudes darbos, labāk tos integrēt mācīšanās situācijās (*U. Abraham, C. Launer*, 1999). Tādējādi iegūst jēgu un kļūst saprotams piezīmēs vai komentārā ieteiktais darba turpinājums vai pārstrāde.

Katra vērtējuma rezultāts ir dialogs ar skolēnu. Vērtētājs rakstīšanas procesu veicina vai nu ar rakstiskiem, vai mutiskiem komentāriem. Abos gadījumos ir svarīgs pozitīvs atspoguļojums; pretrunas vai neskaidrības ieteicams formulēt jautājumu veidā.

Ar skolēniem kopīgi izstrādāti kritēriju katalogi dod viņiem iespēju saņemt ātru un pietiekami diferencētu atgriezenisko saiti par saviem tekstiem. Kritēriju katalogi labi noder arī sarunām un rakstiskiem ieteikumiem par teksta pārstrādi vai turpinājuma rakstīšanu. Skolotājam un pakāpeniski arī skolēnam kritēriju katalogi var noderēt kā galvenais orientieris darba vērtēšanai.

Uz procesu orientētas rakstīšanas didaktikas mērķi:

- skolēna rakstītprasmju veicināšana atbilstoši viņa attīstībai;
- no mazāk veiksmīga teksta nonākt līdz veiksmīgākam;
- skolēna tekstu uztvert kā uzmetumu;
- rakstīšanas procesu uztvert līdzvērtīgi rakstīšanas rezultātam;
- vērtēšanu uztvert kā dialogu starp skolēnu un skolotāju vai rakstītāju un lasītāju;
- no cita vērtēšanas pamazām nonākt līdz pašnovērtējumam (*J. Baurmann*, 2002).

6. Kā vērtēt grupu darbu?

Grupu darbs ne jaunākajās, ne vecākajās klasēs negarantē mācīšanās produktivitāti. Mācīšanos grupā apgrūtina vairāki faktori, jo bez darba ar mācību tematu vēl papildus ir darbs ar grupas biedriem. Ir zināms, ka sadarbības uzdevumiem jābūt izstrādātiem tik rūpīgi, ka tos var izpildīt tikai grupā. Ja grupas uzdevumus liek izpildīt individuāli, tas izraisa skolēnos īgnumu un rezultāts ir slikts. Taču, ja uzmanība vērsta uz komandas sasniegumiem, galvenais ir grupā iegūtais rezultāts un individuāliem sasniegumiem ir papildinoša funkcija neatkarīgi no tā, cik svarīgi tas ir katram individuālam. Tādējādi mācību procesā tiek apgūtas sociālās kompetences (G. L. Huber, 2006).

Sadarbība veicina individuālo attīstību, jo kognitīvie konflikti, kas rodas sadarbības rezultātā, ir svarīgs impulss individuālajiem izziņas procesiem. Svarīgākais ir ne tik daudz individuālā mācīšanās kā indivīda sociālā piedalīšanās kopīgā zināšanu veidošanas procesā. Turklāt mācīties var ne tikai indivīdi, bet arī grupas. Mācīšanās sociālie aspekti, piemēram, spēja sadarboties, var būt arī mācību satura temats.

Sociālās prasmes var attīstīt, un šajā gadījumā skolēns papildus sociālās kompetences attīstībai apgūst svarīgus priekšnosacījumus veiksmīgām mācībām. Tomēr svarīgāk grupu darbu izmantot kā mācību formu zināšanu un prasmju apguvei. Šī mācību forma gan neveidojas pati no sevis, apvienojot vairākus skolēnus. Kopīgās mācīšanās situācijas parasti vajag stimulēt, vadīt un atbalstīt.

Sadarbības scenāriji grupā

Sadarbības scenāriju galvenā funkcija ir darba organizācijas plānošana grupā. (B. Ertl, H. Mandl, 2006). Piemēram, ja uzdevums ir informācijas kopīga meklēšana, to var sadalīt šādi: jautājumu formulēšana, tekstu lasīšana, apkopošana, atbildēšana, kritiska novērtēšana utt. Tādējādi ir skaidri norādījumi, kā sadarbības procesā izpildīt uzdevumu. Tas ir īpaši nozīmīgi, ja skolotājs sāk organizēt mācības mazās grupās. Parasti katrs sadarbības scenārijs paredz arī konkrētu lomu sadalījumu grupā. Loma ir saistīta ar noteiktām aktivitātēm un paņēmieniem, kas ir svarīgi uzdevuma izpildes posmos. Sadarbības scenāriji var aprakstīt detalizētas aktivitātes (mikrosceņāriji) vai apjomīgākas mācību darbības ar vispārējām aktivitātēm (makrosceņāriji). Sadalot darbu grupā, jācenšas izvairīties no vairākām problēmām, kam ir kognitīvi cēloņi (piemēram, pārāk augsta izziņas slodze) vai arī emocionāli cēloņi (piemēram, nav nekāda prieka sadarboties pārāk daudzo norādījumu dēļ) (B. Ertl, H. Mandl, 2006).

Sadarbības scenāriji strukturē izpildāmo uzdevumu un vērš skolēnu uzmanību uz īpaši svarīgiem aspektiem vai darba paņēmieniem. Pazīstami sadarbības scenāriji ir klasiskās grupu tehnikas, piemēram, „grupu puzlis” (2. att.). Pēc ievada tematā mācību saturu sadala sīkāk. Skolēni izveido ekspertu grupas un patstāvīgi izstrādā

vienu temata daļu. Pēc tam ekspertu grupas pārstrukturē par mācību grupām, lai katrā grupā ir viens eksperts par katru daļu. Eksperti izskaidro citiem skolēniem savas grupas paveikto.

Ekspertu grupas		Mācību grupas	
			
			

2. att. „Grupu puzlis”

„Grupu puzli” individuālais darbs mijas ar grupas darbu, un individuālā mācīšanās mijas ar zināšanu nodošanu grupas partnerim. Tādējādi skolēni pamatīgi apgūst attiecīgo tematu. Šeit viņiem pašiem ir jābūt par zināšanu *starpniekiem*, tas nozīmē, ka jāattīsta arī didaktiskās spējas (*J. Greving, H. Meyer, L. Paradies, 1993*). „Grupu pužļa” priekšrocība – tā labi apvieno mācīšanos grupā, sevišķi sadarbības spēju attīstību, un individuālo sasniegumu principu. Izmantojot šo scenāriju, visi dalībnieki var gūt panākumus tikai tad, ja viņi gan kopīgi, gan arī individuāli vēlas panākt vislabāko rezultātu. Visu mācību saturu skolēni apgūst, vairākkārtīgi darbojoties mācību grupā un ekspertu grupā. Nobeigumā darbs tiek pārbaudīts.

Grupu darba vērtēšana

Tas, kā tiks vērtēts grupu darbs, ir atkarīgs no katras konkrētās situācijas. Bet skolēni vienmēr jāiepazīstina ar kritērijiem, pēc kuriem tiks vērtēts grupas sniegums.

Piemērs. Kritēriji grupu darba vērtēšanai

1. Katras grupas uzdevums – novērtēt darba procesu un rezultātus. Uzdevumā mērķis – izlikt vērtējumu katram dalībniekam. Lai to izdarītu, katra grupa saņem kopējo punktu skaitu. Tas jāsadala starp visiem grupas dalībniekiem. Ir pieļaujamas nelielas atkāpes no kopējā punktu skaita, ja to var pārliecinoši pamatot.
Novērtējot katra dalībnieka sniegumu, grupā var izmantot šādus kritērijus:
  - grupas mērķa sasniegšanai paveiktie darbi;
  - paveikto darbu kvalitāte;
  - atbildība par savu uzdevumu izpildi;
  - pašiniciatīva, aktivitāte.
2. Katra dalībnieka sniegumu novērtēšanas process sīki jāizdiskutē, lai panāktu vienprātību par katram dalībniekam piešķiramo punktu skaitu. Ja vienoties nav iespējams, var lūgt palīdzību skolēnam no citas grupas vai skolotājam.
3. Pārrunu nobeigumā katra grupa pamato savus vērtējumus. Skolotājs izsaka savu vērtējumu.

Grupu darbā nozīmīga loma ir skolēnu rīcības novērošanai (*U. Ruf, P. Gallin, 1999; U. Ruf, N. Badr Goetz, 2002*). Sadarbības procesā tiek pilnveidota mācīšanās kompetence. Sadarbojoties ļoti svarīga ir skolēnu attieksme. Skolēniem ir nepieciešama

pārliecība par paveikto, ir jābūt ieinteresētiem citu darbā, tas jārespektē un jātic, ka viņi atradīs labus un derīgus risinājumus (U. Ruf, P. Gallin, 1999; U. Ruf, N. Badr Goetz, 2002). Liela nozīme ir savstarpējai novērošanai, pārskatiem un labāku mācību paņēmieni meklējumiem.

Piemērs. Projektu vērtēšana (L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005)

Nr. p.k.	Kritēriji	Punkti
Plānošana		
1.	Konstruktīvi iesaistās grupas veidošanā.	4
2.	Izsaka priekšlikumus par temata izvēli.	4
3.	Sadarbojas ar klasesbiedriem.	4
4.	Prot plānot projektu un projekta norisi.	4
5.	Izsaka priekšlikumus par materiālu un informācijas iegūšanu.	4
	<i>Summa par pirmo posmu</i>	20
Izpilde		
	<i>Darbības kompetence</i>	
6.	Ir apzinīgi un laikus paveic uzdevumus.	4
7.	Strādā precīzi un kārtīgi.	4
8.	Izrāda pašiniciatīvu.	3
9.	Dara visu, lai projekts izdotos.	3
10.	Meklē savus risinājuma veidus.	3
11.	Patstāvīgi izpilda uzdevumus.	3
12.	Ievēro noteikumus.	3
13.	Prot iegūt informāciju sev un citiem.	4
14.	Prot sakārtot un izvērtēt informāciju.	4
15.	Prot izteikt personisko viedokli.	4
	<i>Sociālā kompetence</i>	
16.	Palīdz citiem.	4
17.	Komandā strādā godīgi un rēķinās ar citiem.	4
18.	Prot saskatīt radušos konfliktus un pienācīgi tos atrisināt.	3
19.	Pieļauj kompromisus.	3
	<i>Summa par otro posmu</i>	50
Izvērtēšana un prezentācija		
20.	Adekvāti prezentē projekta rezultātus.	8
21.	Prot atspoguļot projekta norisi.	8
22.	Prot atbildēt uz jautājumiem par projektu.	8
23.	Paškritiski pārdomā savu projekta darbu.	3
24.	Izsaka priekšlikumus attiecībā par projekta optimizāciju un turpināšanu.	3
	<i>Summa par trešo posmu</i>	30
Kopējais vērtējums		
	Plānošana	20
	Izpilde	50
	Izvērtēšana un prezentācija	30
	Kopsumma	100

Piemērs. Vērtēšanas anketa projekta darbam

Vārds _____ Klase _____

Temats _____

Darba galvenais saturs _____

Vērtēšana

Darba process (20%)

1. Darba plāns: diferencēts/konsekvents/rūpīgs/strukturēts.
2. Darba procesa pārskats: detalizēta norise/pārdomāts/pamatots.

Prezentācija (40%)

3. Struktūra: plānojums ar ievaddaļu, galveno daļu, nobeigumu.
4. Informācijas ilustrēšana: izmanto tāfeli, sienas avīzi, plakātus, priekšnesumus, projektoru, filmas, darba lapas, informatīvas lapas, *PowerPoint* prezentācijas.
5. Runas skaidrība: īsi teikumi, ilustratīvas metaforas, svarīgākā izcelšana, brīva runa, žestu un mīmikas izmantošana.
6. Saturā kvalitāte: temata izstrāde, terminu izmantošana, sava interpretācija.
7. Informācijas saturs: faktu daudzveidība, ir saskatāmas sakarības un izstrādātas tēzes.

Dokumentācija (30%)

8. Noformējums: burtu un krāsas apzināts izmantojums, pārskatāms, sakarīgs plānojums, teksts viegli lasāms, bez kļūdām.
9. Profesionālā kvalitāte: svarīgāko domu izcelšana, pamatotas zināšanas, pareizi lietoti termini, pamatotas tēzes, plašs literatūras saraksts, uzrādīti interneta informācijas avoti, mērķtiecīgi izmantota informācija.

Modelis (10%)

10. Temata būtiskāko domu vai problēmu konkretizācija: ar paša izstrādātu modeli, eksperimentu vai konkrētu objektu.

Rezultāts _____

7. Kā organizēt skolēna pašnovērtēšanu?

Vērtēšanas mērķis nav tikai rūpīgi novērtēt sasniegumus, bet arī attīstīt skolēnu pašnovērtēšanas un paškontroles spējas. Ja vēlamies piešķirt lielāku nozīmi pašnovērtējošās mācīšanās aspektam, lai skolēni pakāpeniski arvien vairāk uzņemtos atbildību par savu mācību darbu un vadītu savu mācīšanās procesu, tad sasniegumu vērtēšanā jāiekļauj arī viņu viedoklis (pašnovērtējums).

Vērtēšanu nav ieteicams veikt tikai un vienīgi skolotājam. Jo vairāk vērtēšanā ir paredzēts iekļaut informāciju par mācīšanās procesu un tajā izmantotajiem paņēmieniem, jo vairāk skolotājs atkarīgs no skolēnu līdzdalības, sevišķi tajos gadījumos, kad rezultāti tiek izstrādāti sadarbībā. Tikai kopā ar skolēniem skolotājs var panākt sava vērtējuma validitāti. Pašnovērtējums nenozīmē skolēna un skolotāja vienprātību, vērtējuma izlikšanā skolotājam vienmēr ir noteicošā loma. F. Vinters uzskata, ka „pašnovērtējums ir līdzeklis, lai ne tikai atbilstoši novērtētu mācīšanās procesu un rezultātus, bet arī lai attīstītu refleksijas un vērtēšanas spējas” (F. Winter, 2008, 236). T. Bols atzīst, ka „pašnovērtējums ir līdzeklis sava darba un rezultātu refleksijām ar mērķi labāk iepazīt savu mācīšanās veidu un tādējādi padarīt to kontrolējamāku. Personiskās darba spējas var novērtēt tad, ja gaidāmajam rezultātam ir izredzes uz panākumiem: mācību situācijas ir vieglāk pārvaramas, darbības tiek veiktas patstāvīgāk un pašapzinīgāk.” (H. U. Grunder, T. Bohl, 2008, 31) Pašnovērtējums ir instruments mācīšanās procesu vadīšanai un optimizācijai, un to vajadzētu apgūt skolā. Tas ir audzinoši, jo skolēni tiek aicināti uzņemties atbildību par saviem sasniegumiem. Turklāt pašvērtēšana ir īpaši nozīmīga personības attīstībai, ja kopā ar pašnovērtējumu tiek analizētas skolēna sasniegumu attīstības iespējas. Lai analizētu personisko ieguldījumu un ārējo faktoru ietekmi, kas sniedz iespēju skolēniem reāli novērtēt savas spējas, ir nepieciešams savas domas salīdzināt ar citu vērtējumu, tikai svarīgi, lai visi ievērotu vienādus vērtēšanas kritērijus.

Mācīšanās sevi novērtēt

Pārdomas rakstiskā formā var sniegt daudz vielas skolēnu un skolotāju pārrunām, kā arī veicināt paškritiku.

Skolēniem ir jāiemācās izstrādāt un izmantot kritērijus, pēc kuriem viņi var vērtēt savus sasniegumus un salīdzināt tos ar citiem. Kritēriji jāizstrādā mērķtiecīgi, tiem jābūt saprotamiem un diferencēti jānosaka prasmes latviešu valodā un literatūrā. Ļoti labs piemērs ir Eiropas valodu portfeļa pašnovērtējuma skala.

Skolotājam ir jāsaprot, kā panākt, lai skolēni pievērstu uzmanību sava mācību darba atsevišķiem aspektiem.

Noderīgi ir šādi metodiskie paņēmieni:

- mācīšanās dienasgrāmata kā refleksiju bāze (personiskie pārskati);
- atklāta vērtēšana un kritēriju izmantošana (paraugteksti, uzdevumu risinājumu piemēri);

- pašnovērtējums saistībā ar *vērtējuma bankas* izmantošanu (grupu darbu vērtēšana).

Ar rakstiskām aptaujām ir iespējams ievērojami vairāk diferencēt metodiskos paņēmienus, taču rezultātu apkopošana un diskusijas prasa daudz laika. Lai sagatavotos anketas izstrādei, ieteicams vēlreiz precīzi apkopot mācību satura temata (L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005).

Piemērs. Vērtēšanas anketa

Mācību priekšmets	
Mācību temats	
No	līdz
Mācību stundās jūs apgūstat kompetences dažādās jomās. Lūdzu, novērtējiet katru jomu! Vai esat iemācījušies daudz (1), maz (2) vai arī neko (3) neesat apgūvuši? Vai jūs šajā jomā jūtaties ļoti (1), vidēji (2) kompetenti, vai arī neesat kompetenti (3)? Ierakstiet atbilstošu vērtējumu!	
Mācību satura apguve	Kompetence
1. Mērķu sasniegšana mācību priekšmeta apgūvē Mācību priekšmeta saturisko zināšanu un prasmju apguve.	
2. Metodiski stratēģiskā mācīšanās Darba tehniku un mācīšanās metožu apguve, kurām ir nozīme arī turpmākajā dzīvē.	
3. Sociālā, komunikatīvā mācīšanās Pieredzes gūšana grupu darbā un savstarpējās attiecībās, kā arī pozitīva sociālā klimata veidošanā.	
4. Sevis iepazīšana un pašnovērtējošā mācīšanās Savu spēju iepazīšana un novērtēšana.	
Mācību procesā, apgūstot zināšanas, var mainīties arī attieksme, apgūtais var atstāt iespaidu uz turpmāko rīcību.	
Vai pamanījāt izmaiņas sevī?	jā/nē
Ja pamanījāt, tad – kādas?	
<hr/> <hr/> <hr/>	
Nobeigumā pārdomājiet savu ieguldījumu mācību mērķu sasniegšanā! Ja varat, uzrakstiet konkrētu priekšlikumu – kādu vērtējumu vajadzētu dot jūsu darbam!	
<hr/> <hr/> <hr/>	
Īsi pamatojiet savu priekšlikumu!	
<hr/> <hr/> <hr/>	

(L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005)

Pēc pārbaudes uzdevumu veikšanas skolēni veic refleksijas.

Piemērs.

Pārdomājiet pārbaudes darba norisi un atbildiet uz jautājumiem!

- Vai teksta un temata izvēle bija atbilstoša mācību procesam?
- Kā vērtējat sagatavošanos pārbaudes darbam? Ko un kā varēja uzlabot?
- Vai uzdevumu grūtības pakāpe ir piemērota? Kādas bija problēmas uzdevumu risināšanas laikā?
- Kā jūs vērtējat sava darba kvalitāti? (Var vērtēt ar atzīmi, bet tas nav obligāti.)

Sākumā šo paņēmieni izmanto kā vingrināšanos. Tikai tad, kad skolēniem ir pieredze šādu uzdevumu veikšanā, ir iespējams ticams skolēnu vērtējums (*L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005*). Skolēniem ir jāapgūst dažādi vērtēšanas veidi. Visvienkāršāk ir novērtēt citu rezultātus, tādēļ vairāki autori (*F. Winter, 1991, J. Lompscher, 1997*) iesaka skolēniem apgūt vērtēšanas kritērijus un nosacījumus, vispirms vērtējot citus, un tikai pēc tam iegūto pieredzi izmantot savu rezultātu vērtēšanā. Sākumā skolēni sevis vērtēšanu uztvers nedroši, atturīgi un skeptiski (*F. Winter, 1991*). Skolotājam viņi uzmanīgi jāievada pašnovērtēšanas procesā un turpmāk jāatbalsta. Pats svarīgākais ir raudzīties, lai skolēniem veidotos motivācija vērtēt sevi, bet to nav iespējams panākt bez kopējām pārrunām ar skolotāju. Tikai tad skolēni sāks interesēties par saviem mācību sasniegumiem un īpaši – mācīšanās procesu.

Pašnovērtēšanu ir vērtīgi sākt ar nelielu pārskatu veidošanu par savu darbu, piemēram: „Pievērs uzmanību tam, kādas darbības veici, rakstot eseju, kādus variantus izmēģināji un kuru izvēlējies!” *F. Vinters* skolotājiem iesaka uzdevumus veidot tā, lai skolēni vispirms saredzētu pašu sniegumu un tikai pēc tam sāktu analizēt, vai tas ir labi vai slikti (*F. Winter, 2008*). Lai skolēns iemācītos vērtēt savu mācīšanās procesu un rezultātus, pašnovērtēšanai jābūt daudzpusīgai; tā nedrīkst aprobežoties tikai ar „labi” vai „slikti”. Pašnovērtējumam ir jāraksturo skolēna darbības kvalitātes (*P. Simons, 1992; M. Boekaerts, 1997, 1999*). Izmantojot anketu, skolēns var diagnosticēt savus sasniegumus. Anketa palīdz sagatavot pašnovērtējumu, kas labi noder skolēnu un skolotāju sarunās (*F. Winter, 1996*). Resursu ieguldījumu dēļ šī apjomīgā pašnovērtējuma forma ir realizējama tikai atsevišķās, īpaši svarīgās situācijās, piemēram, skolēnu pētnieciskā darba vērtēšanā. Lai novērtētu dažus konkrētus aspektus, var izmantot arī tikai atsevišķas anketas daļas (*F. Winter, 2008*).

Piemērs. Pašnovērtējuma anketa

lerosinājumi ir paredzēti gadījumiem, kad tiek izstrādāts kāds darbs (piemēram, rakstisks darbs). Skolēnam nav nepieciešams raksturot sevi pēc visiem kritērijiem. Atslēgas vārdi parāda domāšanas virzienu. Kad pašnovērtējums ir uzrakstīts, notiek pārrunas ar skolotāju.
A Darba izstrāde
<ul style="list-style-type: none">
• Materiāli Kādus pieredzes avotus (piemēram, grāmatas) es varēju izmantot? Kā es tos ieguvu?
• Laiks Cik daudz laika man bija, kā es to plānoju?
• Norise Ar ko sāku, kādus uzdevumus veicu, kuri no tiem bija grūti/viegli? Ko es nākamo reizi darītu citādi?
• Apstākļi Kur darbs tika veikts, kas mani traucēja?
• Atbalsts Kas man palīdzēja, kādas norādes, sarunas un informācija bija noderīga?
B Darba rezultātu vērtējums
<ul style="list-style-type: none">
• Pozitīvais Kas man ir labi izdevies, ar ko esmu apmierināts, par ko esmu lepns?
• Negatīvais Kas man nav izdevies, ko es uzlabotu, kas sagādāja grūtības?
• Informācijas trūkums, nelabvēlīgi nosacījumi Kā man pietrūka, ko vēl vajadzēja zināt, lai darbu varētu izdarīt labāk?
• Emocionāla informācija Kā es jutos?
C Sasnieguma fona novērtējums
<ul style="list-style-type: none">
• Spējas un prasmes, kas bija nozīmīgas. (Piemēram: „Es varu ātri lasīt un uztvert.”)
• Kas sagādāja grūtības? (Piemēram: „Man ir grūti izstrādāt plānu un to ievērot.”)
• Ko man vajadzētu attīstīt? (Darba veidi, zināšanu jomas u. c.)
D Jautājumi
<ul style="list-style-type: none">
• Par ko es labprāt saņemtu atgriezenisko saiti? (Iespējami arī citi jautājumi.)

Pēc F. Vintera (*F. Winter*, 2008)

A daļa.

Skolēnam ir jāapzinās mācīšanās darbības un stratēģijas, jo tas ir nosacījums šo darbību vispārināšanai, pilnveidošanai un mērķtiecīgai izmantošanai nākotnē. Jautājumi ir vērsti ne tikai uz mācīšanās darbībām, bet arī uz darba nosacījumiem resursu izmantošanā (bibliotēka, internets). Atbildes uz šiem jautājumiem izmanto, konsultējot par turpmāko darbu.

B daļa.

Skolēna uzdevums ir novērtēt rezultātu. Vērtējumam ir jābūt lietišķam un vienlaikus emocionālam. Formulējumi ir izvēlēti tā, lai skolēni varētu paust savas pretenzijas un mērķus. B daļā skolēni tiek rosināti padomāt, kā uzlabot savu sniegumu.

C daļa.

Skolēna uzdevums ir vispārīgi aplūkot darba veiksmes un neveiksmes, to cēloņus. Skolēns tiek stimulēts veikt pašdiagnozi. Šis neapšaubāmi ir grūts uzdevums. Ja skolēns izsakās, tad parasti atklājas nozīmīgi viedokļi par paša spējām. Pret šiem vērtējumiem – pārsvarā paškritiskiem – ir jāizturas ļoti piesardzīgi.

Nereti tie ir pagātnē izteikti skolotāja vērtējumi, kas vairs neatbilst realitātei. Pārrunājot šādus pašnovērtējumus, skolotāja uzdevums ir norādīt uz skolēna stiprajām un vājajām pusēm. Skolēna atklātie paštēla aspekti ir labs pamats, lai runātu par viņa attīstību un nākamajiem projektiem.

D daļa.

Skolotājam sniegta konkrēta norāde, kam jāpievērš īpaša uzmanība skolēna darbā. Šī daļa var sniegt informāciju par to, ko skolēni vēlas izlasīt atgriezeniskās saites materiālā (*F. Winter, 2008*).

8. Kāpēc skolotājam jāveic skolēnu novērošana?

Novērošana ir vienīgā iespēja izziņāt un novērtēt skolēna mācīšanās darbības un attieksmes (C. T. Wodzinski, 2005). Skolotājam ir svarīgi zināt arī to, kāpēc un kā skolēni pieļauj kļūdas, taču, lai sekmētu skolēna izaugsmi, vienmēr vajadzētu vērtēt pozitīvo, nevis akcentēt trūkumus. Galvenā problēma ir atrast veidus, kā veikt strukturētus vērojumus. Labs risinājums ir izstrādāt vienkāršus, bet nozīmīgus kritērijus, kur katram ir būtiska nozīme skolēnu sasniegumu sekmēšanā. L. Paradīze, F. Vesters un J. Grēvings novērošanas kritērijus iedala šādi: mācīšanās spējas, attieksme pret mācīšanos, sociālā attieksme (L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005).

Mācīšanās spējas

Pozitīvs mācīšanās veids ir nozīmīgs ikvienā vecumā. Uztveres spējas nosaka, vai skolēns spēj saprast un raksturot aizvien sarežģītākus tematus, procesus, struktūras, tekstus utt. Vai viņš pamana kļūdas, respektīvi, trūkumus, klasesbiedru darbā? Vai viņam ir laba atmiņa?

Analizējot skolēna uztveres spējas, jāiegūst atbildes uz šādiem jautājumiem. Vai skolēns pamana izmaiņas? Cik precīzi viņš var raksturot tematu, attēlus, priekšmetus? Cik ātri un precīzi viņš atrod kļūdas, atšķirīgo vai kopīgo, salīdzinot attēlus, tekstus?

Uztveres spējas ir cieši saistītas ar izpausmes spējām. Cik liels ir skolēna vārdu krājums, un kādas ir ķermeņa valodas izpausmes spējas? Vai viņš prot uzskatāmi izskaidrot? Vai spēj savas domas izteikt citiem saprotamā veidā?

Jānoskaidro, kādas ir sasaistes spējas. Vai skolēns ir spējīgs sasaistīt zināmo ar nezināmo, patstāvīgi risinot jaunus, bet struktūras ziņā līdzīgus uzdevumus vai uzdevumus ar tāda paša veida problemātiku? Vai skolēns spēj bez grūtībām pielāgoties jauniem nosacījumiem, balstoties uz zināmām shēmām? Vai viņš zināmus likumus sasaista ar jauniem tematiem, respektīvi, vai spēj zināmo aplūkot no cita aspekta?

Mācību procesā nevar gūt labus rezultātus bez izpratnes un spriešanas spējām. No tām atkarīgs, kā un cik ātri skolēns mācību situācijā uztver būtiskāko. Spriešanas spējas raksturo šādas prasmes: skolēns saredz atšķirību starp temata attēlošanu un temata kritiku; pirms sava sprieduma izteikšanas cenšas iegūt pēc iespējas lielāku informācijas bāzi; pamana pretrunas secinājumos (arī savējos); izpēta citu viedokļu, risinājumu, instrukciju, hipotēžu rašanās motīvus; ir spējīgs novērtēt sprieduma sekas.

Attieksme pret mācīšanos

Attieksmi pret mācīšanos nosaka tas, vai skolēns regulāri izpilda mājas darbus un vai viņam ir visi vajadzīgie darba materiāli; vai viņš strādā patstāvīgi, rūpīgi, mērķtiecīgi un precīzi.

Būtiska ir personiskā darba organizācija. Vai skolēns saprātīgi sadala apjomīgus darbus, labi plāno laiku – vispirms izplāno veicamos darbus un apsver iespējamo risinājuma veidu? Vai salīdzina uzdevuma prasības ar rezultātu?

Ar iepriekš minēto cieši saistīta koncentrēšanās un izturība. Skolotājam jānovēro, vai ilgākā laika posmā skolēns strādā vienmērīgi, vai saglabā pacietību, pildot sarežģītus uzdevumus, vai pārvar radušās problēmas un traucējumus.

Nozīmīga ir stabilitāte un patstāvība. Vai skolēns strādā patstāvīgi arī bez skolotāja kontroles un uzmanības? Vai viņš spēj savu darbu plānot un paveikt patstāvīgi? Vai nepieciešamības gadījumā pats atrod papildu informāciju? Vai spēj novērtēt sava darba kvalitāti?

Vajadzētu novērtēt arī interesi un pašiniciatīvu. Vai skolēns labprātīgi uzņemas darbus un vienmēr cenšas papildināt zināšanas? Vai viņš izkopj pašiniciatīvu, klasē izsaka savus ierosinājumus un priekšlikumus? Vai neveiksmju gadījumā uzreiz nezaudē motivāciju?

Sociālā attieksme

Par sociālo attieksmi liecina *izpalīdzība*. Vai skolēns respektē citu vēlmes, vajadzības un prasības un, ja nepieciešams, atsakās no savējām? Vai palīdz citiem un atbalsta tos? Vai aizstāv vājākos no citiem skolēniem un skolotājiem? Vai labprātīgi uzņemas uzdevumu izpildi?

Nākamais kritērijs – *spēja kontaktēties*. Šis kritērijs ir ļoti *viltīgs*; tas ir jāizmanto uzmanīgi, jo intraversija nekādā ziņā nav sliktāka par ekstraversiju. Tāpēc vērtētājam jāraugās plašāk. Vai skolēns ātri nodibina kontaktus? Vai viņš runā un spēlējas ar pārējiem, piemēram, starpbrīžos; vai bieži strādā kopā ar klasesbiedriem; vai viņam ir daudz draugu?

Sociālā sensibilitāte. Vai skolēns uztver noskaņojumu klasē un prot pienācīgi uz to reaģēt? Vai saskata klasesbiedru vajadzības un emocijas? Vai spēj spontāni pastāstīt, kā jūtas? Vai izjūt empātiju un toleranci? Vai pareizi prot novērtēt savu vietu klasē?

Spējas sadarboties un integrēties. Vai skolēns atbalsta darbu ar partneri un grupas darbu? Vai uzklausa visus viedokļus grupā? Vai ievēro (arī bez kontroles) noteikumus? Vai grupas kopējos sasniegumus uztver kā personisku ieguvumu? Vai ir gatavs veikt nepatīkamus uzdevumus?

Spēja risināt konfliktus. Vai skolēns neizvairās no konfliktiem, bet meklē taisnīgus risinājumus? Vai viņš interesējas par konflikta cēloņiem? Vai ātri piedod? Vai uzņemas samierinātāja lomu citu konfliktos? Ja skolēns ir izaicināts uz konfliktu, vai viņš ir gatavs piekāpties pretiniekam?

Kritikas spējas. Vai skolēns spēj atklāti izteikt kritiku, vai tā rosina uz pozitīvu rīcību un ir lietišķi argumentēta? Vai skolēns panes kritiku par savu izturēšanos, uzskatiem? Vai spēj lietišķi atspēkot nepamatotu kritiku?

Stabilitāte (noteiktība, noturība) *un pašapliecināšanās*. Vai stresa situācijās skolēns ir mierīgs, nav saspringts un ir gatavs strādāt? Vai bieži atklāti izsaka neapmierinātību? Vai paliek pie sava viedokļa (arī tad, ja viņš ir vienīgais, kas tā uzskata)? Vai kritikas gadījumā pārāk ātri nezaudē drosmi? Vai ļauj runāt citiem? Vai stresa situācijās izturēšanās pret skolotājiem ir korekta? (*L. Paradies, F. Wester, J. Greving, 2005*)

Pārskats par svarīgākajiem vērošanas kritērijiem

Mācīšanās spējas	
Uztveres spējas	Sakarīgi raksturo sarežģītus procesus, pamana trūkstošo, novēro izmaiņas, atšķirības un līdzības.
Saprātnes spējas	Uztver loģisku struktūru un būtiskākās pamatiezīmes.
Izpausmes spējas	Ir plašs vārdu krājums un spēj uzskatāmi izskaidrot tematu.
Sasaistes spējas	Zināmo sasaista ar nezināmo, pārslēdzas no zināmām shēmām uz jauniem nosacījumiem.
Spriešanas spējas	Pēta uzskatu un viedokļu motīvus, pamana un nosauc pretrunas.
Attieksme pret mācīšanos	
Darba organizācija	Izplāno laiku, strādā rūpīgi, pastāvīgi un precīzi, salīdzina uzdevuma nostādnes un rezultātus.
Koncentrēšanās	Izturība, veicot grūtus uzdevumus, augsta noturība pret traucējošiem faktoriem.
Patstāvība	Strādā bez kontroles, patstāvīgi plāno, reāli novērtē personiskās spējas.
Pašiniciatīva	Izsaka ierosinājumus un priekšlikumus, labprātīgi uzņemas darbu, pilnveido pašiniciatīvu.
Sociālā attieksme	
Spēja strādāt komandā	Respektē partneri grupu darbā, arī bez kontroles ievēro norunātos noteikumus, cenšas ieklausīties visos viedokļos.
Izpalīdzība	Respektē citu lūgumu, aizstāv vājākos.
Sociālā sensibilitāte	Uztver noskaņojumu klasē un pienācīgi reaģē, saredz klasesbiedru problēmas, vajadzības un emocijas.
Konfliktu risināšanas prasmes	Vienmēr meklē taisnīgu risinājumu, cenšas noskaidrot konfliktu cēloņus, neapvainojas, atklāti pauž kritiku.
Pašpārlicība	Saņemot kritiku, nezaudē pašpārlicību, vēlas, lai tiktu uzklausīts, neapmierinātību pauž lietīši un konstruktīvi.

Pastāv trīs vērošanas formas:

- skolotājs novēro skolēnus;
- skolēni novēro cits citu;
- skolēni novēro sevi.

Mācību procesa pamatā ir iekšējās un ārējās mācību darbības. Daudzas darbības norisinās tikai iekšēji, respektīvi, domās, tādēļ šīs izpausmes ir grūti pamanāmas. Lai atklātu skolēnu pārdomas, viņiem jāpiedāvā īpaši uzdevumi. Var aicināt skolēnus *skatī domāt*. Piemēram, divi skolēni viens otram izskaidro, kādā veidā ir atrisinājuši uzdevumu (R. Stebler u. c., 1994). Tomēr ne vienmēr ar to ir pietiekami. Skolēniem ir jāpalīdz apzināties savu domāšanas procesu (F. Winter, 1991, 139).

Darbību apzināšanās ir mācīšanās procesu vērošanas pamatproblēma (A. H. □□□□□□□□, 1975; F. Winter, 1991). Ir jāpieņem, ka var apzināties un novērot tikai tādas darbības, kuras ietver mērķi (piemēram, veikt konkrētu mācību uzdevumu), vai tādas, kuras jau ir apgūtas mācību procesā (piemēram, argumentēšana). Mācīšanās procesu vērošana izdodas, ja skolēni akceptē pašnovērošanu. Ja skolēni prot sevi novērot, tad var pārorientēties no mērķa (uzdevuma atrisinājums) uz līdzekļu (kā es virzos uz priekšu) vērošanu (A. K. Markowa, 1977, 1982). Sākumā

skolēniem var nepatikt novērot savu mācīšanos, tāpēc ieteicams novērot citus skolēnus un pēc katra novērošanas uzdevuma to pārrunāt. Mācīšanās procesu vērošana sekmē mācīšanās motivāciju.

Pašnovērošana var būt arī traucējoša. Lai varētu novērot savas darbības, ir jāsadala uzmanība. Pašnovērošanas iespējas ir ierobežotas, bieži tā novērš uzmanību no pamatuzdevuma veikšanas. Visvairāk problēmu ir ar jaunāko klašu skolēniem, tāpēc pašnovērošanu iesaka veikt tikai vecāko klašu skolēniem.

Savstarpēja darba procesa vērošana izraisa vienu no minētajām problēmām, proti, kontroles un uzdevumu veikšanas darbību sajaukšanos. Tāpēc vērošanas procesu labāk veikt diviem skolēniem: viens var koncentrēties uz vērošanu, otrs – uz uzdevumu. Šis paņēmieni galvenokārt piemērots, lai saskatītu mācīšanās procesa ārējās izpausmes. Protams, vērotājs var savam partnerim jautāt, kādas ir viņa pārdomas; tas ir pat lietderīgi, bet var būt arī traucējoši. Darbs ar partneri palīdz ne tikai iegūt skaidrību par mācīšanās procesu; tas arī pilnveido cilvēka personību. Pētījumi liecina, ka, novērojot un kontrolējot citus, skolēni attīsta pašnovērošanas un paškontroles spējas (A. S. Palincsar, A. L. Brown, 1984).

Savstarpējas novērošanas uzdevums varētu būt, piemēram, šāds. *Novēro, kā tavš partneris risina uzdevumu! Jautā, kāda ir viņa domu gaita! Apkopo savus iespaidus un dalies tajos ar partneri!*

Šādus vērošanas uzdevumus var skolēniem sadalīt mazā grupā, kura risina, piemēram, problēmu uzdevumus. Grupā tiek noteiktas trīs lomas:

- skolēns, kas iesniedz risinājuma priekšlikumus;
- skolēns, kas novērtē, cik lielā mērā tie ir piemēroti, lai atrisinātu uzdevumu;
- skolēns, kas novēro abu pārējo skolēnu sadarbību un noteikumu ievērošanu.

Ja skolēniem jau ir pieredze sava darba novērošanā, tad viņi var novērot sevi un sniegt atgriezenisko saiti.

Pašnovērošanas priekšnosacījumi ir motīvs un perspektīva, ka rezultāti tiks izmantoti turpmāk, piemēram, darbā ar partneri vai klases konferencē par mācīšanās paņēmieniem, darba veidiem vai konkrētiem jautājumiem (E. Beck u. c. 1991; G. Bräuer, 1996). Pašnovērojumus var ierakstīt arī mācību dienasgrāmatās un izmantot refleksijām.

Par mācību un sasniegumu procesu pašnovērošanas uzdevumiem var būt:

- norādījumi;
- novērošanas kritēriji; darbības modeļi.

Darbības modelis ir darba norises apraksts, lai skolēni apzināti varētu novērot savu darbību, salīdzināt to ar saņemto modeli un par to pastāstīt. (F. Winter, 1991). Piemēram, skolēnam iedod tekstu, kurā kāds cits skolēns ir aprakstījis, kā viņš lasa zinātnisku tekstu; apraksts atklāj viņa vērojumus un refleksijas par lasīšanas un informācijas apstrādes darbībām.

Norādījumi novērošanas procesa pilnveidošanai un novērošanas anketu veidošanai

1. Novērošanas anketu efektīvi var izmantot tikai tad, ja tā atbilst mācību procesa struktūrai un mērķiem. Svešu anketu izmantošana, visticamāk, ir pakļauta neveiksmei.
2. Nenovēro kompetences jomas, bet gan atsevišķus rīcības elementus. Līdz ar to samazinās darba apjoms.
3. Vērtēšanas kritērijiem ir jābūt uzrakstītiem skaidri un saprotami. Iespējams, klasē ir nepieciešamas diskusijas par atsevišķu kritēriju formulējumiem. Lai tie būtu saprotami, jāizmanto skolēnu pieredzei atbilstošs vārdu krājums. Vislabāk kritērijus izstrādāt kopā ar skolēniem.
4. Novērošanā ieteicams izmantot divus dokumentēšanas veidus: ievilkt krustiņus vai rakstīt piezīmes. Ievelkot krustiņus, novērojumus var skaidri klasificēt. Ir novērojumi, kurus nepieciešams paskaidrot, tiem nevar pievilkt krustiņu. Jēgpilna ir anketa ar trīs ailēm (krustiņi, specifiskas piezīmes, vispārējas piezīmes). Ļoti detalizēta krustiņu sistēma (piemēram, pieci varianti) ir pārāk liela slodze vērotājam.
5. Kritēriju izkārtojuma secība un konfigurācija: noteiktās jomās (piemēram, individuāls darbs) kritērijus neattiecina uz katru kompetenci atsevišķi (piemēram, sociālo kompetenci), bet tie, cik vien iespējams, ir hronoloģiski izkārtoti: 1. *...ierodas laikā*; 2. *...laikā paveic uzdevumus*; 3. *...cenšas tikt galā arī ar sarežģītām mācību tēmām*; 4. *...apzinīgi un patstāvīgi pārbauda risinājumus*. Tā tiek aprakstīti noteikti darba procesa posmi un soli pa solim tiek novērots darba process. Hronoloģija ne vienmēr ir iespējama, taču noteiktās vērošanas jomās tā var būt lietderīga, piemēram, prezentācijās.
6. Lielākoties ir ļoti grūti novilkt skaidru robežu starp metodiskajiem, sociālajiem un mācību satura sasniegumiem. Novērojamos sasniegumus nevar iekļaut tikai vienā mācību jomā, tie var pārklāties. Piemēram, *cenšas tikt galā arī ar sarežģītiem mācību tematiem*. Ja kāds skolēns to nespēj, tam var būt dažādi iemesli.
  - Sociālie: smagi ģimenes vai personiskie apstākļi, kas izraisa koncentrēšanās problēmas.
  - Psiholoģiskie (saistīti ar mācību priekšmetu saturu): nedrošība un nepārlicinātība.
  - Metodiskie: nespēja patstāvīgi strādāt ar tekstu.
7. Vienā mācību stundā var novērot ne vairāk kā trīs skolēnus. Ieteicams izvēlēties skolēnus, kas sēž blakus. Pretējā gadījumā novērošanas situācija var kļūt nervoza un nemierīga.
8. Dažus kritērijus var labi novērot no attāluma, piemēram, mīmiku, žestus, runu (prezentācijā), mediju izmantošanu, koncentrēšanos un izturību. Citi kritēriji jānovēro tuvumā, piemēram, prasme klausīties, iesaistīt darbā pārējos grupas dalībniekus. Šādā gadījumā ir jāatrodas grupas tuvumā, lai varētu klausīties. Tas var ietekmēt uzvedību grupā. Šādos gadījumos ir ļoti svarīgi iepriekš skolēniem izskaidrot, kāpēc skolotājam ik pa laikam jāpienāk pie grupas.

9. Ja iespējams, vērošanā vajadzētu iesaistīt vairākus vērotājus (arī skolēnus). Dažādas personas katru situāciju dažādi uztver, atšķirīgi apraksta, interpretē un novērtē. Ieteicams, lai vairāki vērotāji novērotu vienas un tās pašas personas, vienu un to pašu situāciju un pēc tam to pārrunātu.
10. Viena un tā pati rīcība var izraisīt dažādu reakciju. Piemēram, grupā ļoti aktīvi darbojas tikai viens skolēns, kurš izdara daudz, neiesaistot citus. No vienas puses, šādu rīcību var novērtēt pozitīvi (daudz izdara), no otras puses, viņš pārkāpj robežas, apsteidzot grupas biedrus, ar tiem nerēķinoties. Ja vērošanas anketā ietverti tikai sociālie kritēriji, šis skolēns iegūst sliktāku vērtējumu; ja akcentē mācību satura kritērijus, viņš iegūst labāku vērtējumu.
11. Vērošanas situācijām jābūt pārdomātām, anketām – sagatavotām. Labi jāpārdomā novērošanas vieta. Tai nevajadzētu būt centrā, bet drīzāk – neuzkrītošai. Ieteicams izmantot stingru rakstīšanas pamatni, lai novērojumus var dokumentēt arī nesēžot. Vēlāk anketas ir jāpārbauda un jāsistemizē. Novērošanas posmi var būt ilgi (visu mācību gadu) vai pavisam īsi (viena mācību stunda).
12. Mācību procesa sistemātiska novērošana prasa daudz pūliņu; arī skolotājam ir nepieciešamas augstas koncentrēšanās spējas un izturība. Sākumā novērotājam var likties, ka viņš maz ko redz; tikai ar laiku novērojumi kļūst diferencētāki un pārliecinošāki. Pieredze liecina, ka novērošanas spējas ir dažādas, it īpaši tas redzams prezentācijās, kur laiks un rīcība ir ierobežota. Tāpēc ieteicams novērot tikai dažus kritērijus.
13. Garš kritēriju saraksts nenozīmē, ka tie visi ir jānovēro. Turklāt nav nekas ārkārtējs, ja daži kritēriji nav novērojami. Nepilnīgi aizpildīta anketa var būt iemesls refleksijām. Vai skolēnam pašam ir viedoklis par šo kritēriju? Kāpēc šo kritēriju nevar novērot?
14. Skolēna rīcība ne vienmēr ir izskaidrojama ar mācīšanās traucējumiem, bet biežāk – ar mācību vides problēmām. It īpaši tas attiecas uz mācību materiālu. Jāizvērtē, vai tas ir pietiekami saistošs. Vai ir iespēja izvēlēties dažādus sarežģītības līmeņus? Vai norādes ir saprotamas?

9. Kā skolotājam jārunā par mācību sasniegumiem ar skolēniem un viņu ģimeni?

Sarunas ar skolēniem par viņu mācību sasniegumiem ir viens no skolotāja galvenajiem uzdevumiem mācību procesā. Tas ir saistīts ar daudziem problēmjautājumiem. Cik laika atvēlēt sarunām? Cik bieži runāt ar skolēniem par viņu mācību sasniegumiem? Kā skolotājs ar sarunām var palīdzēt skolēnam?

Lai sarunas būtu lietderīgas, arī skolēnam ir jāizprot to nozīme, viņam jāapzinās, ar ko šīs sarunas atšķiras no pārējā vērtēšanas procesa. Sarunas visbiežāk notiek pēc skolotāja iniciatīvas (piemēram, daļa skolēnu nesaprot kādu tematu), taču sarunu var ierosināt arī skolēns. Sarunas ir nozīmīgas gan skolēnam, gan skolotājam. Kvalitatīvu sarunu galvenais nosacījums – tās nedrīkst izmantot, lai skolēnu sodītu, jo tad radīsies jaunas problēmas. Svarīgākais, lai sarunās skolēni iegūtu prasmes saskatīt nepilnības savā mācīšanās procesā, iemācītos tās raksturot un lūgt mērķtiecīgu atbalstu. Tās vienošanās, kuras tiek panāktas sarunās, ir noteikti jāievēro vai arī argumentēti jānoraida, meklējot jaunus risinājumus. Sarunās par sasniegumiem jāvalda uzticībai, lai skolēns varētu raksturot savas emocijas un bez bailēm runāt par problēmām (*P. Būker, 2009*).

Sarunas par mācību sasniegumiem ir mazāk orientētas uz kādu no normām, bet vairāk – uz problēmu un tās atrisināšanu. Lai sarunas būtu produktīvas, skolotājam nepieciešams izpētīt skolēna sasniegumus, rezultātu vai mācīšanās procesu. Pieredze liecina, ka skolās sarunas par skolēnu sasniegumiem bieži vien ir formālas.

Ir iespējams veidot dažādas sarunas.

1. *Sarunas par sasniegumiem.* Tajās pārrunā, piemēram, skolēna vai grupas vērtējumu. F. Vinters uzskata, ka šādas sarunas skolās nav bieža parādība. Vēl retāk sarunās notiek viedokļu un risinājumu meklējumi un savstarpēja apmaiņšanās ar viedokļiem un idejām. Kvalitatīvas sarunas par sasniegumiem ir iespējamas, taču pastāv nosacījumi, kas nodrošina veiksmīgu skolotāju un skolēnu komunikāciju. Tās pamatā ir vēlme izprast sasniegumus. Galvenais jautājums – kādi tie ir? Pastāv ļoti daudz formu, kā skolotājs var uzturēt ilgstošu dialogu ar skolēnu par šo tematu, piemēram, mācību dienasgrāmatas, portfolio un vēstuļu rakstīšana (*F. Winter, 1988, 1996*).
2. *Sarunas par mācīšanās procesu.* Sasniegumu izpēte un izpratne nav galvenais mērķis. Svarīgākais ir vēlme mācīties un saprast mācību sasniegumu nosacījumus. Būtiski ir jautājumi „Kas līdz šim ir/nav izdarīts?” un „Kādas pazīmes raksturo gaidāmo sasniegumu, un ko vajadzētu uzlabot?” Šādus jautājumus skolēni var uzdot paši sev, taču galvenais ir dialogs, jo tikai dialogā skolēnu sasniegumi tiks novērtēti un plānota to attīstība. (*E. Beck u. c., 1994*).
3. *Sarunas, kurās sasniegumi un vērtējums nav galvenais temats vai mērķis,* proti, nav tieši saistīts ar sasniegumu tematiku, tik un tā var būt par iemeslu refleksijām (*F. Winter, 1996*).

Pat vislabākās sarunas negarantē mācību sasniegumus, ja skolēns nav gatavs vai nav spējīgs tajās iegūtos risinājumus izmantot pedagogiski paredzētajā nolūkā. Ja skolēnam mācību uzdevumu izpildē galvenais ir vērtējums, bet mācību temats neinteresē, tad nozīme ir tikai rezultātam: izdevās vai neizdevās. Tādējādi nav nekādas vēlmes saprast uzdevumu. Šādu parādību veicina uz rezultātu orientēta sasniegumu vērtēšanas prakse. Klases darba uzdevumu pārrunāšana skolēnam šķiet neinteresanta, jo mācību viela jau ir *izņemta* un svarīga ir tikai atzīme.

Nemot vērā laiku, ko skolotājs pavada, vērtējot skolēnu sasniegumus (jo vērtēšanas mērķis pārsvarā ir tikai vērtējuma izlikšana ballēs), rodas iespaids, ka skolotājs lielu daļu laika velta tam, kam nav nekāda sakara ar mācīšanās veicināšanu. Skolotāja lielais ieguldījums neveicina skolēnu mācīšanās motivāciju. Klases un pārbaudes darbu uzdevumi tiek aplūkoti no sasniegumu apliecinājuma aspekta, nevis no mācīšanās veicināšanas aspekta. Tāpēc nav brīnums, ka skolēni, saņemot atgriezenisko saiti pēc pārbaudes darba, neizrāda par to interesi. Ticams izskaidrojumsniecīgajai motivācijai uzlabot zināšanas pēc pārbaudes darba varētu būt uzskats, ka zināšanām vairs nav nozīmes. Mācīšanās motivācija ir būtisks nosacījums, bez kura sarunas nav efektīvas (*H. U. Grunder, T. Bohl, 2008*).

V. Stangls (*W. Stangl*) ir izstrādājis ieteikumus veiksmīgai sarunu norisei.

- *Raksturot, nevis vērtēt.*

Raksturot skolēna rīcību un skolotāja reakciju uz to, nevis interpretēt vai vērtēt skolēna personību. Izvairīties no tās apšaubīšanas un ikvienas interpretācijas, ja vien skolēns pats neizsaka vēlmi kopīgi meklēt dziļākus rīcības cēloņus. Pretējā gadījumā pastāv risks, ka skolēns jutīsies nesaprasts un sodīts.

- *Pieminēt gan pozitīvo, gan negatīvo.*

Grūti ir pieņemt negatīvu kritiku. Ja skolēnam parāda, ka ir pamanītas viņa pozitīvās puses, negatīvās kritikas akceptēšanas iespējas ir lielākas.

- *Konkrētība.*

Runāt par noteiktu skolēna darbību, nevis vispārīgi par visu.

- *Piemērotība.*

Rēķināties ar visu sarunā iesaistīto personu vajadzībām.

- *Izmantojamība.*

Uzsvērt darbības veidus, ko skolēns var izmantot, lai kaut ko mainītu.

- *Neminēt neko nemaināmu.*

Ja skolotājs uzskata, ka problēmas risinājums nedos nekādas izmaiņas skolēna rīcībā, to labāk neminēt.

- *Nepieprasīt izmaiņas.*

Skolotājs var sniegt tikai informāciju par savu reakciju uz skolēna darbību, bet tas, vai skolēns savu rīcību mainīs, jāizlemj viņam pašam. Skolotājs var vēlēties redzēt citādu skolēna darbību, bet nedrīkst to *uzspiest*.

- *Brīvprātīgas sarunas.*

Sarunas ir piedāvājums, tās ir jāuztver kā iespēja, nevis sods.

- *Savlaicīgums.*

Sarunas ir jāorganizē pēc iespējas ātrāk. Jo tālākā pagātnē ir notikums, par ko

runā, jo mazāka ir sarunas vērtība. Tūlītēja saruna dod skolēnam iespēju konkrēto situāciju labāk atcerēties un izprast savu rīcību.

- *Skaidri un precīzi formulējumi.*

Skolēniem saprotama valoda.

- *Lietišķums.*

Novērtējumiem jābūt pārbaudāmiem.

- *Ne pārāk daudz vienā reizē.*

Nevajag sniegt vairāk informācijas, kā skolēns spēj apstrādāt. Labāk runāt biežāk nekā vienā reizē par daudz.

- *Sniegt jaunu informāciju.*

Nav vajadzības atkārtot pašsaprotamo. Vispirms ieteicams noskaidrot, vai informācija sniedz skolēnam ko jaunu.

- *Skolēna gatavība.*

Pārlicināties, vai skolēns ir gatavs sarunas laikā dzirdēt un pieņemt informāciju. Vislabāk, ja viņš pats to lūdz.

- *Paredzēt reakciju sarunas laikā.*

Nepieciešams uzdot jautājumus, lai iegūtu skaidrību par to, ko skolotājs gaida no skolēna. (Kāpēc vēlamies sarunu? Kāds ir tās mērķis? Kā varētu skolēnam palīdzēt? Kā skolēns vai grupa varētu reaģēt? Kā saruna var ietekmēt procesus grupā?) Cerot uz konkrētu rīcību, bieži tiek piedzīvota liela vilšanās, ja izmaiņas nenotiek vai skolēns sarunas laikā nav ieinteresēts. Sarunās ir iesaistīts arī pats skolēns. Viņš reaģē, kļūst par informācijas sniedzēju, jo komunikācija nav *vienvirziena iela*, bet gan interakcija. Skolēnam ir jāpieņem lēmums, vai viņš vēlas informāciju pieņemt vai ne (W. Stangl, 2011).

Efektīvu sarunu māksla ir jāmacās gan skolotājiem, gan skolēniem. Dažreiz skolēni bezrūpīgi, nerēķinoties ar iespējamām sekām, paziņo savu viedokli par citiem. Pieaugušajiem reizēm ir grūti izteikt atzinību, raksturot attiecības vai piemēroti izteikt kritiku. Labai sarunai nepieciešams laiks, vingrināšanās un profesionāls atbalsts. Metode dod ievērojamu ieguldījumu attiecību uzlabošanā, ja vien visi dalībnieki ir gatavi mainīties, cits citu respektēt un atzinīgi novērtēt, kā arī tad, ja valda savstarpēja uzticēšanās, visi jūtas droši un mierīgi.

Kā sarunāties par mācību sasniegumiem ar vecākiem?

Katrai sarunai ir savi priekšnosacījumi, tāpēc nav vienas *receptes*, pēc kuras rīkotos visās situācijās. Ir tikai daži aspekti, kam jāpievērš īpaša uzmanība:

- labvēlīgi sarunas apstākļi (sarunai atbilstoša telpa, tēja/kafija);
- vecākiem saprotamā valodā formulēti sarunas mērķi un jautājumi;
- sarunu ievads par kaut ko ikdienišķu (piemēram, kur bērns klasē sēž; iepriekšējās dienas mājas darbi) vai par iepriekšējās sarunas tematu;
- sarunā tiek risināti jautājumi par skolēna sasniegumu procesu, rezultātiem un prognozēm.

Piemērs. Iespējamie jautājumi sarunās

Procesuālie – formatīvie	Retrospektīvie – summatīvie	Prognozējošie
<ul style="list-style-type: none"> • Kā skolēns mācās? Raksturīgie mācīšanās un darba attieksmes aspekti, kas mācību procesu veicina vai kavē. • Kā skolēns sadarbojas ar klasesbiedriem? Sociālās attieksmes aspekti, kas skolēna labsajūtu un attīstību veicina vai kavē. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ko skolēns ir iemācījies? Sasniegtie un nesasniedzīgie mērķi atbilstoši mācību standartam. • Kāds ir skolēna pašreizējais zināšanu līmenis? Sekmju kopējais novērtējums. Salīdzinājums ar iepriekšējiem vērtējumiem. Salīdzinājums ar mācību mērķa sasniegšanai nepieciešamajām mācību prasmēm. (Izvairīties no salīdzināšanas ar citiem skolēniem!) 	<ul style="list-style-type: none"> • Vai ir visi priekšnosacījumi, lai pārietu uz nākamo klasi? Vērtēšanas kritērijs: nākamās klases mācību mērķi un nepieciešamās attieksmes pazīmes. • Kādi pasākumi ir jāplāno un jāveic, lai novērstu trūkumus vai pastiprinātu pozitīvo? Vienošanās ar vecākiem par pasākumu konkretizāciju un skolas un vecāku sadarbību.

- dialogs, kurā vecāki izsaka savu viedokli par bērnu (bez skolotāja lekcijas);
- vienošanās par pasākumiem un sadarbību (bez skolotāja uzspiestiem pasākumiem un viedokļa);
- sarunas laikā pārliecināties, ka teiktais tiek saprasts vienādi;
- nobeigumā vienkārši, skaidri un saprotami apkopot svarīgākās domas un vienošanās;
- sarunas novērtējums (Ko saruna devusi, vai cerības ir attaisnojušās?);
- sarunas dokumentēšana: piedāvājums vecākiem parakstīties, piemēram, apmeklētāju grāmatā, lai apstiprinātu, ka saruna notikusi (W. Sacher, 2004).

Katra saruna par skolēnu sasniegumiem ir viens posms kontaktu ķēdē, tāpēc svarīgāko ieteicams pierakstīt:

- situācijas raksturojums;
- galvenais skolotāja un vecāku teiktajā;
- kopīga vienošanās, skolotāja un vecāku pienākumi.

Sarunu rezultātam vienmēr vajadzētu būt vienošanās aktam starp skolotāju, vecākiem un skolēniem. Tas var būt uzrakstīts mācību līguma formā. Mācību līgumā ir jāiekļauj šādi punkti:

- sasniedzamie mērķi (Piemēram: „Es vēlos uzlabot pieturzīmju lietojuma prasmes.”);
- mācību saturs, pie kā jāstrādā;
- laika periods un termiņi, kurā mērķi jāsasniedz;
- vērtēšanas kritēriji (Kad mērķis ir sasniegts un kad nav? Kam ir jābūt, lai iegūtu vēlamu vērtējumu?);
- resursi un palīglīdzekļi, kuri jāizmanto; abpusēji pienākumi, piemēram, skolotājs noteiktā laikā ir skolēna konsultants; skolēns apmeklē noteiktas institūcijas, lai saņemtu padomu vai palīdzību;
- darba soļi un metodes;
- varbūtējās grūtības un viegli izpildāmie uzdevumi;
- starpposma kontroles laiks un veids;
- noteikumi, pēc kuriem var mainīt mācību līgumu (F. Winter, 2008).

Šādas sarunas vajadzētu mērķtiecīgi plānot mācību gada laikā.

10. Kādi ir vērtēšanas modeļi?

Vienkāršākais vērtējums, ko var pateikt par skolēna mācību sasniegumiem: „mācību mērķis ir sasniegts – mācību mērķis nav sasniegts”; „uzlabošanās – nemainīgs sasniegums – pasliktināšanās”; „prasības ir pārspētas – prasības ir izpildītas – prasības nav izpildītas”. Arī šāda klasifikācija ir vērtējums, lai gan tas sadalīts divās vai trīs pakāpēs. 10 ballu skala ir standarts, noteikumu sistēma, kas nosaka skolēnu mācību sasniegumu vērtējumu.

Katram šādam vērtējumam jāatbilst noteiktām pazīmēm (W. Sacher, 2004).

- *Viennozīmīgums*. Viens un tas pats konkrētā skolēna sniegums tiek novērtēts ar vienu un to pašu vērtējumu. Taču skolotāju rīcībā ir tikai 10 ballu skala arī tajās situācijās, ja klasē katram skolēnam ir atšķirīgs sniegums. Lai vērtējums būtu loģisks un precīzs, parasti skolotāji izmanto skalas, kas nosaka vērtējumu atbilstoši punktu skaitam.
- *Atbilstība vērtēšanas normai*. Sasniegumu vērtēšanas veidi būs atšķirīgi atkarībā no izmantotās vērtēšanas normas. Uz sociālajām normām orientētais modelis nosaka ranžēt skolēnu sasniegumus no augstākā līdz zemākajam; uz individuālajām normām orientētais modelis nosaka izvērtēt katra skolēna izaugsmi un sekmēt izmaiņas sasniegumos; uz kriteriālajām normām orientētais – noteikt, kā izpildītas mācību priekšmeta standartā noteiktās prasības. Normas validitāte nozīmē, ka vērtējuma modelis ietver attiecīgajai vērtēšanas normai būtisku sasnieguma pazīmi. Desmit ballu skala ietilpst kriteriālajā modelī. Sociālajā modelī vērtējums drīzāk tiek izlikts pēc kvotu principa, piemēram, 5% skolēnu klasē saņem 10, nākamie 15% – 9 vai 8 utt. Individuālā modeļa pamatā ir mācību progress (10% uzlabojums, 20% uzlabojums attiecībā pret iepriekšējiem sasniegumiem).
- *Lēmumu samazināšana līdz minimumam (lēmumu ekonomija)*. 10 ballu skolas vērtējuma modelī, ja vien tas nebalstās uz divpakāpju novērtējumu (piemēram, mācību mērķis ir sasniegts – mācību mērķis nav sasniegts), pieņemamo lēmumu skaits par minimālo prasību izpildi katrai atzīmei ir jāsamazina līdz minimumam. Nekādā gadījumā nevajag noteikt minimālās prasības visiem vērtējumiem, jo tas var radīt subjektivitāti.
- *Elastīgums*. Šī pazīme piemīt visiem kriteriāliem vērtējuma modeļiem. Parasti kriteriālās normas katrā jomā un katrā skolēnu vecumā ir atšķirīgas. Izmantotajā modelī ir jābūt iespējai izvirzīt dažādas prasības sasniegumiem un atbilstoši paveiktajam izlikt vērtējumu.
- *Kļūdu kontrole vērtējuma izlikšanā*. Izliekot vērtējumu ballēs, ir jārēķinās ar iespējamām kļūdām un jācenšas izvairīties no nevajadzīgu kļūdu pieļaušanas (W. Sacher, 2004).

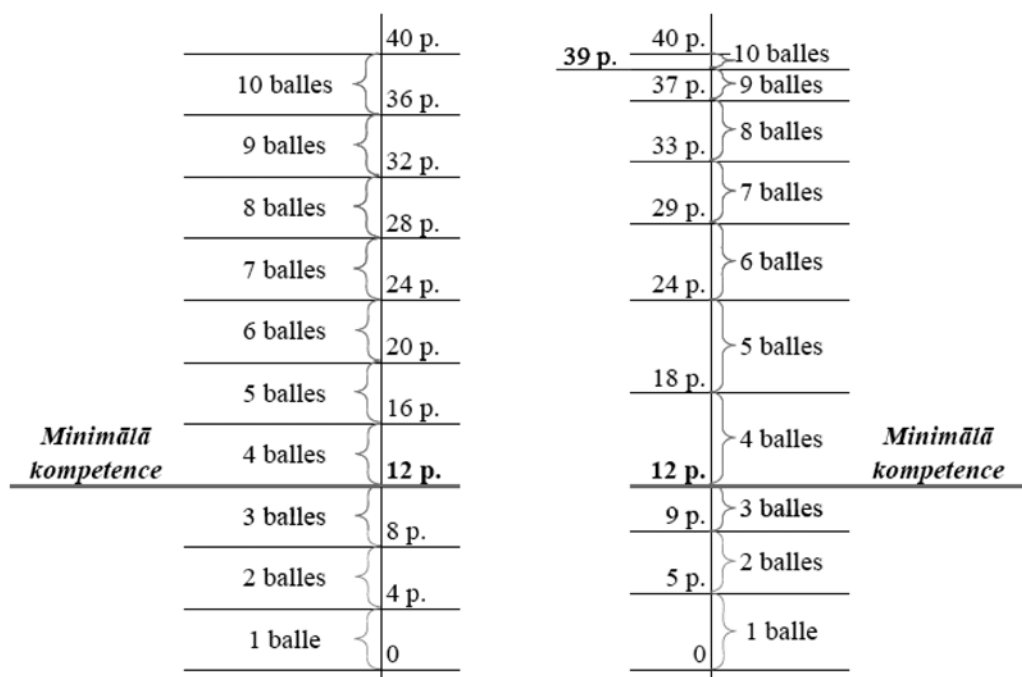
Vērtēšanas skalu veidi

Atkarībā no tā, kā tiek uzskaitīti skolēnu sasniegumi, var izdalīt punktu un kļūdu skalu. Punktu skalā vērtējums tiek noteikts atbilstoši pareizi atrisinātiem uzdevumiem, respektīvi, iegūtajiem punktiem. Kļūdu skalā vērtējums tiek noteikts atbilstoši kļūdu skaitam.

Piemērs.

Punktu skala	Vērtējums ballēs
27, 28	10
25, 26	9
23, 24	8
18–22	7
14–17	6
10–13	5
6–9	4
4, 5	3
2, 3	2
0, 1	1

Atkarībā no punktu skaita var izdalīt lineārās un nelineārās (vienmērīgi un nevienmērīgi sadalītas) skalas.

Lineārajās skalās punktu sadalījums ir proporcionāls. Tas nozīmē, ka prasības visiem vērtējumiem ir vienādas. Ja skolēns ieguvis 91%–100% no kopējā punktu skaita, vienmēr tiek liktas 10 balles, ja iegūts 81%–90%, vienmēr ir 9 balles utt. Šādas skalas izmantošana ir pretrunā ar minēto elastīguma kritēriju: lineārajā skalā nav prasību diapazona variācijas. No pedagoģiskā viedokļa nav pieņemams proporcionāls vērtējuma iedalījums, ja vien pūles netiek veltītas tam, lai visu pārbaudes

darbu prasības būtu vienādas. Piemēram, diktātu nevar novērtēt ar „apmierinoši”, ja pareizi ir uzrakstīti tikai 50% no visiem vārdiem.

Pilnībā lineāras skalas tiek izmantotas reti. Pārsvārā izmanto daļēji lineāras skalas, kur visas vērtējuma pakāpes nav proporcionāli vienādas. Nav ieteicamas patvaļīgi sadalītas skalas, kur katrai ballei piemērots cits punktu skaits. Jācenšas noteikt punktu robežas, balstoties tikai uz vienu lēmumu. Piemēram, vispirms tiek noteiktas prasības vērtējumam „4 balles”, respektīvi, tiek noteikts minimums, kas skolēnam jāpaveic, lai varētu saņemt 4 balles. Pēc tam vienmērīgi tiek sadalīta skala starp 4 ballēm un 10 ballēm. Zem minimālo sasniegumu līmeņa skala tiek sadalīta no 3 līdz 1 ballei (W. Sacher, 2004).

Piemērs.

Kopējais punktu skaits:	45
Minimālais punktu skaits pamata vērtējumam – 4 balles:	11
Punktu skaits zemākajiem vērtējumiem no 1 līdz 3 ballēm:	0–10
Izmantojamais punktu skaits vērtējumam no 4 līdz 10 ballēm:	11–45
40 punkti (ieskaitot robežas) tiek sadalīti pa septiņām ballēm, tas nozīmē, ka katrā skalā ir 5 punkti:	
41–45 p.	10
36–40 p.	9
31–25 p.	8
26–30 p.	7
21–25 p.	6
16–20 p.	5
11–15 p.	4
6–10 p.	3
3–5 p.	2
0–2 p.	1

Izvaišanās likt pārāk daudz labu vai sliktu atzīmju ir nepedagoģisks formālisms. Prakse gan liecina par pretējo; acīmredzot šāda vērtējuma mērķis ir nepietiekamu mācību panākumu vai nepiemērotu uzdevumu *noslēpšana*. Kļūdas skolēnu sasniegumu vērtēšanā ir sastopamas gluži tāpat kā jebkurā citā nozarē, tikai svarīgi būtu tās apzināties. V. Zahers (W. Sacher) apraksta vairākus vērtēšanas kļūdu cēloņus.

- Ne vienmēr var ievērot objektivitāti un validitāti sociālajā kontekstā.
- Skolēna sasniegums ir redzams, ja ir izpildītas noteiktas prasības. Ja skolēns nodod tukšu pārbaudes darba lapu, tas nenozīmē, ka viņam nav zināšanu. Iespējams, viņš mēģināja izpildīt uzdevumu, bet nespēja un savas domas nepierakstīja. Taču skolotājs var novērtēt tikai to, kas ir uztverams.
- Rezultāts tiek formulēts kā diskrets lielums, taču skolēna sasniegums ir nepārtraukts lielums. Ikvienam skolotājam ir zināma robežgadījumu problēma: skolēns nav pelnījis punktu par pareizu atbildi, bet viņš netiks piemēroti novērtēts, ja punktu nepiešķirs. Bieži var izlīdzēties ar puspunktu piešķiršanu, taču šeit

var rasties tāda pati dilemma. Problēma īpaši saasinās, kad jāizliek vērtējums liecībā. Liecībā nav pieļaujami puspunkti, tāpēc vērtējumu noapaļo uz veselām ballēm. Ir maldīgi domāt, ka šādas noapaļošanas priekšrocības un trūkumi izlīdzināsies. Taču, iespējams, kāds skolēns noapaļošanas dēļ nonāk neizdevīgākā situācijā.

- Pārsvarā konkrēta kompetence tiek pārbaudīta izlases veidā. Piemēram, pārbaudes darbā par sintaksi ir 40 uzdevumi, skolēns no tiem pareizi var izpildīt 30, respektīvi, 75%. Pārbaudes darbā ir 15 uzdevumi, no kuriem skolēns var izpildīt 9. Kontrol darbā skolēns paveicis tikai 60%. Taču var būt arī tā, ka kontrol darbā ir iekļauts neproporcionāli liels skaits vieglu uzdevumu, ko skolēns var izpildīt pareizi. Neatbilstošs vērtējums mazāk attiecas uz ļoti augstiem vai ļoti zemiem sasniegumiem, jo varbūtība, ka skolēnam ir paveicies vai nav paveicies, ir ļoti neliela (W. Sacher, 2004).

Skolotāju pieredze liecina, ka ir diezgan viegli nolemt, vai sasniegums ir labs, slikts vai vidējs. Grūtības sākas tad, kad ir jāizlemj, vai viduvējais sasniegums ir novērtējams ar 5 vai 6 ballēm (10 ballu skalā).

Vērtējuma skalas diferenciācija neatrisinās mērīšanas kļūdas problēmas. Izliekot sīki diferencētu vērtējumu, nevajadzētu maldināt sevi un citus ar precizitātes ilūziju. Mērīšanas precizitāte nepaaugstināsies, jo tā ir atkarīga no pārbaudes darba un skolotāja kompetences, nevis no vērtēšanas skalas. Daudz piemērotāk ir pieņemt pedagoģiski atbildīgu lēmumu nekā atbildību *uzvelt kalkulatora noapaļošanas automātikai*.

Lai ar vērtējuma izlikšanu saistītās kļūdas samazinātu, ir ieteicams ievērot dažus nosacījumus.

- Jo lielāks uzdevumu skaits, respektīvi, vērtējamo vienību skaits, jo mazāk ir mērījuma kļūdu un lielāka drošība par vērtējumu. Un otrādi: jo mazāk uzdevumu, respektīvi, mazāks vērtējamo vienību skaits, jo lielāka mērījuma kļūdas iespēja un mazāka drošība par vērtējumu. Īpaši augsts mērījuma kļūdas koeficients ir maziem pārbaudes darbiem.
- Nosacījums „jo garāks kontroldarbs, jo mazāk kļūdu” ne vienmēr ir patiess; pieaugot uzdevumu skaitam, kaut kad tiek sasniegta arī *noguruma robeža* (jaunāko klašu skolēniem ļoti ātri). Pārkāpjot šo robežu, izpaužas noguruma sekas un tiek ietekmēta validitāte. Vairs netiek vērtēta attiecīgā kompetence, bet gan vispārējā izturība.
- Galējie vērtējumi (1 un 10) visos skalu veidos tiek izlikti vispārliciecinātāk. Lielākās mērījuma kļūdas tiek pieļautas, izliekot vidēju vērtējumu.
- Jo plašāks ir kāds vērtējuma diapazons skalā, jo pārliecinošāk var izlikt vērtējumu, jo šaurāks – jo nedrošāk.

11. Ko nozīmē skolotāja vērtēšanas kompetence?

Mērķtiecīgi plānota un rūpīgi izstrādāta mācīšanās sasniegumu vērtēšana var veicināt skolēnu motivāciju mācīties un gūt labus rezultātus. Vērtēšanas procesam jāveicina skolēnu izaugsme. V. Hārlens un R. Dikins-Kriks (*W. Harlen, R. Deakin-Crick, 2003*) norāda, ka skolotājiem ir tiesības skolēnu mācību sasniegumus uzskatīt arī par savējiem, tikai ir jādara viss iespējamais, lai skolēni gūtu labus rezultātus pārbaudes darbos. Skolēniem, kas bieži piedzīvo neveiksmes pārbaudes darbos, sasniegumi pazeminās vēl vairāk un vienlaikus krītas arī pašvērtības izjūta (*W. Harlen, R. Deakin Crick, 2003*). Summatīvie pārbaudes darbi var dot pozitīvus rezultātus, tomēr pamazām tie tiek aizmirsti tāpat kā zināšanas, kas tajos tika pārbaudītas. Turpretī formatīvie pārbaudes darbi mācību panākumus nodrošina ilgtermiņā, īpaši tad, ja tiek sniegta atgriezeniskā saite par individuālajiem mācību sasniegumiem. Atgriezeniskā saite vienlaikus veicina pašmotivāciju un ļauj veiksmīgāk sasniegt mācību mērķus ilgākā laika periodā (*P. J. Black, D. Wiliam, 1998*).

Skolotājam ir nepieciešama gan summatīvās vērtēšanas kompetence (prasme saskatīt skolēnu sasniegumus, salīdzināt tos ar mācību mērķiem, spēt saprast, kādi lēmumi jāpieņem turpmākajā darbā), gan formatīvās vērtēšanas kompetence (prasme saskatīt skolēnu individuālos mācību sasniegumus un sniegt viņiem atgriezenisko saiti un atbalstu) (*T. Hascher, 2008*). Lai skolēnu sasniegumus varētu objektīvi novērtēt, vērtēšanas kompetence ir viena no svarīgākajām profesionāla skolotāja pazīmēm blakus priekšmetiskajai, didaktiskajai un klases vadīšanas kompetencei (*F. E. Weinert, 1996*). Vērtēšanas kompetence skolotājam sniedz iespēju precīzi novērtēt skolēnu sasniegumus un izvairīties no kļūdām vērtēšanas procesā. H. Meijers (*H. Meyer, 2004*) skaidro, ka vērtēšanas kompetence nozīmē skolotāja spēju piemēroti izvērtēt skolēna mācīšanās procesu un sasniegumus atbilstoši noteiktiem kritērijiem. Tā ietver daļu no potenciāla, kas nodrošina apzinātu un mērķtiecīgu mācību procesa norisi. A. Helmke (*A. Helmke*) uzsver: „Ja ir augsta vērtēšanas kompetence un daudzi mācību procesa strukturēšanas palīg līdzekļi, tad mācību panākumu nodrošinājums ir optimāls. Turpretī mācību procesa strukturēšanas palīg līdzekļu kombinācija (skolotāju spējas strukturēt mācību procesu) ar zemu vērtēšanas kompetenci ir nevēlama. Un vēl sliktāk, ja skolotājam piemīt vērtēšanas kompetence (skolēnu sasniegumu atšķirību laba pārzināšana), bet viņš neveic nekādas veicināšanas un strukturēšanas pasākumus.” (*A. Helmke, 2003, 93*)

H. U. Grunders un T. Bols (*H. U. Grunder, T. Bohl, 2008, 46*) iesaka skolotājiem vērtēšanas kompetences pilnveidei piecus būtiskus aspektus.

1. *Informācija un diskusija par katru vērtēšanas veidu.* (Katrs vērtēšanas paņēmiens un kritēriju izveide liek skolotājam detalizēti domāt un diskutēt par vērtēšanas procesu.)
2. *Izmaiņu pieņemšana.* (Skolotājam ir jāņem vērā ieteikumi, kā uzlabot vērtēšanas procesu.)
3. *Līdzdalība.* (Skolotājam ir jāiesaista skolēni kritēriju izstrādē un jāaicina piedalīties vērtēšanā.)

4. *Kritēriju izpratne.* (Skolotājam ir jāpārdomā, kā kritērijus var konstatēt, jānovērtē, kā tie formulēti, vai valoda ir atbilstoša skolēnu līmenim. Skolēniem ir jāsaprot, kādi sasniegumi tiek plānoti, kā izpildīt katru vērtēšanas kritēriju.)
5. *Refleksijas.* (Skolotājam jāieplāno laiks, lai varētu izanalizēt un pārdomāt vērtēšanas procesu, noskaidrot problēmas, meklēt risinājumus un gūt jaunas, progresīvas atziņas par skolēnu sasniegumu vērtēšanu.)

Skolotājiem, kas vēlas kompetenti vērtēt, ir jābūt plašām zināšanām. Vērtēšanas pamatu veido skolēna vājo un stipro pušu izzināšana attiecīgajā mācību priekšmetā, taču faktu konstatācija par skolēnu zināšanām un prasmēm vēl nesniedz pietiekamu informāciju par skolēnu īpašajām spējām vai problēmām. L. Paradīze, H. J. Linzers (*H. J. Linser*) un J. Grēvings norāda, ka skolotājam vērtēšanas procesā nepieciešamas zināšanas psiholoģijā, piemēram,

- pamatzināšanas attīstības psiholoģijā, it īpaši par specifiskiem attīstības traucējumiem noteiktā vecumā;
- izpratne par to, kā skolēna bailes no neveiksmes var kavēt viņa kompetenču izaugsmi;
- pamatzināšanas par attīstības riskiem un iespējamām aizsardzības faktoriem skolā, ģimenē un sabiedrībā (*L. Paradies, H. J. Linser, J. Greving, 2007*).

Priekšmeta didaktika sniedz zināšanas par to, kādas ir nepieciešamās kompetences katrā mācību situācijā. L. Paradīze, H. J. Linzers un J. Grēvings uzsver, ka mācīšanās pilnveides modeļi sniedz priekšstatu par iespējamo mācīšanās veidu, ieskaitot varbūtējos traucējumus, kā arī pazīmes, kas liecina par tiem (*L. Paradies, H. J. Linser, J. Greving, 2007*).

Pētījumi par skolēnu mācību sasniegumiem pierāda, ka skolotāja vērtēšanas kompetence uzlabo visu skolēnu mācību sasniegumus. Skolotājs, kurš grib kompetenti vērtēt,

- 1) pārzina dažādus vērtēšanas veidus un paņēmienus;
- 2) spēj izvēlēties attiecīgos vērtēšanas veidus un paņēmienus pēc noteiktiem kritērijiem – atbilstoši risināmajām problēmām;
- 3) prot pareizi un atbilstoši problēmām izmantot vērtēšanas veidus un paņēmienus;
- 4) spēj pēc vērtēšanas rezultātiem veidot loģiskas hipotēzes un prognozēt atbilstošus mērķus;
- 5) zina, kādi atbalsta pasākumi jāveic pēc vērtēšanas un hipotēžu noteikšanas;
- 6) iekļauj atbalsta pasākumus skolēnu izaugsmes plānos;
- 7) sākumā noskaidro, kādi resursi atbalsta pasākumiem ir skolā, ja nepieciešams, meklē piedāvājumus ārpus skolas;
- 8) pilnveido atbalsta pasākumus un, ja nepieciešams, maina atbalsta plānu (*L. Paradies, H. J. Linser, J. Greving, 2007*).

L. Paradīze, H. J. Linzers un J. Grēvings ir pārliecināti: ja skolotājs vērtēšanā ievēros iepriekš nosauktos vispārīgos nosacījumus, tad tiks sasniegti šādi mērķi.

1. *Skolēnu sasniegumu līmeņa diagnoze.* Vērtēšanas procesā aptveroši apraksta skolēna zināšanu līmeni, padara to caurspīdīgu un veido pamatu individuālo mācību attīstībai.

2. *Precīza atbilstība.* Vērtēšanas procesā nosaka mācīšanās priekšnosacījumus skolēniem un saskaņo tos ar mācību saturu.
3. *Robežu noteikšana.* Vērtēšanas procesā uzrāda individuālo sasniegumu spēju robežas – gan pozitīvā, gan negatīvā ziņā.
4. *Mācīšanās traucējumi.* Vērtēšanas procesā atklājas trūkumi un traucējumi mācībās. Atbilstoši tiem skolotājs izstrādā piemērotus atbalsta pasākumus.
5. *Mācīšanās spējas.* Vērtēšanas procesā var atklāt mācīšanās talantus, tos pilnveidot un prasīt attiecīgus sasniegumus. (*L. Paradies, H. J. Linser, J. Greving, 2007*).

A. Helmke iesaka skolotājiem, kas vērtēšanas procesā ir iesācēji, koncentrēties uz mācību jomu, kurā skaidri var identificēt sasniegumus/rezultātus un *noteikt diagnozi* tikai atsevišķām daļām. Piemēram, literatūrā viena no galvenajām kompetencēm, kas skolēniem jāattīsta, ir literārā kompetence. Pamatprasības ir noteiktas literatūras mācību priekšmeta standartā (*Mācību priekšmeta standarts. Literatūra 4.–9. klasei*). Beidzot 6. klasi, skolotājam jāvērtē, vai skolēns, piemēram,

- ir iepazinies literārā darba uzbūves elementus – tematu, kompozīciju, sižetu, tēlus un literārā darba valodu;
- nosaka literārajā darbā galveno tematu un galveno domu (atziņu);
- raksturo varoņus un vērtē to nozīmi sižeta risinājumā;
- nosaka sižeta elementus, tēlus, dabas tēlojumu un vidi;
- nosaka tēlainās izteiksmes līdzekļus (epitetus, salīdzinājumus, personifikācijas, metaforas) un ritma elementus dzejā;
- uztver literārajā darbā komisko un traģisko;
- interesējas par dažādu veidu un žanru literārajiem darbiem;
- izsaka savu viedokli un iesaistās sarunās par literāro darbu;
- saprot literārā darba emocionālo noskaņu;
- izteiksmīgi lasa literāru tekstu, atklājot savu izpratni un attieksmi.

Skolotājs šīs pamatprasības vispirms sagrupē noteiktā metodiskā sistēmā.

Pamatprasības un mācību saturs	Metodiskas norādes
Literāru darbu lasīšana un analīze	
Teksta iepazīšana, svarīgākā atzīmēšana un teksta strukturēšana	<ul style="list-style-type: none"> • pirmo iespaidu apzināšanās • jautājumu veidošana par tekstu • garāku tekstu loģiska atstāstīšana
Satura izpratne	<ul style="list-style-type: none"> • svarīgas informācijas atrašana • personu uzvedības un rīcības motīvi, rakstura iezīmes, dzīves apstākļi, konflikti, to risinājumi • komiskais un traģiskais • sakarība starp teksta saturu un formu
Formas izpēte	<ul style="list-style-type: none"> • uzbūves elementu (temats, kompozīcija) izpēte • valodas izpēte (tēlainās izteiksmes līdzekļi, dzejas valoda)
Literāra darba nozīme	<ul style="list-style-type: none"> • salīdzināšana ar ekranizējumiem
Žanra pazīmes	<ul style="list-style-type: none"> • dažas prozas, dzejas un drāmas pazīmes
Informācijas apkopošana un stāstījums par savu izpratni	<ul style="list-style-type: none"> • problēmu pārrunāšana un vienošanās par lasītprasmju un teksta izpratnes pilnveidošanu
Argumentācija	<ul style="list-style-type: none"> • atsauces uz tekstu, citēšana
Uzdevumi darbam ar tekstu	<ul style="list-style-type: none"> • inscenējumi, zīmējumi un komiksi par literāro darbu

Ievērojot šīs norādes, tiek izstrādāts darbs, kurā pārbauda minētās pamatprasības. Vienā darbā nekad nevar pārbaudīt visas prasības, taču skolotājam izveidojas pārskats, kas palīdz izstrādāt arī skaidrus vērtēšanas kritērijus.

Piemērs. Pārbaudes darba uzdevumi

(Teksts: A. Upīša stāsta „Sūnu Ciema zēni” fragments)

1. Īsi uzraksti savu pirmo iespaidu par stāsta fragmentu!
2. Pasvītīro fragmentā visus vārdus vai teikumus, kas tev šķiet svarīgi!
3. Raksturo, kā attīstās Bukstiņa, Ješkas un Andra saruna!
4. Kuram sarunas dalībniekam tu piekrīti? Pamato savu spriedumu par Bukstiņu, Ješku un Andru, balstoties tikai uz tekstu!
5. Atrodi par katru personu trīs līdz piecus vārdus, kas raksturo tās rīcību! Pamato savu izvēli!
6. Kādas konflikta atrisinājuma pazīmes ir saskatāmas tekstā?

Pārbaudes darba rezultāti sniegs iespēju analizēt vērtēšanas prasmes. Tā vispirms ir skolotāja pašanalīze, kuru A. Helmke uzskata par īpaši nozīmīgu, lai pilnveidotu savu kompetenci. Pēc tam prognozētie rezultāti ir jāsalīdzina ar iegūtajiem (uzmanība tiek pievērsta skolēniem, kuriem prognozētais rezultāts nesakrīt ar iegūto – ir zemāks vai augstāks). Šajā gadījumā ir labi, ja skolēni veikuši pašnovērtēšanu; tas palīdz skolotājam daudz labāk saprast situāciju. Pēdējais solis ir rūpīgi analizēt un interpretēt atšķirību starp prognozētajiem un iegūtajiem rezultātiem. To labāk būtu veikt kopā ar kolēģiem (A. Helmke, 2003). Tā skolotājs iegūst nepieciešamās prasmes savas vērtēšanas kompetences pilnveidei.

II daļa

Aina Sprinģe, Inga Kacare

12. Praktiski vērtēšanas ieteikumi latviešu valodas stundām

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana 5. klasē

Temats – tiešā runa

Vērtēšanas modelis

Stunda	Formatīvā vērtēšana	Punkti	Summatīvā vērtēšana	Punkti
1.	Pašnovērtējuma karte stundas beigās.			
2.	Tests par temata „Tiešā runa” jēdzienu izpratni stundas sākumā. Pašnovērtējuma karte stundas beigās.	7		
3.	Paškontroles uzdevums – teksta noraksts, liekot pieturzīmes tiešās runas atdalīšanai. Paškontroles karte – skolēni aizpilda pēc paveiktā uzdevuma.	12		
4.	Uzdevums – pelītes un runča sarunas turpinājuma pieraksts. Pašnovērtējuma karte – skolēni aizpilda pēc paveiktā uzdevuma.	28		
5.	Diktāts ar uzdevumu un savstarpējā novērtējuma karte.	12		
6.			Pārbaudes darbs par tiešo runu.	46

1. stunda

Pašnovērtējuma karte

Mērķis: noskaidrot, kuriem jautājumiem turpmākajās stundās pievēršama uzmanība, lai skolēni apgūtu tiešo runu.

Laiks: 4 minūtes.

_____ pašnovērtējuma karte
I. Es stundā iemācījos:
1.
2.
3.
II. Grūtības man sagādāja
_____
III. Es vēl nesapratu
_____

2. stunda

Tests par temata „Tiešā runa” jēdzienu izpratni

Mērķis: stundas sākumā noskaidrot, ko skolēni zina par tiešo runu.

Laiks: 8 minūtes.

Tests	
1. Tiešā runa ir a) tieša saruna, b) saruna ar draugu, c) kādas personas vārdu tiešs atkārtojums, d) dažādu personu saruna.	5. Piebilde var atrasties a) tikai tiešās runas priekšā, b) vienīgi aiz tiešās runas, c) tiešās runas priekšā, starp tiešās runas vārdiem, aiz tiešās runas, d) jebkura teikuma sākumā.
2. Tiešās runas teikumu veido a) vairākas neatkarīgas stāstījuma teikuma daļas, b) tiešā runa un piebilde, c) tikai divas teikuma daļas, d) saruna.	6. Tiešo runu rakstītā tekstā a) liek pēdiņās, b) atdala ar ķepiņām, c) pasvītro, d) atdala ar domuzīmēm.
3. Norāde par runātāju ir a) piezīme tekstā, b) paskaidrojums, c) atstāstījums, d) piebilde.	7. Tiešo runu drukātā tekstā a) izceļ slīprakstā, b) atdala tikai ar domuzīmēm, c) liek domuzīmēs vai pēdiņās, d) liek iekavās.
4. Tiešā runa var būt izteikta a) tikai vienā teikumā, b) vienā vai vairākos teikumos, c) tikai jautājuma teikumos, d) tikai stāstījuma teikumos.	

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji: par katru pareizu atbildi skolēni saņem 1 punktu. (7 punkti)

Vērtēšanas skala

Punkti	0-3	4-7
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Pašnovērtējuma karte

Mērķis: rosināt skolēnus novērtēt savas zināšanas par tematu „Tiešā runa”.

Laiks: 3 minūtes.

Nr. p.k.	Apgalvojums	Jā	Daļēji	Nē
1.	Es saprotu, kas ir tiešā runa.			
2.	Es zinu, kas ir piebilde.			
3.	Es zinu, kur tiešās runas teikumā var atrasties piebilde.			
4.	Es zinu, kā tiešo runu ar pieturzīmēm atdala rakstītā tekstā.			
	Ko es vēlos pajautāt skolotājam par tiešās runas teikumu?			

3. stunda

Paškontroles uzdevums

Mērķis: rosināt skolēnus novērtēt savu darbu.

Laiks: 18 minūtes.

Noraksti tekstu, liekot iederīgas pieturzīmes tiešās runas teikumos!

1. Runcis sacīja pelītei

Dzi, pelīt, es satiku vienu pazīstamu kaķenīti. Viņai bērniņš piedzimis. Sauc mani raudzībās

2. Tad nu gan kaķenītei prieki pelīte sasita ķepiņas

3. Nez, iet vai neiet runcis prātoja

4. Pelīte mudināja Ej, ej, runci! Apraugi kaķenītes bērniņu

(Pēc V. Belševicas pasakas „Runcis un pelīte”)

Paškontroles karte – skolēni aizpilda pēc paveiktā uzdevuma.

Mērķis: rosināt skolēnus novērtēt savu darbu.

Laiks: 10 minūtes.

1. Uzmanīgi lasi tekstu un pārbaudi, vai pareizi saliki pieturzīmes! Kļūdas izlabo ar citas krāsas pildspalvu!

1. Runcis sacīja pelītei:

„Dzi, pelīt, es satiku vienu pazīstamu kaķenīti. Viņai bērniņš piedzimis. Sauc mani raudzībās.”

2. „Tad nu gan kaķenītei prieki!” pelīte sasita ķepiņas.

3. „Nez, iet vai neiet?” runcis prātoja.

4. Pelīte mudināja: „Ej, ej, runci! Apraugi kaķenītes bērniņu.”

2. Pārskati savu darbu un tabulā ar „X” atzīmē atbilstošo atbildi!					
Nr. p.k.	Teikums	Apgalvojums	Jā	Nē	Punkti
1.	1.	Es liku kolu aiz vārda „pelītei” – ja piebilde atrodas pirms tiešās runas, aiz tās liek kolu.			
2.		Pirms vārda „Dzi” liku pēdiņas apakšā, jo sākas tiešā runa.			
3.		Aiz vārda „raudzībās” liku punktu un pēdiņas augšā, jo pēdiņas liek aiz teikuma beigu pieturzīmes.			
4.	2.	Pirms vārda „Tad” liku pēdiņas apakšā, jo sākas tiešā runa.			
5.		Aiz vārda „prieki” liku izsaukuma zīmi un pēdiņas augšā.			
6.		Aiz vārda „ķepiņas” liku punktu, jo beidzas tiešās runas teikums.			
7.	3.	Pirms vārda „Nez” liku pēdiņas apakšā, jo sākas tiešā runa.			
8.		Aiz vārda „neiet” liku jautājuma zīmi un pēdiņas augšā.			
9.		Aiz vārda „prātoja” liku punktu, jo beidzas tiešās runas teikums.			
10.	4.	Aiz vārda „mudināja” liku kolu – ja piebilde atrodas pirms tiešās runas, aiz tās liek kolu.			
11.		Pirms vārda „Ej” liku pēdiņas apakšā, jo sākas tiešā runa.			
12.		Aiz vārda „bērniņu” liku punktu un pēdiņas augšā, jo pēdiņas liek aiz teikuma beigu pieturzīmes.			
Kopā					
3. Par katru „Jā” tabulā ieraksti 1 punktu! Saskaiti punktus!					
4. Pārliecinies, vai darbs ieskaitīts! Atbilstošo vērtējumu apvelc ar aplīti!					

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–6	7–12
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

4. stunda

Pelītes un runča sarunas turpinājuma pieraksts

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi, strādājot pāri, pierakstīt dialogu atbilstoši tiešās runas teikumu prasībām.

Laiks: 13 minūtes.

Uzdevumi

1. Izlasi V. Belševicas pasaku „Runcis un pelīte”!

Runcis sacīja pelītei:

„Dzi, pelīt, es satiku vienu pazīstamu kaķenīti. Viņai bērniņš piedzimis. Sauc mani raudzībās.”

„Tad nu gan kaķenītei prieki!” pelīte sasita ķepiņas.

„Nez, iet vai neiet?” runcis prātoja.

Pelīte mudināja: „Ej, ej, runci! Apraugi kaķenītes bērniņu.”

Un runcis gāja. Tikai viņš negāja vis raudzībās, viņš ielīda pagraba vistālākajā un tumšākajā kaktā pie tauku podiņa un ēda, ka ūsas vien kustēja. Ai, cik gardus taukus pelīte bija satecinājusi!

Pārnāca runcis mājās.

2. Strādāji pāri! Turpiniet pelītes un runča sarunu! Uzrakstiet 6 tiešās runas teikumus ar dažādu piebildes novietojumu (piebilde pirms tiešās runas – 3 teikumi, piebilde aiz tiešās runas – 3 teikumi)!

---

3. Pārbaudiet, vai pieturzīmes saliktas pareizi!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Nr. p.k.	Kritēriji	Punkti
1.	Par katru uzrakstītu tiešās runas teikumu – 1 punkts.	6
2.	Par katru atbilstoši noteikumiem novietotu piebildi – 1 punkts.	6
3.	Par kolu aiz piebildes – 1 punkts. Ja uzrakstīti vairāk nekā 3 teikumi ar piebildi pirms tiešās runas, tos vērtējumā neiekļauj.	3
4.	Par pareizi lietotām pēdiņām tiešās runas atdalīšanai vienā teikumā – 1 punkts.	6
5.	Par pareizi lietotu teikuma beigu pieturzīmi – 1 punkts.	6
6.	Darbs izpildīts glīti un kārtīgi.	1
	Kopā	28

Vērtēšanas skala

Punkti	0–16	17–28
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Pašnovērtējuma karte – skolēni aizpilda pēc paveiktā uzdevuma.

Mērķis: rosināt skolēnus novērtēt prasmes rakstīt dialogu.

Laiks: 2 minūtes.

Nr. p.k.	Apgalvojums	Jā	Daļēji	Nē
1.	Darbs pāri man sagādāja prieku.			
2.	Man patika rakstīt dialogu.			
3.	Es protu uzrakstīt tiešās runas teikumus ar piebildes novietojumu pirms tiešās runas.			
4.	Es protu uzrakstīt tiešās runas teikumus ar piebildes novietojumu aiz tiešās runas.			
5.	Es protu salikt pieturzīmes tiešās runas teikumos.			

5. stunda

Diktāts ar uzdevumu

Mērķis: rosināt skolēnus novērtēt prasmes lietot pieturzīmes tiešās runas teikumos.

Laiks: 20 minūtes.

Laimes māte	
1.	Laimes māte staigāja pa pasauli un vēlā ziemas vakarā iegriezās vientuļā mājiņā sasildīties.
2.	„Par manis sasildīšanu vēlies trīs labas lietas,” promejot tā sacīja saimniecei.
3.	Saimniece ātrumā iesaucās: „Kaut tur krāsnsaugšā desa ceptu!”
4.	„Ak, vientiese! Kaut desas likums tev pie deguna pakārtos!” saimnieks pieskrēja klāt dusmojās.
5.	Acumirkli desas likums karājās sievai deguna galā un nebija atņemams. Tagad vīrs sabijās un lūdza Laimes māti, lai atņemot sievai desas likumu no deguna.
6.	Laimes māte atņēma un aiziedama sacīja:
7.	„Jūs neesat pirmie, kas vieglprātībā manas dāvanas izšķērdējuši. Trīs lietas jums devu, trīs saņēmat. Ardievu!” (92 vārdi)

(Latviešu tautas pasaka)

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Nr. p.k.	Kritēriji	Punkti
1.	Par kolu aiz piebildes – 1 punkts.	2
2.	Par pareizi lietotām pēdīnām tiešās runas atdalīšanai 2. teikumā – 1 punkts.	1
3.	Par pareizi lietotām pēdīnām tiešās runas atdalīšanai 3. teikumā – 1 punkts.	1
4.	Par pareizi lietotām pēdīnām tiešās runas atdalīšanai 4. teikumā – 1 punkts.	1
5.	Par pareizi lietotu teikuma beigu pieturzīmi aiz tiešās runas 2. teikumā – 1 punkts.	1
6.	Par pareizi lietotu teikuma beigu pieturzīmi aiz tiešās runas 3. teikumā – 1 punkts.	1
7.	Par pareizi lietotu teikuma beigu pieturzīmi aiz tiešās runas 4. teikumā – 1 punkts.	1
8.	Par pareizi lietotu teikuma beigu pieturzīmi aiz tiešās runas 7. teikumā – 1 punkts.	1
9.	Par pareizi lietotām pēdīnām pirms un pēc tiešās runas 7. teikumā.	2
10.	Darbs uzrakstīts glīti un kārtīgi.	1
Kopā		12

Vērtēšanas skala

Punkti	0–6	7–12
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Savstarpējā novērtējuma karte

Mērķis: rosināt skolēnus sadarboties un vērtēt cita rakstītu tekstu.

Laiks: 20 minūtes.

Skolēni apmainās ar darbiem un saņem diktāta tekstu.

<i>Salīdzini klasesbiedra darbu ar diktāta tekstu un izlabo kļūdas! Aizpildi savstarpējā novērtējuma karti!</i>				
Nr. p.k.	Apgalvojums	Jā	Nē	Punkti
1.	Darbs uzrakstīts glīti un kārtīgi.			
2.	Ja piebilde atrodas pirms tiešās runas, aiz tās ir kols.			
3.	Tiešās runas sākumā ir pēdīņas apakša.			
4.	Pēdīņas augšā ir aiz tiešās runas beigu pieturzīmes.			
5.	Tiešās runas beigu pieturzīmes ir saliktas pareizi.			
Mans ieteikums				
<hr/>				
<hr/>				
<hr/>				
<hr/>				
<hr/>				
<hr/>				
<hr/>				
<hr/>				
<hr/>				
<hr/>				

6. stunda

Pārbaudes darbs par tiešo runu

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmes rakstīt tiešās runas teikumus ar piebildi pirms un aiz tiešās runas.

Laiks: 40 minūtes.

1. uzdevums.

Izlasi tekstu!

Liela loms

Zēnam bija 11 gadu, un pie katras izdevības viņš devās makšķerēt uz doku* netālu no ģimenei piederošās mājiņas uz kādas salas ezera vidū.

Dienu pirms asaru ķeršanas sezonas sākuma viņš kopā ar tēvu kādā novakarē makšķerēja sauleszivis un raudas.

Kad makšķerkāts divas reizes noraustījās, zēns zināja, ka galā pieķēries kaut kas smags. Viņa tēvs atzinīgi vēroja, kā dēls prasmīgi vilina zivi apkārt dokam.

Beidzot viņš nogurdināto zivi ļoti piesardzīgi izcēla no ūdens. Tā bija vislielākā zivs, kādu viņš jebkad bija redzējis, bet tas bija asaris!

Zēns un viņa tēvs skatījās uz skaisto zivi, kuras zvīņas mirguļoja mēness gaismā. Tēvs iededza sērkokciņus un paskatījās pulkstenī. Bija desmit vakarā – divas stundas pirms asaru sezonas atklāšanas. Viņš paskatījās uz zivi, tad uz zēnu.

Tev tā jālaiž vaļā dēls viņš teica

Zēns iesaucās Tēti

„Būs vēl citas zivis,” atbildēja tēvs.

„Nē, nē,” pretojās puika, „ne tik lielas kā šī!”

Viņš paskatījās apkārt. Neviena cita makšķernieka vai laivas uz mēness apgaismotā ezera nebija. Viņš atkal lūdzoši paskatījās uz tēvu un sacīja: „Bet, tēti...”

Kaut arī neviens viņus neredzēja un neviens nekad nebūtu uzzinājis, kad zivs ir noķerta, zēnam bija skaidrs, ka jautājums nav tālāk apspriežams. Viņš gausi izvilka āķi no milzu asara lūpas un ielaida to atpakaļ ūdenī.

(Pēc „Kā cāļa zupa dvēselei”)

* *doks – celtne (ostā) kuģu pārbaudei un remontēšanai, arī būvēšanai*

2. uzdevums.

Atbildi uz jautājumiem ar pilnu teikumu!

1. Par kādu notikumu ir stāstīts? (2 p.)

---

2. Kas ir sarunas partneri? (2 p.)

---

3. Kur notiek saruna? (2 p.)

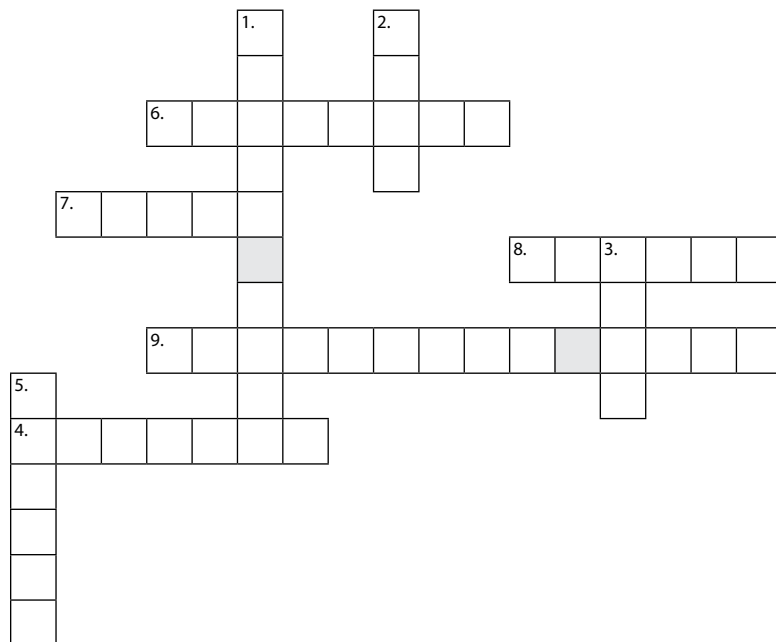
4. Kāds ir sarunas mērķis? (2 p.)

---

3. uzdevums.

Atmini krustvārdu mīklu! (9 p.)

Vertikāli

1. Kādas personas runas vai domu tiešs atkārtojums.
2. Pieturzīme, ko lieto aiz piebildes pirms tiešās runas.
3. Piebildi aiz tiešās runas raksta ar ... burtu.
5. Tiešās runas sākumā pēdiņas novietotas...

Horizontāli

4. Pieturzīmes, ko lieto, atdalot tiešo runu rakstos.
6. Norāde par runātāju ir...
7. Tiešās runas beigās pēdiņas novietotas...
8. Pieturzīme, ko liek aiz tiešās runas stāstījuma teikuma, ja piebilde ir aiz tiešās runas.
9. Pieturzīme, ko liek jautājuma teikuma beigās tiešajā runā.

4. uzdevums.

Saliec pieturzīmes teikumos teksta izceltajā daļā! (3 p.)

5. uzdevums.

Pasvītro tekstā ar vienu svītru piebildes! (5 p.)

6. uzdevums.

Pasvītro tekstā ar viļņotu svītru tās tiešās runas, kas atrodas pirms piebildes! (2 p.)

7. uzdevums.

*Iztēlojies, ko par savu vēlā vakara piedzīvojumu zēns otrā dienā stāstīja draugam!
Uzraksti abu sarunu 8 teikumos. 4 teikumos piebilde novieto pirms tiešās runas,
4 – aiz tiešās runas! (18 p.)*

Vērtējums: 10 ballu skala.

Vērtēšanas kritēriji

Uzdevuma numurs	Kritēriji	Punkti
2.	Par katru pareizu atbildi – 1 punkts. Par katru bez kļūdām uzrakstītu teikumu – 1 punkts.	8
3.	Par katru atminētu vārdu – 1 punkts. <i>1. Tiešā runa. 2. Kols. 3. Mazo. 4. Pēdiņas. 5. Apakšā. 6. Piebilde. 7. Augšā. 8. Komats. 9. Jautājuma zīme.</i>	9
4.	Par pareizi saliktām pieturzīmēm tiešās runas teikumos – 2 punkti. Par uzrunas atdalīšanu – 1 punkts.	3
5.	Par katras piebildes pasvītrošanu – 1 punkts.	5
6.	Par katras tiešās runas pasvītrošanu – 1 punkts.	2
7.	Skolēns ir sapratis sarunas tematu un dialogā to atspoguļo – 2 punkti. Skolēns ir sapratis sarunas tematu un dialogā to atspoguļo daļēji – 1 punkts. Skolēns nav sapratis sarunas tematu – 0 punktu. Par katru uzrakstītu teikumu – 1 punkts. Par katru tiešās runas teikumu bez interpunkcijas kļūdām – 1 punkts.	2 8 8
	Darbs uzrakstīts glīti un kārtīgi.	1
Kopā		46

Vērtēšanas skala

Punkti	0–5	6–10	11–15	16–20	21–26	27–31	32–36	37–40	41–43	44–46
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Skolēnu sasniegumu vērtēšana 5. klasē

Temats – vēstījuma tipa domraksts

Vērtēšanas modelis

Stunda	Formatīvā vērtēšana	Punkti	Summatīvā vērtēšana	Punkti
1.	Pašnovērtējuma karte stundas beigās.			
2.	Virsrakstu veidošana. Pašnovērtējuma karte stundas beigās.	6		
3.	Vēstījuma plāna veidošana. Pašnovērtējuma karte stundas beigās.	9		
4.	Stāstījuma veidošana. Atgriezeniskā saite – piecrinde stundas beigās.	7		
5.	Vēstījuma tipa domraksts. Pašnovērtējuma karte darba beigās.	15		
			Skolēniem ir jāveic visi iepriekš norādītie uzdevumi.	37

Vērtēšanas skala

Punkti	0-4	5-8	9-12	13-16	17-22	23-25	26-28	29-31	32-34	35-37
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

1. stunda

Pašnovērtējuma karte

Mērķis: noskaidrot skolēnu priekšstatus par vēstījuma tipa domrakstu.

Laiks: 4 minūtes.

_____ pašnovērtējuma karte				
Nr. p.k.	Apgalvojums	Jā	Daļēji	Nē
1.	Es jau zināju, kas ir vēstījums.			
2.	Saprotu, kas jāraksta vēstījumā.			
3.	Protu atšķirt vēstījumu no citiem paša rakstītiem tekstiem.			
4.	Zinu, kas ir virsraksts.			
5.	Pēc darba stundā labāk saprotu, kas ir vēstījums.			
	Ko es vēl gribētu uzzināt par šo tematu, lai to labāk saprastu?			

2. stunda

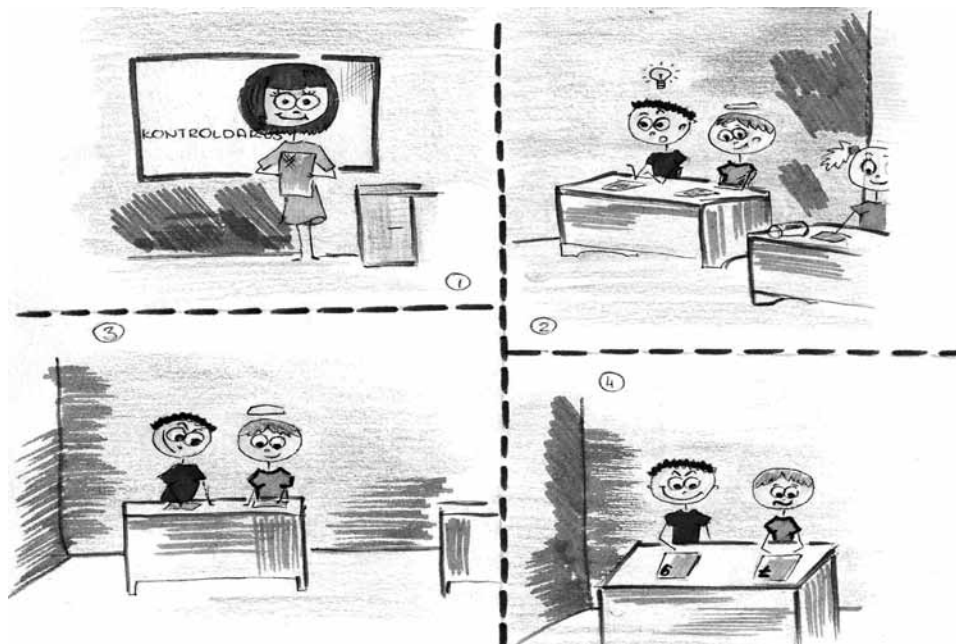
Virsrakstu veidošana

Mērķis: noskaidrot, vai skolēni prot izveidot notikumam piemērotu virsrakstu.

Laiks: 20 minūtes.

Uzdevumi

1. *Izpēti zīmējumus un pāris teikumus uzraksti, kādi notikumi tajos attēloti!*

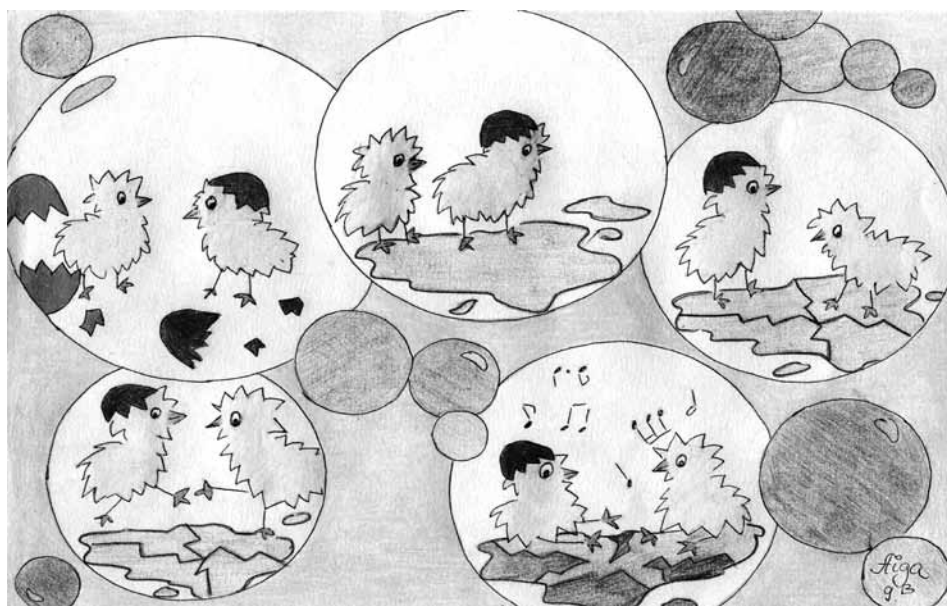
(Rīgas 31. vidusskolas skolnieces Evijas Sapalas zīmējums)

Notikumi 1. zīmējumā.

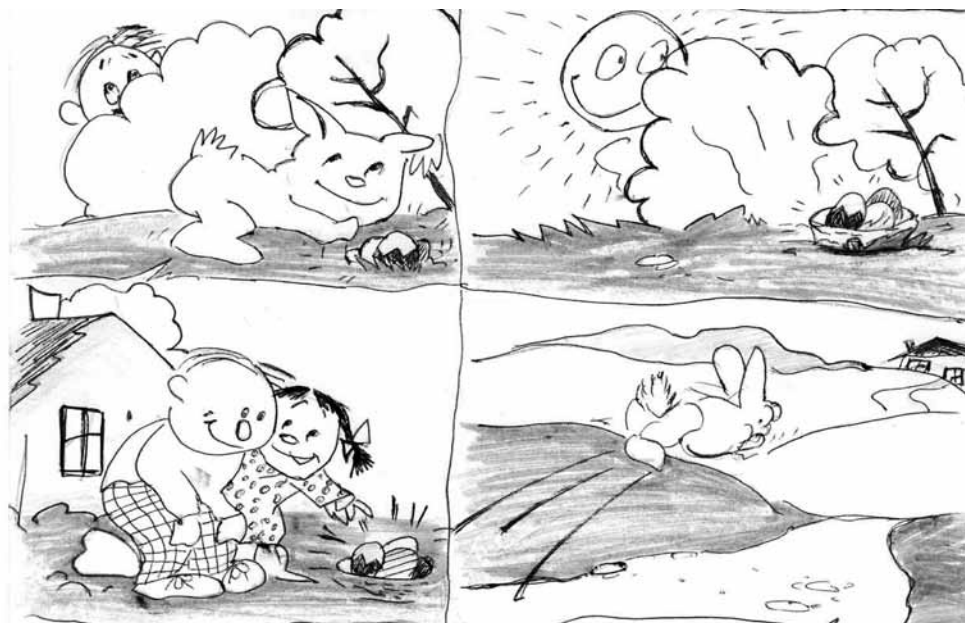

(Rīgas 31. vidusskolas skolnieces Aigas Ārijas Rukas zīmējums)

Notikumi 2. zīmējumā.

(Rīgas 31. vidusskolas skolnieces Esteres Hofmanes zīmējums)

Notikumi 3. zīmējumā.

2. Uzraksti virsrakstus katrai zīmējumu kopai!

1. _____
2. _____
3. _____

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Nr. p.k.	Kritēriji	Punkti
1.	Par katrā zīmējumā attēlotā temata izpratni un tā atspoguļojumu – 1 punkts.	3
2.	Par katru virsrakstu, kas atbilst tematam, – 1 punkts.	3
Kopā		6

Vērtēšanas skala

Punkti	0–3	4–6
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Pašnovērtējuma karte

Mērķis: rosināt skolēnus novērtēt savu prasmi vēstījumu virsrakstu veidošanā.

Laiks: 2 minūtes.

_____ pašnovērtējuma karte
<i>Turpini teikumu, nosvītrojot nevajadzīgo vārdu!</i>
Virsrakstu uzrakstīšana man sagādāja/nesagādāja grūtības, jo
_____
_____
_____
_____
_____
_____

3. stunda

Vēstījuma plāna veidošana

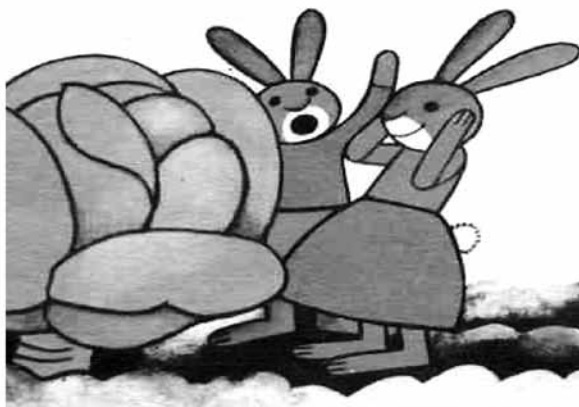
Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi izveidot vēstījuma plānu un virsrakstu.

Laiks: 10 minūtes.

Uzdevumi

1. uzdevums.

Izpēti mākslinieces Ilzes Krēsliņas zīmējumus un pārdomā, kas tajos attēlots!

2. uzdevums.

Uzraksti vēstījuma virsrakstu!

3. uzdevums.

Uzraksti plānu par zīmējumos attēlotajiem notikumiem! Atceries – rakstot plānu, nelieto darbības vārdus personu formā!

Plāns

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Nr. p.k.	Kritēriji	Punkti
1.	Par tēmai atbilstošu virsrakstu – 1 punkts.	1
2.	Par katru pareizi uzrakstītu plāna punktu, kas atbilst zīmējumā attēlotajam notikumam – 1 punkts.	4
3.	Par katru plāna punktu bez darbības vārdiem personu formā – 1 punkts.	4
Kopā		9

Vērtēšanas skala

Punkti	0–5	6–9
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Pašnovērtējuma karte

Mērķis: rosināt skolēnus novērtēt plānošanas prasmes.

Laiks: 2 minūtes.

_____ pašnovērtējuma karte				
Nr. p.k.	Apgalvojums	Jā	Daļēji	Nē
1.	Vēstījuma virsrakstu izdomāju bez grūtībām.			
2.	Pratu uzrakstīt plānu par zīmējumā attēlotajiem notikumiem.			
3.	Plāna punktu formulējumos nelietoju darbības vārdus personu formā.			

4. stunda

Stāstījuma veidošana

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi veidot loģisku tekstu.

Laiks: 10 minūtes.

Uzdevumi

1. uzdevums.

Izpēti zīmējumu!

2. uzdevums.

Uzraksti īsu stāstījumu (5 teikumus) par zīmējumā attēloto!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Nr. p.k.	Kritēriji	Punkti
1.	Par 5 teikumiem – 3 punkti. Par 4 teikumiem – 2 punkti. Par 3 teikumiem – 1 punkts. Par 1 vai 2 teikumiem – 0 punktu.	3
2.	Par saprotamu galveno domu.	1
3.	Par loģiskā secībā atspoguļotu darbību.	1
4.	Par tēlu iesaistīšanu notikumā.	1
5.	Par loģisku atrisinājumu.	1
Kopā		7

Vērtēšanas skala

Punkti	0–3	4–7
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Atgriezeniskā saite – piecrinde

Mērķis: noskaidrot, ko skolēni zina par vēstījumu.

Laiks: 8 minūtes.

1. rinda – viens vārds, kas raksturo izvēlēto tematu (vēstījums).

2. rinda – divi īpašības vārdi (temata apraksts).

3. rinda – darbības raksturojums temata ietvaros (trīs darbības vārdi).

4. rinda – no četriem vārdiem veidota frāze, kas raksturo izjūtas temata ietvaros.

5. rinda – viens vārds (sinonīms, kas vēlreiz izsaka temata būtību).

5. stunda

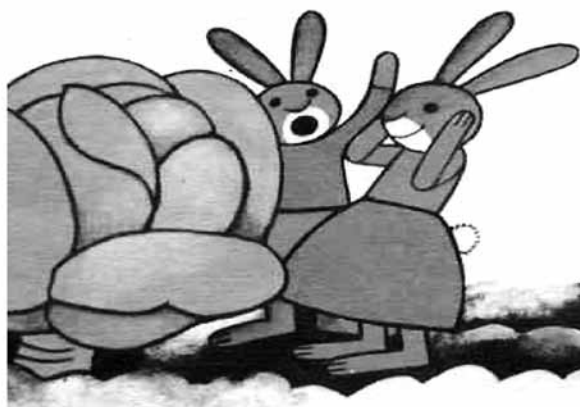
Vēstījuma tipa domraksts

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmes rakstīt vēstījuma tipa domrakstu.

Laiks: 36 minūtes.

Uzdevums

*Uzraksti vēstījumu (120–130 vārdu) par zīmējumā attēlotajiem notikumiem!
Uzraksti domraksta virsrakstu un plānu! (Ja vēlies, vari izmantot iepriekš veidoto virsrakstu un plānu.)*

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Punkti	Saturs	Plānojums	Vārdu krājums un stils	Ortogrāfijas kļūdas	Interpunkcijas kļūdas
3	Tematam atbilstošs, notikumi ir sižetiski saistīti, saprotama galvenā doma, spēj ieinteresēt lasītāju.	Secīgi atspoguļo notikumus. Ir ievads, galvenā daļa, nobeigums. Ievērotas rindkopas.	Bagāts vārdu krājums, 1 vai 2 vārdu izvēles neprecizitātes, dažādas teikumu konstrukcijas.	Nav	1
2	Ir novirzes no temata, notikumu sižetiskais saistījums nepārlicinošs, nemotivēta tēlu darbība.	Ir domu virzība. Nav kādas no domraksta daļām, rindkopas ievērotas daļēji.	Ir 3 vai 4 vārdu izvēles neprecizitātes, vārdu atkārtošanās, vienveidīgi teikumi.	1 vai 2	2 vai 3
1	Minimāla saistība ar tematu, izteiktas pretrunīgas domas.	Grūti izsekot domu gaitai, nav ievada un nobeiguma. Nav ievērotas rindkopas.	Vārdu izvēle neatbilst vēstījuma stilam, vienkāršota teikumu uzbūve.	3 vai 4	4 vai 5
0	Neatbilst tematam (tālāk nevērtē).	Nav vērtējams.	Nav vērtējams.	5 un vairāk	6 un vairāk

Vērtēšanas skala

Punkti	0-6	7-15
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Pašnovērtējuma karte

Mērķis: rosināt skolēnus izteikt domas par darba procesu.

Laiks: 4 minūtes.

_____ pašnovērtējuma karte
<i>Turpini teikumus, nosvītrojot nevajadzīgos vārdus!</i>
1. Rakstot domrakstu, es biju mierīgs/uztraucies, jo _____
2. Virsraksts un plāna veidošana man grūtības nesagādāja/sagādāja, jo _____
3. Man bija viegli/grūti stāstīt par notikumu, jo _____
4. Man šis darbs patika/nepatika, jo _____ _____

Skolēnu sasniegumu vērtēšana 8. klasē

Temats – divdabja teiciens

Vērtēšanas modelis

Stunda	Formatīvā vērtēšana	Punkti	Summatīvā vērtēšana	Punkti
2.	Paškontroles darbs par divdabjiem, kas veido divdabja teicienu.	11		
4.	Pārbaudes darbs par divdabja teiciena veidošanu.	18		
5.	Paškontroles darbs par divdabja teiciena veidošanu, izvēloties pareizās darbības vārda divdabja formas.	4		
7.			Pārbaudes darbs par divdabja teiciena veidošanu.	27
9.	Pārbaudes darbs par pieturzīmju lietojumu teikumos ar divdabja teicienu.	11		
10.	Paškontroles darbs – diktāts un paškontroles karte.	10		
12.	Pārbaudes darbs par pieturzīmju lietojumu teikumos ar divdabja teicieniem.	19		
14.,15.			Noslēguma pārbaudes darbs par divdabja teicienu.	58

2. stunda

Paškontroles darbs par divdabjiem, kas veido divdabja teicienu.

Mērķis: vērtēt skolēnu zināšanas par divdabjiem, kas iesaistīti teiciena veidošanā, un prasmi tos pazīt teikumā.

Laiks: 15 minūtes.

Uzdevumi

1. uzdevums.

Lasi tekstu! Pasvīturo tajā divdabjus, kuri var veidot vai veido divdabja teicienu!
(9 p.)

Latgales pirtiņa

1. Senos laikos pirti uzskatīja par svētu vietu, to dēvēja arī par otru baznīcu, kur, ievērojot svētvieta tradīcijas, nedrīkstēja kliegt, dziedāt un nekādu ļaunumu turēt.

2. Ierodoties pirtī, mūsu senči teica: „Labvakar, Pirts Māte!”

3. Sākotnēji pirts bija zemnīcas* tipa būve, kas, iedziļināta zemē, labi pasargāja no aukstuma. 4. 19. gadsimtā pirts parasti bija koka guļbūves virszemes ēkas, kas celtas uz laukakmeņu pamatiem. 5. Dūmu izlaišanai pirtī iebūvēja vienu ļoti mazu lodziņu. 6. Domājot par siltumu, pirtī krāsns vietā bija laukakmeņu krāvumi. 7. Kurinot akmeņi sakarsa balti un sasildīja visu pirts telpu. 8. Attīrīdami miesu, ļaudis ik pa brīdim uz karstajiem akmeņiem uzšļāca aukstu ūdeni jeb **meta garu**. 9. Ievērojot tradīcijas, ziemā pirti kurināja reizi nedēļā sestdienas vakarā, bet vasarā – ik pārnedēļu vai katru trešo nedēļu.

10. Pirtī gāja, ievērojot noteiktu kārtību: vispirms vīrieši (jo tikko izkurinātā pirtī bija liels karstums), pēc tam sievietes un bērni.

11. Pirts latviešiem veica dažādas funkcijas: te dzima bērni, te mazgāja veļu, žāvēja labību un gaļu, dažkārt kalpi un vecāki cilvēki mēdza tur dzīvot.

*Zemnīca – mājoklis, kas iekārtots zemē izraktā bedrē un nosegts ar velēnām, zariem.

2. uzdevums.

Izskaidro tekstā izceltā vārdu savienojuma „mest garu” nozīmi! (1 p.)

Iegūtais punktu skaits _____

Vērtējums _____

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji un atbildes

Nr. p.k.	Punkti	Kritēriji	Atbildes
1.	10	1 punkts par katru pareizi pasvītrotu divdabi (par katru nepareizi pasvītrotu vārdu vērtējumu samazināt par 1 punktu).	<p>1. Senos laikos pirti uzskatīja par svētu vietu, to dēvēja arī par otru baznīcu, kur, <u>ievērojot</u> svētvietas tradīcijas, nedrīkstēja kliegt, dziedāt un nekādu ļaunumu turēt.</p> <p>2. <u>Ierodoties</u> pirtī, mūsu senči teica: „Labvakar, Pirts Māte!”</p> <p>3. Sākotnēji pirts bija zemnīcas tipa būve, kas, <u>iedzīlīnāta</u> zemē, labi pasargāja no aukstuma. 4. 19. gadsimtā pirtis parasti bija koka guļbūves virszemes ēkas, kas <u>celtas</u> uz laukakmeņu pamatiem. 5. Dūmu izlaišanai pirtī iebūvēja vienu ļoti mazu lodziņu. 6. <u>Domājot</u> par siltumu, pirtī krāsns vietā bija laukakmeņu krāvumi. 7. <u>Kurinot</u> akmeņi sakarsa balti un sasildīja visu pirts telpu. 8. <u>Attīrīdami</u> miesu, ļaudis ik pa brīdim uz karstajiem akmeņiem uzšļāca aukstu ūdeni jeb meta garu. 9. <u>Ievērojot</u> tradīcijas, ziemā pirti kurināja reizi nedēļā sestdienas vakarā, bet vasarā – ik pārnedēļu vai katru trešo nedēļu.</p> <p>10. Pirtī gāja, <u>ievērojot</u> noteiktu kārtību: vispirms vīrieši (jo tikko <u>izkurinātā</u> pirtī bija liels karstums), pēc tam sievietes un bērni.</p> <p>11. Pirts latviešiem veica dažādas funkcijas: te dzima bērni, te mazgāja veļu, žāvēja labību un gaļu, dažkārt kalpi un vecāki cilvēki mēdza tur dzīvot.</p>
2.	1	1 punkts par tekstā pareizi atrastu skaidrojumu.	<u>mest garu</u> – uz karstiem akmeņiem uzšļākt aukstu ūdeni

Vērtēšanas skala

Punkti	0–5	6–11
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

4. stunda

Pārbaudes darbs par divdabja teiciena veidošanu

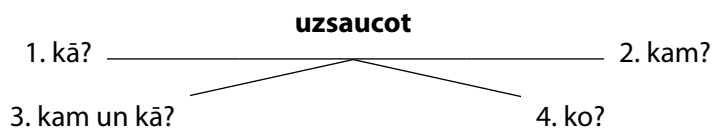
Mērķis: vērtēt skolēnu zināšanas par divdabja teiciena veidošanas nosacījumiem un prasmi tos veidot.

Laiks: 30 minūtes.

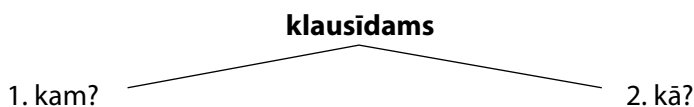
Uzdevumi

1. uzdevums.

Pievieno dotajām darbības vārda divdabja formām patstāvīgu vārdu (vārdus), lai veidotos divdabja teiciens! (10 p.)

Saucot 1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Klausīdams 1. _____
2. _____

Atrazdamās 1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

2. uzdevums.

Izveido ar katru divdabi 4 divdabja teicienus! (8 p.)

nepiekrītot	smiedamās

Iegūtais punktu skaits _____

Vērtējums _____

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Nr. p.k.	Punkti	Kritēriji
1.	10	1 punkts par katru pareizi izveidotu divdabja teicienu.
2.	8	1 punkts par katru pareizi izveidotu divdabja teicienu.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–9	10–18
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

5. stunda

Paškontroles darbs par divdabja teiciena veidošanu, izvēloties pareizās darbības vārda divdabja formas

Mērķis: noskaidrot, vai skolēni zina, kuri divdabji veido divdabja teicienu.

Laiks: 15 minūtes.

Uzdevums

Izveido divdabja teicienus, ja tas iespējams! (4 p.)

Smaidošs, atspiedusies, ieraugāma, uzrakstīts, skanot, spīdinādama.

Iegūtais punktu skaits _____

Vērtējums _____

Vēl nesapratu:

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji: 1 punkts par katru pareizi izveidotu divdabja teicienu. (4 p.)

Vērtēšanas skala

Punkti	0-1	2-4
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

7. stunda

Pārbaudes darbs par divdabja teiciena veidošanu

Mērķis: vērtēt skolēnu zināšanas par divdabja teicienu un tā veidošanas nosacījumiem.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevumi

1. uzdevums.

Lasi apgalvojumus un novērtē to pareizību! (7 p.)

Nr. p.k.	Apgalvojums	Jā	Nē
	Divdabja teiciens ir savrupinājums.	X	
1.	Divdabja teicienu var veidot jebkurš darbības vārds divdabja formā.		
2.	Vārdu savienojums „paskatoties pa labi” ir divdabja teiciens.		
3.	Divdabja teicienā ietilpst teikuma virslocekļi.		
4.	Divdabis „ēzdams” var veidot divdabja teicienu.		
5.	„Netraucējot darbu stundā” ir pareizi izveidots divdabja teiciens.		
6.	Divdabja teicienu var ievadīt saikļi.		
7.	Divdabja teicienā var būt vienlīdzīgi teikuma locekļi.		

2. uzdevums.

Pārveido darbības vārdus iekavās, lai veidotos divdabja teiciens! (8 p.)

Velns, (gribēt) _____ aizsērst Ventas upi, izdomājies šādus nedarbus. Pašā pusnaktī, (aiziet) _____ līdz Biežu braslam, paņēmis lielu kaudzi akmeņu. Velns, (atstiept) _____ kaudzi līdz pilsētai, steidzies pēc otras. Akmeņiem (krist) _____, nodārdējis milzīgs troksnis. Virsaitis atmodies. (Iziet) _____ no istabas, viņš redz Ventas upi, pa pusei aizbirušu. Kā nu līdzēt? Skrien uz vistu kūti, sacērt ar rokām pa kažoku, (iekliegties) _____ kā gailis. Gailis, (izdzirdēt) _____ otru gaili dziedam, nu dziedājis arī pats. Velns, (izdzirdēt) _____ gaiļa dziesmu, nometis otru klēpi zemē un aizlaidies. No Velna pirmā klēpja radusies Ventas rumba.

(Latviešu tautas teika)

3. uzdevums.

Pasvītro divdabja teicienus! (6 p.)

Noklausījiesies jaunākās ziņas; skatoties es nepievērsu tam uzmanību; uzplaukusi puķe smaržoja; celts no veciem akmeņiem; jaunietis atstādams; ieelpojot svaigu gaisu; nevainojami izgludināts; iestādamies vidusskolā bez grūtībām; apstājos domājot; viņa balsī saklausot izmisumu.

4. uzdevums.

No dotās darbības vārda nenoteiksmes formas darini divdabi, kas veido divdabja teicienu! (1 p.) Izveido divdabja teicienu (1 p.) un iesaisti to teikumā! (1 p.)

Mācīties

Divdabis _____

Divdabja teiciens _____

Teikums _____

_____
_____

5. uzdevums.

Uzraksti 3 sinonīmus darbības vārdam „raudāt”! (1 p.) Izvēlies vienu no tiem un iesaisti teikumā (1 p.), lai veidotos divdabja teiciens! (1 p.)

Raudāt __________
_____
_____**Pašnovērtējums**

Novērtē rakstiski savu veikumu! Kuri uzdevumi veicās īpaši labi? Kas sagādāja vislielākās grūtības? Ko vēl gribu pajautāt skolotājam?

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Iegūtais punktu skaits _____

Vērtējums _____

Skolotāja piezīmes

_____
_____
_____
_____
_____**Vērtējums:** 10 ballu skala.

Vērtēšanas kritēriji un atbildes

Nr. p.k.	Punkti	Kritēriji	Atbildes		
			Nr.	Jā	Nē
1.	7	1 punkts par katru pareizu atbildi.	Nr.	Jā	Nē
			1.		X
			2.	X	
			3.		X
			4.	X	
			5.	X	
			6.		X
2.	8	1 punkts par katru pareizi izveidotu divdabja formu.	Velns, gribēdams aizsērst Ventas upi, izdomājis šādus nedarbus. Pašā pusnaktī, aiziedams līdz Biežu braslam, paņēmis lielu kaudzi akmeņu. Velns, atstiepis kaudzi līdz pilsētai, steigies pēc otras. Akmeņiem kritot , nodārdējis milzīgs troksnis. Virsaitis atmodies. Iziedams no istabas, viņš redz Ventas upi, pa pusei aizbirušu. Kā nu līdzēt? Skrien uz vistu kūti, sacērt ar rokām pa kažoku, iekliegdamies kā gailis. Gailis, izdzirdējis otru gaili dziedam, nu dziedājis arī pats. Velns, izdzirdējis gaiļa dziesmu, nometis otru klēpi zemē un aizlaidies. No Velna pirmā klēpja radusies Ventas rumba.		
3.	6	1 punkts par katru pareizi pasvītrotu divdabja teicienu.	<u>Noklausijusies jaunākās ziņas</u> ; skatoties es nepievērsu tam uzmanību; uzplaukusi puķe smaržoja; <u>celts no veciem akmeņiem</u> ; jaunietis atstādams; <u>ieelpojot svaigu gaisu</u> ; <u>nevainojami izgludināts</u> ; <u>iestādāmajos vidusskolā bez grūtībām</u> ; apstājos domājot; <u>viņa balsi saklausot izmisumu</u> .		
4.	3	1 punkts par pareizi izveidotu divdabja formu. 1 punkts par pareizi izveidotu divdabja teicienu. 1 punkts par divdabja teiciena iesaistījumu gramatiski un stilistiski pareizā teikumā (pieturzīmes divdabja teiciena atdalīšanai nevērtē).	Mācīties – mācoties; mācīts/-ta; mācīdamies/-damās; mācījies/-usies.		
5.	3	1 punkts par 3 pareizi nosauktiem sinonīmiem (mazāku skaitu nevērtē). 1 punkts par pareizas divdabja formas izveidi. 1 punkts par divdabja teiciena iesaistījumu gramatiski un stilistiski pareizā teikumā (pieturzīmes divdabja teiciena atdalīšanai nevērtē).	Raudāt – elsot, šņukstēt, liet asaras, birdināt asaras, asaroties, šņaukāties, rauduļot, brēkt, čīkstēt, īdēt, pinkšķēt, taurēt, aurot, stabulēt, gaudot, kaukt, bimbāt, laist vaļā, laist vaļā bimbās. (Sinonīmu vārdnīca)		

Vērtēšanas skala

Punkti	0–2	3, 4	5–7	8–12	13–15	16–18	19–21	22, 23	24, 25	26, 27
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9. stunda

Pārbaudes darbs par pieturzīmju lietojumu teikumos ar divdabja teicienu

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi lietot pieturzīmes teikumos ar divdabja teicienu.

Laiks: 30 minūtes.

Uzdevumi

1. uzdevums.

Atrodi teikumos divdabja teicienus, pasvīturo tos un atdali ar pieturzīmēm! (5 p.)

1. Paskatoties pa labi mēs kļuvām par lieciniekiem interesantam, bet visai bīstamam notikumam.
2. Neviena netraucēts mazais palaidnis turpināja ieviest jaunu kārtību savā istabā.
3. Tūkstoš metru augstumā spārnu galiem dobji dunot un drebot briesmīgajā viesuļvētrā viņš sāka iztaisnot savu lidojumu.
4. Mans vectēvs pret darbu izturējās nopietni sākdam pirms saullēkta un pabeigdam vēl naktī.
5. Mani neievērodams aizsapņojies par rītdienas gaidāmajiem notikumiem Pēteris bija sasniedzis savas mājas durvis gandrīz ieskrienot ar pieri stabā.

2. uzdevums.

Papildini divdabjus teikumos tā, lai veidotos divdabja teicieni! (3 p.) Liec pieturzīmes! (3 p.)

1. Ormaņa rati klabēdami tuvojās pa ļaužu pārpildītās ielas nelīdzenajiem akmeņiem.

---

2. Mēs drebinoties skrējām mājās, jo bijām izmirkuši līdz ādai.

---

3. Strīdoties mēs pie taisnības nenonācām, daži pat sanaidojās uz mūžu.

Iegūtais punktu skaits _____

Vērtējums _____

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji un atbildes

Nr. p.k.	Punkti	Kritēriji	Atbildes
1.	5	1 punkts par katru teikumu, kurā pareizi saliktas visas pieturzīmes un pasvītroti divdabja teicieni.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Paskatoties pa labi, mēs kļuvām par lieciniekiem interesantam, bet visai bīstamam notikumam. 2. Neviena netraucēts, mazais palaidnis turpināja ieviest jaunu kārtību savā istabā. 3. Tūkstoš metru augstumā, spārnu galiem dobji dunot un drebot briesmīgajā viesuļvētrā, viņš sāka iztaisnot savu lidojumu. 4. Mans vectēvs pret darbu izturējās nopietni, sākdams pirms saullēkta un pabeigdams vēlu nakti. 5. Mani neievērodams, aizsapņojies par rītdienas gaidāmajiem notikumiem, Pēteris bija sasniedzis savas mājas durvis, gandrīz ieskrienot ar pieri stabā.
2.	6	1 punkts par katru pareizi izveidotu divdabja teicienu. 1 punkts par katru gramatiski pareizi uzrakstītu teikumu.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ormaņa rati, ... klabēdami ..., tuvojās pa ļaužu pārpildītās ielas nelīdzenajiem akmeņiem. 2. Mēs, ... drebinoties ..., skrējām mājās, jo bijām izmirkuši līdz ādai. 3. ... Stridoties ..., mēs pie taisnības nenonācām, daži pat sanaidojās uz mūžu.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–5	6–11
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

10. stunda

Paškontroles darbs – diktāts

Mērķis: pārbaudīt skolēnu prasmes likt pieturzīmes teikumos ar divdabja teicieniem.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

Uzmanīgi klausies teikumus un centies tos pierakstīt bez kļūdām!

Diktāts.

1. Karsts un zeltains kā pļaujas laika svētdiena dzintara grauds gulēja smiltīs un, rāmi elpodams, atdzisa. 2. Diena, iztecējusi kā smilšu pulkstenis, bija galā. 3. Viena no tām rudenīgajām dienām ar augstām augusta debesīm un rāmām saules zvīņām uz spožās jūras muguras, ar palsu smilgu zuzēšanu kāpās un rudzu maizes statiem tīrumos.

4. Dzintara graudam guļot smiltīs, jūra tam skaloja acīs vakara blāzmu. 5. Šorīt līdz ar ausmas zaļumu dzintara grauds izkāpa krastā, ieelpodams jūras zāļu rūgteno smaržu, un domāja par priekšā esošo dienu.

(Pēc I. Indrānes)

Paškontroles karte

1. Lasi tekstu un pēc parauga pārbaudi, vai pieturzīmes saliktas pareizi! Kļūdas izlabo ar citas krāsas pildspalvu!

2. Pārskati darbu un tabulā ar „X” atzīmē atbilstošo atbildi! Par katru „jā” ieraksti 1 punktu! (11 p.)

Nr. p.k.	Teikums	Apgalvojums	Jā	Nē	Punkti
1.		Es liku komatos vārdu savienojumu „rāmi elpodams”, jo tas ir divdabja teiciens.			
2.	1.	Pirms vārda „kā” pieturzīmes nav, jo veidojas salīdzinājums.			
3.		Pirms saikļa „un” komatu neliku, jo tas saista vienlīdzīgus teikuma locekļus.			
4.	2.	Vārdu savienojumu „iztecējusi kā smilšu pulkstenis” ieliku komatos, jo tas ir divdabja teiciens.			
5.		Vārdu „augstām” uzrakstīju pareizi.			
6.	3.	Aiz vārda „muguras” liku komatu, jo atdalīju vienlīdzīgus teikuma locekļus „ar debesīm un zvīņām, ar zuzēšanu”.			
7.		Pirms abiem saikļiem „un” komatus neliku, jo tie saista vienlīdzīgus teikuma locekļus.			
8.	4.	Aiz vārdu savienojuma „Dzintara graudam guļot smiltīs” liku komatu, jo tas atdala divdabja teicienu.			
9.		Vārdu savienojumu „ieelpodams jūras zāļu rūgteno smaržu” atdalīju ar komatiem, jo tas ir divdabja teiciens, kas atrodas teikuma vidū.			
10.	5.	Vairāk pieturzīmju neliku, jo teikumā nav citu sintaktisko konstrukciju.			
Kopā					

3. *Saskaiti punktus!*

4. *Pārliecinies, vai darbs ir ieskaitīts! Atbilstošo vērtējumu apvelc ar aplīti!*

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas skala

Punkti	0-5	6-10
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

12. stunda

Pārbaudes darbs par pieturzīmju lietojumu teikumos ar divdabja teicieniem

Mērķis: pārbaudīt skolēnu prasmi lietot pieturzīmes teikumos ar divdabja teicieniem.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevumi

1. uzdevums.

Lasi teikumus un liec nepieciešamās pieturzīmes! (10 p.)

1. Dzirdot šos vārdus Levins viegli nodrebēja un vilcinādamies paņēma spalvu jo zināja ka citas izejas nav.
2. Kalsnais cilvēks lasīja sausā vienmuļā neskanīgā balsī un tuklais izrādīja savu piekrišanu šņaukādāmie sēkdams un pat spļaudīdamies ja dzirdētie gudrības vārdi gāja pāri parasta cilvēka saprātam.
3. Flaks pagājis garām sētai un iznācis uz lielceļa skaidri dzirdēja lasīto.
4. Šajā brīdī viņš apzinādamies ka neizmanto neviena cilvēka uzticību uz mirkli apstājās paklausīties.
5. Pārdevējs paceldams acis no romāna ko viņš slepus lasīja redzēja kāda tvaikoņa mastu noplukušu jumtu koku galotnes un mirdzoši zilas debesis.

(Pēc A. Strinberga)

2. uzdevums.

Tabulā izraksti divdabja teicienus! (5 p.)

Teikums	Divdabja teicieni
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

3. uzdevums.

Pievieno divdabjiem vārdus, lai teikumā veidotos divdabja teiciens! (4 p.)

1. Kad bijām nedaudz atžirguši pēc negaidītās peldes, mēs drebinādamies skrējām uz mājām.

---

2. Gavilēdams viņš devās mājās un ar plašu žestu nolika uz galda savu liecību.

Izsaki savu viedokli par padarīto!

Vislabāk es protu _____

Visvairāk es šaubos _____

Vēlos skolotājam pajautāt _____

Iegūtais punktu skaits _____

Vērtējums _____

Skolotāja piezīmes

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji un atbildes

Nr. p.k.	Punkti	Kritēriji	Atbildes
1.	10	2 punkti par pareizi saliktām pieturzīmēm teikumā (ja teikumā 1 pieturzīme lietota nepareizi – 1 punkts, ja 2 un vairāk – 0 punktu).	1. Dzirdot šos vārdus , Levins viegli nodrebēja un vilcinādamies paņēma spalvu, jo zināja, ka citas izejas nav. 2. Kalsnais cilvēks lasīja sausā, vienmuļā, neskanīgā balsī un tuklais izrādīja savu piekrišanu šņaukādamies, sēkdams un pat spļaudīdamies, ja dzirdētie gudrības vārdi gāja pāri parasta cilvēka saprātam.
2.	5	Par katru pareizi izrakstītu divdabja teicienu – 1 punkts.	3. Flaks, pagājis garām sētai un iznācis uz lielceļa , skaidri dzirdēja lasīto. 4. Šajā brīdī viņš, apzinādamies, ka neizmanto neviena cilvēka uzticību , uz mirkli apstājās paklausīties. 5. Pārdevējs, paceldams acis no romāna , ko viņš slepus lasīja, redzēja kāda tvaikoņa mastu, noplukušu jumtu, koku galotnes un mirdzoši zilas debesis.
3.	4	1 punkts par katru pareizi izveidotu divdabja teicienu. 1 punkts par katrā teikumā pareizi saliktām pieturzīmēm.	

Vērtēšanas skala

Punkti	0–8	9–19
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

14., 15. stunda

Noslēguma pārbaudes darbs par divdabja teicienu

Mērķis: pārbaudīt skolēnu zināšanas un prasmes par divdabja teicienu un pieturzīmju lietojumu teikumos ar to.

Laiks: 80 minūtes (2 mācību stundas pēc kārtas).

Uzdevumi

1. uzdevums.

Lasi apgalvojumus un atzīmē pareizo! (10 p.)

Nr. p.k.	Apgalvojums	Jā	Nē
	Divdabja teiciens ir savrupinājums.	X	
1.	Divdabī „aizkustinošs” var veidot divdabja teicienu.		
2.	„Meitene smaidīdama piecēlās, paņēma savu vijoli un iegāja blakus istabā.” Teikumā ir divdabja teiciens.		
3.	„Visi skatījās uz mani un, ironiski smaidīdami, gaidīja, kā es reaģēšu šādā situācijā.” Teikumā pieturzīmes ir saliktas pareizi.		
4.	„Nedomājot ne brīdi un cerot uz veiksmi, es skrēju, atpakaļ neatskatīdamies.” Teikumā ir 2 divdabja teiceni.		
5.	„Cerot, ka mani stundā izsauks, es ļoti gatavojos.” Teikumā nav divdabja teiciena.		
6.	Saikļi var ievadīt divdabja teicienu.		
7.	Plašāku savrupinātu grupu, kam pamatā ir divdabī, paskaidro virsteikums vai tiešā runa.		
8.	Divdabja teiciens var atrasties gan teikuma sākumā, gan vidū, gan beigās.		
9.	„Dzeja, saviļņojoša un iedvesmojoša, spēj pacelt spārnos dvēseli.” Teikumā nav divdabja teiciena.		
10.	Divdabja teiciena atdalīšanai teikumā lieto komatus vai domuzīmes.		

2. uzdevums.

1. Pasvītro divdabja teicienus! (3 p.) Uzzīmē teikumu shēmas! (3 p.)

1. Bija skaista Miķeļdiena, kad starppilsētu autobuss likumoja pa plato grants ceļu, priecīgi saceldams gaisos gan lapas, gan ceļa putekļus.

Shēma:

2. Ceļš vijās gar upi, kas ik pa laikam iznira blakus, spēlējot paslēpes.

Shēma:

3. Autobuss cienīgi nopukšķinājās, saraustījās, bremžu grožu parauts, un apstājās pie vienkāršas autobusu pieturīņas ar nolemtības pilnu nosaukumu – CILPA.

Shēma:

3. uzdevums.

Liec pieturzīmes! (8 p.) Svītriņu vietā raksti vajadzīgo līdzskaņa burtu! (4 p.)

1. Vectēvs sēdēdams pie krāsns un plē__dams skalus palika domīgs bet kalpa Miķelis teica Izgudro tik cilvēkam jaunas klaušas! Cik sen beidzām muižas rijas kult pārcie__dami visādas briesmas. Tagad dzen atkal baznīcā!
2. Saimnieks nejaucās valodās taisīdams jaunas ragavas un laiku pa laikam acis pamezdams uz kambara pusi kur varēja dzirdēt šūpuļa kārts čīkstēšanu un mazā brēkšanu.
3. Cirvis klauzēja un atsau__damies mazā puisīša brēkšanai aiz rijas ieskanējās gari vilkts nikns un reizē žēls kauciens.
4. Mūsu puisītis dzīvos sieva teica spie__dama kažokā ietīto bērnu sev klāt un ticot ka viss būs kārtībā.

(Pēc A. Grīna)

4. uzdevums.

Pasvītrotās teikuma daļas pārveido divdabja teicienā! Centies veidot vienkāršus teikumus! (8 p.) Liec pieturzīmes! (4 p.)

1. Man ir dabas dota dvēselīte, tā ir augusi brīvi, gandrīz bez veidošanas.
2. Izpratni par rakstniecību, gara izpausmi, stīgojumu es ieguvu, kad patstāvīgi studēju literatūru.
3. Bet teātris, tā kā es studēju franču teātra izpratni, man bija un palika izprieca.
4. Mans pirmais teātra pedagogs Vahtangovs mācīja, ka viss ir mūsos pašos, atklāja arī aktiera galveno uzdevumu – attīstīt un padarīt virtuozas savas sajūtas un ķermeni.

(Pēc Ē. Valtera)

1. _____
_____
2. _____
_____
3. _____
_____
4. _____
_____

5. uzdevums.

Latviešu valodā sastopami divdabja teicieni, kas kļuvuši par frazeologismiem! Izskaidro frazeologismu nozīmi! (2 p.) Katru frazeologismu iesaisti teikumā (2 p.), liec pieturzīmes! (2 p.)

1. Vēderu turēdams _____
_____

2. Zobus sakodis _____
_____

1. teikums

---

2. teikums

---

6. uzdevums.

Izlasi latviešu tautas ticējumus, kas māca cieņu pret maizi! Uzraksti nelielu (60–70 vārdu) stāstījumu „Attieksme pret maizi šodien”! (9 p.)

Iesaisti stāstījumā 2 divdabja teicienus un 1 plašāku savrupinātu grupu, kuras pamatā ir divdabis! Pasvītros tos! (3 p.)

Ticējumi

Miklu pie krāsns nesot, nesējs nedrīkst tai pagriezt mugurpusi, tad maizei sasprāgs garoza.

Kad maize cepas, nedrīkst ar muguru stāvēt pret krāsni, lai neizrādītu necieņu maizei, lai neplīstu kukuļi un maizīte labi smaržotu.

Maizi nedrīkst urbināt ar pirkstu, jo tad izbada Laimei acis.

Kad maizīte nokrīt, to paceļot, kukulis vai maizes gabaliņš jānobežo, jo tas esot nepelnīts kumoss.

Maizi ēdot, nedrīkst iet no istabas ārā, jo tad iznes svētību.

Attieksme pret maizi šodien

Iegūtais punktu skaits _____

Vērtējums _____

Skolotāja piezīmes

Vērtējums: 10 ballu skala.

Vērtēšanas kritēriji un atbildes

Nr. p.k.	Punkti	Kritēriji	Atbildes		
			Nr.	Jā	Nē
1.	10	1 punkts par katru pareizu atbildi.	1.		X
			2.		X
			3.	X	
			4.		X
			5.	X	
			6.		X
			7.		X
			8.	X	
			9.	X	
			10.		X
2.	6	1 punkts par katru pareizi pasvītrotu divdabja teicienu.	1. Pricīgi saceldams gaisos gan lapas, gan ceļa putekļus.		
		1 punkts par katru pareizi uzzīmētu teikuma shēmu.	2. Spēlējot paslēpes. 3. Bremžu grožu parauts.		
3.	12	2 punkti par pareizi saliktām pieturzīmēm katrā numurētajā piemērā (1 punkts par vienu nepareizi ieliktu pieturzīmi teikumā, 0 punktu par 2 vai vairāk nepareizi ielikām pieturzīmēm teikumā).	1. Vectēvs, <u>sēdēdams pie krāsns un plēsdams skalus</u> , palika domīgs, bet kalpa Miķelis teica: „Izgudro tik cilvēkam jaunas kļaušas! Cik sen beidzām muižas rijas kult, <u>pārciezdami visādas briesmas</u> . Tagad dzen atkal baznīcā!”		
		1 punkts par katru pareizi ierakstītu līdzskani vārdā.	2. Saimnieks nejaucās valodās, <u>taisīdams jaunas ragavas un laiku pa laikam acis pamezdams uz kambara pusi</u> , kur varēja dzirdēt šūpuļa kārts čīkstēšanu un mazā brēkšanu. 3. Cirvis klaudzēja, un, <u>atsaukdamiem mazā puisīša brēkšanai</u> , aiz rijas ieskanējās gari vilkts nikns un reizē žēls kauciens. 4. „Mūsu puisītis dzīvos,” sieva teica, <u>spiezdama kažokā ietīto bērnu sev klāt un ticot, ka viss būs kārtībā</u> . Plēsdams; pārciezdami; atsaukdamās; spiezdama.		
4.	12	1 punkts par katru pareizi izveidotu divdabja teicienu.	1. Man ir dabas dota dvēselīte, <u>augusi brīvi</u> , gandrīz bez veidošanas. 2. Izpratni par rakstniecību, gara izpausmi, stīgojumu es ieguvu, <u>patstāvīgi studējot literatūru</u> .		
		1 punkts par katru pareizi izveidotu vienkāršu teikumu.	3. Bet teātris, <u>studējot franču teātra izpratni</u> , man bija un palika izprieca. 4. Mans pirmais teātra pedagogs Vahtangovs, <u>mācīdams, ka viss ir mūsos pašos</u> , atklāja arī aktiera galveno uzdevumu – attīstīt un padarīt virtuozas savas sajūtas un ķermeņi.		
		1 punkts par katru gramatiski pareizi uzrakstītu teikumu.			

Nr. p.k.	Punkti	Kritēriji	Atbildes
5.	6	1 punkts par katru pareizi izskaidrotu frazeoloģismu. 1 punkts par katru teikumā pareizi iesaistītu frazeoloģismu. 1 punkts par katru stilistiski un gramatiski pareizi uzrakstītu teikumu.	vēderu turēdams – stipri, nevaldāmi smieties (Latviešu frazeoloģijas vārdnīca) zobus sakodis – sasprindzinot visus spēkus, ar lielu piespiešanos, paciešot ko ļoti nepatīkamu, sāpīgu (Latviešu frazeoloģijas vārdnīca)
6.	12	9 punkti par stāstījumu (sk. tabulu). 1 punkts par katru pareizi izveidotu un iesaistītu savrupinājumu.	

Vērtēšanas kritēriji stāstījumam

Punkti	Saturs	Stils	Ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas
3	Saturs atbilst tematam, domas izteiktas plānveidīgi, loģiski. Viedoklis ir argumentēts.	Dažādas teikumu konstrukcijas, viegli uztverams teksts, vārdu izvēle atbilstoša teksta saturiskajam mērķim.	1
2	Daļēji atklāts temats, plānveidīgs stāstījums, izteiktais viedoklis nepārlicinošs, trūkst argumentācijas.	Vienveidīgi teikumi, 1 vai 2 kļūdas teksta uzbūvē vai vārdu izvēlē.	2 vai 3
1	Pavirša attieksme pret tematu, stāstījums nepilnīgs, trūkst argumentācijas.	3 vai 4 kļūdas	4 vai 5
0	Darbs nav veikts. Darbs aizsākts. Grūti salasāms.	Darbs nav veikts. Vairāk par 4 kļūdām.	6 un vairāk

Vērtēšanas skala

Punkti	0–11	12–16	17–22	23–28	29–34	35–41	42–48	49–54	55, 56	57, 58
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Diagnosticējošais darbs 10. klasei latviešu valodā mācību gada sākumā

Mērķi.

1. Novērtēt skolēnu zināšanas morfoloģijā atbilstoši pamatskolas kursam.
2. Novērtēt prasmes sintaktisko konstrukciju atdalīšanā.
3. Novērtēt prasmes uzrakstīt stāstījumu, izmantojot daudzveidīgas tiešās runas teikumu konstrukcijas.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevumi

1. uzdevums. <i>Saliec tekstā pieturzīmes! (18 p.)</i>	Aizpilda darba labotājs 1. _____ 2. _____ 3. _____
2. uzdevums. <i>Svītriņu vietā ieraksti vajadzīgos burtus! (10 p.)</i>	
3. uzdevums. <i>No iekavās dotajiem vārdiem izvēlies un uzraksti pareizo! (2 p.)</i>	

1. Uz rīta pusi laiks (it kā/itkā) _____ nomācās siltuma apņemtie mākoņi atvērās un bie___s lietus stāvām straumēm sāka līt vecajā sniegā urbdams un kausēdams līdz tas izgaisa dažās stundās. 2. Kad Straumēnu ļaudis atmodās viņi redzēja vēl tikai ledu pļavās un (šurtur/šur tur) _____ uz laukiem netīru sniegu. 3. Reti izlijuši padebeši kā pūkas peldēja gaisā kas bija pilns neredzamu cīruļu un dzirdamu dziesmu. 4. **Gatvē** blakus vecajiem vītoliem gulēja daži apgā___ti koki ūdens dziļumā kustinādami savu zaru brīnišķo audumu. 5. Vārna ilgu laiku skatījās savā a___spīdumā un aizskrēja brē___dama. 6. Lielupes ledus izskat___jās slimīgi zilgans un pacelts uz au___šu viļņveidīgi šūpojās. 7. Neskaitāmi strautiņi drāzās Lielupē kuras otras puses stāva___s krasts taga___ līdzinājās ūdens **slūžām** kam pāri krīt vijīgu straumju vijas. 8. Šie strautiņi visi skrēja no laukiem saliedami Lielupē savu auglību lai uzplū___dama tā to savukārt iznēsātu pa apkārtējām pļavām.

9. Saimnieka puika kas bija u___kāpis i___tabas au___šienē noskrēja lejā skaņi klie___dams Ūdens. 10. Un tiešām laukā bija redzama sudrabaina **lāma** un vējš jau tur tirināja nelielus viļņus. 11. Vectēvs bija gluži nobažījies jo ātra sniega ku___ana nevēstīja neko labu. 12. Daudz ko piedzīvojis savā garajā mūžā viņš paredzēja lielus plūdus.

13. Malkas vedēji kas parasti a___griezās vakarā pārbrauca tikai vēlā naktī un ar gluži nomocītiem zirgiem. 14. Nakt___ bija pilna blāvas mēnesnīcas un biezas miglas vislielākās sniega ēdējas.

15. Mājās visi bija u___traukti bet tas nebija bēdu satraukums. 16. Vīri pīpes kūpin___dami un sievas sēdēdamas pie ratiņiem stāst___ja bezgalīgus stāstus par plūdu notikumiem jo visi bija šajā apvidū auguši un paši daudz piedzīvojuši un dzirdējuši.

17. Daudzi notikumi bija gadījušies pirms senseniem laikiem un iedami no mutes mutē un gludinādamies bija sasnieguši beidzot to veidu kam nekas nebija ne

pieliekams ne atņemams. 18. Jā stūrains akmeni ko upe atrauj savā i tekā ūdeņi veļ pa dziļo gultni un gludina gadu simteņus līdz tas iegūst olas maigo apaļumu.

(Pēc E. Virzas)

4. uzdevums. *Izskaidro tekstā izcelto vārdu nozīmi! (3 p.)*

4. _____

Gatve _____

Slūžas _____

Lāma _____

5. uzdevums. *Sadali vārdus pārņemšanai jaunā rindā! (2 p.)*

5. _____

Sasniegt, piecpadsmi, āksts, aiza, dzirkstis, ozols, spirti, rakstnieks, rudzi, strūklaka.

_____

_____

6. uzdevums. *Darbības vārdus iekavās uzraksti pavēles izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formā! (4 p.)*

6. _____

1. Lūdzu _____ (atcerēties) dažus nerakstītus pieklājības likumus!
2. Gaidot viesus _____ (uzkopt) dzīvokli, kā arī _____ (noslaucīt) putekļus ar mitru drānu!
3. Ejot ciemos _____ (nopirkt) ziedus!
4. Vispirms _____ (piezvanīt) draugam, lai brīdinātu par savu pēkšņo ierašanos!
5. Viesībās _____ (censties) uzvesties atbilstoši pieklājības normām!
6. _____ (Nesēties) pie galda, pirms saimnieks nav uzaicinājis to darīt!
7. _____ (Nenoklausīties) pieaugušo cilvēku sarunas!

7. uzdevums. *Izlabo stila kļūdas, pārrakstot teikumus! (10 p.)*

7. _____

Vispasaules saietā zaļie aprunāja ūdeņu piesārņošanas apturēšanu.

_____

_____

Patreiz domāju, kā priekš sevis sakrāt naudu.

_____

_____

Pulkstens deviņos sākās otrā stunda, bet tikai tagad pamožos.

_____

_____

Protu latviešu, krievu un angļu valodas.

_____

_____

Pilsēta Rīga kļūst arvien foršāka.

Viņš dzīvo uz Brīvības ielas 50. numurā.

Vai jūs interesējieties, vai viņam gribās ēst vai nē?

Lai jums labi dzīvojas gadu mijā!

Pret saviem pienākumiem viņš attiecas apzinīgi.

Globālā pasaules ekoloģiskā krīze skar arī mūsu valsti.

---

8. uzdevums. Uzraksti stāstījumu (100–120 vārdu), izsakot savu vērtējumu par kādu notikumu skolas dzīvē! Iesaisti tajā 3 tiešās runas teikumus, kuros dažādi novietota piebilde! Ievēro – pirmajā teikumā tiešā runa ir vienkāršs teikums ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem; otrajā – salikts sakārtots teikums; trešajā – salikts pakārtots teikums. Uzraksti virsrakstu! (20 p.)

8. _____

Vērtēšanas kritēriji

Uzdevums	Kritēriji	Punkti
1.	1 punkts par pareizi saliktām pieturzīmēm katrā teikumā.	18
2.	0,5 punkti par katru pareizi ierakstītu burtu.	10
3.	1 punkts par katru pareizi izvēlētu vārdu.	2
4.	1 punkts par katru pareizi izskaidrotu vārdu.	3
5.	1 punkts par 5 pareizi sadalītiem vārdiem.	2
6.	1 punkts par diviem pavēles izteismē pareizi uzrakstītiem vārdiem.	4
7.	1 punkts par katru pareizi uzrakstītu teikumu.	10

8.	1) pa 1 punktam par 3 tiešās runas teikumiem ar dažādi novietotu piebildi (3 p.); 2) pa 1 punktam par 3 dažādas uzbūves teikumiem (3 p.); 3) par atbilstošu virsrakstu bez pareizrakstības kļūdām – 2 p.; 4) par stāstījumu (sk. tabulu „Stāstījuma vērtēšanas kritēriji”) – 12 p.	20
9.	levērota rakstu darba kultūra.	1
Kopā		70

Stāstījuma vērtēšanas kritēriji

Punkti	Saturs	Stils	Ortogrāfijas kļūdas	Interpunktijas kļūdas
3	Saturs atbilst tematam, ir atspoguļots kāds notikums skolas dzīvē. Domas izteiktas loģiski, plānveidīgi, ir pamatotas.	Dažādas stilistiski iederīgas teikumu konstrukcijas. Viegli uztverams teksts. Pieļaujama viena neprecizitāte vārdu izvēlē.	Nav	1
2	Saturs daļēji atbilst tematam. Izteiktās domas pamatotas, bet atkārtojas.	Vienveidīgi teikumi. Viena vai divas kļūdas teksta uzbūvē vai vārdu izvēlē.	1	2
1	Izteikts pretrunīgs viedoklis. Domas nepamatotas vai haotiskas.	Trīs vai četras stila kļūdas.	2 vai 3	3 vai 4
0	Darbs neatbilst tematam. Tekstā paustā doma nav uztverama.	Piecas vai vairāk stila kļūdas.	Vairāk par 3	Vairāk par 4

Vērtēšanas skala

Punkti	0-24	25-40	41-59	60-70
Līmenis	nepietiekams	pietiekams	optimāls	augsts

Līmeņu apraksts

Līmenis	Apraksts
Augsts	Skolēns spēj veiksmīgi un precīzi izmantot zināšanas un prasmes latviešu valodas jautājumos. Stāstījumā spriedumi ir argumentēti, patstāvīgi un oriģināli.
Optimāls	Skolēnam ir labas pamatzināšanas un prasmes latviešu valodas jautājumos. Stāstījumā izmanto iegūtās zināšanas, spriedumi pārsvarā loģiski, ir dažas kļūdas vārdu un to formu izvēlē, ortogrāfijā, interpunkcijā.
Pietiekams	Skolēns ir apguvis latviešu valodas jautājumus reproducēšanas līmenī. Stāstījumā izteiktais viedoklis un secinājumi ir vienkāršoti, lieto vienkāršus valodas līdzekļus, bieži kļūdās ortogrāfijā un interpunkcijā.
Nepietiekams	Skolēns fragmentāri apguvis latviešu valodas jautājumus. Stāstījumā viedoklis nav izteikts vai formulēts neskaidri, valodas kļūdas traucē uztvert darba saturu.

13. Praktiski vērtēšanas ieteikumi literatūras stundām

Skolēnu sasniegumu vērtēšana 5. klasē

Temats – literārā pasaka

Vērtēšanas modelis

Stunda	Formatīvā vērtēšana	Punkti	Summatīvā vērtēšana
1.	Pašnovērtējums „Ko es zinu par literārajām pasakām”		
2.	Monologruna „Manas rotaļlietas stāsts”.	12	
3.	Scenārija „Rotaļlietu balle” izstrādāšana.	12	
4., 5.	Pārbaudes darbs par A. A. Milna pasaku „Vinnijs Pūks un viņa draugi”.	34	Vērtējumu veido iepriekš iegūto un pārbaudes darbā saņemto punktu summa.
Kopā			58 punkti

Vērtēšanas skala

Punkti	0–10	11–20	21–28	29–33	34–38	39–43	44–48	49–52	53–56	57, 58
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

1. stunda

Pašnovērtējums „Ko es zinu par literārajām pasakām”

Mērķis: noskaidrot, ko skolēni zina par literārajām pasakām.

Laiks: 20 minūtes.

Uzdevumi

*Apskati grāmatu vākus
un pasaki to autorus
un nosaukumus!*

Atbildi uz jautājumiem!

1. Nosauc trīs pasaules literāro pasaku autorus un viņu pasakas! (6 p.)

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

2. Nosauc trīs latviešu autorus un viņu literārās pasakas! (6 p.)

- 1) _____
  - 2) _____
  - 3) _____
-

3. Uzraksti, kāpēc cilvēki joprojām tic pasakām, stāsta un lasa tās! (2 p.)

---

4. Izvēlies divus literāro pasaku varoņus un raksturo tos, nenosaucot vārdā! (4 p.)

(Piemēram: „Viņš ir vīrietis labākajos gados, ar propelleru uz muguras, labākais Brālīša draugs”. Atbilde – Karlsons no A. Lindgrēnas pasakas „Brālītis un Karlsons, kas dzīvo uz jumta”.)

Izvēlies kādu pasaku varoni un uzraksti par viņu piecindi pēc parauga! (5 p.)

1. Literārais varonis, literārās pasakas nosaukums un autors.
2. Trīs īpašības, kas raksturo tēlu.
3. Trīs darbības, kas raksturo tēlu pasakā. (Darbības var aprakstīt izvērsti, lai atklātos zināšanas par pasakas tēlu.)
4. Frāze, kas izsaka literārā tēla būtību.
5. Sinonīms literārajam varonim.

Piemērs.

1. Sarkangalvīte brāļu Grimmu pasakā „Sarkangalvīte un vilks”.
2. Drosmīga, jautra, naiva.
3. Dodas cauri mežam apciemot slimo vecmāmiņu, lasa ogas, satiek vilku.
4. Meitene ar sarkanu cepurīti.
5. Brāļu Grimmu skaistās pasakas tēls.

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Jautājumi	Punkti	Kritēriji
1.	6	Par katru pareizi nosauktu pasaules pasaku autoru – 1 punkts, par katru pasakas nosaukumu – 1 punkts.
2.	6	Par katru pareizi nosauktu latviešu pasaku autoru – 1 punkts, par katru pasakas nosaukumu – 1 punkts.
3.	2	Skolēns norādījis literāro pasaku galvenās pazīmes un minējis kādu piemēru – 2 punkti. Ja skolēns tikai norādījis, ka pasakas lasīt ir interesanti, tajās pausta kāda doma u. tml. – 1 punkts.
4.	4	Par katru precīzu un izvērstu pasakas varoņa raksturojumu – 2 punkti. Ja skolēns daļēji raksturojis varoni (aprakstījis tā portretu vai nosaucis tikai kādu no īpašībām (piemēram, „Viņš ir vīrs ar propelleri uz muguras”) – 1 punkts.
5.	5	1 punkts par katru rindu – ja tā ir izvērsta un atspoguļo zināšanas par pasaku.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–10	11–23
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

2. stunda

Monologruna „Manas rotaļlietas stāsts”

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi radoši veidot monologrunu, izmantojot latviešu valodas stundās iegūtās zināšanas.

Laiks: 40 minūtes.

(Mājas darbs. Iejusties savas mīļākās rotaļlietas tēlā un uzrakstīt monologrunu. Darbu var skaisti noformēt.)

Skolēni sadalās grupās un lasa savus darbus. Pēc tam novērtē cits cita paveikto (pēc monologrunas vērtēšanas kritērijiem).

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	3 punkti	2 punkti	1 punkts
Runas saturs	Saturs atbilst tematam. Mērķtiecīgi veidota monologruna. Stāstījums pārdomāts, plānveidīgs.	Saturs atbilst tematam. Pietrūkst mērķtiecības un plānveidības.	Skolēns ir veidojis monologrunu, taču nepārdomāti un virspusēji.
Runas uzbūve	Plānveidīgi izstrādāta monologruna, ir ievads, pietiekami plašs iztirzājums un nobeigums.	Daļēji izplānota monologruna. Kāda no stāstījuma daļām nav pilnībā izstrādāta.	Haotiska monologruna.
Valoda	Bagāts vārdu krājums, tēlaina valoda.	Pietiekami plašs vārdu krājums.	Vienveidīga, nabadzīga valoda.
Izteiksmes veids lasījumā	Daudzveidīgi teikumi. Pārlicinošs, izjūsts lasījums.	Cenšas izmantot dažādus teikumu veidus un mainīt intonāciju.	Vienveidīgi, pārsvarā stāstījuma teikumi, vienmuļš lasījums.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–5	6–12
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

3. stunda

Scenārija „Rotaļlietu balle” izstrādāšana

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi izstrādāt scenāriju un to inscenēt.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevumi

Darbs grupās

Izdomājiet atbilstošu grupas nosaukumu!

Kad klasē ir izskanējuši rotaļlietu stāsti, skolēni tiek rosināti sadalīties grupās citādi nekā iepriekš. Skolēni sadalās tā, lai katrā grupā būtu pārstāvētas dažādas rotaļlietas, piemēram, zilonītis, pele, bebrs, sunītis, un izdomā grupai nosaukumu („Dzīvnieku sēta”, „Miļākie dzīvnieciņi”, „Lidojošais suns”).

Izstrādājiet „Rotaļlietu balle” scenāriju un inscenējiet to!

Visas grupas izstrādā scenāriju par vienotu tematiku (piemēram, Ziemassvētku vai Jaunā gada balle) un inscenē to. Pēc tam katra grupa prezentē savu iestudējumu. Kad visas grupas uzstājušās, tiek pārrunātas gan veiksmes, gan aspekti, kas turpmāk jāpildinveido. Sadarbībā ar skolotāju skolēni izvērtē katras minilugas tematu, tajā pausto ideju, analizē tēlus, aktierspēli, prasmi iejusties rotaļlietas tēlā, grupas sadarbību. Darbu vērtē pēc piedāvātajiem kritērijiem.

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Grupās nosaukums un izvēles pamatojums (1 punkts)	Minilugas nosaukums un izvēles pamatojums (1 punkts)	Teksta pārzināšana (2 punkti)	Izteiksmīgums (2 punkti)	Izruna (dīkija, skaļums) (2 punkti)	Aktierspēle, žesti, mīmika (2 punkti)	Grupās sadarbība (2 punkti)
1 p. par atbilstoši izdomātu grupas nosaukumu un pamatojumu.	1 p. par minilugas saturam atbilstošu nosaukumu un pamatojumu.	2 p. – skolēni pārzina tekstu, runā brīvi, pārliecinoši. 1 p. – skolēni lasa tekstu no lapas, nerunā brīvi, pārliecinoši.	2 p. – skolēni norunā savu tekstu izteiksmīgi, dažādo intonācijas. 1 p. – skolēni runā tekstu vienmuļi, nepārliecinoši, pārsakās vai nespēj precīzi izlasīt.	2 p. – skolēni pietiekami skaļi, skaidri un saprotami norunā vai nolasa minilugas tekstu. 1 p. – skolēni runā neskaidri, klusi.	2 p. – skolēni pārliecinoši iejutušies lomā, izmanto lomai atbilstošus žestus, mīmiku. 1 p. – skolēni cenšas iejusties lomā, mēģina izmantot lomai atbilstošus žestus, mīmiku.	2 p. – priekšnesuma laikā skolēni prot sadarboties, palīdz cits citam, atbalsta. Ir saskaņojuši tekstus, priekšnesums ir raits. 1 p. – skolēni nav saskaņojuši tekstus, stostās, ir nepamatotas pauzes.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–5	6–12
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

4., 5. stunda

Pārbaudes darbs par A. A. Milna pasaku „Vinnijs Pūks un viņa draugi” Mērķi.

1. Novērtēt skolēnu zināšanas par pasakas notikumiem, tēliem, viņu īpašībām un pasakas galveno domu.
2. Novērtēt skolēnu prasmi radoši izmantot iegūtās zināšanas par pasakas tēlu būtību.
3. Pārbaudīt, kā skolēni sapratuši pasakā paustās atziņas par draudzību un tās nozīmību.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevumi

1. uzdevums.

Vai pazīsti pasakas „Vinnijs Pūks un viņa draugi” varoņus? Uzraksti pareizi to vārdus! (10 p.)

Tīsurtis _____

Koferistrs _____

Pecū _____

Snēvis _____

Sneģītrē _____

Gneka _____

Etībs _____

Zēlītise _____

Nirops _____

Kūps _____

2. uzdevums.

Izvēlies kādu no varoņiem un uzraksti viņam apsveikumu dzimšanas dienā! Ievēro apsveikuma rakstīšanas nosacījumus! (8 p.)

--	--

3. uzdevums.

Uzraksti „dzīvos dzejoļus” par draugu un sevi! Iedod draugam tos novērtēt!
Uzraksti novēlējumu draugam un uzzīmē ilustrāciju! (10 p.)

_____ (autora (-es) vārds, uzvārds)

„Kad tu esi jūdzēm tālu gājis pa aukstu vēju un pēkšņi ieej kāda mājās, un tad kāds saka: „Sveiks, Pūk, tu esi atnācis taisni laikā, lai mēs mazliet uzkostu!” – un jūs uzkožat... tad diena nav vis veltīgi, bet Draudzīgi Pavadīta.”

(Alans Aleksandrs Milns, “Vinnijs Pūks un viņa draugi”)

„Dzīvais dzejolis” par draugu (netiek vērtēts)

1. **Vārds, uzvārds** _____
2. Kādas **četras iezīmes** viņu raksturo? _____
3. **Sociālais statuss, lomas** (māsa, brālis, draugs, paziņa, tuvinieks utt.) _____
4. **Mīl** (ko?) _____ (trīs lietas, cilvēkus)
5. **Jūtas** (kā?) _____ (trīs vārdi)
6. **Vajadzīgs** (kas?) _____ (trīs lietas vai cilvēki)
7. **Baidās no** (kā?) _____ (trīs lietām vai cilvēkiem)
8. **Veltī sevi** (kam?) _____ (trīs lietām vai cilvēkiem)
9. **Gribētu redzēt** (ko?) _____ (trīs lietas, cilvēkus)
10. **Dzīvo** (kur?) _____
11. **Mīļvārdiņš vai iesauka** _____

„Dzīvais dzejolis” par sevi (4 punkti)

1. **Vārds, uzvārds** _____
2. Kādas **četras iezīmes** mani raksturo? _____
3. **Sociālais statuss, lomas** (māsa, brālis, draugs, paziņa, tuvinieks utt.) _____
4. **Mīlu** (ko?) _____ (trīs lietas, cilvēkus)
5. **Jūtos** kā? _____ (trīs vārdi)

6. **Vajadzīgs** (kas?) _____
(trīs lietas vai cilvēki)
7. **Baidos no** (kā?) _____
(trīs lietām vai cilvēkiem)
8. **Veltu sevi** (kam?) _____
(trīs lietām vai cilvēkiem)
9. **Gribētu redzēt** (ko?) _____
(trīs lietas, cilvēkus)
10. **Dzīvoju** (kur?) _____
11. **Mīļvārdiņš vai iesauka** _____

Salīdziniet dzejoļus! Cik labi jūs viens otru pazīstat? Izsaki pārdomas brīvajā rakstā! (2 p.)

Novēlējums draugam. (2 p.)

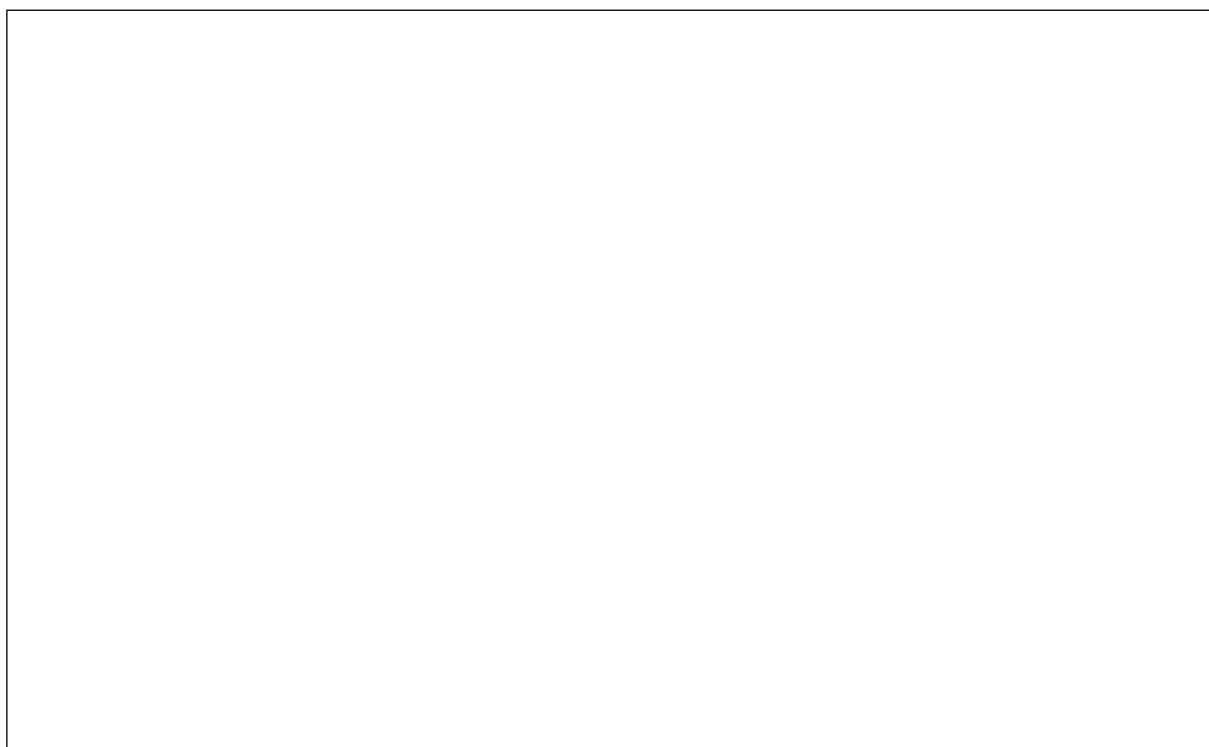

Veltījuma ilustrācija. (2 p.)

4. uzdevums.

Uzraksti, kādas atziņas par draudzību un draugiem guvi, lasot A. A. Milna pasaku „Vinnijs Pūks un viņa draugi”! Izmanto piemērus no pasakas! (3 p.)

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Uzdevums	Punkti	Kritēriji
1.	10	Par katru pareizi uzrakstītu pasakas varoņa vārdu – 1 punkts.
2.	8	Norādīts apsveikuma adresāts – 1 punkts. Norādīts apsveikšanas iemesls – 1 punkts. Uzrakstīts vēlējums – 1 punkts. Norādīta rakstīšanas vieta un laiks – 1 punkts. Ir paraksts – 1 punkts. Pareizs izvietojums un glīts rokraksts – 1 punkts. Nav pareizrakstības kļūdu – 1 punkts. Radoši izmantotas pasakā „Vinnijs Pūks un viņa draugi” gūtās zināšanas – 1 punkts.
3.	10	„Dzīvais dzejolis” par sevi (4 punkti) Darbs uzrakstīts ar izpratni. Katrā rindā pārdomāti nosaukts prasītais. Skolēns centies sevi vērtēt objektīvi – 4 punkti. Darbs veikts rūpīgi, katrā rindā atbildi veido trīs prasītās pozīcijas – 3 punkti. Darbs veikts daļēji, vienveidīgas un paviršas atbildes – 2 punkti. Virspusējas atbildes, nav uzrakstītas visas rindas – 1 punkts. Pārdomas brīvajā rakstā (2 punkti) Skolēns salīdzinājis un novērtējis „dzejoļus”, kā arī izteicis pārdomas par to, cik labi pazīst savu draugu, – 2 punkti. Skolēns daļēji veicis uzdevumu. Nav salīdzinājis „dzejoļus”, uzrakstījis tikai pārdomas – 1 punkts. Novēlējums draugam (2 punkti) Novēlējums izteikts radoši – 2 punkti. Novēlējums uzrakstīts īsi un pavirši – 1 punkts. Veltījuma ilustrācija (2 punkti) Glīti, rūpīgi uzzīmēta ilustrācija, skolēns centies sagādāt draugam patīkamu pārsteigumu – 2 punkti. Ilustrācija uzzīmēta pavirši – 1 punkts.
4.	3	Skolēns izvērsti paudis savu viedokli, pamatojumā minējis faktus no iepazītajām literārajām un tautas pasakām – 3 punkti. Nosauktas dažas pasakās gūtās atziņas, centies tās pamatot – 2 punkti. Atbilde ir pavirša, virspusēja – 1 punkts.

Uzdevums	Punkti	Kritēriji
Pareizrakstība	3	Vērtē visā darbā. Tiek ņemtas vērā skolēniem zināmas pareizrakstības situācijas. Nav pareizrakstības kļūdu – 3 punkti. Ir 1 vai 2 pareizrakstības kļūdas – 2 punkti. Pieļautas 3 pareizrakstības kļūdas – 1 punkts. Vairāk par 3 kļūdām – 0 punktu.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–16	17–34
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Skolēnu sasniegumu vērtēšana 9. klasē

Temats – K. Ulbergas-Rubīnes stāsts „Virtuālais eņģelis”

Vērtēšanas modelis

Stunda	Formatīvā vērtēšana	Punkti	Summatīvā vērtēšana	Punkti
1.	Pašnovērtējums stundas sākumā.			
2.	Pašnovērtējums stundas beigās.			
3.	Alises raksturojums.	10		
4.	Tēlainās izteiksmes līdzekļi.	14		
5.	Komikss „Viena diena Alises dzīvē bez interneta”.	5		
6.	Spilgtākās epizodes.	6		
7.	Vēstule literāram tēlam.	8		
8.	Pārliecināšanas runa.	12		
			Summatīvo vērtējumu veido formatīvās vērtēšanas darbos iegūtie punkti.	55

Vērtēšanas skala

Punkti	0–6	7–12	13–18	19–25	26–31	32–37	38–42	43–47	48–51	52–55
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

1. stunda

Pašnovērtējums

Mērķis: rosināt skolēnus pārdomāt savas zināšanas par stāstu.

Laiks: 5 minūtes.

Ieliec krustiņu pie atbilstošā apgalvojuma!

Nr. p.k.	Apgalvojums	Jā	Daļēji	Nē
1.	Es zinu, kas ir proza.			
2.	Es protu pateikt, kas ir stāsta temats.			
3.	Es protu saskatīt stāstā ietvertās problēmas.			
4.	Es zinu, kā tiek raksturoti tēli.			
5.	Es pazīstu tēlainās izteiksmes līdzekļus.			
	Es vēlos pajautāt skolotājam...			

2. stunda

Pašnovērtējums

Mērķis: noskaidrot, kam turpmākajās stundās pievēršama uzmanība, lai skolēni prastu vērtēt prozas darbu.

Laiks: 3 minūtes.

1. Stundā iemācījos

---

2. Grūtības sagādāja

---

3. Vēl nesapratu

---

3. stunda

Alises raksturojums

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi raksturot literārus varoņus, izmantojot citātus.

Laiks: 20 minūtes.

Uzdevums

Raksturo Alisi! Katrā raksturojuma veidā mini divus, tavuprāt, nozīmīgākos citātus!

Raksturojuma veidi	Citāti
Portrets	
Darbības tēlojums	
Valodas atveidojums (dialogs, monologs)	
Vides tēlojums	
Citu tēlu skatījums	

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji: par katru citātu 1 punkts. (10 p.)

Vērtēšanas skala

Punkti	0-5	6-10
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

4. stunda

Tēlainās izteiksmes līdzekļi

Mērķis: vērtēt skolēnu zināšanas par tēlainās izteiksmes līdzekļiem.

Laiks: 15 minūtes.

Uzdevums

Izraksti septiņus tēlainās izteiksmes līdzekļus un nosaki to veidu!

Datora monitors kā vizinoša acs lūkojās uz viņu. Alise izkāpa no gultas un apsēdās pie galda. Viņa taču bija izslēgusi datoru! Kā gan tas varēja būt ieslēgts?

Ķiršu baltie ziedi kā burvju spuldzītes izgaismoja tumsu zem soliņa. Alise apsēdās un galanti izņēma no somiņas cigarešu paciņu.

Alise juta, kā pār vaigiem atkal sāk ritēt asaras, bet zods kā iebiedēts ezis saraujas.

Nekas nebija mainījies, tikai viņas un klasesbiedru stādītie ķirši bija krietni paauģušies un tagad, kā līgavas izgreznojušies ar baltiem plīvuriem, svinēja pavasari.

Tēlainās izteiksmes līdzekļi	Nosaukums
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Par katru precīzi izrakstītu piemēru – 1 punkts.

Par katru pareizi nosauktu tēlainās izteiksmes līdzekli – 1 punkts.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–7	8–14
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

5. stunda

Komikss „Viena diena Alises dzīvē bez interneta”

Mērķis: novērtēt, kā skolēni izprot tekstā ietvertās atziņas.

Laiks: 20 minūtes.

Uzdevums

Izlasi tekstu!

Labi, ka bija izgudrots internets. Neglītajiem un atstumtajiem virtuālās sarunas un koķetērija bija veids, kā apliecināt sevi.

Iedomājies, kāda varētu būt Alises dzīve bez interneta! Uzzīmē komiksu „Viena diena Alises dzīvē bez interneta”! Radoši atspoguļo 5 faktus meitenes ikdienā!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Par katru attēlotu Alises ikdienas faktu komiksā – 1 punkts. (5 p.)

Vērtēšanas skala

Punkti	0-2	3-5
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

6. stunda

Spilgtākās epizodes

Mērķis: novērtēt prasmi sameklēt tekstā nepieciešamo informāciju un pamatot savu viedokli.

Laiks: 15 minūtes.

Uzdevums

Izlasi fragmentu! Atrodi un pasvītrot trīs spilgtākās epizodes! Pamato savu izvēli!

Alise nometa zemē izsmēķi, uzmina tam ar smalko augstpapēžu kurpi un, stalti izslējusies, devās uz skolas pusi.

Viņa jutās skaista. Bija gluži vienalga, ka kurpju smalkie papēži ķeras bruģakmenī, klupina un kritina. Svarīgākais bija noturēties, izturēt zobgalīgos meiteņu skatienus un izlikties nedzirdam vīpsnas un apvainojumus.

– Labvakar, Alise. Tu brīnišķīgi izskaties! – pēkšņi nezin no kurienes meitenei aiz muguras uzsauca pazīstama balss.

Alise samulsa. Varbūt izlikties, ka tā nemaz nav viņa. No somiņas uz pasauli lūkojās nevērīgi paslēpta cigarešu paciņa. Alise to ietūcīja dziļāk un lēni pagriezās.

– Labvakar, skolotāj. Vai... vai ballīte jau sākusies? – Alise izstomīja.

Skolotājam Mediņam starp pirkstiem gailēja cigaretes ogle. Viņš bija izlīdis no krūmiem, kas veidoja dzīvzogu starp skolas pagalmu un ielu.

– Atvaino, laikam nobiedēju. Biju noslēpies, lai uzvilktu dūmu. Nevaru taču savu skolēnu klātbūtnē smēķēt, – skolotājs taisnojās un sakārtoja mēteļa apkakli.

– Nē, nekas. Tikai nezināju, ka jūs smēķējat... – Alise klusi teica.

Skolotājs domīgi lūkojās uz meiteni, tad pieliecās un nospieda izsmēķi pret asfaltu.

– Mēs daudz ko viens par otru nezinām. Tavi klasesbiedri arī nezināja, ka viņu vidū ir kāda ļoti jauka un skaista meitene. Šodien uzzinās. Lai veicas! – sacīja skolotājs un aizsteidzās uz ieeju skolā.

Labākas atzīmes par pelnītajām, iedrošinājumi un uzslavas – to visu Alise saprata un ar prieku pieņēma, bet šādus vārdus varētu tulkot arī citādi...

Tuvojoties skolas durvīm, domas par divaino skolotāju pagaisa. Alise apstājās un ar skatienu meklēja pusi ogļu melniem matiem. Viņa meklēja Karbūzi.

– Kas tā tāda? – kāda meitene no paralēlklases norādīja ar pirkstu uz Alisi. Tieši tobrīd, jautri čalodamas, cauri bariņam spraucās Madara un Dacīte. Madara klušējot norādīja uz vientuļo meitenes stāvu netālu no ieejas skolā. Abas kādu brīdi skatījās, tad sačukstējās un gāja Alises virzienā.

Dacīte bija neliela auguma meitene, kastaņbrūniem plāniem matiem, kuros mūždien čumēja un mudžēja no dažādu krāsu sprādzēm un gumijām. Arī šoreiz.

Madara bija garāka, ļoti kalsna būtne. Par godu ballītei savus garos balinātos matus Madara bija pārkrāsojusi gluži melnus.

– Mūsu Alise ir sataisījies uz bērēm, nevis tusiņu, – skaļi, tā, lai dzirdētu arī visi pārējie, nostādamās blakus Alisei, teica Dacīte.

Par meitenes joku skaļi ieviedzās vienīgi Madara.

– Ar kādu diētu nodzini savu riepju? – no neveiklā klusuma centās izkļūt Madara.

– Tādām kā tu var līdzēt tikai Klaudijas Šiferes diēta. Grūti, bet izturēt varot! Iesaku, – draudzeni atbalstīja Dacīte, un abas sāka skaļi smieties.

Alise klusēja. Kaklā sakāpa kamols, bet tad viņai šķita, ka jauniešu barā pavīd melnu matu ērkulis.

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Par katru pasvītrotu epizodi – 1 punkts.

Par katru izvēles argumentāciju – 1 punkts.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–3	4–6
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

7. stunda

Vēstule literāram tēlam

Mērķis: novērtēt prasmi uzrakstīt vēstuli literāram tēlam.

Laiks: 20 minūtes.

Uzdevums

Izlasi stāsta 6. nodaļu! Uzraksti vēstuli (ap 200 vārdu) Bomžu princesei, kā viņai rīkoties pēc šādas klasesbiedru attieksmes!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Saturs	Punkti
Vēstules satura atbilstība mērķim	1
Zināšanas par adresātu, viņa domu un rīcības izpratne	1
Adresāta rīcību vērtējošs raksturojums	1
Rakstītāja attieksmes izpausme	1
Valodas aspekts	
Ortogrāfijas likumu ievērošana	1
Interpunkcijas likumu ievērošana	1
Forma	
Teksts izkārtots atbilstoši vēstules uzbūves prasībām	1
Darbs izpildīts glīti un kārtīgi	1

Vērtēšanas skala

Punkti	0–4	5–8
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

8. stunda

Pārliecināšanas runa

Mērķis: novērtēt prasmi atrast nepieciešamo informāciju, sagatavot runas tekstu un uzstāties.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

Izlasi tekstu!

Internets bija Karbūža vienīgais glābiņš, jo cilvēki nekad nezina, kas sēž otrā galā. Neviens no sarakstes dalībniekiem nezina. Nenojauš, ka svešais var būt pazīstams, bet pazīstamais gluži svešs.

No interneta kafejnīcas, zobenu cirtienus un revolvera šāvienus imitēdami, izskrēja mazie skolnieki. Bija atbrīvojies dators.

Sagatavo apmēram 3 minūšu garu runu par nepieciešamību Alisei ievērot drošības noteikumus interneta vidē!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

	Saturs	Runas uzbūve	Vārdu krājums un stils	Izteikšanās veids
3	Runa atbilst tematam. Informāciju sniedz, atklājot un pamatojot būtisko.	Skaidra un precīzi veidota runa.	Plašs vārdu krājums. Ievēro valodas kultūras normas. Lieto tematam atbilstošu stilu.	Skaidra vārdu izruna. Maina balss intonācijas, lai uzsvērtu teiktā jēgu.
2	Runa atbilst tematam. Saturīgs stāstījums.	Trūkst viena no plāna elementiem.	Pietiekams vārdu krājums un tematam atbilstošs stils. Dažas valodas kļūdas.	Runā lielākoties skaidri un sadzirdami. Cenšas variēt intonācijas.
1	Temata paplašinājums vai sašaurinājums.	Nav ievada un nobeiguma.	Vārdu krājums ierobežots. Pārsvārā ievēro valodas kultūras normas.	Vāji vai pārspilēti izmanto balss intonācijas.
0	Runa neatbilst tematam.	Juceklīgs stāstījums.	Pārsvārā neloģiski teikumi. Neievēro valodas kultūras normas.	Neskaidra un nesadzirdama runa.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–6	7–12
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Skolēnu sasniegumu vērtēšana 10. klasē

Temats – mūsdienu lasītāja pieredze

Vērtēšanas modelis

Stunda	Formatīvā vērtēšana	Punkti	Summatīvā vērtēšana	Punkti
1.	Stāstījums „Mana attieksme pret grāmatu”. Atgriezeniskā saite stundas beigās.	5	Skolēniem jāveic visi ar punktiem vērtējamie uzdevumi. Ja kāds darbs nav veikts, skolotājs piedāvā alternatīvu uzdevumu vērtējuma iegūšanai.	
2.	Stāstījums par grāmatu 21. gadsimta bibliotēkā.	5		
3.	Diskusija par grāmatas nozīmi mūsdienu sabiedrības un katra cilvēka dzīvē.	9		
4., 5.	Pārdomas par literāru tekstu un tā interpretāciju mākslas filmā.	15		
			Kopā	34
6., 7.			Eseja	28

1. stunda

Stāstījums „Mana attieksme pret grāmatu”

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi veidot stāstījumu par savu attieksmi pret grāmatu un lasīšanas procesu.

Laiks: 30 minūtes.

Uzdevums

(Mājas darbs. Atklāt savu attieksmi pret grāmatu zīmējumā.)

Veido 2 minūtes garu stāstījumu par savu attieksmi pret grāmatu, izmantojot zīmējumu! Stāstījumā raksturo savu pieredzi: ko, kāpēc, kad un kur, kā, cik daudz tu lasi vai nelasi?

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

5 punkti	4 punkti	3 punkti	2 punkti	1 punkts
Skolēna atbilde ir precīza, stāstījums loģisks, pamatots, tajā iekļauti visi aspekti – ko, kāpēc, kad un kur, kā, cik daudz lasa vai nelasa. Atklājas runātāja personiskā attieksme.	Skolēna atbildē trūkst viena aspekta, kāds no aspektiem nav pietiekami pamatots. Ir jūtama runātāja personiskā attieksme.	Skolēna atbildē trūkst divu aspektu. Stāstījums nepietiekami pamatots. Runātāja personiskā attieksme ir formāla.	Skolēna atbilde ir frāžaina, nav trīs vai četru vērtējamo aspektu. Stāstījums haotisks. Runātāja personiskā attieksme nav vērojama.	Skolēns darbu veicis formāli. Izskan atsevišķas emocionālas frāzes. Runātāja personiskā attieksme nav vērojama.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–2	3–5
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Atgriezeniskā saite

Mērķis: izzināt, kā skolēni stundas laikā uztvēruši klasesbiedru stāstījumus un kādi secinājumi izveidojušies.

Laiks: 7 minūtes.

Uzdevums

Skolēni izveido piecas grupas. Katrai grupai jāatbild uz vienu jautājumu: kāpēc lasa (1.), kad un kur lasa (2.), ko lasa (3.), kā lasa (4.) un cik daudz lasa (5.)? Kad skolēni apspriedušies, katras grupas pārstāvis nāk pie tāfeles un uzraksta secinājumus.

2. stunda

Stāstījums par grāmatu 21. gadsimta bibliotēkā

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi veidot stāstījumu par grāmatu kā laikmetu raksturojošu iezīmi.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

Veido 2 minūšu garu stāstījumu par savdabīgu 21. gadsimta bibliotēku, kurā katrs lasītājs drīkst ievietot tikai vienu izlasītu grāmatu! Pasaki tās autoru, nosaukumu, žanru un sarakstīšanas laiku! Pastāsti, kad šo grāmatu lasīji, un pamato tās nozīmi bibliotēkā!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

5 punkti	4 punkti	3 punkti	2 punkti	1 punkts
Skolēna atbilde ir precīza, stāstījums loģisks, pamatots, tajā iekļauti visi uzdevuma nosacījumi – grāmatas autors, nosaukums, žanrs, sarakstīšanas laiks un grāmatas nepieciešamība bibliotēkā. Skolēns prot ieinteresēt potenciālos lasītājus.	Skolēna atbildē trūkst viena aspekta, kāds no aspektiem nav pietiekami pamatots. Skolēns prot ieinteresēt potenciālos lasītājus.	Skolēna atbildē trūkst divu aspektu. Stāstījums nepietiekami pamatots. Skolēna attieksme formāla.	Skolēna atbilde ir frāžaina, nav izpildīti trīs uzdevuma nosacījumi. Stāstījums haotisks. Skolēns neparāda savu attieksmi.	Skolēns darbu veicis formāli. Izskan atsevišķas emocionālas frāzes. Skolēns neparāda savu attieksmi.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–2	3–5
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

3. stunda

Diskusija par grāmatas nozīmi mūsdienu sabiedrības un katra cilvēka dzīvē

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi sagatavoties diskusijai un argumentēt viedokli.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

(Mājas darbs. Skolēniem jāsadala 4 grupās un katram jāatrod 3 fakti, kas atklāj sabiedrības, ģimenes un konkrēta cilvēka interesi par grāmatu lasīšanu mūsdienās. Var salīdzināt sabiedrības attieksmi pret literatūru dažādos laika periodos.)

Diskutējiet, kāda ir grāmatas nozīme mūsdienu sabiedrības un katra cilvēka dzīvē!

Laiks: katrai grupai 10 minūtes.

Diskusijas shēma

1. aplis

- Grupa A diskutē ar grupu B.
- Katrs grupas C dalībnieks vērtē kādu grupas A dalībnieku.
- Katrs grupas D dalībnieks vērtē kādu grupas B dalībnieku.

2. aplis

- Grupa C diskutē ar grupu D.
- Katrs grupas A dalībnieks vērtē kādu grupas D dalībnieku.
- Katrs grupas B dalībnieks vērtē kādu grupas C dalībnieku.

Novērošanas karte

Skolēna vārds, uzvārds _____, vērotājs _____

Ko vērtē	Kritēriji	Punkti
Faktu atlase diskusijā	Fakts atbilst tematam, auditorijas sagatavotībai un zināšanu līmenim.	
	Fakti precīzē aplūkojamo problēmu, atklāj dažādus viedokļus.	
	Fakti ir pārliecinoši un aktuāli.	
	Fakti nav tendenciozi.	
Diskusijas noteikumi	Diskusijas dalībnieki runā par tematu.	
	Viedokli ne tikai izsaka, bet arī pamato.	
	Runājot nepārtrauc cits citu, ir korekti.	
	Uzdod būtiskus jautājumus.	
	Lieto literāro valodu.	

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Par katru faktu un diskusijas noteikumu punkta ievērošanu – 1 punkts. (9 punkti)

Vērtēšanas skala

Punkti	0–4	5–9
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

4., 5. stunda

Pārdomas par literāru tekstu un tā interpretāciju mākslas filmā

Mērķis: pārbaudīt skolēnu prasmi vērtēt literāra darba interpretāciju mākslas filmā.

Laiks: teksta lasīšanai un filmu fragmentiem – 35 minūtes, pārdomu darbam – 45 minūtes.

Uzdevums

Izlasi F. S. Fildžeralda darba „Neticamais stāsts par Bendžaminu Batonu” fragmentus un noskaties filmas fragmentus!

1. (..) „Es gribu redzēt savu bērnu!” misters Batons gandrīz vai kļiedza, atrazdamies uz sabrukuma sliekšņa. (..) „Nu tad ,” misters Batons izdvesa, „kurš ir manējais?” „Šis!” noteica māsa.

Mistera Batona skatiens sekoja viņas izstieptajam pirkstam, un, lūk, ko viņš ieraudzīja. Ietīts apjomīgā, baltā segā, teju vai iestūķēts gultiņā ar stūķēšanu, tur sēdēja gadus septiņdesmit vecs vīrs. Plānie mati bija gandrīz balti, no zoda nokarājās gara dūmu krāsas bārda, kas muļķīgi šūpojās šurpu turpu vēsmiņā, kura vilka no loga. Viņš pacēla pret misteru Batonu nespodras, izbalējušas acis, kurās vīdēja neizpratnes pilns jautājums. (..)

Mākslas filmas „Neticamais stāsts par Bendžaminu Batonu” (2008) fragments (00:08–00:15)

2. (..) izplatījās vēsts par mis Hildegardes Monkrīfas saderināšanos ar misteru Bendžaminu Batonu (es saku – „izplatījās vēsts”, jo ģenerālis Monkrīfs pateica, ka drīzāk nodursies ar savu zobenu nekā izziņos šo saderināšanos), un satraukums Baltimoras sabiedrībā sasniedza drudžainu kulmināciju. Gaismā atkal tika celts stāsts par Bendžamina piedzimšanu, un, pavairotu dēkainos un neticamos veidos, skandāla vēji iznēsāja to pa pilsētu. Klīda baumas, ka Bendžamins patiesībā esot Rodžera Batona tēvs, ka viņš esot Rodžera Batona brālis, kas četrdesmit gadus nosēdējis cietumā, ka viņš esot maskējies Linkolna slepkava Džons Vilkss Būts, visbeidzot, ka viņam uz galvas dīgstot divi mazi konusveida radziņi.

Ņujorkas avīžu svētdienas pielikumi papildināja to visu ar fascinējošiem zīmējumiem, kuros Bendžamina batona galva bija piestiprināta zivij, čūskai un pēdīgi misīņa ķermenim. Presē viņš iemantoja iesauku „Merilindas noslēpums”. Turpretī patiesais stāsts tikpat kā nekļuva zināms, kā jau tas parasti notiek (..).

(..) Pēc gada Rosko dēls sāka mācīties pirmajā klasē, bet Bendžamins palika bērnu dārzā. Viņš jutās ļoti laimīgs. Lāgiem, kad citi knēveļi stāstīja, par ko kļūs, kad izaugs lieli, pār Bendžamina sejiņu pārlaidās ēna, it kā viņš miglainā, bērnišķīgā veidā apjēgtu, ka uz pašu tas neattieksies nekad. (..)

Mākslas filmas „Neticamais stāsts par Bendžaminu Batonu” (2008) fragments (01:09–01:13)

3. (..) Bērna miegu netraucēja nekādas nepatīkamas atmiņas; neatausa ne krāsainais koledžas laiks, ne tie spožie gadi, kad viņš bija saviļņojis daudzu meiteņu sirdis. Bija tikai baltās, drošās šūpuļa sienas un Nana, un vīrietis, kas reizēm ienāca paskatīties, un jauka, liela, oranža bumba, uz kuru Nana norādīja īsi pirms diendusas un

kuru sauca par sauli. Kad saule aizgāja, plakstiņi kļuva smagi – un nebija nekādu sapņu, nekādu sapņu, kas viņu vajātu. (..)

(..) Tad satumsa viss, un baltais šūpulītis un miglainās sejas, kas kustējās pār viņu, un siltā, saldā piena smarža izzuda no viņa apziņas pavisam.

Mākslas filmas „Neticamais stāsts par Bendžaminu Batonu” (2008) fragments (02:34–02:46)

Uzraksti pārdomas par literārā darba interpretāciju mākslas filmā!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Saturs, argumentācija				
5 punkti	4 punkti	3 punkti	2 punkti	1 punkts
Saturs precīzs, spriedumi pamatoti un loģiski. Ir nosauktas un raksturotas abu mākslas veidu kopīgās un atšķirīgās saturiskās iezīmes. Ir nosauktas un raksturotas abu mākslas veidu tēlu kopīgās un atšķirīgās iezīmes.	Saturs precīzs, spriedumi pārsvarā pamatoti un loģiski. Ir nosauktas un raksturotas abu mākslas veidu kopīgās vai atšķirīgās saturiskās iezīmes. Ir nosauktas un raksturotas abu mākslas veidu tēlu kopīgās vai atšķirīgās iezīmes.	Saturs nav precīzs, tiek runāts arī par nebūtiskām lietām; spriedumi daļēji pamatoti. Daļēji nosauktas abu mākslas veidu kopīgās un/vai atšķirīgās saturiskās iezīmes, mēģina tās raksturot. Daļēji nosauktas abu mākslas veidu tēlu kopīgās un/vai atšķirīgās iezīmes, mēģina tās raksturot.	Saturs haotisks; spriedumi nav pamatoti un loģiski. Daļēji nosauktas abu mākslas veidu kopīgās un/vai atšķirīgās saturiskās iezīmes, tās netiek raksturotas. Daļēji nosauktas abu mākslas veidu tēlu kopīgās un/vai atšķirīgās iezīmes, tās netiek raksturotas.	Saturs frāžains, darbs veikts formāli. Nav nosauktas un raksturotas abu mākslas veidu kopīgās un atšķirīgās saturiskās iezīmes. Nav nosauktas un raksturotas abu mākslas veidu tēlu kopīgās un atšķirīgās iezīmes.
Darba struktūra, stils				
Darba struktūra ir loģiska, ievēroti tekstveides pamatprincipi. Tematam un stilam atbilstošs vārdu krājums, daudzveidīgas teikumu konstrukcijas. Nav stila kļūdu.	Darba struktūra ir loģiska, pārsvarā ievēroti tekstveides pamatprincipi. Tematam un stilam pārsvarā atbilstošs vārdu krājums, daudzveidīgas teikumu konstrukcijas. 1 stila kļūda.	Darba struktūrā vietām nav loģikas, daļēji ievēroti tekstveides pamatprincipi. Tematam un stilam daļēji atbilstošs vārdu krājums, pārsvarā vienvēidīgas teikumu konstrukcijas. 2 vai 3 stila kļūdas.	Darba struktūra nav loģiska, ir ievēroti daži tekstveides pamatprincipi. Tematam un stilam daļēji atbilstošs vārdu krājums, vienvēidīgas teikumu konstrukcijas. 4 vai 5 stila kļūdas.	Darba struktūra nav loģiska, nav ievēroti tekstveides pamatprincipi. Tematam un stilam neatbilstošs vārdu krājums, vienvēidīgas teikumu konstrukcijas. 6 vai 7 stila kļūdas.
Pareizrakstība				
Pieļaujama 1 kļūda.	2 vai 3 kļūdas.	4 vai 5 kļūdas.	6 vai 7 kļūdas.	8 vai 9 kļūdas.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–7	8–15
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Vērtēšanas skala no 1. līdz 5. stundai

Punkti	0–4	5–7	8–11	12–15	16–19	20–23	24–26	27–29	30–32	33, 34
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

6., 7. stunda

Eseja

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi rakstīt eseju, izmantojot stundās iegūtas zināšanas un prasmes.

Laiks: 80 minūtes.

Uzdevums

Uzraksti eseju „Grāmata ir/nav vērtība mūsdienu sabiedrības dzīvē”! Izmanto gan mācību stundās apgūto, gan savu pieredzi!

Vērtējums: 10 ballu skala.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji		Jā	Drīzāk jā	Drīzāk nē	Nē
Temata izpratne	Temats izprasts, patstāvīgi, radoši, oriģināli spriedumi, atziņas, vērtējums. Skaidri redzama autora pozīcija, ir savs viedoklis.	6	4	2	0
Argumentācija	Skolēns mērķtiecīgi izvēlas faktu materiālu, tas atspoguļo arī mācību stundās iegūto informāciju, to papildina ar saviem faktiem un spriedumiem.	6	4	2	0
Plānojums	Ievērota darba uzbūve. Mērķtiecīgs plānojums, atbilst darba saturam.	3	2	1	0
Vārdu krājums, stils	Tematam atbilstoša valoda, daudzveidīgas teikumu konstrukcijas. Nav stila kļūdu.	3	2	1	0

Punkti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas	14	13	11 vai 12	9 vai 10	7 vai 8	5 vai 6	3 vai 4	2	1	0

Vērtēšanas skala

Punkti	0-2	3-5	6-8	9-11	12-15	16, 17	18, 19	20-23	24-26	27, 28
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Skolēnu sasniegumu vērtēšana 10. klasē

Temats – skaistais, neglītais, absurda, komiskais literatūrā

Vērtēšanas modelis

Stunda	Formatīvā vērtēšana	Punkti	Summatīvā vērtēšana	Punkti
1.	Secinājumi par skaistā izpausmēm latviešu tautasdziesmās. Atgriezeniskā saite stundas beigās.	6	Skolēniem jāveic visi uzdevumi. Ja kāds no tiem nav veikts, skolotājs piedāvā alternatīvu uzdevumu.	
2.	Kolāža „Skaistais mūsdienu pasaulē”.	5		
3.	Dzejoļu analīze.	8		
4.	Dziesmu tekstu interpretācija. Atgriezeniskā saite stundas beigās.	6		
5.	Radošā rakstīšana.	5		
6.	Lomu spēle – komiskais.	6		
7.	Parodija.	6		
Kopā			42	

1. stunda

1. Secinājumi par skaistā izpausmēm latviešu tautasdziesmās

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi strādāt ar informāciju un veidot secinājumus.

Laiks: 15 minūtes.

Uzdevums

(Mājas darbs. Atrast 3 latviešu tautasdziesmas, kurās raksturots cilvēka ārējais skaistums, 3 tautasdziesmas par dabas skaistumu un 3 – par vidi, kurā dzīvoja latvietis.)

Uzraksti par latviešu skaistuma izpratni tautasdziesmās! Pamato domas ar 3 no sameklētajām tautasdziesmām! Izveido 3 secinājumus!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Jā	Daļēji	Nē
Domas pamatotas ar 3 tautasdziesmām.	2	1	0
Ir izveidoti 3 secinājumi par skaistuma izpratni.	2	1	0
Tautasdziesmas ilustrē secinājumus par senā latvieša skaistuma izpratni.	2	1	0

Vērtēšanas skala

Punkti	0–3	4–6
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Atgriezeniskā saite

Mērķis: noskaidrot, kā skolēni izpratuši stundas tematu.

Uzdevums

Kopā ar klasesbiedru izdomājiet stundas svarīgāko atziņu! Uzrakstiet to vienā teikumā!

2. stunda

Kolāža „Skaistais mūsdienu pasaulē”

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi paust viedokli mākslinieciskos tēlos, aktualizējot savu pieredzi par skaistā izpratni mūsdienu sabiedrībā.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

(Mājas darbs. Izveidot kolāžu, kurā atspoguļota mūsdienu cilvēka izpratne par skaisto. Skolotājam jāizskaidro kolāžas būtība, jāvienojas par formātu.)

Izstāsti savas kolāžas ideju klasesbiedriem (apmēram 2 minūtes)! Sarīkojiet klasē kolāžu izstādi!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kolāžas vērtējums	Darbs atbilst kolāžas būtībai.	1 punkts
	Kolāža atspoguļo skolēna izpratni par skaisto.	1 punkts
	Darbā jūtama skolēna attieksme.	1 punkts
Darba aizstāvēšana	Skolēns prot izstāstīt savas kolāžas ideju.	1 punkts
	Skolēns spēj ieinteresēt klausītājus.	1 punkts

Vērtēšanas skala

Punkti	0–2	3–5
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

3. stunda

Dzejoļu analīze

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi analizēt dzejoļus.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

Izlasi latviešu autoru dzejoļus! Salīdzini:

- kā dzejnieki risina mīlestības tēmu;
- kādas ir dominējošās noskaņas;
- kādas kopīgas iezīmes saskatāmas abos dzejoļos;
- kādas atšķirīgas iezīmes saskatāmas abos dzejoļos!

Fricis Bārda „Mīlestība”

Es jautāju mūžībai: kas mīlestība ir, kas ir viņa, neizprotamā?
Un mūžība man deva šādu atbildi:
Mīlestība un atziņa ir viens, un ciešanas ir viņu mērs.
Ciešanas un laime ir viens, un skaistums ir viņu mērs.
Skaistums un bezgalība ir viens, un dzīvība ir viņu mērs.
Dzīvība un nāve ir viens, un mūžība ir viņu mērs.
Mūžība un mīlestība ir viens, un Dievība ir viņu mērs.
Es jautāju mūžībai, kas mīlestība ir, un mūžībai nebij
vārda, ar ko atbildēt...

Vizma Belševica

***

Tu biji kails un vēju aplauzts koks,
Es – lapots tītenis ar ziliem ziedu zvaniem,
Pie stumbra rētainā, kas smalkām stīgām plok.
Nu pilni tavi zari ziediem maniem.

Nu dūc ap tevi atkal bišu spiets
Un putni ligzdo zaļo lapu ēnā.
Tu stāvu raženo pār upes dzelmi liec
Un spoguļojies ilgi viltī rēnā.

Tev liekas, ka tu salapojis pats,
Tu gribi izrauties no manu stīgu skavām...
Dreb sāpēs tītenis, un zila zieda acs
Lej asaras pār lapu rokām tavām.

Bet ciešāk vēl pie raupjā stumbra plok,
Vēl maigāk zvana ziliem ziedu zvaniem:
Es aiziet nevaru no tevis, sausais koks,
Lai kails tu nepaliec bez lapu lokiem maniem!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Jā	Daļēji	Nē
Skolēns precīzi spēj nosaukt un raksturot būtiskāko temata risinājumā abos dzejoļos.	2	1	0
Nosauc un raksturo katra dzejoļa dominējošo noskaņu.	2	1	0
Saskata, spēj nosaukt un raksturot kopīgās iezīmes abos dzejoļos.	2	1	0
Saskata, spēj nosaukt un raksturot atšķirīgās iezīmes abos dzejoļos.	2	1	0

Vērtēšanas skala

Punkti	0-4	5-8
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

4. stunda

Dziesmu tekstu interpretācija

Mērķis: novērtēt skolēnu spēju izprast absurds tekstus.

Laiks: 35 minūtes.

Uzdevums

Noklausies R. Gobziņa dziesmas:

- „Aka” (pieejams <http://www.youtube.com/watch?v=Py9yDaF7BDo>),
- „Gāju vakarā uz māju” (pieejams <http://www.youtube.com/watch?v=CeOsBQIHGr8>),
- „Vilkam gous nokoda kāju” (pieejams <http://www.youtube.com/watch?v=7HjtdYyr9yM>).

Analizē dziesmu tekstus, meklējot neparastas idejas, kopsakarības vai racionālu izskaidrojumu! Nosauc tekstu kopīgās un atšķirīgās pazīmes! Izskaidro autora nolūku šādu tekstu radīšanā!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Jā	Daļēji	Nē
Skolēns raksturo dziesmu tekstus.	2	1	0
Skolēns nosauc tekstu kopīgās un atšķirīgās pazīmes.	2	1	0
Skolēns raksturo dziesmu autora nolūku.	2	1	0

Vērtēšanas skala

Punkti	0-3	4-6
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Atgriezeniskā saite

Mērķis: izzināt, kāda ir skolēnu attieksme pret absurda tekstiem.

Laiks: 5 minūtes.

Uzdevums

Saceri dziesmas tekstu RAP stilā, lai parādītu savu izpratni par absurda tekstiem!

5. stunda

Radošā rakstīšana

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi saskatīt dažādas lietas un parādības neparastā kontekstā un pamatot savas domas.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

Kļūsti par absurda teksta autoru! Apraksti kādu neparastu tēlu, tā dzīvesstāstu un darbību neierastā situācijā, piemēram, piedzīvojot negaidītu notikumu vai satiekot citus savādniekus! Izmanto valodas savdabību teksta emocionalitātes paspilgtināšanai!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

5 punkti	4 punkti	3 punkti	2 punkti	1 punkts
Skolēna darbs ir radošs, saistošs. Autors izvēlējies neikdienišķu tēlu ar neparastu dzīvesstāstu. Radītais tēls ir spilgts, paradokšāls. Darbā izveidojas absurda situācija.	Skolēna darbs ir saistošs, interesants, taču pietrūkst kāda no aspektiem (neikdienišķas situācijas, neparasta tēla, absurdas situācijas).	Skolēna darbs rada interesi, bet nav izstrādāts pilnībā. Trūkst divu būtisku aspektu. Absurda situācija aizstāta ar fantāstikas vai piedzīvojuma aprakstu.	Skolēna darbs liecina par vēlmi radīt neparastu tēlu un situācijas, taču kopējais iespaids ir sadzīvīgs. Centies radīt absurda situāciju, bet tā nav izveidojusies.	Skolēns darbu veicis formāli. Izskan atsevišķas emocionālas frāzes. Nav absurdas situācijas.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–2	3–5
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

6. stunda

Lomu spēle – komiskais

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi iejusties tēlos, parādīt izpratni par komisko.

Laiks: 40 minūtes (15 minūtes sagatavošanās procesam, katrai situācijas izrādīšanai – aptuveni 3 minūtes).

Uzdevums

Izlasi U. Zemzara miniatūras „Izjūtu ainavas”!

Sadalieties grupās, sagatavojiet lomas, situāciju un izspēlējiet to!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Jā	Daļēji	Nē
Skolēns ir izpratis, kas nosaka komiskā tēla būtību.	2	1	0
Loma atspoguļo izpratni par komisku situāciju.	2	1	0
Lomu spēlē jūtama skolēna ieinteresētība.	2	1	0

Vērtēšanas skala

Punkti	0–3	4–6
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

7. stunda

Parodija

Mērķis: vērtēt skolēnu spēju izprast humoristiskus un satīriskus darbus.

Laiks: 15 minūtes.

Uzdevums

Uzraksti divas četrriņdes vai divus reklāmas tekstus par kādu skolas dzīvē kritizējamu parādību!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Jā	Daļēji	Nē
Skolēns ir uzrakstījis divas četrriņdes vai divus reklāmas tekstus par tēmu.	2	1	0
Darbā izteiktais saturs izvēlēto parādību vērtē kritiski.	2	1	0
Parādības raksturotas, izmantojot komiskā vai satīriskā elementus, skolēns izprot to nozīmi.	2	1	0

Vērtēšanas skala

Punkti	0–3	4–6
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Vērtēšanas skala no 1. līdz 7. stundai

Punkti	0–4	5–8	9–13	14–19	20–25	26–29	30–33	34–36	37–39	40–42
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Skolēnu sasniegumu vērtēšana 10. klasē

Temats – cildenais, zemiskais, traģiskais, dramatiskais literatūrā

Vērtēšanas modelis

Stunda	Formatīvā vērtēšana	Punkti	Summatīvā vērtēšana	Punkti
1., 2.	Pārbaudes darbs – literārs teksts un tā interpretācija.	13	Skolēniem jāveic visi uzdevumi. Ja kāds no tiem nav veikts, skolotājs piedāvā alternatīvu uzdevumu.	
3., 4.	Ziņojums par A. Upīša novelēm.	8		
5.	Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi J. Jaunsudrabiņa tēlojumā „Piemini Latviju!”	10		
6.	M. Zīverta lugas „Kāds, kura nav” skatu iestudēšana.	8		
Kopā			39	

1, 2. stunda

Pārbaudes darbs – literārs teksts un tā interpretācija

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi vērtēt pasaules literatūras klasikas nozīmi cildenā atspoguļojumā.

Laiks: 25 minūtes.

Uzdevumi

(Mājas darbs. Izlasīt E. Hemingveja stāstu „Sirmgalvis un jūra” un, ja iespējams, noskatīties mākslas filmu.)

Izvērtē E. Hemingveja darba „Sirmgalvis un jūra” nozīmi pasaules literatūrā!

Cildenais E. Hemingveja darbā „Sirmgalvis un jūra”

1. Kāda ir Santjago dzīves filozofija? Nosauc trīs stāsta epizodes, kurās tā atklājas! (6 p.)

---

2. Nosauc un raksturo divas situācijas vai cilvēku rīcību, kura būtu uzskatāma par cildenu! (4 p.)

---

3. Nosauc trīs iemeslus, kāpēc E. Hemingveja stāsts tiek uzskatīts par pasaules literatūras šedevru! (3 p.)

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

1. uzdevumā par katru nosauktu epizodi – 1 punkts, par katru epizodes pamatojumu – 1 punkts (skolēns var pamatot savu atbildi arī ar filmas epizodēm). (6 punkti)
2. uzdevumā par katru nosauktu situāciju – 1 punkts, par katru pamatojumu – 1 punkts (skolēns var pamatot savu atbildi arī ar filmas epizodēm). (4 punkti)
3. uzdevumā par katru nosauktu iemeslu – 1 punkts. (3 punkti)

Vērtēšanas skala

Punkti	0–6	7–13
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

3., 4. stunda

Ziņojums par A. Upīša novelēm

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi uzstāties, kā arī prasmi pamatot savu viedokli ar citātiem.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

(Mājas darbs. Izlasīt A. Upīša noveļu krājuma „Kailā dzīvība” noveles „Kailā dzīvība”, „Klemansa Perjē nāve”, „Jūrā”, „Trāķietis Kilons”.)

Sadalieties pāros un sagatavojiet ziņojumu par kādu no dotajiem tematiem! Raksturojiet noveles būtību un autora ieceri! Savus spriedumus pamatojiet ar citātiem! Uzrakstiet secinājumus!

Temati

1. Vides raksturojums novelē „Kailā dzīvība”.
2. A. Upīša atziņas par dzīvības un nāves vērtību novelē „Kailā dzīvība”.
3. Adriana raksturojums dažādos noveles posmos.
4. Cilvēki, kuri ietekmē Adriana likteni novelē „Kailā dzīvība”.
5. Ar Klemansu Perjē saistītie tēli.
6. Traģiskais, dramatiskais un zemiskais novelē „Kailā dzīvība”.
7. Klemansa Perjē dēla Ogista loma novelē.
8. Dabas tēlu nozīme novelē „Jūrā”.
9. Prāta un instinktu cīņa Klāsā.
10. Hipija un Kilona raksturojums saistībā ar noveles virsrakstu.
11. Noveles „Trāķietis Kilons” epizodes, kurās atklājas „kailās dzīvības” instinkts.
12. Noveles „Klemansa Perjē nāve” darbības vides raksturojums.
13. Klemansa Perjē dzīves uzskatu un vērtību maiņa noveles gaitā.
14. Naturālisma ainu atveidojums un to nepieciešamība A. Upīša novelēs.

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Jā	Daļēji	Nē
Skolēni spēj precīzi atklāt izvirzīto problēmu, neatstāstot saturu, bet vērtējot un analizējot.	2	1	0
Skolēni atbildi pamato ar citātiem no teksta.	2	1	0
Ziņojuma nobeigumā tiek izteikti secinājumi.	2	1	0
Runa loģiska, saprotama, saistoša, ir ievērotas valodas kultūras normas.	2	1	0

Vērtējums abiem skolēniem ir vienāds, ja vien kāds no viņiem neuzskata, ka tam jābūt atšķirīgam.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–4	5–8
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

5. stunda

Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi J. Jaunsudrabiņa tēlojumā „Piemini Latviju!”

Mērķis: novērtēt skolēnu prasmi saskatīt tēlainās izteiksmes līdzekļus un skaidrot to nozīmi.

Laiks: 25 minūtes.

Uzdevums

Lasi J. Jaunsudrabiņa tēlojumu „Piemini Latviju!” un veido pārskatu par mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem tajā!

Pārskata tabula

Mākslinieciskās izteiksmes līdzeklis	Citāts	Mākslinieciskā izteiksmes līdzekļa lietojuma nozīme
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Par katru mākslinieciskās izteiksmes līdzekli – 0,5 punkti.

Par katru pamatojumu – 0,5 punkti.

Vērtēšanas skala

Punkti	0–5	6–10
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

6. stunda

M. Zīverta lugas „Kāds, kura nav” skatu iestudēšana (grupu darbs)

Mērķis: vērtēt skolēnu prasmi iejusties literārā tēlā un izpratni par traģisku un dramatisku notikumu atainojumu lugā.

Laiks: 40 minūtes.

Uzdevums

Iestudējiet M. Zīverta lugas „Kāds, kura nav” 9., 10. vai 11. skatu, īpaši domājot par rekvizītiem un muzikālo noformējumu!

Vērtējums: ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Jā	Daļēji	Nē
Skolēnu darbība iestudējumā atklāj, ka viņi ir uztvēruši varoņu rakstura iezīmes un spēj iejusties dramatiska tēla lomā.	2	1	0
Ainas iestudējums liecina, ka skolēni sapratuši, kas ir traģisms.	2	1	0
Skolēni izmanto atbilstošus rekvizītus.	2	1	0
Skolēni izmanto piemērotu mūziku.	2	1	0

Grupas dalībniekiem ir vienāds novērtējums.

Vērtēšanas skala

Punkti	0-3	4-8
Vērtējums	neieskaitīts	ieskaitīts

Vērtēšanas skala no 1. līdz 6. stundai

Punkti	0-4	5-7	8-12	13-17	18-22	23-26	27-30	31-33	34-36	37-39
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Metodiskie paņēmieni ātrai atgriezeniskās informācijas iegūšanai

Pēc katras stundas skolotājam ir jānoskaidro, vai skolēni apguvuši mācību vielu. Turklāt šī informācija jāiegūst tūlīt, lai plānotu un veidotu nākamās stundas. Ierosmei piedāvājam metodiskos paņēmienus, kā ātri uzzināt, vai skolēni sapratuši galveno.

Skolotājam ieteicams vienmēr turēt klasē papīru un citus materiālus, lai īstenotu ātru atgriezeniskās informācijas iegūšanu.

Metodiskie paņēmieni (*H. Keller, 2005*)

1. Uzrakstiet 3 jautājumus par šīsdienas tematu! Ko jūs vēl par to vēlētos uzzināt?
2. Uzrakstiet, ko jūs šodien iemācījāties (2–3 minūtēs)!
3. Pasakiet, kas stundā bija pats svarīgākais (aptuveni minūte)!
4. Pārskatiet svarīgāko informāciju par tematu mācību grāmatā (2 minūtes)!
Pāris teikumos pastāsti par to klasesbiedram!
5. Skolēns A vienu minūti apspriedīs...
Skolēns B vienu minūti apspriedīs...
Abi skolēni dalās klasē ar saviem spriedumiem.
6. Pieskarieties ar roku galvai, ja jūs šodien sapratāt...
7. Turiet rokas augšā, ja jūs šodien nesapratāt...
8. Sakrustojiet rokas, ja jums neizdevās...
9. Izvirziet ideju par šodien uzzināto! (Piemēram, jaunās tehnoloģijas ievērojami paātrina komunikācijas procesu, bet apdraud valodas attīstību.)
10. Izmantojiet grafisko organizatoru un parādiet... cēloņus un sekas!
11. Katru izteikumu par savu mācīšanos novērtējiet ar skaitļiem no 1 līdz 5 (1 – nav taisnība; 5 – pilnīga taisnība)!
  - 1) Es šajā tematā visu saprotu.
  - 2) Mācību grāmata palīdz man saprast šo tematu.
  - 3) Klausīties ir viegli, un tas man palīdz.
  - 4) Man ir daudz grūtību šajā tematā.
  - 5) Man palīdz tas, ka varu apspriest idejas ar citiem.
  - 6) Grupā ir vieglāk mācīties.
12. Kura temata daļa jums palika neskaidra?
13. Tikko lasījāt/klausījāties par... Brīdi (aptuveni minūti) par to padomājiet.
Skolēns A uzdod par to jautājumus skolēnam B (2 minūtes.)
14. Raksturojiet tematu no trim dažādiem aspektiem! Ierakstiet tos diagrammā vai „runas burbulī”!
15. Izskaidrojiet galveno domu!
16. Izskaidrojiet definīciju saviem vārdiem! Izstrādājiet simbolu, attēlu, piemēru, kas raksturotu galveno ideju!
17. Izveidojiet laikrakstam virsrakstus, kas raksturotu tematu, ko šobrīd pētām!
Uzrakstiet galvenos notikumus!
18. Uzrakstiet divus jautājumus, kuri, jūsuprāt, varētu būt pārbaudes darbā!

19. Uzzīmējiet komiksu vai karikatūru par galvenajiem notikumiem, cilvēkiem!
Vairāk domājiet par ideju, nevis māksliniecisko pusi (5 minūtes)!
20. Izvēlieties vienu no galvenajiem tēliem un rakstiet par to trīs minūtes!
21. Novērtējiet savu darbu stundā no 1 līdz 10!
22. Turpiniet teikumus!
Lai es labāk saprastu tematu, skolotājs varētu...
Man vislabāk palīdz mācīties...
23. Uzrakstiet jautājumu par tematu, parakstiet to un iemetiet kastē! Tad izvelciet vienu lapiņu, atbildiet uz jautājumu un parakstieties!
24. Kartītē ierakstiet faktus, kas attiecas uz šo tematu
Ģ (ģeogrāfiski),
S (sociāli),
P (politiski),
R (religiski),
T (tehnoloģiski),
I (intelektuāli),
E (ekonomiski)!
25. Pārdomājiet un uzrakstiet, par ko šajā tematā var diskutēt!
26. Uzzīmējiet par tematu karikatūru vai izstāstiet joku!
27. Pārdomājiet, kā mācību temats ir saistīts ar to, kas notiek sabiedrībā!
28. Divu minūšu laikā kopā ar klasesbiedru vienojieties par to, kas šīs dienas stundā bija pats galvenais! Pastāstiet par to citam pārim!
29. Uzrakstiet īsu vēstuli – pastāstiet, ko esat iemācījušies par šo tematu!
30. Izveidojiet domu karti par tematu, atbildot uz 5 K jautājumiem: Kas? Kad? Kur? Kāpēc? Ko?
31. Kopā ar klasesbiedru izlemiet, kas bija svarīgākā ideja stundā! Uzrakstiet to vienā teikumā!
32. Skolēns A, domā ka ..... Es uzskatu.....
Skolēns B domā, ka ..... Es uzskatu.....
Katram ir viena minūte, lai izteiktu savu viedokli. Pēc tam uzrakstiet jautājumus par tematu, samainiet tos un atbildiet!
33. Atbildiet uz apgalvojumiem ar vērtējumu no 1 (nav taisnība) līdz 5 (pilnīga taisnība)!
1) Skolotājs vienmēr pārliecinās, vai es saprotu mācību vielu.
2) Skolotājs ļoti labi paskaidro uzdevumus.
3) Skolotājs vienmēr pasaka, kā es iegūšu vērtējumu.
4) Skolotājs sniedz man atgriezenisko saiti, tā palīdz man mācīties.
34. Skolotājs saka apgalvojumus par tematu. Tie sākas ar „Es saprotu un piekrītu ...”. Skolēni atbild ar skaitļiem no 1 (nepiekrītu un nesaprotu) līdz 5 (pilnīgi piekrītu un saprotu).
35. Uzrakstiet stundas mērķi un rezultātu! Pastāstiet, kāda ir jūsu attieksme pret to!
36. Uzrakstiet īsu dialogu par tematu (5 minūtes)!
37. Uzrakstiet attēlam nosaukumu un pamatojiet to!

38. Izpētiet klasesbiedra stundas pierakstus! Ja nepieciešams, papildiniet tos!
Uzdodiet jautājumus par galvenajām idejām!
39. Izveidojiet dziesmu *RAP* stilā, kas ietver trīs galvenās stundas idejas.
40. Izveidojiet trio:
viens skolēns prezentē savu darbu;
otrs izsaka viedokli par darbu un iesaka, kā to pilnveidot;
trešais raksturo otrā skolēna darbu un iesaka veidu, kā to uzlabot.

Izmantoto avotu saraksts

Teorētiskā daļa

- Dreijere, V. *Viens domraksts, piecas atšķirīgas atzīmes*. Diena, 2010, 29. okt. 4, 5. lpp.
- Black, P. J., Wiliam, D. *Inside the Blackbox – Raising standards through classroom assessment*. London: King's College, 1998.
- Boekaerts, M. *Self-regulated learning*. Learning and Instruction 7, 1997. P. 161–186.
- Boekaerts, M. *Self-regulated learning*. Where we are today. In: International Journal of Educational Research, 1999. 31. P. 445–457.
- Gagné, R. M., Briggs, L., Wager, W. *Principles of Instructional Design* (4th Ed.). Fort Worth, TX: HBJ College Publishers, 1992.
- Harlen, W., Deakin-Crick, R. *Testing and motivation for learning*. In: Assessment. In Education, 10 (2), 2003. P. 169–208.
- Murray, D. M. *A Writer Teaches Writing: A Practical Method of Teaching Composition*. Boston: Houghton Mifflin C., 1968.
- Palincsar, A. S., Brown, A. L. *Reciprocal teaching and comprehension-fostering and comprehension-monitoring activities*. Cognition and Instruction Vol. 1 (2), 1984. P. 117–175.
- Sadler, D. R. (1989). *Formative assessment and the design of instructional systems*. In: Instructional Science, 1989. 18. P. 119–144.
- Salomon, G., Perkins, D. *Individual and social aspects of learning*. Review of Research in Education, 1998. 23. P. 1–24.
- Weinberger, A., Ertl, B., Fischer, F., Mandl, H. *Epistemic and social scripts in computer-supported collaborative learning*. Instructional Science, 2005. 33 (1). P. 1–30.
- Wicklund, R. A., Frey, D. *Self-awareness theory: When the self makes a difference*. In: Wegner, D. M., Vallacher, R. R. (Eds.). *The self in social psychology*. New York: Oxford University Press, 1980.
- Abraham, U., Launer, C. *Beantwortung und Bewertung kreativer schriftlicher Leistungen*. In: Praxis Deutsch, H. 155. Seelze: Friedrich Verlag, 1999. S. 43–46.
- Aebli, H. *Zwölf Grundformen des Lehrens*. Eine Allgemeine Didaktik auf psychologischer Grundlage. Stuttgart: Klett-Cotta, 1983.
- Aebli, H. *Grundlagen des Lehrens*. Eine Allgemeine Didaktik auf psychologischer Grundlage. 4. Auflage. Stuttgart: Klett-Cotta, 1997.
- Albrecht, D. *Die Rahmenbedingungen für Klassenarbeiten verändern*. In: Behörde für Schule, Jugend und Berufsbildung (Hrsg.). Hamburg macht Schule 3/89. Hamburg, 1989.
- Baurmann, J. *Schreiben, Überarbeiten, Beurteilen*. Ein Arbeitsbuch zur Schreibdidaktik. Seelze: Friedrich Verlag, 2002.
- Beck, E., Guldemann, T., Zutavern, M. *Eigenständig lernende Schülerinnen und Schüler*. Zeitschrift für Pädagogik, 1991. 37, H. 5. S. 735–767.
- Beck, E., Guldemann, T., Zutavern, M. *Eigenständiges Lernen verstehen und fördern*. In: Reusser, K., Reusser-Weyeneth, M. (Hrsg.). *Verstehen*. Psychologischer Prozeß und didaktische Aufgabe. Bern: Hans Huber, 1994. S. 207–225.

- Becker-Mrotzek, M., Böttcher, I. *Schreibkompetenz entwickeln und beurteilen*. Praxishandbuch für die Sekundarstufe I und II. Berlin: Cornelsen Scriptor, 2008.
- Below, I. *Gelebte Zeit in Worten, Fotos und Bildern – Arbeiten von Kollegiatinnen und Kollegiaten für die Öffentlichkeit*. In: Winter, F., Groeben, A. von der, Lenzen, K.-D. (Hrsg.). *Leistung sehen, fördern, werten. Neue Wege für die Schule*. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt, 2002. S. 210–217.
- Birkel, P. *Aufsatzbeurteilung – Ein altes Problem*. In: *Didaktik Deutsch*, 2003. H. 15. S. 46–63.
- Bohl, T. *Auswertung der zentralen Beurteilungsbausteine 'Prozess', 'Produkt' und 'Präsentation'*. In: Grunder, H.-U., Bohl, T. (Hrsg.). *Neue Formen der Leistungsbeurteilung in den Sekundarstufen I und II*. Hohengehren: Schneider Verlag, 2008. S. 281–306.
- Bohl, T. *Prüfen und Bewerten im Offenen Unterricht*. In der Reihe: Jürgens, E. (Hrsg.). *Studientexte für das Lehramt*. Bd. 11. Neuwied: Luchterhand, 2001.
- Bräuer, G. *Warum schreiben? Schreiben in den USA: Aspekte, Verbindungen, Tendenzen*. Frankfurt/M: Lang, 1996.
- Büker, P. *Leistungsbezogenes Feedback in der Grundschule*. Referate vorbereiten, vortragen und bewerten. In: *Praxis Deutsch* 36, H. 214. Seelze: Friedrich Verlag, 2009. S. 13–17.
- Dehn, M. *Zur Entwicklung der Textkompetenz in der Schule*. In: Feilke, H., Portmann, P. R. (Hrsg.). *Schreiben im Umbruch. Schreibforschung und schulisches Schreiben*. Stuttgart: Klett, 1996. S. 172–185.
- Dietrich, A. *Die Rahmenbedingungen für Klassenarbeiten verändern*. In: Behörde für Schule, Jugend und Berufsbildung (Hrsg.). Hamburg, 1989.
- Edlinger, H., Hascher, T. *Von der Stimmung-zur Unterrichtsforschung: Überlegungen zur Wirkung von Emotionen auf schulisches Lernen und Leisten*. *Unterrichtswissenschaft*, 2008. 36, S. 55–70.
- Ertl, B., Mandl, H. *Kooperationsskripts*. In: Mandl, H., Friedrich, F. (Hrsg.). *Handbuch Lernstrategien*. Göttingen: Hogrefe, 2006. S. 273–281.
- Euler, D. *(Multi-)Mediales Lernen – Theoretische Fundierung und Forschungsstand*. In: *Unterrichtswissenschaft*. Heft 22, 1994. S. 291–311.
- Flehsig, K.-H. *Einführung in CEDID*. Ein tätigkeitsunterstützendes und wissensbasiertes System für computerergänztetes didaktisches Design. Göttingen: CEDID, 1990.
- Greving, J., Meyer, H., Paradies, L. *Gruppenunterricht*. Oldenburg: Oldenburger Vordrucke des Zentrum für pädagogische Berufspraxis, Heft 191., 1993.
- Groeben, N. *Explikation des Konstrukts „Subjektive Theorie“*. In: N. Groeben, D. Wahl, J. Schlee u. B. Scheele (Hrsg.), *Forschungsprogramm Subjektive Theorien. Eine Einführung in die Psychologie des reflexiven Subjekts*. Tübingen: Francke, 1988. S. 17–24.
- Grunder, H.-U., Bohl, T. (Hrsg.). *Neue Formen der Leistungsbeurteilung in den Sekundarstufen I und II*. Hohengehren: Schneider Verlag, 2008.
- Habringer, G., Staud, H., Taubinger, W. *Praxishandbuch für Deutsch 5.–8. Schulstufe*. Bd. 1. Bundesinstitut für Bildungsforschung, Innovation und Entwicklung des österreichischen Schulwesens (Hrsg.). Graz: Leykam, 2010.
- Hadley, T. H. *Feststellungen und Vorurteile in der Zensurierung*. In: Ingenkamp, K. (Hrsg.). *Die Fragwürdigkeit der Zensurengebung*, Weinheim: Julius Beltz, 1971. S. 134–141.
- Hascher, T. *Diagnostizieren für die Begleitung des schulischen Lernprozesses*. Wien: özepts/bmukk, 2008.

- Heckhausen, H. *Leistung und Chancengleichheit*. Göttingen: Hogrefe, 1974.
- Helmke, A. *Unterrichtsqualität: Erfassen, Bewerten, Verbessern*. Seelze-Velber: Kallmeyer, 2003.
- Huber, A. *Die Blütezeit für Teamarbeit wird erst noch kommen*. In: *Psychologie Heute*, Heft 8., 1999. S. 36–39.
- Huber, G. L. *Lernen in Gruppen. Kooperatives Lernen*. In: Mandl, H., Friedrich, F. (Hrsg.). *Handbuch Lernstrategien*. Göttingen: Hogrefe, 2006. S. 261–272.
- Ivo, H. *Lehrer korrigieren Aufsätze. Beschreibung eines Zustandes und Überlegungen zu Alternativen*. Frankfurt: Diesterweg, 1982.
- Jürgens, E. *Leistung und Beurteilung in der Schule*. 3. Aufl. Sankt Augustin: Academia, 1992.
- Keller, H. *Aufbau und Elemente einer Feedbackkultur*. 5. Aufl. Zürich: Verlag Impulse, 2005.
- Klafki, W. *Neue Studien zur Bildungstheorie und Didaktik*. 3. Aufl. Weinheim, Basel: Beltz, 1993. S. 209–249.
- Kossik, H. *Präsentationen statt Klausuren. Erfahrungsbericht aus der Sekundarstufe I*. In: *Pädagogik*. 51. Jg. Heft 6., 1999. S. 43–47.
- Lange, G. *Die Laufrichtung ändern. Überlegungen zu veränderten Bewertungsverfahren im Literatur- und Schreibunterricht*. In: *Praxis Deutsch*. H. 155. Seelze: Friedrich Verlag, 1999. S. 58–62.
- Lenzen, K.-D. *Schülerleistungen finden ein Publikum – Leistungspräsentation und szenische Darstellung*. In: Winter, F., Groeben, A. von der, Lenzen, K.-D. (Hrsg.). *Leistung sehen, fördern, werten. Neue Wege für die Schule*. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt, 2002. S. 223–230.
- Loch, W. *Mehr als Sprachrichtigkeit. Schriftliche sprachliche Leistungen in der Oberstufe beurteilen und fördern*. In: *Praxis Deutsch*. Nr. 223, September. Seelze: Friedrich Verlag, 2010. S. 49–54.
- Lompscher, J. *Selbständiges Lernen anleiten – Ein Widerspruch in sich? Friedrich Jahresheft XV: Lernmethoden – Lehrmethoden. Wege zur Selbständigkeit*. Seelze: Friedrich Verlag, 1997. S. 46–49.
- Maas, K. *Der Textanalysebaum. Über Texte und Textualität reden*. In: *Praxis Deutsch*. Nr. 223, September. Seelze: Friedrich Verlag, 2010. S. 18–25.
- Mager, R. F. *Lernziele und programmierter Unterricht*. Weinheim: Beltz, 1971.
- Markowa, A. K. *Über die Struktur der Lerntätigkeit und Bedingungen für ihre Ausbildung*. In: Lompscher, J. (Hrsg.). *Zur Psychologie der Lerntätigkeit (Konferenzbericht)*. Berlin: Volk und Wissen, 1977. S. 44–59.
- Markowa, A. K. *Das ausbildende Experiment in der psychologischen Erforschung der Lerntätigkeit*. In: Dawydow, W. W., Lompscher, J., Markowa, A. K. (Hrsg.). *Ausbildung der Lerntätigkeit bei Schülern*. Berlin: Volk und Wissen, 1982.
- Merkelbach, V. *Entwerfen, Überarbeiten, Veröffentlichen*. In: Merkelbach, V. (Hrsg.). *Kreatives Schreiben*. Braunschweig: Westermann Schulbuch, 1993. S. 97–112.
- Meyer, H. *Was ist guter Unterricht?* Berlin: Cornelsen Verlag Scriptor, 2004.
- Meyer, W.-U. *Das Konzept von der eigenen Begabung*. Stuttgart: Huber, 1984.
- Nussbaumer, M. *Lernerorientierte Textanalyse – Eine Hilfe zum Textverfassen?* In: Feilke, H.; Portmann, P. R. (Hrsg.). *Schreiben im Umbruch. Schreibforschung und schulisches Schreiben*. Stuttgart: Klett, 1996. S. 96–112.

- Nussbaumer, M., Siebert, P. *Texte analysieren mit dem Zürcher Textanalyseraster*. In: Siebert, P. (Hrsg.). *Sprachfähigkeiten – Besser als ihr Ruf und nötiger den je!* Aarau: Sauerländer, 1994. S. 141–186.
- Nutz, M. *Beurteilung sprachlicher Leistungen*. In: Bredel, U., Günther, H., Klotz, P., Ossner, J., Siebert-Ott, G. (Hrsg.). *Didaktik der deutschen Sprache – ein Handbuch*. 2. Teilband. Paderborn: Schoenigh (UTB), 2003. S. 924–937.
- Paradies, L., Linser, H. J., Greving, J. *Diagnostizieren, Fordern und Fördern*. Berlin: Cornelsen Verlag Scriptor, 2007.
- Paradies, L., Wester, F., Greving, J. *Leistungsmessung und -bewertung*. Berlin: Cornelsen Verlag Scriptor, 2005.
- Reinert, E. *Lernplakate. Behalten fördern – Methodenkompetenz steigern und überprüfen*. In: *Geographie heute*, 27/245. Soest: Landesinstitut für Schule, 2006. S. 32–36.
- Reinmann-Rothmeier, G., Mandl, H. *Unterrichten und Lernumgebungen gestalten*. In: Krapp, A., Weidenmann, B. (Hrsg.). *Pädagogische Psychologie*. 4. Aufl. Weinheim: Psychologie Verlags Union, Verlagsgruppe Beltz, 2001. S. 601–646.
- Reuschling, G. *Textrevision durch Schreibkonferenzen*. Wie kann das Überarbeitungsverhalten von Kindern in Schreibkonferenzen zielgerichtet gefördert werden? In: Ossner, J. (Hrsg.). *Schriftaneignung und Schreiben*. Duisburg: OBST. H., 1995. 51. S. 148–159.
- Rheinberg, F. *Leistungsbewertung und Lernmotivation*. Göttingen: Hogrefe, 1980.
- Rheinberg, F. *Bezugsnormen zur Leistungsbewertung: Analyse und Intervention*. *Jahrbuch für Empirische Erziehungswissenschaft*. Düsseldorf: Schwann, 1982.
- Rheinberg, F. *Bezugsnorm-Orientierung*. In: Rost, D. H. (Hrsg.). *Handwörterbuch Pädagogische Psychologie*. Weinheim: Beltz, PVU, 1998. S. 39–43.
- Rheinberg, F. *Bezugsnormen und Leistungsbeurteilung*. In: Weinert, F. E. (Hrsg.). *Leistungsmessung in Schulen*. Weinheim: Beltz, 2001. S. 59–71.
- Rheinberg, F., Krug, S. *Motivationsförderung im Schulalltag*. 2. Aufl. Göttingen: Hogrefe, 1999.
- Ruf, U., Badr Goetz, N. *Dialogischer Unterricht als pädagogisches Versuchshandeln – Instruktion und Konstruktion in einem komplexen didaktischen Arrangement*. In: Voß, R. (Hrsg.). *Unterricht aus konstruktivistischer Sicht. Die Welten in den Köpfen der Kinder*. Neuwied: Luchterhand, 2002. S. 66–84.
- Ruf, U., Gallin, P. *Dialogisches Lernen in Sprache und Mathematik*. Bd. 1: Austausch unter Ungleichen. Seelze: Kallmeyer, 1999.
- Sacher, W. *Prüfen – Beurteilen – Benoten*. Theoretische Grundlagen und praktische Hilfestellungen für den Primar- und Sekundarbereich. Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 1994.
- Sacher, W. *Leistungen entwickeln, überprüfen und beurteilen*. Bewährte und neue Wege für die Primar- und Sekundarstufe. 4. überarbeitete, erweiterte Auflage. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt, 2004.
- Sieber, P. *Parlando in Texten*. Zur Verändbarkeit kommunikativer Grundmuster in der Schriftlichkeit. Tübingen: Niemeyer, 1997.
- Simons, P. *Lernen, selbstständig zu lernen*. In: Mandl, H., Friedrich, H. F. (Hrsg.). *Lern- und Denkstrategien*. Göttingen: Hogrefe, 1992. S. 251–264.
- Stebler, R., Reusser, K., Pauli, C. *Interaktive Lehr-Lern-Umgebungen: Didaktische Arrangements im Dienste des gründlichen Verstehens*. In: Reusser, K., Reusser-Weyeneth, M. (Hrsg.). *Verstehen. Psychologischer Prozeß und didaktische Aufgabe*. Bern: Hans Huber, 1994. S. 227–259.

- Stern, T. *Förderliche Leistungsbewertung*. Wien: Österreichisches Zentrum für Persönlichkeitsbildung und soziales Lernen, 2010.
- Ulf, A., Beisbart, O., Koß, G., Marenbach, D. *Praxis des Deutschunterrichts*. Arbeitsfelder. Tätigkeiten. Methoden. Donauwörth: Auer Verlag, 2009. S. 143–146.
- Vierlinger, R. *Leistung spricht für sich selbst: „Direkte Leistungsvorlage“ (Portfolios) statt Ziffernzensuren und Notenfetischismus*. Heinsberg: Dieck, 1999.
- Vögeli-Mantovani, U. *Mehr fördern, weniger auslesen*. Zur Entwicklung der schulischen Beurteilung in der Schweiz. SKBF Trendbericht Nr. 3. Aarau: Aldruck, 1999.
- Weinert, F. E. *Lerntheorien und Instruktionsmodelle*. In: Weinert, F. E. (Hrsg.). Enzyklopädie der Psychologie, 2. Psychologie des Lernens und der Instruktion. Göttingen, Bern, Toronto, Seattle: Hogrefe, 1996. S. 1–48.
- Weiss, R. *Aufgaben der Zensuren und Zeugnisse*. In: Ingenkamp, K. (Hrsg.). Die Fragwürdigkeit der Zensurengebung. Weinheim: Julius Beltz, 1971. S. 52–55.
- Wengert, H. G. *Leistungsbeurteilung in der Schule*. In: Bovet, G., Huwendiek, V. Leitfaden Schulpraxis. Pädagogik und Psychologie für den Lehrberuf. 5. überarbeitete Auflage. Berlin: Cornelsen, 2008. S. 324–348.
- Winter, F. *Pädagogische Diagnostik für die Persönlichkeitsentwicklung – die Würdigung der Schülerleistungen*. In: Auernheimer, G., Ledig, H.-J., Schoendorf, K., Twelsiek, G. (Hrsg.). Materialien der 4. Arbeitstagung zur Tätigkeitstheorie. Marburg (Universität), 1988. S. 131–145.
- Winter, F. *Schüler lernen Selbstbewertung*. Ein Weg zur Veränderung der Leistungsbeurteilung und des Lernens. Frankfurt/M: Lang., 1991.
- Winter, F. *Schüler selbstbewertung*. Die Kommunikation über Leistung verbessern. In: Friedrich-Jahresheft XIV: Prüfen und Beurteilen. Seelze: Friedrich Verlag, 1996. S. 34–37.
- Winter, F. *Zusammenarbeit an der Leistung – eine neue Lernkultur verändert die Rolle der Lehrerinnen und Lehrer bei der Leistungsbewertung*. In: Beetz-Rahm, S., Denner, L., Riecke-Baulecke, Th. (Hrsg.). Jahrbuch für Lehrerforschung Bd. 3. Weinheim: Juventa, 2002. S. 129–144.
- Winter, F. *Leistungsbewertung*. Eine neue Lernkultur braucht einen anderen Umgang mit den Schülerleistungen. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 2008.
- Züllig, F. *Lernbeurteilung in Unterricht und Schule*. Zürich: Lehrmittelverlag des Kantons Zürich, 1995.
- Леонтьев, А. Н. *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: Политиздат, 1975.
- Cāļa forumi*, 2010. Skolēns. Diktāta vērtēšana. [skat. 02.12.2010.] <http://www.calis.lv/forums/tema/17185767-diktata-vertesana/2/>
- Krone, A. *10 balles atstāsim citai reizei*. [Skatīts 02.12.2010.] <http://www.apollo.lv/portal/sieviete/articles/208/0>
- Stangl, W. *Gutes Feedback – Was ist das?*, 2011 [skatīts 11.02.2011.] <http://arbeitsblaetter.stangl-taller.at/KOMMUNIKATION/Feedback.shtml>
- Wodzinski, C. T. *Methoden der Lerndiagnose und Leistungsbeurteilung*. In: Piko-Brief, Nr. 9., 2005 [skatīts 03.01.2011.] http://www.uni-kiel.de/piko/downloads/piko_Brief_09_Lern-diagnose_Praxis.pdf

Praktiskā daļa

- Ancelāne, A. [sast., iev. aut.] *Latviešu tautas teikas: vēsturiskās teikas: izlase*. 2. izd. Rīga: Zinātne, 1990.
- Bārda, F. *Dzejas izlase*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
- Belševica, V. *Zem zilās debesu bļodas*. Rīga: Liesma, 1987.
- Belševica, V. *Par saknēm būt*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
- Brigadere, A. *Trīs pasaku lugas*. Daugavas apgāds, 1951.
- Ficdžeralds, F. S. *Neticamais stāsts par Bendžaminu Batonu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009.
- Grīnberga, E., Kalnciems, O., Lukstiņš, G. [u. c.] *Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca*. 3. izd., papild. un pārstrād. Rīga: Avots, 2002.
- Kenfilds, Dž. u. c. *Kā cāļa zupa dvēselei*. Stāsti, kas aizkustinās jūsu sirdis un stiprinās dvēseliskumu. Rīga: Aplis, 2001.
- Kuplais, M. *Latvieša sēta: enciklopēdija par latvieša dzīvi savā sētā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
- Laua, A., Ezeriņa, A., Veinberga, S. *Latviešu frazeoloģijas vārdnīca*. 1. sēj. A-M. Rīga: Avots, 1996.
- Laua, A., Ezeriņa, A., Veinberga, S. *Latviešu frazeoloģijas vārdnīca*. 2. sēj. N-Ž. Rīga: Avots, 1996.
- Leja, G. [sakārt.] *Zelta bārda*. Latviešu tautas pasakas. Rīga: Sprīdītis, 1994.
- Milns, A. A. *Vinnijs Pūks un viņa draugi*. No angļu val. tulk. Vizma Belševica. Rīga: Sprīdītis, 1994.
- Sālijuma, G., Zemīte, I. *Literatūra 5. klasei*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
- Sālijuma, G., Zemīte, I. *Literatūra 5. klasei*. Darba lapas. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
- Šmits, P. [sagr. un sakārt.] *Latviešu tautas ticējumi*. Latviešu folkloras krātuves materiāli. Rīga: Latviešu Folkloras krātuve, 1941.
- Štokmane, D., Vanaga, A., Vēvers, A., Viduša, I. *Literatūra 7. klasei*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
- Ulberga-Rubīne, K. *Virtuālais eņģelis*. Rīga: Alis, 2008.
- Veidenbaums, E. *Dzeja*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
- Virza, E. *Straumēni*. Rīga: Liesma, 1989.
- Zemzars, U. *Izjūtu ainavas*. Literatūra 10. klasei, 1. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001.

